Alcides Arguedas

OAMENI DE BRONZ

Oameni de bronz
Alcides Arguedas

Editura pentru literatură universală
Bucureşti 1971

Cuvânt înainte

Prima ediţie a acestei cărţi a apărut în patria mea acum douăzeci de ani, în 1919, tocmai când o misiune diplomatică m-a îndepărtat de ţară, fără să-mi dea posibilitatea să corectez şpalturile. Editorii nu au ţinut seamă de acest detaliu şi slaba prezentare a cărţii a smuls un protest indignat unui autorizat critic: „E păcat că o lucrare de un atât de palpabil efort nu s-a bucurat de prezentarea corectă pe care o merita şi este dureros că o lucrare atât de nobilă a fost tipărită cu atâta lipsă de grijă”, a scris atunci Juan Antonio Zubillaga.

A doua ediţie, cu o prefaţă de D. Rafael Altamira, nu a avut o soartă mai bună. A fost tipărită în 1923 de o editură populară din Valencia, la cererea celui ce a scris prefaţa; şi astfel cartea a apărut din nou în condiţii modeste, obscure, pe hârtie de ziar, în format mic, într-o prezentare ordinară, ca o carte „paria”, publicată de milă şi condamnată dinainte să putrezească în cel mai ascuns ungher al subsolurilor editoriale.

Bineînţeles cartea nu a găsit cititori şi pot fi număraţi pe degete cei care, învingând Dumnezeu ştie ce dezgust, au pus ochii pe ea. Totuşi unii au avut de câştigat. Gabriel Alomar, ilustrul comentator al lui Don Quijote, a închinat acestei cărţi un cald elogiu într-un număr al ziarului, pe atunci celebru, Imparcial din Madrid. Puţin după aceea, un alt ilustru profesor de literatură spaniolă de la Sorbona.

Ernesto Martinenche, a publicat un scurt şi călduros comentariu într-o cunoscută revistă din Paris, iar profesorul

Buylla, scriitorul Díez-Canedo şi pătrunzătorul critic peruvian Luis Velasco Aragon, între alţii, i-au consacrat ample articole.

Apoi la Paris o revistă săptămânală a

incomparabilului oraş latin, scrisă de către şi pentru sud-americani, hotărî să-şi ocupe pagina de foileton cu această carte, Oameni de bronz, şi comandă versiunea în limba franceză, unui tânăr scriitor mexican. Acesta se dedică plin de entuziasm sarcinii primite, poate şi pentru că în carte este descrisă viaţa unei rase autohtone, înrudită cu cea care predomină în marea sa patrie. Dar tânărul, întors în ţară pentru o scurtă vacanţă, dispare aspirat de cine ştie ce vârtej, şi săptămâni întregi cititorii aşteaptă zadarnic sfârşitul peripeţiilor eroilor mei. În cele din urmă, înşelaţi în speranţele lor, au reclamat. Atunci direcţia revistei încredinţează traducerea celor două sau trei capitole finale cuiva mai puţin înzestrat sau mai puţin entuziast decât tânărul mexican, şi astfel cititorii de limbă spaniolă din Paris au putut să afle peripeţiile şi destinul personajelor mele.

Aceste foiletoane, strânse cu grijă de mâini iubitoare într-un volum special, mi-au fost cerute mai târziu de către un mare scriitor bilingv şi bun prieten, Max Daireaux, pentru a fi încredinţate unui editor din Paris. Dar tocmai atunci se produse tragedia marei şi nemuritoarei Franţe şi nu am mai ştiut nimic despre soarta paginilor mele.

În timpul acesta, după apariţia volumului Oameni de bronz, numeroase alte cărţi s-au publicat în America noastră, începând cu La Voragine[1] de José Eustasio Rivera şi până la ultima a lui Ciro Alegría, cărţi care au obţinut un meritat succes şi care se bucură de faimă în lume.

De asemeni, au apărut în America şi numeroase studii serioase, temeinice, aparţinând adesea unor profesori de literatură la universităţi renumite din Europa şi Statele Unite, dar în niciunul nu se pomenea nimic despre Oameni de bronz, care, nu pentru merite literare, desigur, dar pentru existenţa ei în timp şi pentru tema sa, are oarecare drept să figureze în cărţile care vorbesc

1 Vâltoarea.

despre literatura americană. Această tăcere a criticilor, erudiţilor şi profesorilor, constituie dovada concludentă că volumul a putrezit – cum îmi imaginam – în pivniţele acelui neinteresat editor valencian…

Fie ca această nouă ediţie, să aducă noroc unei cărţi care, trebuie s-o mărturisesc, nu a fost scrisă în trei luni şi nici chiar în trei ani. Ea a ocupat cele mai bune momente ale unei vieţi, acelea în care orice om de litere crede că s-a născut pentru ceva foarte serios, iar scriitorul din teritoriile din interiorul continentului american – unde pana este un lux ce nu asigură existenţa – are candoarea să-şi imagineze că poate produce ceva care, cel puţin, să aibă o durată în timp.

ALCIDES ARGUEDAS

Buenos Aires, decembrie 1944.

Cartea întâi

VALEA

I

Priveliştea era scăldată în roşu.

Lacul Titicaca sclipea ca jarul în reflexele soarelui ce apunea şi crestele înzăpezite ale munţilor, colorate în roz, se conturau dincolo de colinele cenuşii ce-l înconjoară. O broderie albă le încununa culmile ascuţite şi neregulate, între care resturile zăpezilor, adunate de ultimele furtuni în viroage, începeau să se topească.

În picioare, pe o stâncă înfiptă în ultima platformă a muntelui, la adăpost de vânturi, păstoriţa cerceta cu privirea pantele abrupte, şi silueta ei se desprindea limpede în lumina arămie a crepusculului care parcă îi sublinia contururile armonioase ale bustului.

Era o indiancă zveltă şi bine făcută. Părul negru, cu reflexe albăstrii, îi cădea pe umeri în două cozi bogate şi o pălăriuţă cenuşie cu panglică neagră îi apăra faţa arsă de frigul şi de aerul tăios al munţilor. Fusta din lână aspră se zbătea în vântul care-şi cânta eterna lui melopee printre

ierburile sălbatice crescute în crăpăturile stâncilor. Era singurul zgomot care acompania behăitul prelung al oilor.

Fata scruta îngrijorată zarea.

Cu puţin înainte, adunându-şi turma pentru a o mâna spre stână, a văzut că-i lipsea una dintre oi. Nu se temea că-i fusese luată de fiare, nici că i-o răpiseră vulturii, ci mai curând era îngrijorată să nu fi intrat în păşunea cea bună a proprietarului de alături, de pe colina dinspre malul lacului sau chiar în celelalte ale oamenilor, îngrădite cu cărămizi şi pietre. Ştia cât era de neplăcut să aibă de-a face cu oamenii acriţi de procese, veşnic cu gândul la terenurile lor, pe care moşierii nu le hotărniciseră încă.

Începea să se lase noaptea şi în curând va fi greu de dus turma la adăpost. Gândindu-se la asta, fata lăsă oile în grija lui Leke, un câine mic şi păros, şi se îndreptă spre stâncile ce încoronau culmea colinei care într-o parte cobora brusc scăldându-se în apa limpede a lacului, iar în cealaltă se întindea în pantă lină spre câmpie. Mai în fund, se conturau nişte dealuri plate destul de înalte, iar prin mijlocul lor trecea vadul unui râu.

Izbuti să se caţere în vârful unei stânci înalte şi de acolo privi în jur.

De la această înălţime lacul părea un enorm incendiu. În mijlocul focului se conturau insulele, ca nişte pete negre, desenându-şi admirabil cele mai mici detalii, în depărtare, strâmtoarea Tiquina – sugrumată între doi munţi, care de la această distanţă păreau două ziduri negre-albăstrui – dădea impresia unui râu de foc ce curgea alimentând masa de apă în flăcări. Câmpia, lipsită de pomi şi golaşă, se desfăşura întunecată şi cenuşie în tot cuprinsul ei. Câteva lanuri de orz, date în pârg şi îngălbenite, puneau pete răzleţe de culoare mai deschisă pe întinsul trist şi mohorât al acestui pământ aproape sterp datorită frigului permanent al înălţimilor. Ici şi colo, în depresiuni, sclipiri roşietice marcau bălţile lăsate de

ultimele ploi, semănând cu cioburile unei imense oglinzi sparte pe câmpie.

O linişte adâncă învăluia împrejurimile. Ai fi zis că totul se reculege înaintea crepusculului sau că totul ar fi mort, dacă din când în când nu s-ar fi auzit în depărtare plânsul tremurat de quena (fluier) al câte unui păstor sau ţârâitura aspră a păsărilor yaka-yaka adăpostite sub streaşină cuiburilor lor săpate în nisipul din marginea râului sau în crăpăturile stâncilor.

Păstoriţa scormonea cu privirea peisajul, indiferentă la nespusa blândeţe a acelui sfârşit de zi. Deodată părăsi stânca, căci i se păru că aude un behăit singuratic venind dinspre capătul platoului, îşi ducea rar turma în partea aceea, pentru că, pe lângă că locul nu era bun de păşunat, avea şi faima că adăposteşte spiritele rele într-o peşteră a cărei intrare se deschidea către lac, la câţiva paşi de panta abruptă ce cobora brusc deasupra apelor neliniştite.

Era o carieră de marmoră verde, părăsită de multă vreme şi care acum slujea drept adăpost sigur şi la îndemână pentru lilieci şi vizcachas (iepuri). Laikas, vrăjitorii regiunii, o transformaseră în tainiţă pentru întâlnirile lor cu puterile supranaturale sau pentru a-şi pregăti aici amestecurile şi vrăjitoriile. Oamenii de rând se aventurau rareori în interiorul ei.

Puţinii curajoşi care în împrejurări ciudate îndrăzniseră să violeze secretul peşterei, jurau pe ce aveau mai sfânt că auziseră gemetele, suspinele şi blestemele unor suflete în suferinţă şi că văzuseră ochii fosforescenţi ai dracilor ce tropăiau în jurul condamnaţilor…

Câteodată, pe timp de furtună, când trăsnetul lovea stâncile, vântul urla şi se dezlănţuiau valuri de ploaie pe înălţimi.

Wata-Wara îi profana misterul, pentru a goni oile ce se adăposteau la intrarea ei spăimântătoare. Dar niciodată nu văzuse, nici nu auzise ceea ce alţii jurau să fi văzut sau

auzit şi niciodată nu îndrăznise, numai din vreo toană sau curiozitate, să stârnească supărarea vracilor yatiris, pătrunzând cu obrăznicie în domeniul lor.

— Hau-u-u-ul strigă Wata-Wara înaintând cu teamă către deschizătura întunecată şi diformă a intrării.

Strigătul ei pătrunzător şi ascuţit se strecură în peşteră şi peste puţin reveni ca un ecou, pe care ea, printr-o ciudată iluzie, îl luă drept răspunsul animalului pierdut.

Se hotărî să intre în peşteră. O opri teama. Grija însă fu mai puternică decât ea. Cu paşi furişaţi dar hotărâţi, cu braţele întinse înainte, cu ochii mari deschişi, înainta încet pipăind în întuneric, înainta din ce în ce mai încet până ce rămase nemişcată, ascultându-şi bătăile puternice ale inimei.

Peştera era mare şi adâncă. Solul neregulat era acoperit cu ţăndări din piatră, lăsate aici de lucrătorii necunoscuţi care dăltuiseră poate stânca albă cu transparenţe opaline pentru fântâna aşezată odinioară în Prado de La Paz, azi dispărută.

Prin colţuri se mai vedea încă urma focului aprins cândva pentru gătitul mâncării sau pentru călitul dălţii. Pereţii, alcătuiţi din enorme blocuri dreptunghiulare suprapuse în straturi neregulate, păreau materiale strânse pentru o uriaşă construcţie, aduse şi părăsite aici la voia întâmplării. În părţile laterale şi în fund, deasupra nivelului pământului, se deschideau gurile altor trei galerii întunecate şi misterioase, prin care se prelungeau vinele albe de piatră. Vederea lor umplu de spaimă inima fetei care o zbughi din întuneric, uluită de propria ei îndrăzneală. Abia se văzu afară, şi dădu un nou ţipăt cu o voce tremurând încă de frică. Un altul, apropiat îi răspunse din Spate. Se întoarse brusc şi văzu cu bucurie un băiat care se îndrepta spre ea purtând în poncho[2] oaia rătăcită.

---

2 Poncho: haină făcută dintr-o pătură de lână având la mijloc un orificiu prin care se trece capul.

Era un băiat înalt cu umeri laţi şi gât puternic. Avea o expresie inteligentă şi o atitudine vioaie. Părul îi cădea în plete inelate pe umeri, ieşind pe sub o căciuliţă gălbuie, cu două apărători ce-i acopereau urechile şi parte din obraji. Haina

foarte răscroită, închisă cu patru nasturi de metal şi cămaşa deschisă la gât lăsau să i se vadă pieptul robust şi bronzat.

— Unde era diavoliţa asta, Agiali? întrebă fata fără să răspundă la salutul uriaşului din faţa ei.

— Rătăcea prin pampa şi am adus-o de acolo.

— Ce spaimă am tras din cauza nebunei ăsteia!

Şi, ridicând o pietricică, azvârli cu ea în animalul care o luă la goană către turma de unde se auzeau behăituri nerăbdătoare.

— Spune-mi, ai intrat în grotă? întrebă băiatul cu un aer bănuitor şi plin de neîncredere.

— Da.

— Şi de ce?

Tânăra indiană făcu un gest vag şi ridică din umeri.

Agiali, speriat de-a binelea adăugă:

— Ai să vezi; sigur că o să ţi se întâmple ceva… Ca lui Manuno.

Tăcură amândoi, speriaţi. Amintirea, trezită nelalocul ei, produse o impresie proastă fetei.

— Şi nu ştii unde se află acuma?

— Nu. Cineva mi-a spus că a murit.

— Sărmanul! Stăpânul s-a purtat rău cu el.

— Aşa se poartă cu toţi! L-ar fi pedepsit destul prin loviturile de bici, dar i-a dat foc şi casei.

— Spun unii că-i era dator şi nu putea să plătească.

— Ei şi? I-ar fi plătit datoria încetul cu încetul, cum îi plătim cu toţii… Parcă ne iartă vreo datorie?!

Un zâmbet amar se ivi pe figura lui liniştită.

Tăcură.

Agiali părea preocupat şi ea cunoştea cauza supărării lui.

Câteva zile mai înainte, ca pedeapsă pentru o greşeală, primise din partea administratorului ordin să plece, cu alţi patru

Tovarăşi pedepsiţi ca şi el, că cumpere cereale din vale. Ea ştia că astfel de drumuri erau întotdeauna periculoase, nu atât pentru oameni, cât pentru animale.

De câte ori nu deveniseră bietele animale inapte pentru lucru din cauza rănilor de pe spate pricinuite de greutatea încărcăturii. Şi câţi bărbaţi, pradă unor boli ciudate, nu zăceau în casă, incapabili de muncă sau paralizaţi, până la moarte!

— Adevărat că pleci mâine la drum? întrebă Wata-Wara, îndreptându-se spre turma ale cărei behăituri stăruitoare erau tot ce se mai auzea pe înălţimea pe care întunericul nu o învăluise încă.

— Mâine, răspunse Agiali cu un aer preocupat.

— Cu cine pleci?

— Cu Quilco, Manuno şi Cachapa.

— Staţi mult?

— Cel puţin două săptămâni.

Tăcură din nou şi îşi continuară drumul necăjiţi.

Se spunea despre ei pe moşie că doreau să se căsătorească, şi de multe ori, în zilele de lucru, pe câmp, ceilalţi făceau glume pe seama lor. Dar până acum băiatul nu luase fetei niciun obiect drept gaj, simbol al înţelegerii îndrăgostiţilor, ci se mulţumise numai să aibă faţă de ea mici atenţii care arătau dorinţa-i puternică de a-i fi pe plac şi pe care nu încerca să o ascundă. O ajuta seara să-şi adune turma de pe colina unde îşi ducea de obicei oile la păscut sau îi dădea o parte din propria lui recoltă de alge, culese de pe lac pentru hrana animalelor. Drept este, şi poate era cel mai semnificativ lucru, că amândoi căutau aceleaşi locuri de distracţie în zilele de odihnă, că la

semănat şi la cules lucrau pe aceeaşi tarla, că în ajunul marilor sărbători când, la lăsatul nopţii, băieţii repetau dansurile în lumina lunii pline, păşeau alături pe drum, mână în mână. Şi atunci, privirile şi zâmbetele ei erau numai pentru el. Dar lucrurile nu au mers mai departe. Agiali era rezervat în cuvinte şi gesturi, nu din timiditate, căci cu celelalte fete din partea locului îşi îngăduia aceleaşi libertăţi ca şi ceilalţi băieţi, ci pentru că averea părinţilor Wata-Warei şi deosebita grijă pe care bătrânul Choquehuanka o purta fetei îl făceau să-şi ascundă sentimentele. Când vorbea cu ea, gesticula puţin, cuvintele îi erau măsurate şi discuta numai despre lucruri obişnuite, adică despre timp, despre munca la câmp sau despre animale. Câteodată, făcând câte o glumă, ca

Şi ceilalţi, îşi întovărăşea cuvintele cu câte un ghiont sau câte o ciupitură abia schiţată; dar niciodată, nu se purta altfel decât ca un prieten săritor şi cumpătat.

Aşa era obişnuită să-l ştie fata şi de aceea atitudinea mai mult decât rezervată din seara aceea o umplu de mirare, îl vedea serios, taciturn, «preocupat şi presupuse că i s-a întâmplat ceva neobişnuit. Poate că noaptea trecută, la pescuit, nu prea prinsese peşte sau poate i se îmbolnăvise weum animal?

— Te gândeşti la drum? îl întrebă pentru a spune ceva şi pentru a-şi ascunde tulburarea care ipunea stăpânire şi pe ea.

Agiali râse, privind-o lung în ochi, plin de dorinţă.

— De ce mă priveşti aşa?

În loc de răspuns, băiatul se apropie mult de ea şi, continuând să râdă, cu un râs nesigur, ridică mâna repede şi o ciupi zdravăn de braţul rotund şi tare.

Wata-Wara lăsă capul în jos, mirată şi zăpăcită. Niciodată nu-şi permisese astfel de libertăţi între ei şi era pentru prima dată…

Dădu un pas înapoi, cu inima bătând de bucurie,

înainta şi el un pas. Întinse mâna şi apucând-o de cutele pelerinei o trase către el.

— Lasă-mă! murmură fata.

Vocea îi era sfârşită, copilăroasă, inăjfhiuantă.

— Şi dacă nu vreau? vorbi celălalt, tot cu glasul schimbat.

Şi pentru a doua oară, acum cu mai mult calm, o ciupi de umăr, ţinându-i carnea tare între degete.

Wata-Wara se clătină şi un frison de durere şi voluptate îi zgudui corpul.

— Lasă-mă! spuse cu o voce şi mai stinsă, termi rând de fericirea nesperată şi îndrăzni să-l privească pe furiş cu un ochi în care-i strălucea o bucurie dintre cele mai corate.

Atunci băiatul luă în imâinile lui bătătorite şi aspre mâini! e iubitei, aspre şi ele, dar cu pielea mai fină, îi prinse degetul pe care un inel de cupru îşi lăsase urma lui neagră şi cu grijă i-l scoase.

Ea îl lăsă, tremurând uşor, lipsită ide voinţă şi de puterea de a simula vreo împotrivire, în sfârşit el îşi făcuse declaraţia şi îi arăta dorinţa de a se logodi cu ea!

Agiali, xâzând, îşi trecu inelul grosolan pe degetul mic şi-l puse pe al lui în mâna fetei, a cărei faţă se lumină repede de un surâs liniştit.

— Am să-i spun mamei să vină să-ţi ceară înapoi inelul, ameninţă ea cu cochetărie.

— Dacă îi spui, răspunse băiatul, făcându-se că ia în serios ameninţarea ei, plec de pe moşie şi nu mă mai întorc niciodată.

— Şi unde ai să pleci?

— Unde n-ai să mă mai vezi…

— Atunci păstrează-l…

Se prinseră de mâini şi se priviră adânc în ochi zâmbind de fericire.

— Mă ajuţi să-mi duc oile? S-a făcut noapte şi ai mei trebuie că mă aşteaptă!

— Pentru asta am şi venit.

Fata încercă să-şi desprindă mâinile din ale băiatului, dar acesta le reţinu cu putere şi continuă să o privească lung şi în tăcere, dar cu un aer întunecat. Până la urmă, aproape supărat, îi spuse:

— Ascultă.

— Ce?

— De câtva timp am observat că administratorul moşiei se uită cam lung la tine.

— Şi eu, răspunse ea, indiferentă.

— Ştiu că s-a plâns maică-tii că.nu vrei să te duci: la el să scarmeni lâna şi să-i fii mitani (servitoare).

— Mă duc săptămâna viitoare.

Auzind răspunsul, băiatul se întunecă mai mult la faţă şi spuse cu un ton hotărât:

— Nu vreau să te duci. Acest khara (metis) e rău şi mă sperie…

— Ţie nu ţi-a făcut nimic. O singură dată te-a lovit.

— Spune mai bine, de mai multe ori, dar de asta nu-mi pasă… Mi-e frică pentru tine.

— Niciodată nu bate fetele.

— Dair le ademeneşte.

Se opri hotărât şi adăugă brusc:

— Bine. Dacă te duci să-i munceşti, ia-o şi pe mama ta şi să nu rămâi niciodată singură cu el.

— Aşa am să fac.

Noaptea se lăsase repede, şi turma se agita neliniştită şi dornică să se întoarcă la stână. Leke, aşezat pe labele dinapoi, cu ochii la stăpâna lui lătra din când în când ca pentru a-i spune că a sosit ora întoarcerii.

— Wara! ajunse până la îndrăgostiţi vocea sonoră a unui băieţel, răsunând peste colină.

— Mă cheamă, să mergem! spuse ciobăniţă.

În acelaşi timp strigă şi azvârâi asupra turmei cu o piatră pusă în praştie. Oile, auzind şuieratul pietrei prin

aer, se puseră în mişcare îndreptându-se spre potecă. Grupul înainta într-un singur pluton cenuşiu, şi praful ridicat de paşii lor părea să întunece şi mai mult cerul.

Logodnica, ţinându-l de mână pe Agiali, începu să cânte mai întâi încet, apoi cu voce tare, unul din cântecele triste de stepă care imită geamătul monoton al vântului printre ierburile pampei. Începu şi el să cânte, şi cele două voci alcătuiră un duet lent ca o melopee, ale cărui note se topeau în palida lumină a stelelor.

La jumătatea drumului îi întâmpină băieţelul trimis în căutarea păstoriţei, şi curând ajunseră cu toţii la casa aşezată cam la mijlocul celuilalt versant al dealului, pe un fel de platformă îngustă. Casa avea patru odăi sprijinite pe deal şi o curte între ale cărei ziduri ele piatră. necioplită creşteau din abundenţă urzici cu flori roşii şi plante cu tulpini rezistente;

Trecând printre ele, vântui cânta-nielodii triste şi stranii.

La zgomotul turmei, trei copii ieşiră din casă. Unul ca la vreo şapte ani, iar ceilalţi doi ceva mai mari şi, după statura asemănătoare, gemeni. Traseră bârnele ce închideau strunga şi se aşezară de ambele părţi ale intrării, gata să facă treaba ce le revenea. Trebuiau să separe oile ce alăptau de mieii lor.

Aceştia formară repede înapoia băieţilor o pată agitată şi zgomotoasă. Behăiturilor disperate ale oilor, le răspundea plânsul pierit al mieilor şi totul, dus de vânt, alcătuia cântecul armonios al câmpiei.

Odată terminată treaba, păstorii se îndreptară spre bucătărie.

Era o cameră îngustă, lungă şi cu pereţii înnegriţi, în faţa uşii, mică şi joasă, se afla cuptorul de pământ, în care pâlpâia un foc palid, alimentat cu baliga uscată a oilor. De bârnele înnegrite de funingine atârnau coşuri din răchită neagră, frânghii, căpestre, câteva unelte de muncă şi

bucăţi de carne us

Cată. În dreapta şi-n stânga intrării, ocupând toată lungimea peretelui, se aflau două patajatis (bănci din lut), ce serveau şi drept coteţe. Erau goale pe dedesubt şi sub una din ele dormeau găinile căţărate pe nişte stinghii. Cealaltă slujea drept adăpost cobailor, nişte animale mici, pătate multicolor, care chiar acum, noaptea, alergau fără zgomot pe pământul bătătorit, urmăriţi de umbrele ce se măreau când treceau prin faţa focului, privind fără teamă la bătrâna Coyllor – Zuma, mama

Wata-Warei şi la ceilalţi doi bătrâni, zbârciţi şi aduşi de spate, ce stăteau pe vine lângă cuptor. Bătrânii erau ocupaţi cu acullico, adică tăcuţi şi indiferenţi, mestecau toţi trei foi de coca, scufundaţi într-o profundă meditaţie. Flacăra anemică a unei lămpi le lumina feţele arămii, desenându-le cu precizie profilurile, în timp ce partea cealaltă a feţei se ştergea cu desăvârşire pe fondul întunecat.de fum şi umbre al încăperii.

— Seară bună să ne dea Dumnezeu, bătrânilor, salutară copiii intrând.

— Ai întârziat, se adresă Coyllor – Zuma păstoriţei.

— Mi s-a pierdut o oaie şi am fost s-o caut. Agiali a găsit-o în pampas.

Bătrâna, fără să răspundă, se întoarse către acesta.

— Se spune că ai să pleci la drum.

— Da; mă trimit în vale să aduc grâne.

— Ai grijă de animale şi nu le încărca prea rău.

— Dacă am să pot! răspunse Agiali cu amărăciune.

Şi adăugă:

— Dar m-o să luăm cu noi decât ce trebuie şi nu o să li se întâmple nimic.

— Ai grijă şi de tine. Nu mânca fructe proaspăt culese din pom şi fii atent la trecerea râurilor. N-au stat încă ploile şi apele trebuie că au crescut în vale.

— Pleacă cu Manuno şi acesta cunoaşte destul de

bine locurile, spuse unul dintre bătrâni intrând în vorbă.

— Când om scăpa de corvezi? întrebă şi celălalt bătrân taciturn. Toţi sunt obosiţi de asemenea alergături.

— Când fratele stăpânului o să-şi vândă moşiile din vale sau noi o să plecăm cu toţii de pe asta, răspunse primul.

— Şi pe-unde ne-om duce n-o să trebuiască să slugărim la fel?

— Asta aşa e...

Z 17

Its**;! iwfr –, r

Se lăsă o tăcere apăsătoare, întreruptă de clefăitul încet al tinerilor, care mâncau hrana rece pregătită de ciobăniţă:

Cbuno (fiertură de cartofi) şi boabe de porumb fierte amestecate cu bucăţi de carne afumată şi kispina (tăiţei).

II

În zorii zilei următoare, călătorii se îndreptară spre vale.

Douăsprezece animale de povară, măgari şi catâri, purtau carne şi peşte uscat, raţe fierte şi ţinute la gheaţă, linte şi mazăre prăjită la foc, brânză proaspătă şi alte produse ale acestui podiş. Drumeţii erau veseli pentru că Manuno, şeful caravanei, avusese grijă să-i asigure că pe aceste articole se obţin preţuri fabuloase în vale unde oamenii, câştigând mai uşor banul, erau mai risipitori, îi încânta perspectiva unui negoţ bun.

Manuno era un bărbat mai în vârstă, uscat, osos şi destul de înalt, cu nasul subţire şi lung.

Călător neobosit, cunoştea toate colţurile din Yungas şi de pe văile apropiate de La Paz, unde trebuie să fi făcut afaceri bune. De fiecare dată când se întorcea din călătorie îşi îmbogăţea gospodăria, aducând fie haine de sărbătoare, fie o pereche de boi sau cel puţin câteva capete de oi cu lână bună, ceea ce vădea că nu erau exagerate spusele

despre regiunea către care se îndreptau acum pentru prima dată doi dintre tovarăşii lui şi de unde se aduceau migdalele dulci, savuroasele tunas (smochine), porumbul cel bun şi atâtea alte produse prea scumpe pentru a fi cumpărate în toate zilele.

Ajunseră noaptea în oraş, la casa patronului şi aici tovarăşul lor care-şi făcea pongueaje (săptămâna de serviciu) le spuse că stăpânu-l plecase chiar în dimineaţa acelei zile la moşia din Yungas. Vestea îi bucură, căci astfel puteau să-şi odihnească picioarele obosite de cei şaptezeci de kilometri parcurşi pe lumină şi întuneric; în pas întins, timp de mai puţin de paisprezece ore.

Scoaseră poverile din spatele. Animalelor şi după ce salutară pe soţia patronului, care le înmână patruzeci de pesos din partea lui ca să cumpere opt măsuri cu grăunţe de orz, se culcară în tindă pe păturile luate de sub şeile animalelor.

Manuno făcu din bani un sul; sulul îl înfăşură într-o cârpă; cârpa într-o basma şi basmaua o prinse de gât cu patru noduri strânse. Acum, ca să-i iei banii, trebuia să-i tai mai întâi gâtul.

A doua zi în zori îşi continuară drumul.

De cum ieşiră din oraş, începu să se schimbe şi priveliştea.

Drumul spre Miraflores urca dealul Karahani, urma pe o mică porţiune malul xâului, trecea prin satul Obrajes şi se continua apoi pe cutele colinelor calcaroase, aride şi golaşe, traversând văi aspre sau culmi mai domoale. Adesea mărginea livezi de piersici sau lanuri – de lucerna în care păşteau mici turme de oi sau vaci de lapte. Căsuţele indienilor se zăreau împrăştiate ici şi colo prin frunzişul verde al pomilor.

Tocmai răsărea soarele când ajunseră la albia plină de pietriş a Ţiului Calacoto, întinsă la poalele dealurilor înalte şi calcaroase, retezate parcă de un cuţit.

Apele tulburi şi cam verzui, amestecate aici cu cele ale râului La Paz, se rostogoleau cu violenţă şi păreau că sfredelesc muntele care în faţă închidea orizontul, ridicându-se roşu cu flancurile frânte şi descoperite ca un pântec deschis.

Îşi suflecară pantalonii <şi după ce trecură apa prin vad, încercară să-şi potrivească hainele pe ei, dar Manuno îi opri, căci de aici înainte aveau să meargă de-a lungul plajei, traversând adesea >râul care creştea îmbogăţit de afluenţi.

— Şi dacă nu mă credeţi, priviţi pe ăştia cum merg, le spuse ghidul arătându-le o caravană mică de oameni din vale care tocmai ajunsese pe celălalt mal al râului.

Bărbaţii aveau picioarele goale, iar femeile îşi ţineau fustele ridicate, dezvelindu-şi coapsele musculoase, arămii şi lucitoare. Multe animale purtau urme de noroi uscat pe crupă şi pe coaste ca şi cum ar fi umblat prin mlaştină.

La Aranjuez începu să-i supere soarele. Ajunseseră în regiunile calde, ei veniţi din înălţimile încununate de munţi care niciodată nu-şi lepădau podoaba de zăpadă.

— Asta încă nu-i nimic! Să vedeţi mai departe! îi ameninţă Manuno cu un aer important şi plin de autoritate.

Trecură şi coasta de la Aranjuez şi, ajunşi în pampa Mallasa, obţinură primul câştig din călătorie.

De ambele părţi ale drumului mărginit cu garduri vii, se întindeau livezi de smochini cu crengile încărcate de fructe

2*

Coapte sau în pârg, piersici aplecaţi de rod şi plopi cu frunzele lucitoare, de un verde fraged.

Ochii muntenilor străluceau de poftă.

— Şi dacă am culege câteva? îi întrebă Agiali pe ceilalţi, arătând fructele.

— Localnicii sunt oameni răi şi dacă ne prind, ori ne

trag o bătaie, ori ne iau o parte din marfă îi preveni Manuno.

Treceau tocmai pe lângă un gard rar şi scund de spini, peste care se apleca spre drum o ramură încărcată de tunas coapte şi acoperite cu un puf fin. Manuno aruncă o privire în jur şi nu văzu decât un drumeţ în depărtare, mânând o pereche de boi.

— Intră şi ia câte poţi.

Opri măgarul chipurile să-i seringă chinga, în timp ce

Agiali, ridicat pe vârful picioarelor culegea cu îndemânare fructele de pe creangă şi le aduna în pălărie, fără să-i pese de spinii ce-l înţepau în palmă.

— Bagă de seamă! Vine proprietarul! îl avertizară cu voce scăzută prietenii alarmaţi.

Un bărbat înalt şi voinic răsărise pe neaşteptate de cealaltă parte a gardului şi se îndrepta acum spre drum fluierând un cântec vesel. Venea către ei liniştit, sprijinindu-se într-un băţ gros de kuphl, tare ca fierul. Ajungând în dreptul călătorilor se opri şi privindu-i cu atenţie, rosti cu voce tare, ca pentru a se face bine auzit:

— Aceşti sunicbos (munteni) par nişte bandiţi.

Se făcură că nu despre ei era vorba şi că n-au priceput jignirea. Se aflau departe de casă şi n-aveau încotro. Şi apoi, nici nu se simţeau cu conştiinţa curată.

Omul se depărta, lovind zgomotos cu băţul în pietrele de pe drum.

— Dacă te prindea, Agiali, te omora, îi spuse Quilco.

Tânărul se simţi atins în vanitatea lui ele om puternic.

— Nu era el în stare să-mi clintească nici măcar un fir de păr din cap!

— Dar avea un băţ.

— Şi ăsta? răspunse băiatul arătând minerul biciului ce-i atârna pe spate.

— Câte ai cules? întrebă Manuno, ca să curme sfada.

Agiali dezveli pălăria şi numără. Erau douăsprezece toate.

Le împărţi şi celorlalţi, şi le mâncară pe loc.

Se simţeau fericiţi. Smochinile erau dulci, proaspete şi zemoase.

— Mi-au mers la inimă, spuse Quilco lingându-se pe buze.

— Ce-ar fi să mai culegem şi altele? întrebă Manuno.

— Nu se poate. Proprietarul stă la pândă, răspunse Cachapa, care văzuse capul omului răsărind printre crengi.

— Poate găsim şi mai departe. Să mergem! hotărî Manuno.

Porniră din nou. Ghidul, mândru de cunoştinţele sale despre regiune, începu să le explice prietenilor lui, neştiutori, particularităţile acestei pampe din Mallasa, unde indienii, fără să aibă niciun fel de cunoştinţă despre cultura terenurilor aride, aplicau cu pricepere, din timpuri imemoriale, procedeele recomandate de cele mai moderne tratate de agricultură.

Discuţia instructivă se prelungi până în momentul când ajunseră la o cotitură a drumului. Acolo, pe o mică ridicătură, se înălţa căsuţa veselă a unui indian, înconjurată până lângă cerdac cu piersici. Era ascunsă printre ramurile unui tumbo, ai cărui cârcei se căţăraseră până la acoperişul de pe care atârnau alcătuind un fel de perdea verde în faţa cerdacului.

Printre frunzele triunghiulare se ivea roşul florilor în formă de clopoţei, cu caliciul plin şi fructele galbene, mari şi rotunde, semănând cu gălbenuşul de ou fiert. Fructele astea aveau un miez dulceag şi erau plăcute la gust.

Lângă casă, la umbră, şedea un indian, împletind un coş din nuiele de răchită şi în jurul lui nişte găini ciuguleau prin iarbă. Peste un coş răsturnat se afla un altul, mai mic, plin de tunas.

— Dacă am cumpăra? propuse Agiali entuziasmat, la

vederea fructelor.

— Să-i dăm un real, fu de părere Quilco.

— Cu un real le cumpărăm pe toate, spuse Manuno.

Se desprinse de grup şi se îndreptă către coşar, pe care-l salută cu o umilă inflexiune a vocii, pe tonul scăzut şi supus pe care-l adoptă indienii când se adresează unui străin căruia doresc să-i ceară ceva, oricare ar fi casta sau condiţia lui socială.

— Bună seara, tatito; vrei să-mi vinzi tunas de un real?

Omul ridică privirea şi cântărindu-l din ochi îşi dădu seama că este muntean. Faţa i se lumină ca de bucurie.

— Veniţi dinspre lac, aşa-i?

— Da, tatito.

— Atunci nu-ţi vând; facem schimb cu ce ai tu... Ce ai în desagi?

— Chalona (pastrama), brânzeturi, raţe, peşte.

— Dă-mi peşte şi-ţi dau tunas.

— Şi câte îmi dai pentru un peşte?

— Cinci, dar dacă ai şi inspi, pentru o chiia (farfurie)

Plină îţi dau douăzeci de tunas.

Ochii lui Manuno străluciră, dar îşi stăpâni emoţia. Şi făcându-se că ştie valoarea produselor sale, se tocmi minţind:

— În altă parte au vrut să ne dea patruzeci de tunas şi două măsuri de porumb pentru o farfurie de inspi şi nu ne-am învoit.

— Eu îţi dau trei, spuse omul, vrând să nu piardă o afacere atât de bună.

Tovarăşii lui Manuno ascultau discuţia şi transpirau de teamă în faţa îndrăznelii plină de cinism a şnapanului. Niciodată nu şi-ar fi imaginat că se pot obţine asemenea bunătăţi în schimbul unui peşte uscat, şi se aşteptau ca omul să pună mâna pe un toiag să-l altoiască pe şarlatan şi poate să le croiască şi lor, deşi nevinovaţi, câteva lovituri.

Li s-ar fi părut ceva firesc, drept pedeapsă pentru obrăznicia unui asemenea neruşinat.

— Dă-mi cinci, răspunse sporind uimirea tovarăşilor săi care aveau impresia că şi văd ridicându-se băţul omului.

— Eşti un hoţ! se răsti celălalt mânios, şi adăugă în culmea furiei: Du-te dracului cu peştele tău putrezit cu tot şi aruncă-l în râu!

— Nu te supăra, tatito. Te salut, răspunse liniştit vulpoiul.

Şi aranjându-şi şalul din lână de alpaca printr-o mişcare a umerilor, se întoarse pe jumătate şi se depărta doi paşi.

— Îţi dau patru! strigă omul, zădărât de înfrângere, dar neavând chef să se mişte din poziţia lui comodă şi indolentă.

Fără să-i răspundă, Manuno se întoarse spre tovarăşii lui, şi-i întrebă făcându-le cu ochiul:

— Voi ce ziceţi? Parcă fructele celuilalt erau mai mari şi mai proaspete, nu-i aşa?

— Dar, ce, ale mele sunt stricate, mutră de mumuie veche?

Îi strigă omul, ieşindu-şi din fire. Şi luând o smochină i-o aruncă în faţă cu furie: Vâră-ţi-o în ochi, oi fi chior de nu vezi!

Şi cum Manuno nu se obosi să ridice fructul care se rostogolea pe jos, deşi îl privea cu coada ochiului, omul supărat hotărî scurt:

— Ştiu că mă furaţi, dar primesc, îţi dau cinci.

Ţinuse mult tocmeala. Afacerea era încheiată, dar de o parte şi de alta aveau cu toţii aerul că nu sunt mulţumiţi de marfa primită în schimb; şi dacă muntenii alegeau fructele unul câte unul, examinându-le cu ochi de anatomist, pentru a refuza pe cele care ar fi fost cât de cât vătămate, omul din vale, aplecat deasupra farfuriei în care

erau azvârliţi peştişorii, despărţea liniştit cu latul palmei pe cei foarte mici ori da la o parte pe cei turtiţi. Trecură astfel vreo zece minute, în care muntenii aspirau cu încântare şi voluptate parfumul fructelor de care nu avuseseră niciodată parte într-o cantitate aşa de mare.

La sfârşit cu toţii se declarară mulţumiţi de schimb, nu fără să fi înlăturat mai întâi jumătate din marfa oferită. Cu un aer solemn, ciobanii împărţiră în patru părţi egale smochinele şi porumbul şi, luându-şi fiecare partea lui, plecară din nou la drum, înghiţind cu lăcomie fructele pe care le puseseră într-o basma prinsă de umăr.

— Oamenii mor de dureri de burtă dacă, după ce mănâncă amas beau lapte, îi preveni Manuno cu gura plină.

Continuară să soarbă fructele zemoase fără să-i dea atenţie. Nu cunoşteau gustul laptelui şi nu ar fi fost acesta momentul potrivit să-l încerce.

— Aşa-i că se fac afaceri bune pe aici? întrebă Manuno plin de ifos şi mai mult decât încântat de succesul pe care-l dobândise cu minciunile lui.

— De! Credeam că o să-ţi rupă coastele.

— Eu îi cunosc. Nu trebuie să ai aerul că ceri. Ia să-i vezi când vin ei în pampasul nostru cu marfă. Pentru fiecare bob de porumb ne-ar lua un inspi şi pentru fiecare piersică un papa, (cartof).

Între timp drumul începu să coboare spre poala dealurilor şi soarele să ardă mai tare, pe măsură ce urca spre cer. Pe la prânz ajunseră la coasta din Lipari şi intrară din nou pe valea apei care când se lărgea, când se îngusta, mereu întovărăşită de pereţii înalţi şi goi ai muntelui.

— Acum ajungem în regiunile piersicilor, a merilor şi a perilor, dar, vedeţi şi voi, drumul este greu.

J

Manuno numea drum o urmă mai albicioasă de pe malul apei, însemnată printre bolovanii de granit doar de

baliga animalelor şi care se strecura când pe o parte, când pe alta a văii, urmărind capriciile torentului care alerga în curbe repezi, străbătând-o din loc în loc în curmeziş. Apele umflate de pârâurile şi pârâiaşele de pe pantele goale ale munţilor se rostogoleau izbindu-se în bolovanii de granit. Zgomotul lor monoton era luat de vântul care trecea pe sus printre pomii rari ale căror ramuri, înclinate toate în aceeaşi direcţie, arătau persistenţa şi regularitatea cu care vântul bătea pe vale.

Curând ajunseră la Mecapaca şi hotărâră să-şi petreacă noaptea acolo, ba chiar să rămână şi ziua următoare, dacă nu-şi vor putea vinde produsele, ţinând seama de oboseala animalelor, pentru ei mai îngrijorătoare decât propria lor oboseală.

Mecapaca era un sat amărât, năruit, căţărat pe malul stâng al râului, pe o platformă ridicată la poalele munţilor goi.

Înalţi, albicioşi, plini de prăpăstii şi sălbatici, în sat se intra printr-un fel de drumeag mărginit de căsuţe sărăcăcioase, scunde, cu acoperişuri de paie, înconjurate de livezi cu piersici, toate pline de buruieni. Multe căsuţe erau vechi, cu pereţii crăpaţi şi ici, colo răsăreau ca din pământ bucăţi de zid, acoperite de plante căţărătoare cu flori albe, roz şi albastre, în formă de clopoţei.

Manuno le explică:

— Înainte era un sat bogat şi plin de viaţă. / Dar într-o noapte veni mazamorra, acoperi grădinile şi lua casele. De atunci trăiesc aici doar nişte nenorociţi.

— Când s-a întâmplat asta? fu curios să afle Agiali care, dintre toţi, era cel mai interesat să ştie cât mai multe.

— Nu ştiu. Dar cred că demult, pentru că toate casele bătrâneşti s-au dărâmat.

— Atunci nu ar trebui să ne oprim aici. Dacă toţi sunt aşa săraci cum spui, n-o să aibă cine cumpăra, replică

prudent Cachapa.

— Nu te teme. Cei din sat n-or să cumpere mare lucru, dar vor veni cumpărători de pe la moşii…

Ştia Manuno ce spune.

Drumeţii ajunseră la primele case ale aşezării. Din ele ieşiră în poartă locuitorii oferindu-le adăpost pentru o noapte

Sau pentru tot timpul cât vor rămâne acolo. Ştiau ca pentru ospitalitate vor primi câţiva pumni de alimente şi nu voiau să piardă prilejul de a-şi îmbogăţi masa de seară cu niscaiva bunătăţi. Dar Manuno le înşelă toate speranţele, căci poposi la Choque, un vechi prieten de-al său, om cinstit şi plăcut, incapabil de vreun gând urât, chiar dacă era cam palavragiu şi prea comunicativ.

Îşi descărcară deci animalele în casa lui Choque, le dădură câteva braţe bune de ovăz şi, săltând pe umeri parte din încărcătură, se îndreptară spre piaţă. Puseră pe jos pături şi haine şi pe ele întinseră produsele gustoase, aduse din pampas.

Piaţa, urâtă şi tristă, era de dimensiuni regulate. O înconjurau case micuţe cu acoperişuri de paie şi ferestre cu gratii, într-o latură a aşezării, în mijlocul cimitirului, se ridica biserica, singura clădire înaltă, în sat domnea o tăcere tristă, întreruptă numai de şuieratul vântului şi de zgomotul monoton al râului. Din când în când trecea prin piaţă câte un câine slab şi păros-şi atunci în ochişorii negri ai lui Supaya se aprindeau sclipiri repezi şi bruşte, dar nu îndrăznea să-şi părăsească stăpânul pentru aventuri galante sau certuri periculoase.

Ciobanii se priveau cu mutre nemulţumite, gândind că de astă dată nu s-au mai împlinit prezicerile lui Manuno. Quilco propuse chiar să ia marfa şi să se întoarcă la casa unde li se oferise cu atâta mărinimie adăpost, s-o dăruiască bunei lor gazde. Dar în clipa aceea, pentru a-i da parcă dreptate ca-ntotdeauna ghidului, o indiană se ivi la

colţul pieţei îndreptându-se către locul unde se aflau ei. După puţin apăru şi un indian, apoi altul şi altul. S-ar fi spus că fuseseră înştiinţaţi de sosirea muntenilor şi veneau să se amuze privind produsele lor variate. Fără îndoială, fiecare purta ascuns în cutele pelerinei sau sub ponebo vasul (tari) în care urma să-şi ducă alimentele ce intenţiona să le cumpere, dar până una, alta treceau prin faţa vânzătorilor cu gesturi dispreţuitoare, făcându-se că nu-i interesează cele expuse. Unii luau câte un peşte sau câte o raţă, le miroseau şi le aruncau la loc cu un aer dezgustat: ai fi zis că sunt sătui de toate astea şi de loc dispuşi să-şi cheltuiască banii câştigaţi cu eforturi atât de grele.

Numai că repede trebuiră să renunţe la dispreţul acesta studiat. Servitorii de la moşiile apropiate, situate pe înăl

Ţimile dimprejur, aflaseră şi începeau să sosească grupuri-grupuri, aducând saci plini cu porumb uscat, făinoase, fructe de cacao prăjite şi crude, coşuri cu migdale şi piersici, legături de quirquma şi alte bunătăţi de care locuitorii regiunilor reci sunt foarte dornici.

Doar că acum muntenii erau hotărâţi să nu-şi vândă produsele decât pe bani peşin. Poate la întoarcere şi numai dacă nu-şi vor pierde vreunul din animale, să se încarce şi cu ceva din toate acestea. Dar acum degeaba li se oferea să facă schimb; nu puteau pentru că plecau să cumpere seminţe pentru stăpânul lor şi nu aveau cum să se încarce cu produsele ce li se aduceau. Să-şi desfacă deci cumpărătorii pungile şi să bage mâna în ele. Dacă nu, îşi încarcă marfa şi se duc să o vândă pe moşiile din interiorul ţării unde cu siguranţă li se va da un preţ bun.

Discursul lui Manuno, însoţit de gesturi de regret şi aer de mare sinceritate, obţinu efecte neaşteptate, căci, cât ai clipi, cumpărătorii smulseseră marfa muntenilor care, entuziasmaţi de vânzare, ar fi dat şi restul mărfii,

dacă Manuno nu i-ar fi oprit. Să nu fie naivi şi să aibă încredere în experienţa şi cunoştinţele lui despre aceste locuri.

Gândeau poate că este pentru prima dată că se aventurează prin aceste părţi? Aici trebuie vândute numai acele alimente care se pot strica de căldură, ca raţele fierte sau ouăle.

Restul mărfii îl vor vinde mai departe, în Tirata, într-o clipită şi încă la preţuri bune. J

Manuno le explică asta, vorbind cu ei în drum spre casa unde erau găzduiţi, şi cum ceilalţi acceptară raţionamentul său, trecură să arunce o privire la animale, pe care le lăsaseră să pască prin grădini.

Mergeau în şir unul după altul minunându-se de priveliştea crengilor care se rupeau de povara fructelor, ascultând murmurul neîntrerupt al râului şi suspinul continuu al vântului, încântaţi de prezenţa atâtor păsări viu colorate, al căror ciripit armonios umplea de veselie văzduhul strălucitor, bucurându-se de razele care înroşeau frunzele îngălbenite de toamnă, aureau crestele dealurilor îndepărtate cu reflexe schimbătoare şi luminau intens culmile munţilor. Respirau cu nesaţ aerul aromat de toate parfumurile florilor sălbatice care sclipeau pe jos, printre ierburile izlazului, se căţărau pe pomi, se strecurau printre ramuri de care îşi atârnau calicele albastre, violete, albe, trandafirii sau în mai multe culori, într-o revărsare de nuanţe cu atât mai proaspete şi mai bogate cu cât ieşiseră mai de curând din boboci.

Un tunet întovărăşind un nor negru apărut deodată în înălţimile cerului îi făcu să se întoarcă la casa lui Choque, gazda lor, care le ură bun venit, primindu-i cu o oală plină de cboclos (porumb copt) şi ca desert o legătură mare de buiros (ştiuleţi cruzi), piersici şi mere.

Mâncară cu poftă, fără să vorbească, fiecare cu ochii la porţia lui şi în acelaşi timp la oală. Choque îi privea

mâncând fără să spună nimic, şi arunca din când în când priviri pofticioase la marfa muntenilor.

La sfârşit le spuse:

— Vreţi să-mi vindeţi puţin inspi?

Manuno făcu o mutră plină de regrete.

— Vai, tata! L-am vândut aproape pe tot şi nu ne-a mai rămas decât puţin, numai pentru hrana noastră.

— Şi ce nevoie aveţi să mâncaţi ceea ce mâncaţi în fiecare zi? Ar fi ca şi cum, la voi, eu aş mânca numai porumb.

Manuno deschise unul dintre samare, băgă cu grijă mâna în el şi după multă socoteală, ca şi cum ar fi fost greu de găsit ceea ce căuta, scoase un pumn de peştişori şi îi întinse lui

Choque.

— Ia puţinul ăsta. Este tot ce-ţi putem da…

Gazda le făcu mii de făgăduieli de prietenie:

— Puteţi să veniţi când vreţi să vă adăpostiţi în casa mea-Nu vă exploatez ca alţii, cel mult am să vă cer plata pentru hrana animalelor. Mie îmi ajunge dacă-mi daţi câte ceva din ale locului, spuse el cu un ton prietenos, fără să-i lase să înţeleagă că mai are un câştig în plus de pe urma bălegarului lăsat de animale şi cu care îngraşă pământul, cultivând nişte cepe enorme, salate şi verze cu căpăţâni mari şi tari, pe care le vindea apoi cu preţ bun în pieţele de la oraş.

Veni şi noaptea. O noapte întunecoasă, parfumată şi călduţă. Călătorii deshămară animalele şi după ce le împiedicară, îşi întinseră hainele şi păturile pe jos. Se culcară deasupra lor, pe spate, ridicând picioarele şi sprijinindu-le întinse de peretele încăperii. Apoi aprinseră o ţigară din care fumară pe rând şi cuibărindu-se în ponchos, începură în curând să sforăie de-a valma şi cu putere.

Se deşteptară pe la miezul nopţii, tremurând de frig.

O

Beznă adâncă şi de nepătruns înconjura totul. Afară se auzea zgomotul unei ploi torenţiale. Se treziră uzi şi trebuiră să se grăbească să adune marfa sub streaşină acoperişului, de pe care se revărsau râuri de apă călduţă.

— Ce furtună, spuse Manuno.

— Sunt ultimele ploi ale toamnei, cele mai periculoase, răspunse Choque din fundul încăperii, în mijlocul căreia strălucea ca un rubin jarul din sobă.

Şi adăugă în continuare:

— Cu siguranţă că mâine vine mazamorra.

Muntenii, fără să ştie de ce, avură o strângere de inimă la auzul profeţiei, în curte, animalele loveau pământul cu copitele, neputincioase în faţa muşcăturilor liliecilor, ale căror aripi mătăsoase atingeau din când în când şi feţele oamenilor.

— Nu-i de glumit cu mazamorra! spuse Manuno.

— Nu; trebuie să fii cu băgare de seamă.

— Şi ce anume trebuie să faci ca să te aperi?

— Nimic, împotriva ei nu se poate face nimic. Nu poţi decât să aştepţi şi să o laşi să facă ce vrea, până îi trece furia.

— Este adevărat că satul ăsta a fost acoperit de o mazamorra? întrebă Agiali, care nu uitase scurta povestire a tovarăşului său.

— Da. Nu ai văzut ruinele din capul satului?

— Le-am văzut, dar Manuno nu a ştiut să ne spună cum, s-au petrecut lucrurile. Tu nu ştii?

— Trecuse de miezul nopţii, ca acum. Nimeni nu vedea nimic dar toţi simţeam plutind în aer nenorocirea.

— Chiar şi tu?

— Da, şi eu.

— Şi cum s-a întâmplat?

Omul tăcu. Jăraticul din sobă păru a creşte şi o scânteie se ridică albăstruie. La lumina lui văzură cum

Choque îşi aprindea o ţigară, şi deodată se auzi vocea lui liniştită şi joasă:

Era ca şi acum o noapte întunecoasă şi caldă. Ne aflam în luna carnavalului şi oamenii care veniseră din marca (târgul cel mare) se distrau dansând în piaţă, la lumina lunii care strălucea printre nişte nori negri şi groşi. Toate nopţile dinainte dansaseră până în zori, dar în noaptea aceea, fie că erau

Obosiţi, fie că erau înspăimântaţi de aspectul cerului, se retraseră mai devreme la odihnă. Eram copil pe atunci şi alergasem aproape toată săptămâna după oaspeţii stăpânilor, care se plimbau prin livezile cu flori, bătându-se cu petale de rornaza pe care noi le adunam devastând rigolele şi grădinile.

Nemaiavând ce face, plecai şi eu să mă culc. În momentul acela din cer începură să cadă şuvoaie de apă atât de mari cum niciodată nu am mai văzut şi nici nu cred să mai văd.

Era o masă de apă compactă care se prăbuşea din înălţimi:

Părea că sus, în cer, era un lac cu fundul găurit şi apa cădea chiar peste satul ăsta... Atunci, repet, eram un copil, şi ca să mă întorc acasă la părinţi trebuia să traversez un pârâiaş de obicei secat, afară doar dacă nu ploua în munţi. Dar apropiindu-mă de el, în noaptea aceea, zgomotul pe care-l făcea mă anunţă că râul crescuse, revărsându-se. Apele, ieşite din vadul adânc şi încăpător, năvăliseră pe o mare parte a şoselei şi pătrunseră pe uliţele satului, ajungându-mi până la gleznă. Trebui să mă opresc. Nu eram nebun să trec vadul.

Dar ce să fac atunci? Eram ud din cap până în picioare şi tremuram, nu atât de frig, cât de frică. Frică de noapte, frica de zgomot, frica de a fi singur şi chiar de perspectiva de a încasa a doua zi o bătaie de la părinţi, pe care de altfel nu aveam să-i mai văd niciodată. Zgomotul

apei creştea din ce în ce. Era ca şi cum încărcături întregi de rachete explodau în aer. Dar zgomotul nu venea de la pârâiaşul pe al cărui mal tremuram eu, ci de la torentele care transformate în râuri vijelioase, se prăbuşeau deasupra satului din înălţimea munţilor din jur. Deodată mi se păru că apa dintre picioarele mele prinde mai multă forţă şi creşte, în acelaşi moment, dinspre vad se auziră nişte zgomote neregulate şi puternice ca nişte pocnituri de artificii în zilele sărbătorilor religioase.

Cum? Cunoşteam prea bine zgomotul! O dată auzit nu-l poţi asemui cu niciun altul… Era oare mazamorra, care venea? începui să fug cât puteam printre arborii din livezi, împiedicându-mă de trunchiuri, alunecând prin bălţi, ridicându-mă de fiecare dată, încercând instinctiv să mă urc mai sus…

Se auzeau ţipete. Cereau ajutor. Erau strigăte de deznădejde.

Deodată simţii pământul cutremurându-se, ca şi cum toţi munţii s-ar fi prăbuşit… Alergam, alergam disperat pe drumul dinspre culmea dealului. Cu mine mai alergau mulţi şi înapoia noastră se auzeau urletele îngrozite ale câinilor şi ţipetele

Oamenilor care aproape nu se deosebeau de ale animalelor.

Uneori încetau brusc de parcă o mână le închidea gura. Şi se mai auzeau o mulţime de zgomote teribile care, toate, exprimau spaimă, teroare şi mai mult chiar… În zori, nu mai rămăsese nimic din sat: mazamorra îl luase sau îl acoperise. Livezile erau îngropate în noroi şi doar coroanele pomilor mai ieşeau deasupra lui. Ici-colo se mai vedea, înţepenit, câte un cadavru… Trecuse pedeapsa lui Dumnezeu peste un sat ce ştia numai să păcătuiască… De atunci, oamenii din oraş nu mai vin aici să se distreze şi satul este părăsit…

Ascultând povestirea, ciobanii se strânseră unul în

altul, de parcă presimţeau venirea mazamorrei, dar zgomotul ploii începuse să se potolească puţin câte puţin până ce încetă cu totul.

Se culcară din nou.

III

Dimineaţa următoare începură să-şi pregătească bagajele, pentru a-şi continua călătoria.

Nori groşi, enormi şi întunecaţi pătau cerul albastru şi în vale, râul se rostogolea cu zgomotul încă necunoscut pentru munteni.

— Să aveţi grijă, râul se revarsă. Ar fi mai bine să rămâneţi, îi sfătui gazda plină de înţelegere şi interesată în acelaşi timp.

Ciobanii nu-l luară în seamă. De la casa lui Choque se vedea malul apei pe care circulau nişte călători.

Plecară.

Ajunşi pe plajă îi izbi aspectul râului.

Apele, acum noroioase, curgeau repede şi, lovindu-se de enormele blocuri din granit, se ridicau în bulboane înalte şi sinistre. Pe alocuri păreau că se îmblânzesc, liniştindu-se; dar era imposibil să le urmăreşti cursul rapid, căci îţi oboseau ochii.

Ciobanii se hotărâseră să se alăture unui grup de călători „din vale” care se întorceau la oraş şi care erau singurii ce aveau acelaşi drum, căci ceilalţi mergeau în susul apei, pe

3 G

— fbissFz-*.

k-ulfăf„””.

ce * *§* «¥

Partea cealaltă; dar curând rămaseră fără tovarăşi, căci aceştia îşi conduceau catârii cu pricepere pe drumurile astea, în timp ce măgarii fricoşi ai ciobanilor, obişnuiţi cu mersul domol prin pampas, nu puteau ţine pasul cu toate că li se uşurase destul din greutatea

încărcăturii.

Îndepărtându-se, unul dintre cei din vale se întoarse către ciobani şi le strigă stăpânind zgomotul apelor:

— Dacă rămâneţi în urmă, aveţi grijă. Vă poate prinde mazamona.

Era cam în jurul orei nouă dimineaţa. Cerul se limpezise de nori şi soarele strălucea cu putere peste reliefurile stâncoase ale munţilor. Coastele lor coborau spre plajă, când abrupte, strangulând râul în strâmtori înguste, când în unduiri leneşe, fertilizate de munca omului, care le acoperise cu viţă-de-vie şi livezi de arbori fructiferi.

Ajunseră la un vad. Râul se împărţise în mai multe braţe, legate între ele de poteca ce trecea prin apă şi pe care traversară uşor primele şuvoaie. Dar la ultimul, unul dintre măgari alunecă pe o piatră şi căzu în apă. Manuno se grăbi să-l ajute să se ridice înainte de a fi smuls de apele care la numai câţiva metri se adunau din nou şi reuşi după multe sforţări să-l pună pe picioare şi să-l aducă la mal.

Măgăruşul mergea greu, piatra îi zdrelise pielea genunchiului şi osul se vedea alb printre buzele rănii.

Îi scoaseră încărcătura pe care o împărţiră între Quilco şi Agiali. Manuno le spuse:

— Continuaţi drumul. Eu rămân să-l oblojesc şi lăsaţi cu mine animalele mai obosite. Dacă nu vă prind din urmă, să mă aşteptaţi. Voi nu vă pricepeţi şi puteţi intra în vreun bucluc.

Aşa făcură şi după oarecare drum, îi ajunse un locuitor al văii.

Era un om mai în vârstă, uscăţiv şi înalt, cu nasul şi buzele subţiri, cu un aer plin de mulţumire. Era îmbrăcat cu oarecare eleganţă şi îmbrăcămintea lui trăda starea bună a pungii.

Văzându-i pe drumeţi, se opri din mers şi îi salută cu

o neobişnuită bunăvoinţă.

— Bună ziua, tatai, răspunseră umili aceştia, cu modestia indianului care se întâlneşte cu străini departe de casa lui.

— Încotro?

— La Uşi.

— Şi din ce parte?

— De la lac.

— Se spune că pe acolo nu prea e bună recolta.

— De trei ani. Anul ăsta nu scoatem nici măcar sămânţa.

Dar pe aici?

— Eh! A venit îngheţul la timp nepotrivit şi s-au stricat florile pomilor, dar tot o să fie ceva. Păsările ne fac însă cele mai mari pagube... Şi lor le este foame...

— La fel şi la noi sus, viermii ne mănâncă tot.

— Şi staţi mai mult pe aici?

— După cum va fi. Dacă nu găsim cereale la Uşi, trecem spre Cohoni.

— Mergeţi departe. Sigur că aveţi carne sărată şi brânzeturi pentru schimb.

— Puţin peşte, charqui şi nişte pastrama de oaie. Anul ăsta nu prea am avut animale de tăiat. Le-a prăpădit muyumuyu.

— Se zice că este o boală teribilă. Din fericire noi n-o cunoaştem.

— Este molipsitoare şi îmbolnăveşte toată turma când apare. Pe neaşteptate, oile încep să se învârtă pe loc, fac câteva sărituri şi cad ca trăsnite.

— O fi vreun blestem.

— Sigur că da. De aceea nici nu le mâncăm; dar... Vai, vai, vai! ceilalţi le mănâncă.

„Ceilalţi” erau albii şi aşa înţelese şi locuitorul văii.

Mergeau acum pe o potecă îngustă care şerpuia între pereţi de granit alb şi roşu. În atmosferă plutea parfumul

aspru al unor plante cu frunze deschise la culoare şi flori galbene.

Omul, care spusese că-l cheamă Cisco (Francisco), deschise punga, alese câteva foi de coca, le smulse cozile cu o ciupitură, făcu cu ele semnul crucii în dreptul gurii şi le muşcă, dând la iveală nişte dinţi albi, ascuţiţi şi curaţi, ca ai unui câine tânăr. Apoi desfăcu băierile pungii şi deschizând-o larg, oferi cu amândouă mâinile şi însoţitorilor.

— Deci, nu prea cunoaşteţi locurile? îi întrebă el închizând punga şi agăţând-o la brâu.

— Noi nu, dar Manuno le cunoaşte, răspunse Agiaâi.

— Şi unde-i Manuno ăsta?

8 HST

— A rămas în urmă cu măgarii obosiţi. Ne ajunge ei, acum.

— De! Măgarul care oboseşte nici nu fuge, nici nu se reface mergând prin vadul apei.

— De ce?

— Fiindcă drumurile astea nu sunt ca cele de sus. Acolo nimic nu este ascuns, totul e clar, limpede. Cerul fuge până departe în zare şi dacă vine furtuna te poţi adăposti din timp sau i te supui, dar fără primejdie. Aici nu prea e aşa. Nu ai cum te feri. În pampas, când dai de o mlaştină sau de un loc prost, te întorci şi cauţi alt drum;

Aici n-ai altă cale decât asta care te duce pe lângă apă şi apa îi şterge urma când creşte puţin. Atunci trebuie să descoperi drumul printre bolovani şi trunchiuri uscate de pom. Nu-i ca acolo sus. E mult mai greu… Dar să oprim animalele. Mi se pare că vadul nu se poate trece.

Agiali fugi şi opri măgarii la marginea apei.

Râul îşi schimbase culoarea, era negru şi apele curgeau tumultuoase.

Omul avea dreptate. O schimbare bruscă unise toate braţele într-un singur curent. Abia se mai distingea patul

de apă al celorlalte, iar pietrele, deja umede, se acopereau de un strat fin de noroi.

Schimbările astea sunt repezi, aproape bruşte. Un bolovan rostogolit la îmbucătura a doua braţe de apă, un trunchi de copac ce se pune de-a curmezişul fac să crească presiunea apei şi ea trece pe de lături unde întâmpină mai puţină rezistenţă.

Lunca se continuă inegală şi variată, îngustându-se câteodată. Atunci, printre pereţii îmbrăcaţi în verdeaţă ai văii, ridicaţi către cer, lumina ce cade de sus pare mai intensă.

Retezată şi plină de crăpături, o îngrămădire de stânci şi bolovani părea a înflori pe culmea singuratecă şi înaltă, înclinate spre abis, stâncile ameninţau de când lumea să se prăbuşească din vârf, peste călători, strivindu-i, făcându-i una cu pământul...

Acolo, printre stânci, trăiau condorii.

Îi vedeai învârtindu-se în zbor încet, la poalele culmilor, în timp ce alţii, profilaţi pe creste, cercetau valea în căutarea prăzii peste care să se azvârle sau a cadavrului pe care apele vijelioase îl scot la iveală printre bolovani. Erau gata să participe la festin alături de corbii care, mai puţin îndrăzneţi.

3 – Oameni de bypnzţ j nu se desprindeau de plajă şi stăteau ore întregi aşezaţi pe pietre, pioşi şi gânditori.

— Chiar crezi că râul va creşte? îl întrebă Quilco pe vecin.

Oprindu-se, acesta îşi întoarse privirile către nord şi, ridicând braţul în direcţia lui, spuse:

— Când plouă acolo sus, e sigur că va creşte. Şi acum plouă cu găleata; ajunge să priveşti norii. S-ar putea să vă oprească din drum mazamorra la Huanuni, şi atunci nu vă mai rămâne decât să dormiţi afară, pe câmp, sau să vă întoarceţi să căutaţi adăpost la Guaricana sau la vreun conac.

— Ce-i de făcut?

— Trebuie să vă grăbiţi. Pe aici nu găsiţi niciun adăpost şi după câte văd nu aveţi nici prea multă hrană pentru animale. Ca să ajungeţi la o păşune mai aveţi de mers una sau două leghe şi mă tem că până atunci creşte apa.

Auzind asta, ceilalţi se întoarseră să vadă dacă vine Manuno, dar poteca era pustie. Se simţeau copleşiţi, speriaţi, ca şi când s-ar fi aflat în faţa unui inamic invizibil şi neiertător, înţelegând starea lor sufletească, Cisco le propuse:

— Daţi-mi puţin peşte şi vă conduc. Sunt de pe aici şi cunosc locurile ca propria mea casă.

— Să vină şi Manuno. El hotărăşte. A umblat mult prin părţile astea.

— Aşteptaţi-l atunci, că tot nu puteţi merge mai departe.

Auziţi: începe mazamorra, le spuse, arătându-le cu degetul în susul apei.

Un zgomot surd şi înfundat părea că izvorăşte din măruntaiele unei câmpii cenuşii şi goale, deschise între doi munţi înalţi, prin mijlocul căreia trecea vadul îngust al unui torent adânc şi noroios, presărat cu grămezi de bolovani şi trunchiuri de arbori.

Umplând fundul vadului, curgea lent şi fără zgomot un lichid noroios, dens, ce împingea înainte pietrele din calea sa.

— Trecem? întrebă Agiali pe călător.

Acesta îi azvârli o privire ciudată:

— Nici dracu’ nu ar trece pe jos acum. Apa este mică, dar are multă putere. De altfel priveşte: vine mazamorra.

O lavă pământie avansa, ridicând încetişor până la marginea şanţului bucăţile de lemn şi pietrele din vad. Înainta încet, cu grijă parcă, rostogolindu-se peste ea însăşi, oprin

Du-se câteva clipe ca şi când s-ar pregăti să sară şi deodată se răsfrângea brusc într-o mişcare scurtă şi învăluitoare. Atunci toată masa o lua la vale cu o mişcare mai rapidă, rostogolindu-se în salturi, până ce se linîştea din nou şi dinăuntrul ei răzbătea zgomotul surd al bolovanilor ce se izbeau împinşi înainte de curent. Adesea, valul de pământ noroios, oprit de propria lui densitate sau de câte o ieşitură a terenului, îşi înceta cu totul mersul lent şi noi straturi de noroi veneau să se acumuleze deasupra, pentru ca apoi totul să înceapă iar să curgă revărsându-se. Pământul tremura sub picioare, cu vibraţii mereu reînnoite, ca şi cum înăuntrul lui se afla un cazan sub presiune.

Călătorii se depărtară cu teamă de malul râului când masa de noroi se apropie de ei, grăbindu-se să gonească şi animalele din apropierea acestui haos sinistru.

Sosi şi Manuno.

Era leoarcă de transpiraţie căci, ca să-şi continue drumul, fusese nevoit să uşureze încărcătura unuia dintre măgari înhămându-se cu ea şi era la capătul puterilor. Animalele, la fel de asudate, tremurau pe picioarele lor subţiri.

— Aţi înaintat mult; ce vă grăbiţi aşa? le spuse repede şi fără să salute pe Cisco, fiindcă era teribil de furios.

— Nu mai putem merge, a venit mazamorra, zise Agiali fără să răspundă direct celui supărat.

— Asta v-a oprit. Că altfel mă părăseaţi, insistă celălalt aruncând povara la pământ şi aşezându-se pe ea.

Norii dispăruseră complet şi soarele strălucea pe cer în toată splendoarea, cum se întâmplă uneori iarna, căci cerul era albastru ca o piatră nestemată.

— Şi ce facem acum? Nu putem rămâne sub cerul liber căci animalele o să moară de foame, spuse Manuno văzând ca ceilalţi nu răspundeau de loc la reproşurile lui.

— Omul acesta, şi Quilco îl arătă pe străin, ne cere puţin peşte ca să ne ducă pe drumul cel bun. Este din Mijlocato.

Manuno se întoarse spre Cisco:

— Şi pe unde ne vei duce dacă nu putem traversa mazamorra?

— Există un pod mai sus, dar se plăteşte o taxă căci este al moşiei.

— Şi cât se plăteşte?

— Un real pentru fiecare animai.

— Prefer să mă întorc la Huaricana.

Cisco se alarmă:

— Cei care mă întovărăşesc nu plătesc nimic.

— Şi este departe?

— O leghe.

— Cam mult. Ar fi mai bine să aşteptăm să scadă apa şi între timp ni se mai odihnesc şi animalele. De-abia mai merg.

— Cum vreţi. Dar de multe ori ai de aşteptat până seara sau toată ziua... Eu plec. Nu vreţi să-mi daţi puţin peşte?

Dacă treceţi râul, ajungeţi acasă la mine. Este în drum.

Manuno îi promise c-o să-i dea nişte peşte şi omul fu mulţumit. Plecând le spuse:

— Curentul a început să scadă şi până în seară o să puteţi trece. Urmaţi apoi drumul până la celălalt torent şi coborâţi în lungul lui căci nu este periculos, până întâlniţi din nou râul, dar fără să părăsiţi coasta. Apa este totdeauna mai puţin periculoasă ca noroiul.

— Şi cât mai este de aici până la râul Pălea?

— O leghe.

Cisco îi salută şi se depărta.

Ciobanii descărcară animalele, le dădură resturi de

orz ce le mai aveau şi se întinseră să mănânce.

Zgomotul râului scădea din intensitate iar bubuiturile puternice ale mazamorrei nu se mai auzeau.

Rămaseră aici până ce soarele începu să se ascundă după munţi şi reluară din nou drumul, reconfortaţi de odihnă şi hrană.

— Trebuie să fie cam trei şi o să ajungem devreme la casa lui Cisco, spuse Manuno privind spre soare.

Trecură fără accidente albia torentului, curăţată deja de apele tulburi şi ajunseră pe o câmpie prin mijlocul căreia trecea matca unei alte mazamorre.

— Ne-a spus să coborâm pe coastă până ajungem la râul mare…

— Nu trebuie să-l credem, răspunse ghidul. A spus-o pentru că va trebui să trecem prin nişte livezi şi oamenii se tem să nu le furăm fructele.

— Şi dacă nu o fi pentru asta? insistă Quilco.

— De asta a spus-o! Drumul prin livezi este mai scurt, dar dacă vreţi, să urmărim mazamorra. Mi-este egal.

Aşa făcură, fără multă vorbă. Şi pentru a nu mai păţi ceva şi nici a risca să se rătăcească, Agiali, cel mai agil, se aşeză în

Capul convoiului.

Lunca se lărgea din nou. Pantele munţilor erau tăiate în platforme pe care se întindeau grădini de piersici şi vii, în timp ce pe crestele pleşuve nu înfloreau decât smochini sălbatici sau scaeţi aspri şi ţepoşi.

În sfârşit, ajunseră pe o câmpie largă care se întindea netedă până în fundul văii. Bălţile, resturi ale mazamorrelor, erau împrăştiate pe o mare suprafaţă, reţinând apele chiar la poalele stâncoase ale muntelui. Dar strânsă aici, apa începuse să-şi facă loc, erodând stânca şi cariind-o încet, până ce transformă vadul îngust într-o trecere largă şi liberă.

Pe pământul câmpiei, dur ca o piatră, nu creştea nici

cel mai mic firicel de iarbă. Făcut din argilă, nisip şi noroi, bătut şi întărit de atâtea revărsări, solul nu mai purta nicio forţă germinativă. I-ar fi trebuit multe ploi şi polenul multor flori pentru a-şi recăpăta măcar verdeaţa plantelor nefolositoare care, în setea lor de a trăi, ar fi capabile să prindă rădăcini chiar pe acest pământ ca fierul.

Puţin după ce intrară pe platou, Agiali se întoarse spre tovarăşii lui. Era neliniştit.

— Pe drumul ăsta nu a mai trecut nimeni de mult timp.

Nu are nicio urmă proaspătă şi nu-mi pare a bună.

Manuno găsi justificată observaţia lui Agiali. Pe potecă nu era nici praf şi în noroiul uscat nu se vedeau decât urmele vechi ale unei turme de oi.

— Ce-o fi asta?

— Nu ştiu. Bine ar fi să întrebăm pe cineva, dar nu se vede nimeni. Ce-ar fi să ne ducem până la gospodăria aceea, spuse Quilco, arătând spre marginea platoului unde se vedea o livadă.

Printre pomi se zărea un stâlp de lut, albăstrui, ridicându-se drept.

Măgăruşii înaintau cu pas uşor pe acest teren plat, asemănător pampei lor, şi chiar Supaya se arăta bine dispus, lătrând vesel.

Deodată, animalele se opriră, strânse în grup. Quilco se ridică pe vârful picioarelor şi cu un strigăt de spaimă alergă către ele, Ceilalţi tovarăşi, presimţind o nenorocire, fugiră după el

Iarăşi!

Câmpia, mustind de apa unei mazamone, se întărise pe deasupra, arătând, după cum se părea, o suprafaţă netedă şi compactă. Dar dedesubt noroiul rămăsese proaspăt şi ceda cu uşurinţă la orice greutate de sus, mai ales în primele săptămâni după depunere.

În noroiul ăsta intrase un catâr de-al lui Agiali, cel

din frunte, şi se zbătea înecat până la piept în capcană, fără să se poată smulge, ba chiar se înfunda şi mai mult la fiecare mişcare pe care o făcea ca să scape de prinsoare. Cu capul ridicat, cu urechile drepte, cu nările dilatate enorm de teroare, răgea disperat cerând parcă ajutor imediat.

Manuno, mai priceput ca ceilalţi, scoase repede de sub brâu un cuţit şi îl dădu lui Agiali, să taie cureaua care ţinea încărcătura, dar băiatul zăpăcit de întâmplare, nu se hotăra să execute ordinul.

Văzându-l că ezită, Manuno îi strigă furios:

— Nu vezi că nu mai poate? Dacă nu-i tai cureaua îl pierzi.

Era limpede că animalul nu mai putea. Eforturile continui îi secaseră forţele şi acum, imobil, liniştit, nu se mai zbătea, resemnat cu soarta lui, plin de o disperată umilinţă. Celelalte animale, moarte de foame, se mişcau de ici colo, sub ochiul atent al unuia dintre ciobani, ceva mai departe de locul pericolului.

Supaya aşezat pe labele dinapoi, cu botul la cer, lătra fără încetare.

— Mă duc să cer ajutor la casa aia, spuse Agiali, copleşit de nenorocirea ce i se întâmplase.

Şi fără să aştepte răspuns sau să privească unde calcă, o luă la goană peste câmpia înşelătoare, fugind pe vârfurile picioarelor, de parcă voia să le uşureze de greutatea corpului.

Ajuns lângă casă dădu peste Cisco. Stătea aşezat pe o piatră la rădăcina unui păr şi vorbea cu alţi trei oameni, după cum se părea, stăpânii casei.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă.

— Un catâr… Catârul meu s-a împotmolit! răspunse sufocat.

— Unde?

— Acolo, în mazamorra… Ajutaţi-ne, pentru

Dumnezeu.

*” *

Oamenii se ridicară în grabă şi, înarmându-se cu târnacoape, hârleţe, frânghii şi câteva grinzi de lemn, se îndreptară către locul accidentului.

Noroiul era apos şi moale.

Puseră lemnele în cruciş alături de animal şi, săpând un şanţ în jurul lui, îi trecură două frânghii pe sub piept, iar pe celelalte le legară de coadă şi de bot. La o comandă, unii traseră de frânghii, iar ceilalţi băgară grinzile pe sub corpul catârului, care, cu eforturi proprii şi după câteva opintiri, ţipete şi lovituri bine date în crupă, reuşi să se ridice pe uscat, acoperit de sudoare şi de noroi.

— Vă spusei eu. Aici nu este ca în pampas, aici trebuie să mergi cu grijă.

Cisco băgă în gură câteva foi de coca, muşcă o bucată de lejia şi adăugă cu un aer distrat:

— Dar aveţi noroc. Alaltăieri, chiar aici s-a înecat un măgar pe care l-a înghiţit mazamorra, de parcă l-ar fi tras dracii de picioare.

— Şi nu a fost posibil să-l scoateţi?

— S-ar fi putut, dar metisul voia să ne oblige cu forţa să-l ajutăm şi am refuzat…

Începu să râdă cu răutate, acompaniat de hohotele celorlalţi.

Apoi adăugă:

— Altă dată, mai încolo, s-a înecat o turmă întreagă şi proprietarii-au trebuit să calce pe cadavrele catârilor ca să ajungă pe teren uscat şi să se salveze… Voi aţi avut noroc… O

Spaimă, şi atât.

Şi văzând că ciobanii se pregăteau să-şi continue drumul, le spuse:

— Mergeţi cu grijă şi fiţi mai cu luare-aminte. Dacă vă hotărâţi să treceţi râul, veniţi la mine şi căutaţi-mă.

Casa mea este în drumul vostru.

Şi adăugă insistând cu sfaturile:

— E mai bine să mergeţi pe lângă curentul apei. Să ştiţi!

Apa, înşelătoare şi ea, nu este aşa rea ca noroiul… Eu ştiu asta şi v-am spus-o, dar nu m-aţi crezut!

Ridică din umeri şi începu să blesteme râul, plin de ciudă.

Ce rău e, blestematul! Iarna, când nu ai nimic de dus la oraş, când soarele străluceşte mereu şi pământul este uscat, doar câteva picături de apă găseşti în râu, abia cât să răcoreşti căpăţâna animalelor şi în rest numai plaja goală şi prăfuită.

Toamna, în schimb, cu bogăţie de fructe îşi cu abundenţă de legume: potop de apă, inundaţii, furtuni şi avalanşe neîntrerupte de noroi din munţi…

Râul înşelător, schimbător, neiertător. Trebuie să lupţi cu el pas cu pas, fără odihnă şi fără slăbiciuni. Azi curge pe aici, distruge şi prăpădeşte terenul. Degeaba se pun piedici în calea curentului său rapid, degeaba se construiesc cu preţul răbdării şi al banilor zăgazuri mari din lemn şi baraje din pietre în zile lungi de muncă încăpăţânată; deodată, un capriciu îl îndreaptă pe alt vad şi toate rămân inutile pe uscat, pentru ca el să se arate acolo unde nimic nu este construit, dacă nu chiar să atace din partea cealaltă zăgazurile construite cu atâta muncă, să le distrugă în ciuda complicatei lor arhitecturi, după ce le-a despuiat de toată armătura de pietre.

Oh! Ei cunosc bine râul! Toată viaţa lor nu este decât o luptă necurmată cu el. Luptă tenace, continuă, încăpăţânată, fără sfârşit, dar el este mereu triumfător, mereu distrugător, mereu teribil!

Din tată în fiu, acelaşi lucru. Râul este mai rău ca ciuma, ca orice altă calamitate. Ciuma vine, omoară şi pleacă luând câţiva oameni. Alţii îi înlocuiesc şi lupta

reîncepe. Râul atacă pământul, îl transformă în putregai, îl cară cu el. Odată căzut pradă râului, pământul se transformă în luncă pietroasă şi stearpă ca pântecul de mumie…

Şi cum omoară, parşivul!

În râurile calme, chiar adânci, se poate pluti, înota, atinge pământul, te poţi agăţa de ceva, te poţi salva. Aici nimic nu este posibil. Apele alunecă spumoase, furioase, lovindu-se de bolovani, rostogolindu-se pe patul de piatră înclinat, şi vai de cel ce se lasă apucat de porcul ăsta de râu!

Şi Cisco, plin de mânie, scuipă în noroi.

Seara se lăsa încetişor când călătorii ajunseră la malul râului.

Apele negre şi noroioase, împărţite în mai multe braţe, se prăvăleau cu furie şi din măruntaiele lor se auzeau zgomotele surde produse de ciocnirile bolovanilor. Se năruiau înălţând valuri ce cădeau apoi, fărâmiţându-se în şuvoaie de spumă, se loveau unele de altele şi se opreau, înaintau din nou, se opreau iar…

Pe iplajă nu mai erau alţi călători. Se opriseră pe partea opusă, pe pământ solid, lângă livezi formând grupuri-grupuri.

Alături de animalele deshămate „care păşteau pe marginea malului înalt, printre tufele înflorite de grozamă. Stăteau aşezaţi lângă încărcături privind torentul negricios şi urmăreau pe noii veniţi spunându-şi că poate nu vor fi aşa de nebuni să traverseze râul furios.

— Ce facem? Nu putem trece, spuse Quilco arătând apele noroioase.

— Dar ceilalţi cum au ajuns acolo? răspunse Manuno arătând călătorii de pe malul opus.

— Poate au trecut înainte de a veni apa mare.

— Eu cred că ar fi mai înţelept să ne întoarcem, spuse cu prudenţă Agiali.

Manuno se supără:

— Parcă nu aţi fi bărbaţi. Se lasă noaptea şi nu ştim încotro să ne îndreptăm ca să găsim o păşune. Dacă trecem, din două sărituri am putea ajunge la ţărmul celălalt, să ne adăpostim în casa lui Cisco şi să ne saturăm cu choclos şi fructe…

Ochii ciobanilor străluciră de poftă şi le lăsă gura apă. Li macină o foame ide lup şi era aproape crud să le vorbeşti de lucruri aşa bune.

În acest moment ajunse lângă ei un om înalt, slab, musculos şi uscăţiv, cu picioarele vânjoase, fine, şi pline de vigoare. Avea pantalonii suflecaţi până sus şi se sprijinea de un baston mai mare ca el, tot numai noduri, drept şi tare, un kuphi splendid, călit şi dat prin fosi”.

Îi salută cu politeţe şi aruncând o privire rapidă la braţele râului ca să vadă cam pe unde se poate trece, începu să-şi scoată îmbrăcămintea.

— Vedeţi că se poate trece? N-avem decât să ne luăm după el, spuse Manuno scoţându-şi pantalonii.

Molipsiţi de exemplul străinului, ceilalţi făcură la fel.

Omul de pe vale îi privi lung şi nu scoase o vorbă, îşi dezbrăcă pantalonii, haina şi pătura, făcu un pachet pe care îl fixă pe umeri cu cureaua de la pantaloni trecută în jurul gâtului, şi îşi ridică apoi cămaşa până la subţioară. Afundă hotărât băţul în şuvoi şi pătrunse în el.

Apa îi ajunse până la mijloc şi se ridică, lovind furioasă corpul omului, într-o săritură bruscă, dar nu putu să-l clatine. Indianul înainta repede, tăind firul curentului în diagonală, dar fără să piardă din vedere punctul de sosire de pe malul din faţă.

Agiali îl imită cu curaj, trăgând de căpăstru cel mai slab dintre măgari şi după el intră în apă Supaya, câinele. După câine intrară şi ceilalţi, aşezându-se lângă animale, ca să primească ei toată iforţa curentului şi să-i slăbească puterea, ţinându-i piept cu fragila rezistenţă a corpurilor

lor.

Ajunseseră în mijlocul vadului, când se auzi o izbitură înfundată de piatră şi unul dintre măgarii lui Manuno fu răsturnat de curent. Se ridică un val întunecat şi animalul dispăru o clipă. Dus de apă până într-un punct unde vadul se lărgea, putu să se ţină din nou pe picioare. Dar violenţa curentului era aşa mare că abia reuşi să-şi ridice capul din apă şi în plin curent, se rostogoli iar – când cu picioarele drept în sus, când arătându-şi doar cocoaşa încărcăturii – către o strâmtoare, unde apa adâncă se rostogolea în unduiri largi printr-un vad neregulat şi plin de vârtejuri.

Manuno dădu un strigăt desperat şi, orb în faţa pericolului, cu gândul numai la nenorocirea ce se întâmplase, părăsi grupul şi se azvârli în şuvoiul apei, în ajutorul măgăruşului.

Dar după câţiva paşi îşi pierdu echilibrul şi căzu şi el.

Apele mai făcură un val.

— Ihi-u-ul urlă indianul, scoţând din apă o mână crispată, ce căuta sprijin.

— Ajutor!! strigă îşi Agiali fără a lăsa din mână frâul măgarului său.

La strigătul lui, de spaimă, străinul întoarse capul şi văzând corpul lui Manuno rostogolit de ape, ezită o secundă ca şi cum ar fi vrut să-i dea ajutor, dar continuă să avanseze mai repede chiar, căci ştia bine că a se opri, însemna a muri.

Ajuns la mal, şi fără să se preocupe de cel luat de apă, le strigă celorlalţi, arătându-le drumul:

— Înaintaţi! înaintaţi fără să vă opriţi!… Pe aici! Pe aici! şi cu băţul le arăta un loc în care apa sărea printre pietre, pe unde tocmai trecuse el.

Ceilalţi, palizi, înspăimântaţi, cu ochii ieşiţi din orbite, continuau să înainteze. Agiali fu primul care ajunse şi abia puse piciorul pe uscat, că începu să fugă pe mal, cu ochii la tovarăşul lui care se lupta în curentul apei, reuşind

uneori să se ţină pe picioare, încercând alteori să înoate pentru a ajunge la mal. Dar apele îl răsturnau de fiecare dată, purtându-l ca pe o ramură uşoară de lemn uscat.

4.1

Într-unul din aceste momente, fu izbit probabil de o stâncă ce făcea apele să se frământe într-un vârtej tulbure în mijlocul şuvoiului. O clipă forma. rotundă a capului său apăru ca un bulgăre de noroi, în care se vedeau albi, doar ochii, plini de o expresie de nemărginită groază… Peste zgomotul impetuos şi covârşitor al apei ajunse până la ei, ţipătul lui de spaimă ce nu mai avea nimic omenesc. Totul nu dură decât o clipă, căci se auzi un ultim urlet, de data asta de durere şi corpul se desprinse de stâncă din apă, pentru a se îndrepta dus de curent spre cel al animalului de povară, care continua şi el să se rostogolească, diform…

Ceilalţi se adunară la ţărm, distruşi, cu ochii măriţi de groază…

— Ce facem, tatăl? întrebă Quilco pe străin plângând.

— Nimic, răspunse acesta cu tristeţe. Şi adăugă: Continuaţi drumul sau rămâneţi. Că pe tovarăşul vostru n-o să-l mai vedeţi viu.

— Adevărat? întrebă Agiali cu teamă.

— Sigur. Dacă nu s-a înecat, s-a lovit de pietre şi tot a murit. Dar nici voi nu puteţi rămâne aici pe loc. Treceţi vadul mai departe şi o să încercaţi mâine să găsiţi corpul nenorocitului. Acum se lasă noaptea.

Într-adevăr, umbrele se lungeau şi pe mal luceau focurile aprinse de călători. Apele păreau negre şi în înserare urletul lor zgomotos părea să răsune mai furios.

— Eu continui drumul. Dacă vreţi veniţi după mine, le spuse omul.

Şi plecă.

Ceilalţi îl urmară îndureraţi şi fără voinţă. Tot curajul lor cedase ca un resort rupt, şi acum mergeau purtând în suflet teama înjositoare şi înspăimântătoare a morţii.

Trecură şi alte braţe mai puţin mari, apoi câtăva şuvoaie împrăştiate, până ce ajunseră la o insuliţă mai mare. Era lungă cam de vreo treizeci metri şi semăna perfect cu un vârf de lancel Avea trei pârâiaşe de apă limpede şi o imensă stâncă de granit stăvilea elanul curentului pe care-l obliga să se împartă în ramificaţiile ce îmbrăţişau între ele insula.

Călătorii care poposiseră pe ţărmul opus se adunară pe malul stâncos, urmărind cu teamă peripeţiile lor.

Mulţi dintre ei strigau ciobanilor, sfătuindu-i să se întoarcă; dar vocile lor se pierdeau în vuietul apei. Năpăstuiţii, mergeau plângând, nu atât pe mort, cât ceea ce pierdeau cu el, şi nu-şi luau ochii împăenjeniţi de lacrimi de la animale şi de la urmele străinului.

Acesta, ajuns pe malul insulei, se opri cu picioarele în apă şi cu ochii la curent, aşteptând să-l ajungă şi nenorociţii ce-l urmau. Când se apropiară le vorbi răstit:

— Ar fi mai bine să vă opriţi şi să vă uitaţi cum trec.

Braţul care urmează este mai puternic ca celelalte şi vă va fi greu să treceţi, fiindcă voi nu ştiţi să traversaţi un râu. Dacă vedeţi că apa îmi trece de piept, mai bine nu mă urmaţi şi rămâneţi noaptea în locul acesta, unde nu-i niciun pericol, căci până mâine dimineaţă curentul va slăbi.

— Da, tatai, şi-ţi mulţumim, răspunse Quilco clănţănind din dinţi cu faţa spre râu, pradă unei terori de nespus.

Omul îşi făcu cruce şi, intră din nou în apa neagră. Călătorii adăpostiţi în grădinile de pe malul din faţă, izbucniră într-un vacarm de strigăte, care păreau mai mult ameninţări decât îndemnuri.

— Nebunilor!… Tâmpiţilor!… Blestemaţilor!…

— Rămânem aici? îl consultă Ăgiali pe Quilco când îl văzu ajuns la mal pe îndrăzneţul călător.

— Da, n-ai văzut că aproape l-a luat apa? spuse

arătându-l pe omul care aşezat pe o piatră îşi punea pantalonii.

— Mai bine, nu vreau să mă întorc.

— Nici eu.

— Descărcăm animalele?

— Le descărcăm. Cum o să ne adăpostim altfel?

Se apucară de treabă. Cu încărcătura construiră în mijlocul insulei, în partea mai zvântată, un ţarc, în mijlocul căruia se instalară, zăpăciţi încă de frică, oameni şi animale. Oamenii se adunară tremurând în grup, iar animalele se aşezară cu crupa către apă, ca şi cum ar fi vrut să evite priveliştile neplăcute.

Vântul încetă să bată şi noaptea se lăsă peste nenorociţii care zăceau nemişcaţi, băgaţi unul într-altul, muţi şi întunecaţi, în timp ce râul vuia puternic, umplând cu zgomotul lui bezna întregii văi. Uneori, ca o iluzie, părea că zgomotul îşi schimbă direcţia şi atunci călătorii simţeau în gât şi inimă tremurături de spaimă şi de frig… Se gândeau la tovarăşul pierdut, cine ştie, poate pentru totdeauna… Nu vedeau nimic împrejur, îi îticonjura ţin întuneric de nepătruns. Ca să

Aibl puţină căldură se înveliseră în mantale şi poncho-un, dar umezeala luncii urca până la ei, lipindu-le hainele de piele.

Stropi de apă le udau faţa cu picături noroioase şi cu gust ciudat.

Treceau orele.

Sclipiri de lumină străluceau cu intensitate în întunericul dens şi nenorociţii nu ştiau dacă rerau licurici sau ceilalţi călători ce fumau… Dar ce-i interesa pe ei? La urma urmei, fie ce-o fi. Voiau numai să se facă lumină şi să vină ziua sau să crească apa şi să-i ia şi pe ei… Viaţă de câine!

— Simţi? ţipă Agiali la urechile lui Cachapa.

— Ce e-e?

— Mi s-au udat picioarele: ne ajunge apa...

Cachapa se cutremură, întinse mâna şi cercetă pământul ca să se convingă. Câinele urla fără întrerupere.

— Nu, sunt pietrele reci. Ba mi se pare chiar că apa se aude mai slab.

Aşa şi era. Zgomotul părea că se liniştise puţin câte puţin, ca şi când apa ar fi luat-o prin altă parte.

— Ştii? Era scris. Chulpa, vrăjitoarea, i-a prezis.

— Adevărat? întrebă încet şi tremurând de frică.

— Da; a spus că va muri de moarte violentă... Aşa...

Vocea lui profundă tremura de frică şi la auzul ei Supaya începu să schelălăie prelung. Cachapa se strânse şi mai mult lângă tovarăşul său, care repetă:

— Da, sigur; a spus-o Chulpa. Diavolul trebuie să fie mulţumit. Mi-e frică.

Tăcură; piepturile li se zbăteau sub respiraţia agitată.

— Şi tatăl lui a avut o moarte violentă. Aminteşte-ţi că l-a acoperit o avalanşă la apacheta (movila de pietre). Nu i s-a putut găsi cadavrul şi Chulpa spunea că îl luase diavolul.

— Da, ca şi pe unchiu-său. S-a înecat într-o noapte, pescuind suches.

Tăcură din nou fără putere, neavând chef să mai evoce amintiri de morţi.

Până la urmă ziua se anunţă pe înălţimi.

O tremurare violacee lumină mai întâi fondul întunecat al munţilor, se împurpura apoi şi puţin câte puţin se întinse, schimbând tonurile, de la purpuriu la portocaliu, în timp ce valea râului se afla încă scufundată în întunericul de nepă

Truns. Stelele începură să-şi piardă viaţa şi întunecimea catifelată a bolţii imense prinse să se limpezească.

Aici, în fundul văii, răsări, în umbra deasă a grădinilor, pâlpâirea strălucitoare a unui foc. Din depărtare

se auzi zbieretul unui măgar. Prin golul profund al văii trecu zbârnâind în aer o umbră întunecată.

Încet, se desenară în lumina dimineţii contururile munţilor ca nişte cocoaşe enorme de cămilă şi crestele îşi arătau vârfurile pe cerul încă întunecat. Apoi, peste tot se împrăştie un roşu strălucitor şi, la capătul văii, apăru albul unui zid de granit retezat brusc.

Agiali fu oprimul care se ridică în picioare deasupra grupului ghemuit. Priceput să cerceteze întunericul, îşi îndreptă privirea către torentul ale cărui valuri noroioase păreau să îngroaşe umbrele văii. Văzu, aşa cum presimţise Cachapa, că o mare parte a apei se retrăsese pe partea cealaltă ca şi cum s-ar fi milostivit de nenorocirile lor.

Trecură râul, în mijlocul privirilor celor rămaşi pe taluzul din faţă. Aceştia îi aşteptau să ajungă pe platformă, cu curiozitate şi milă, dar fără să le adreseze nicio vorbă. Se îndreptară către locuinţa lui Cisco, ridicată în preajma drumului, la umbra unor meri bătrâni deja culeşi.

— E adevărat că un tovarăş v-a fost răpit de râu? îi întrebă stăpânul de cum îi văzu.

Nenorociţii povestiră, oftând, scena de groază, îşi duseră animalele în grajdul omului, şi se declarară grăbiţi, gata să-şi îndeplinească sarcina pioasă şi interesată de a-l căuta pe

Manuno.

Urmăriră torentul în lungul plăjii cercetând golurile dintre bolovani. Se opreau acolo unde apele vâscoase formau băltoace, explorându-le cu beţele cu care se înarmaseră. Coborâră mai mult de o leghe fără să dea de urma dispărutului.

Quilco presupuse că poate s-o fi salvat pe vreun mal mai îndepărtat. Cisco dădu din cap negativ.

— Degeaba. Când râul ia, omoară.

Dar nu se lăsară convinşi şi continuară să caute până la ora prânzului, când îşi împărţiră frăţeşte merindele.

Vorbiră despre recoltă, de ani răi şi, puţin, de Manuno. La sfârşit, Cisco îşi spuse părerea în fraze scurte:

— Degeaba. Nu ne rămâne decât să plecăm. Este pierdut.

— Şi banii? exclamă Agiali. Dacă nu-l găsim au să creadă că i-am împărţit între noi.

Cisco făcu un gest şi nu spuse nimic. Aşezat pe o piatră, cu mâinile pe tâmple, privea în lungul văii, într-o atitudine gânditoare. La sfârşit întrebă:

— Cât purta la el?

— Patruzeci de pesos.

Făcu un alt gest vag şi adăugă:

— Degeaba. Apele i-au luat hoţeşte, îi purta în îmbrăcăminte?

— Nu, agăţaţi la gât, într-o basma.

Omul scuipă cu furie şi spuse:

— Un porc, râul ăsta! Totul înghite.

Mai căutară încă două ore şi în susul plajei, pentru că

Cisco se jură că nu văzuse niciodată cadavrele purtate mai mult decât o leghe. Când ajunseră acasă, soţia lui Cisco îi aştepta, cu o oală de choclos şi câteva mere şi piersici coapte, căzute din pom şi culese atunci de pe jos.

Mâncară cu poftă, fără să vorbească. Erau prostiţi de durere, nu atât pentru tovarăşul pierdut cât pentru bani… Cum au să-şi îndeplinească sarcina? Ce au să le spună stăpânilor?

Hotărâră cu toţii să mai facă o ultimă încercare. O să coboare pe plajă până în câmpie şi dacă nu dau de rămăşiţele lui

Manuno, nu se mai întorc la conac. O să fugă departe, unde nimeni n-o să-i mai poată găsi. Asta le declară Quilco fără înconjur.

— Şi casa ta? Boii tăi? Nevastaşi copiii tăi? îndrăzni

Agiali.

Quilco ridică din umeri dezolat.

— N-avem încotro. Altfel, stăpânul ne omoară!

Şi plângând de frica pedepsei ce-i aştepta hotărâră să re.

Înceapă ziua următoare căutarea. De dimineaţa până la miezul zilei, parcurseră tot ţărmul apei, până la întâlnirea ei cu râul

Pălea, dar când se văzură în locul acela dezolat şi sălbatic, pierdură orice speranţă de a mai găsi cadavrul lui Manuno.

Se întoarseră la adăpostul lor. Erau distruşi şi obosiţi.

Lungiţi la umbra pomilor să se odihnească îi cuprinse un somn adânc.

Către seară, Cisco se întoarse acasă şi îi găsi dormind. Se îndreptă către soţia lui şi-i spuse;

— Mortul avea la el patruzeci de pesos şi eu ştiu unde este.

— Unde?

— Acolo jos, lângă baraj.

Şi arătând marginea prundişului, care se pierdea pieziş în cuta dealului de alături, adăugă:

— Vezi corbii care se rotesc? Ei bine, acolo se află…

— Şi de ce nu te duci să-i iei banii? îl întrebă femeia.

Cisco nu răspunse şi ea insistă:

— Nu fi prost, cu banii ăştia am putea cumpăra o pereche de boi tineri. Ai noştri au îmbătrânit şi nu mai pot lucra… Patruzeci de pesos! Nu-i câştigi nici într-un an…

Cisco nu mai opuse rezistenţă; argumentul i se păru convingător şi decisiv.

Se îndreptă spre oaspeţii care tocmai se treziră şi le spuse:

— Mă duc să ud grădina şi vă rog să aveţi grijă de casă, pentru că o iau şi pe nevastă-mea.

Făcu un semn femeii, luară uneltele şi intrară în desişul pomilor.

Seara era senină şi călduţă. Vântul încetase să bată şi

pomii erau nemişcaţi. Păsărelele zburau în stoluri, rotindu-se deasupra cuiburilor şi ciripind zgomotos. Erau mierle cu ciocul roşu, prigori, vrăbiuţe, sticleţi negri cu aripile şi pieptul galben, guguştiuci cenuşii, în desişul pomilor se auzeau bătăile de aripi ale puilor. Liniştea serii era plină de triluri şi pământul respira o boare călduţă şi parfumată, în aer plutea mirosul florilor de portocal.

Merseră câteva minute pe o potecă descoperită, pe mar –, ginea falezei – deasupra văii zgomotoase şi stâncoase, printre nişte peri înalţi şi plini de fructe ale căror ramuri atârnau deasupra abisului. Păşeau tăcuţi, plini de gânduri plăcute, mestecând foi de coca. După o cotitură se opriră brusc şi se priviră speriaţi. Pe figurile lor se citea neliniştea: o viperă le tăiase drumul fugind spre stânga şi ăsta era un semn de prost augur.

— Ai văzut-o? întrebă Cisco nesigur în glas.

— Da. Nu avem ce face. Trebuie să ne înapoiem, ni se va întâmpla ceva dacă ne continuăm drumul.

— Trebuie să ne înapoiem!

Făcură calea întoarsă fără să privească îndărăt şi cu un pas încet.

— Şi ce le spunem? întrebă soţul când se apropiară de casă.

— Adevărul. Dacă îi minţim ni se poate întâmpla ceva.

Nu mai vorbiră. Dar ziua următoare, când ceilalţi îşi pregăteau animalele ca să înceapă drumul întrerupt, Cisco le spuse, simplu, fără să dea mare importanţă cuvintelor:

— Ar trebui să vedem de ce se rotesc corbii acolo jos: ar putea să fie el.

Ceilalţi se consultară. Cachapa răspunse:

— Nu o fi vreun câine mort?

— Se poate; un câine sau un om mort. Corbii nu se învârtesc deasupra trandafirilor.

Se hotărâră să meargă. Distanţa părea mică şi nu era

rău să facă o ultimă încercare. Tot ce puteau pierde era o jumătate de zi. Dar o vor recupera mergând şi noaptea căci animalele erau hrănite şi odihnite, iar pe cer erau semne de lună nouă.

Îi urmă. şi gazda.

Apropiindu-se de locul unde se învârteau corbii, căutară cam vreo oră până să dea de cadavru şi nu l-ar fi găsit dacă nu ar fi fost sfatul lui Cisco de a urmări direcţia privirii răpitoarelor care, în rotirile lor greoaie şi lugubre, planau deasupra unui singur punct al apelor râului.

Agiali fu cel care, în spatele unei stânci, într-un fel de băltoacă, zări o piatră noroioasă având formă de picior. Dădu o lovitură cu propriul lui picior şi simţi o rezistenţă elastică şi moale care îl înfiora…

Se puseră pe lucru şi după o jumătate de oră scoaseră cadavrul lui Manuno. Prima grijă a nenorociţilor fu să vadă dacă mai poartă încă legătura cu bani. O avea, strâns înnodată în jurul pieptului, atât de strâns încât fu nevoie să taie basmaua cu un cuţit.

Luară cadavrul şi-l înmormântară chiar în seara aceea în cimitirul proprietăţii, pe o colină lipsită de verdeaţă care domina valea. Lui Cisco îi dăruiră o măsură de pastrama şi câţiva pumni de peşte prăjit. Plecară liniştiţi şi cu inima mai uşoară. Găsiseră comoara, lucrul cel mai de preţ pentru ei, şi niciunul nu-şi pierduse bunurile, toată paguba fiind doar a mortului…

4 49

IV

Teama de râu intrase în sufletul călătorilor.

Acum mergeau neliniştiţi şi cu frică.

Atunci când era necesar să traverseze curentul apei, devenit mai mare după vărsarea sa în râul Pălea, rămâneau pe ţărm, aşteptând ca vreun călător de prin partea locului să intre în apele tulburi şi atunci treceau şi ei cu teamă, ţinându-se toţi trei de mână ca să se susţină

reciproc în caz de pericol.

Albia râului, mereu aceeaşi, oferea ochilor obişnuita privelişte impunătoare şi sălbatică: de ambele părţi dealurile înalte care se retrăgeau spre înălţimi, arătându-şi pantele verzi şi pline de livezi, sau se apropiau, căzând de-a dreptul deasupra râului. Pe alocuri îşi arătau structura stâncilor în lungi dungi orizontale.ca foile tăiate ale unei cărţi. Şi mereu zgomotul ameninţător al apei noroioase, amestecat cu cel al vântului, continuu, tenace, alcătuind împreună un concert de voci aspre, pe care muntenii îl ascultau cu inima plină de spaimă…

Spre seară ajunseră la Tirata, unde vândură restul încărcăturii, dar fără să obţină preţurile promise de cel mort. Începuseră să obosească de-a binelea de călătoria aceasta periculoasă. Valea, fără drum, fără podeţe, înfierbântată de soare ca o plită, era un adevărat supliciu. Nu doreau decât să ajungă la capătul drumului, să cumpere cerealele şi să se întoarcă acasă, ca să nu mai plece niciodată, nici chiar cu forţa.

La Tirata, valea se deschidea într-o mişcare largă, lăsând la mijloc o câmpie întinsă şi fertilă. Era toată plantată cu pomi ce crescuseră din plin şi cu trestie de zahăr care se legăna la adierea brizei, în murmurul uşor al foilor ce se frecau între ele.

Căsuţele de trestie erau mizerabile, în ciuda iederii care se căţăra până pe acoperiş, împodobindu-le sărăcia cu flori viu colorate şi parfumate. Unele aveau arcade, altele zăceau la umbra unor roşcovi bătrâni şi răsuciţi, pe trunchiurile cărora se căţărau pline de vigoare granadilla. Pe crengile lor se odihneau imensele gogoşi galbene de lacayotes.

Cârduri de păsări cu penele aprinse şi strălucitoare ca o văpaie ciuguleau, o printre triluri şi fluierături, poamele arborilor. Colibri strălucitori veneau să sugă miere, a din florile d?

Tumbei şi se învârteau, împrăştiind stropi de soare din penele lor aurite şi metalice cu reflexe de pietre preţioase. Albinele sălbatice zbârnâiau în jurul stupilor ascunşi printre ramuri şi fluturi verzi, roşii şi galbeni zburau deasupra pajiştilor de flori jucând în lumină aripile lor delicate…

Cerură – ospitalitate în casa unui bătrân indian, care vorbea răguşit, abia auzit, pentru că o enormă guşă îi acoperea tot gâtul. Era curbat, plăpând şi de o paliditate cadaverică.

Căsuţa lui de lemn adăpostită la umbra plăcută a unui imens smochin era singura ce se vedea în colţul acela, la marginea lanului de trestie-de-zahăr ce foşnea neliniştit.

Veni şi noaptea: o noapte senină, caldă, liniştită şi plină de melancolie. Luna strălucea în înaltul cerului şi de pe fiecare fir de iarbă se înălţa o întecul unui greier, monoton şi egal. Dinspre baltă se auzea orăcăitul broaştelor şi din depărtări murmurul regulat, lent şi neîntrerupt al apei tulburi, în îngrăditură, măgarii loveau nerăbdători pământul cu copitele ca să scape de înţepăturile liliecilor, care la lumina lunii zburau în jurul casei cu o necontenită agitaţie a aripilor. Mici sclipiri de lumină se aprindeau şi se stingeau în aer şi peste tot se auzea zumzetul insectelor de noapte…

Obosiţi de căldură şi de efort, copleşiţi de durere, ciobanii se întinseră pe jos să se odihnească, alături de ţăranul care se lăsase alene pe banca de piatră şi dormea acum respirând greoi pe gură, aproape sufocat de guşă.

— Ascultă! şopti Quilco lui Agiali într-un târziu, haide să culegem trestie-de-zahăr.

— Şi dacă ne prind? obiectă Agiali, iprost dispus şi vrând să mai doarmă.

— Nu-i nimeni pe aici.

— Merg eu, se oferi Cachapa.

Se sculară cu prudenţă şi dispărură în desişul

trestiilor. Din când în când se auzea zgomotul tijelor pe care le tăiau. După o jumătate de oră erau înapoi. Fiecare ducea câte o căciulă plină de trestii tăiate pe care le făcură să dispară cu repeziciune în fundul sacilor goi.

— Ia! Parcă-s de miere, spuse Quilco, oferindu-i una lui

Agiali.

— Ai mâncat multe?

— Sunt sătul de câte am mâncat.

4*

— Vezi să nu te ambolnăveşti. L-ărh auzit pe Manuno spunând că fac rău dacă le mănânci în locul în care cresc.

— Şi ce se întâmplă?

— Capeţi friguri. Se spune că la Tirata până şi păsările sunt bolnave.

— Drace! Dacă mi-ai fi spus dinainte! murmură îngândurat Quilco.

Se întinse să doarmă, în timp ce celălalt puse prudent trestia de zahăr sub pătură.

Se sculară în zori şi reîncepură drumul. Trecând pe lângă marginea lanului cu trestie-de-zahăr, azvârliră o privire împrejur şi cât ai bate din palme smulseră atâtea plante din rădăcini, încât putură aproape să încarce un măgar.

Râul scăzuse mult şi nici apele.nu mai aveau culoarea pământie care îi impresionase pe munteni. Se retrăgeau încă tulburi, printre pârâiaşele cristaline care se pierdeau în umbra pinilor şi a lianelor care creşteau din abundenţă în mijlocul mlaştinei pline de miasme.

Aerul era cald, cu toate că soarele nu lumina încă valea.

Pe dealurile strânse în jur creşteau arbori enormi de roşcove, cu tulpini răsucite, cactuşi giganţi şi alte plante şi arbuşti acoperiţi de viţă sălbatică sau iederă. O mulţime de papagali alergau pe marginea apei şi ţipetele lor stridente

umpleau cu sunete ciudate locurile acestea pustii şi părăsite.

Pe la prânz se opriră să se odihnească un moment la piciorul unui arbore mare care proiecta un cerc larg de umbră pe pământul fierbinte. Lipite de trunchiul pomului se aflau două pietre puse una lângă alta şi înnegrite din pricina focurilor aprinse de călători.

— Nu mă simt bine, apuse Quilco când urmă să reînceapă drumul.

— Ce ai?

— Mă doare capul şi mă ia cu frig, răspunse el tremurând şi clănţănind din dinţi.

— N-or fi cumva friguri? făcu Agiali, privindu-l cu atenţie.

— S-ar putea.

Avea o faţă trasă, palidă, iar ochii îi erau lucioşi şi înfundaţi.

— Să ne continuăm drumul, poate mersul să-ţi facă bine.

L

Ajunseră la Llujrata. Un drumeag pieptiş care urca pe mal îi conduse la o mică platformă înghesuită între două dealuri.

Era împărţită la mijloc de un vad uscat, pietros şi abrupt. Pe malurile lui creşteau arbuşti de bumbac ce îşi ridicau ca o ofrandă florile lor mari, galbene şi bobocii crăpaţi din care curgeau fulgii albi acoperind pământul.

Aerul vibra de lumină şi valurile de căldură păreau ieşite dintr-un cuptor, în văzduh zburau roiuri de furnici înaripate, tăuni mari cu corpul negru, păros şi aripi violete şi viespi micuţe, ale căror cuiburi se legănau atârnând de crengile pomilor de roşcove. Periculoşi şi invizibili, ţânţarii zbârnâiau neobosiţi la urechile călătorilor osteniţi.

După ce merseră puţin, căutară refugiu la umbră. Aveau senzaţia că se sufocă în aerul încins, şi Quilco se

plânse că simte o uscăciune teribilă în gât. Animalele, lac de sudoare, mergeau la pas, cu capetele aplecate, cu urechile atârnând către pământ.

Intrară într-un boschet de pakaes pe care-l găsiră în stânga drumului, la piciorul unei coaste. Descărcară măgarii sub cel mai mare dintre pomi şi se întinseră să se odihnească.

Arborii, foarte înalţi, erau copleşiţi de granadillas ale căror viţe, ca nişte corzi, se înnodau în jurul crengilor strecurându-se printre ele până în vârf. Aici, printre frunzele rotunde şi lucioase, unele verzi, altele roşii sau, cele mai îmbătrânite, galbene îşi desfăceau petalele florilor violete cu pistilul în formă de cruce şi fructele. rotunde ca ouăle, în nuanţe de la verde până la roşu închis, trecând prin galbenul cel mai delicat.

Stoluri de papagali zburau de pe un deal pe celălalt fără încetare, şi ţipetele lor ascuţite răsunau cu atâta pu, tere pe mica platformă, încât asurzeau pe călători. Stăteau pe crengile de sus, cioc în cioc, se căţărau pe ramuri până ce se răsturnau cu pieptul alb spre cer, ciuguleau fructele verzi, trecând de la una la alta într-o frenezie distructivă. Stricate, acestea putrezeau apoi şi se uscau până ce nu mai rămâneau decât nişte teci goale care, lovite între ele de vânt, produceau un zgomot straniu şi trist.

Ciobanii nu putură dormi. Tăunii şi ţânţarii tăbărâră pe ei fără milă. Setea le tortura măruntaiele şi papagalii nu încetau să-i asurzească prin ţipetele lor.

Quilco îl rugă pe Agiali să se ducă să vadă dacă în vale nu ar putea găsi puţină apă, Murea de sete şi nu se simţea capabil

Să continue drumul dacă nu bea ceva care să-i astâmpere uscăciunea gâtului. Băiatul se duse, dar abia era uscată; încercă să-i scormonească vadul, dar pietrele ardeau.

Când se întoarse, Quilco delira. Credea că se află pe

malurile lacului său şi că din apele liniştite ieşea figura îndurerată a lui Manuno…

Agiali îi propuse lui Cachapa – băiat agil şi iute – să culeagă împreună nişte fructe. Poate, sucul lor să aducă vreo uşurare bolnavului şi să-i liniştească setea, căci nu îndrăzneau să se atingă de trestiile-de-zahăr, cărora le atribuiau boala lui

Quilco. Cachapa acceptă şi, după ce-şi scoaseră amândoi cămăşile, se căţărară în paka.es, agăţându-se de granadillas. După ce-şi făcură o bună provizie de fructe, stoarseră sucul câtorva mai dulci şi îl dădură bolnavului să-l bea.

Rămaseră în locurile acestea până după-amiază şi reîncepură drumul pe coasta pieptişă când soarele începea să dispară în spatele muntelui.

Ajunseră pe înălţimile de la Cotana înainte ca soarele să se ascundă spre apus şi aici un nou spectacol se prezentă ochilor uimiţi ai călătorilor.

Totul era culoare, parfum şi sunet pe înălţimile acelea.

Verdele, cu infinitele lui nuanţe, se desfăşura pe coroanele arborilor ce acopereau întinsul pantelor. Lămâii şi portocalii luceau într-un verde deschis şi lăcuit; rodierii aveau un verde întunecat, care sublinia roşul viu al florilor lui; eucalipţii erau aproape negri, iar arborii ceibas, enormi şi umflaţi, aveau culoarea smaragdului şi flori de rubin. Arbuşti nispero îşi mişcau în bătaia brizei frunzişul întunecat şi pergamentat, iar pinii de araucana îşi arcuiau silueta elegantă, proiectându-se pe zăpezile de pe Illimani. Măreţ şi inaccesibil, înălţat deasupra splendorii unei vegetaţii violente, acesta se arătă pentru prima dată în ochii călătorilor, dominând înălţimile.

Petrecură noaptea în grădina unui indian şi în dimineaţa zilei următoare ajunseră în sfârşit la destinaţie. Dar ca şi cum nenorocul i-ar fi urmărit, la Uşi li se spuse că

stăpânul vânduse toată recolta de cereale de pe acea moşie şi li se recomandă să se ducă să-l caute pe înălţimile de la Cohoni şi de la Pălea unde dijmaşii tocmai Strângeau recolta.

Cu toate acestea, trebuiră să stea două zile în Uşi, deoarece

Quilco dorea să se refacă pentru a putea continua drumul ce-l mai aveau de făcut. Plecară în ziua a treia pe un drum foarte

Greu, în serpentine strânse „printr-o regiune unde ochii nu întâlneau nicăieri conturul odihnitor al unei suprafeţe netede.

Ajunseră aşa pe culmea stâncoasă a unui munte, pe care se sprijinea ultimul vârf al lui Illimani. Acesta se ridica enorm deasupra celorlalte, acoperind toată imensitatea cerului cu masa lui de zăpadă şi granit străpunsă de prăpăstii, gheţari şi torente cristaline care se prăbuşeau în cascade bogate de la înălţimi ameţitoare, izbindu-se cu furie de pereţii văii.

Priveliştea făcu o impresie atât de puternică asupra călătorilor încât, cu toată lipsa lor de sensibilitate în faţa spectacolelor naturii, se simţiră copleşiţi de tabloul care se desfăşura înaintea ochilor lor. Îi impresiona mai ales tăcerea grea, suverană, a înălţimilor, care în faţa acestui concert al apei şi vântului, părea să înăbuşe cu greutatea ei vocea gravă a elementelor naturii. Era o tăcere adâncă, enormă, fără sfârşit. Apăsarea ei era aproape dureroasă.

Chiar trilul mierlelor şi ciripitul vrăbiilor, ţipătul strident al potârnichilor, mugetul taurilor şi al lamelor, împrăştiate prin văile adânci, contribuiau să sublinieze fragilitatea vieţii animale în faţa imensităţii masei albe care acoperea cerul, înfrunta furtunile şi părea să zidească orizontul infinit, acoperindu-i vocile sonore…

Totuşi în splendoarea soarelui, la lumina lui crudă, ce moartă părea întreaga privelişte!

Numai condorii, mândri de puterea aripilor lor impetuoase, îndrăzneau să se arate prin aceste locuri. Zburau de-a lungul muntelui, urmărind proeminenţele lui, dar cât de neînsemnaţi şi mici erau! Păreau că se muncesc să dea din aripi, neputincioşi să atingă vârfurile, unde niciodată nu ajunsese să calce picior de om… X

Noaptea se lăsa uşor, liniştit şi urcuşul nu înceta de loc.

Unei coline îi oirma alta mai înaltă şi apoi altele şi mai înalte. Şi aşa, traversând culmi după culmi, mergeau de la prânz. Făcură doar un mic popas să-şi astâmpere oboseala pe care o simţeau de câteva zile din ce în ce mai teribilă, mai sălbatică.

Aici, totul era numai obstacole. Coaste abrupte, defileuri, prăpăstii fără fund. Din toate părţile, apărând după cei mai înalţi munţi, ivindu-se pe neaşteptate pe după o coastă, se înălţa vârful înzăpezit, imens şi inaccesibil a lui Illimani, implântat în văzduh. Prezenţa lui continuă, teroriza şi umplea

— În Ş

V-TJji.

De teama sufletul bieţilor călători din pampa. Se simţeau mici, neputincioşi şi slabi. Le era ruşine de a fi oameni.

În înserarea liniştită îl văzură mai aproape ca niciodată.

Abia dacă îi mai separa de el un abis abrupt, aspru şi plin de stâncile desprinse din gheţari. Mergeau pe marginea prăpastiei, pe creasta muntelui opus, ale cărui pante se prăbuşeau în salturi bruşte, acoperite de ienuperi şi înţesate de izvoare ce alunecau pe jgheaburile lor înguste şi se transformau în spumă, în murmurul continuu al apelor lor cristaline.

Din acest observator căţărat pe munte, călătorii priveau luncile tuturor văilor întinzându-se la picioarele

lor. Toate apele se vărsau în strâmtoarea Juntas. În primul rând valea

Mecapaca pe care tocmai o părăsiseră, apoi, cea a râului Caracato, unită cu valea Luribay şi, în faţă, valea Araca. Plajele albe ale râurilor păreau văzute de aici, nişte poteci ce tăiau verdele vesel al livezilor şi viilor, contrastând cu cenuşiul monoton al munţilor pleşuvi, scăldaţi la ora asta în roz şi albastru.

În abisul de lângă ei nu se vedea nicio urmă de viaţă. Numai un pârâias repezit şi spumos se strecura cu timiditate printre stâncile prăbuşite în valea de la poalele masivului de gheaţă, chiar sub zăpezile care înaintau, ca nişte râuri de lapte, pătând cu albul lor pur şi imaculat stânca muntelui. Pârâiaşul dispărea pe neaşteptate, aruncându-şi brusc apele sale ca un cristal în nesfârşite cascade.

Numai condorii păreau să trăiască aici fără teama covârşitoarei măreţii a acestor locuri, pe care cândva poeţii le vor alege ca să cânte vreo zguduitoare tragedie omenească. Tăind limpezimea văzduhului, traversau orizontul înroşit, în drum către cuiburile lor inaccesibile. Zburau încet, în linie dreaptă, cu gâtul golaş întins, mişcându-şi capul de la dreapta la stânga şi scrutând întinderea de culmi şi văi. Adesea, făceau un cerc larg în aer şi reveneau deasupra drumului, executând un enorm ocol în jurul caravanei. Coborau jos, până ce li se auzea vibraţia aripilor şi atunci, în zborul lor larg, li se vedeau strălucind penele albe, înroşite. şi ele de reflexele zăpezii luminată de soarele ce apunea.

Se făcuse noapte când ajunseră la jumătatea urcuşului spre

Tamipata, la un punct unde drumul se odihnea pe şaua unui munte, la patru mii de metri înălţime, aproape lipit de cer.

O bâată căsuţă de păstori, apărată de un gard viu de

arbuşti sălbatici, îşi ridica acoperişul de paie negru şi scund, fiind singurul refugiu în toată regiunea asta înaltă – şi maiestuoasă. Mici parcele de pământ semănate cu orz şi îngălbenite de apropierea îngheţurilor de iarnă pătau cu auriu fondul întunecat al muntelui şi promiteau să asigure o hrană suficientă animalelor obosite şi înfometate.

Quilco fu cel care propuse să rămână aici peste noapte. Nu mai putea de slăbiciune. Se târâse în mod penibil toată după-amiaza şi acum picioarele, obosite şi zdrelite refuzau pur şi simplu să-l mai ducă. Febra îi macină măruntaiele şi se simţea obosit, sfârşit. Dacă tovarăşii lui doreau să continue drumul, să plece singuri. El rămâne aici şi poate pentru totdeauna…

Agiali, îndrăgostitul, cu toate că dorea să se întoarcă mai repede acasă, aprobă ideea nu numai din milă pentru tovarăşul lui, ci şi pentru că îi dădu prin cap că pe aici ar putea găsi cerealele ce le trebuiau şi hotărî să rămână toată ziua următoare în acest loc pentru a asigura repausul bolnavului şi pentru a putea cerceta regiunea, în căutarea celor necesare.

Cachapa, de asemeni împotriva dorinţei lui, dar ştiind că şi dacă refuza să asculte dorinţa bolnavului, tot va trebui în cele din urmă să cedeze, găsi convingătoare argumentele lui Agiali şi aprobă ideea popasului.

Unul dintre ei opri caravana şi îndreptă animalele lenevite către căsuţa păstorului ce părea abandonată. Dar nu se apropiară bine de zidurile casei, că de peste îngrăditura ţarcului măcinat şi vechi se ivi lătrând furios un câine jigărit şi lăţos care tăcu ruşinat văzând mutra aspră şi indispusă a lui Supaya.

În prag, în spatele câinelui speriat apăru un indian cu faţa rotundă şi obrajii umflaţi de coca purtând pe figură o expresie idioată şi abrutizată.

— Seara bună să ne dea Dumnezeu, tatito! salută Agiali.

Omul răspunse la salut cu un mormăit de proastă dispoziţie, dar râzând prosteşte.

— Vrei să ne dai găzduire pentru noaptea asta în casa ta? O să plătim.

Indianul îi învălui într-o privire insistentă şi scrutătoare şi înţelese după aspect că drumeţii veneau de pe platou şi duceau poate în desagi mult dorita chalona sau peştele acu aromat şi hrănitor.

— Şi ce-o să-mi daţi în schimb? întrebă el cu neîncredere.

Agiali începu să înşire toate produsele ce le aveau. Experienţa bietului Manuno îl învăţase că enumerarea lor dădea rezultate mai bune decât cele mai fierbinţi rugăminţi, oferte de plată sau ameninţări. La numele de acu sau de hispl, nu există locuitor al văii care să refuze să deschidă uşa casei sale. Înşiră deci în faţa păstorului toate bunătăţile şi, pe măsură ce le spunea, un râs mut căsca şi mai mare gura idiotului, în sfârşit îi lăsă să pătrundă în interiorul ţarcului de animale, care nu era altceva decât locuinţa păstorului şi unde probabil niciodată nu stătuse vreo turmă, căci iarba creştea deasă şi nestânjenită printre bolovanii zidului ca şi în curtea plină de pietre.

Descărcară animalele şi le duseră la adăpost în ocolul pe

ai cărui pereţi iarba îşi înălţa la fel de bogate firele ei sălbatice. Păstorul îi lăsă un moment singuri şi se întoarse repede aducând în braţe două biete legături de ovăz, pe care le dădu animalelor înfometate.

— Face un real, le spuse intrând în ţarcul unde călătorii aranjaseră deja patul lui Quilco, sub cornişa şopronului.

— Cum te cheamă? îl întrebă Agiali oferindu-i punga ca să ia câteva foi de coca.

— Mallcu! răspunse cu emfază idiotul şi figura i se lumină de un surâs trufaş.

Singurul sentiment care însufleţea într-adevăr cu scânteia lui sufletul acesta adormit era orgoliul.

Era mândru de numele lui sau mai precis de porecla lui şi atunci când vreun locuitor de pe cealaltă parte a muntelui îl striga Kesphi, se supăra. Cei care îl vedeau prima oară nu-şi puteau explica ce legătură putea să existe între cuvântul kesphi, care însemna chior, jigărit, idiot, şi mallcu, aşa cum i se spune condorului bătrân, plin de şiretenie, rău şi rapace.

Fusese însă o întâmplare cu răsunet în regiune ce-i adusese porecla pe care o – purta cu atâta mândrie.

Lucrurile s-au petrecut astfel:

În munţi domnea o profundă nelinişte.

De doi ani încoace, erau puţine zile în care să nu dispară vreun animal din turmele ce păşteau pe munte. Curând se află că un mallcu, feroce şi abil, ataca turmele fără să se teamă de colţii câinilor sau de praştiile păstorilor.

Ss

Mulţi dintre aceştia, făcând cruce deasupra unui scuipat, jurară că; au văzut un mallcu omorând animale bătrâne şi curajoase, cu ajutorul unei stratageme drăceşti şi îndrăzneţe. Din vârful stâncii virgine şi inaccesibile piciorului de animal sau de om unde îşi avea cuibul său în înaltul cerului, scruta munţii şi când vedea un animal la marginea prăpastiei, se repezea în zbor. Ajuns la înălţimea victimei, cu o puternică lovitură de aripi co azvârlea în fundul iprăpăstiei. Apoi pleca să se odihnească la cuibul lui ascuns, pentru ca peste noapte să revină să se înfrupte din carnea proaspătă şi bună…

În felul acesta ajunsese să alarmeze regiunea.

Indienii se speriară şi se născu în ei credinţa că sub pielea condorului se ascunde un demon. Fusese repetată cu atâta insistenţă această poveste absurdă, încât cHiar moşierii ajunseseră să creadă în ea şi să fie neliniştiţi de

prezenţa răpitoarei feroce. Pentru a o vâna se organizară bătăi în regulă. Văile şi munţii se umplură de zgomotul împuşcăturilor şi de lătratul câinilor încântaţi de vânătoare. Se făcură vrăji şi yatiris îşi mobilizară cunoştinţele artei lor magice pentru a-l distruge: dar totul în zadar. După o zi, două se observa din nou dispariţia unui bou, unei vaci sau cel puţin al unei oi, pentru că pasărea şireată rămânea nevătămată şi nu-i plăcea să mănânce decât carne proaspătă şi gustoasă.

Într-o zi… Oh, ziua cea mare! într-o zi, un tânăr şi priceput păstor aduse stăpânului unei moşii vestea că mallcu se învârtea deasupra unei turme de oi ce păştea pe o colină vecină cătunului, înarmat cu o carabină, stăpânul cerU ajutorul dijmaşilor, dijmaşii pe cel al câinilor şi cu toţii plecară să-l găsească pe îndrăzneţul mallcu care plutea prin văzduh cu ochii la turma terorizată. Zbura lin, descriind cercuri fantastice pe fondul luminos şi curat al cerului, iar penajul lui negru părea ca o pată pe suprafaţa sclipitoare a boitei albastre.

Stăpânul, bun ţintaş, ridică arma la ochi şi trase. Pasărea se abătu greoi spre pământ într-o cădere oblică.

Oameni şi câini năvăliră spre cel căzut.

Primul câine care ajunse, gata să-l apuce, se rostogoli la picioarele păsării cu capul despicat de o lovitură de cioc.

Oamenii, mai fricoşi, azvârliră o ploaie de pietre spre pasărea rănită care se apăra de ei şi de pietre lovind din, aripile ce răsunau zgomotos şi doborau pe oricine atingea…

Stăpânul, entuziasmat de podoaba penelor lui şi ştiind ca condorii se obişnuiesc repede cu captivitatea, ordonă să fie prins viu… Îl imobilizară după o luptă încăpăţânată şi îl duseră la conac, unde fu închis într-un hambar mare de cereale, gol încă în anotimpul acela.

Convalescenţa captivului nu dură mult. Când vraciul veni să examineze rana, constată cu surpriză că pasărea

era vindecată şi înţelese că doborârea condorului era mai curând efectul nemâncării decât al unei răni aşa uşoare.

Stăpânul moşiei, mândru de captura sa, prinse în jurul gâtului gol şi încreţit al pasărei, deasupra gulerului alb din pene catifelate şi mătăsoase, un alt guler, de lână, în culorile naţionale şi dădu dispoziţii să fie tratat cu cel mai mare respect.

Nu se întâmpla să treacă cineva pe domeniile lui fără să audă din gura stăpânului „fantastica poveste a capturării condorului sau să nu fie invitat să admire cele două animale care îi mângâiau vanitatea cel mai mult. Primul, un magnific vier de rasă engleză, special adus să înmulţească, şi să amelioreze mizerabila rasă porcină şi al doilea, teribilul mallcu, capturat datorită curajului şi calităţilor lui de trăgător.

Trecură astfel zile, săptămâni şi chiar luni.

Condorul fu lăsat în libertate, după ce, ca o umilire a demnităţii lui îi fură tăiate vârfurile aripilor, act oportun şi necesar. Curând între monarhul captiv şi celelalte suflete de rând ale curţii se stabiliră relaţii cordiale. Viţei, oi, găini, raţe şi gâşte treceau liniştite pe lângă el, fără nicio teamă sau respect pentru regele detronat al văzduhului. Ba chiar se distrau parcă pe socoteala sclaviei singuraticului – care le privea, indiferent şi dispreţuitor – mişcându-se prin faţa lui cu un fals aer de siguranţă şi aroganţă ce le trăda natura plebee şi instinctul josnic de slugi.

Pe înălţimea unui zid pe care-l alesese ca observator, poate pentru că era locul cel mai înalt al întregii clădiri, petrecea ore întregi contemplând întinsul vast al cerului strălucitor. Părea liniştit şi resemnat, dar în realitate era plin de nostalgie după libertate.

Îşi alina tristeţea urmărind mersul greoi al vierului, trist personaj, pentru care părea să simtă o afecţiune deosebită, dar care nu era decât pură poftă, căci într-o zi,

recăpătându-şi puterea aripilor şi, fără ca cineva să bănuiască vreo intenţie de acest fel, se repezi asupra animalului greoi, îi înfipse

Ghearele puternice în spinarea grasă şi fără să se sperie de guiţaturile disperate ale porcului sau de blestemele proprietarului înşelat şi martor neputincios al asaltului, se înălţă cu prada lui şi dispăru în grabă în văzduh. După câteva zile reîncepu jaful, dar mai feroce şi mai îndrăzneţ, pentru că acum cunoştea mai >de aproape oamenii şi-şi făcuse o falsă părere despre bunătatea lor…

Din nou se răspândi disperarea printre locuitorii de pe munte. De data asta pentru puţină vreme, căci peste câteva zile se produse şi catastrofa definitivă.

Era într-o după-amiază de iarnă, limpede şi plină de lumină. Niciun nor, nici cea mai uşoară umbră pe cer. Sus sclipeau zăpezile veşnice de pe Illimani; mai jos, vârfurile cenuşii ale munţilor, iar spre câmpie, verdele tropical, în grădinile cu fructe savuroase şi flori cu parfum tulburător. Niciun sunet nu trăda prezenţa omului pe toată întinderea încremenită a înălţimilor. Se auzeau numai zgomotele cascadelor care coborau spumoase pe patul lor îngust de granit şi gemetele vântului printre ierburile aspre ale păşunilor în care păşteau turmele rare de alpaca şi de lame sălbatice.

Kesphi îşi păzea în după-amiaza aceia turma.

Întins pe burtă pe o stâncă înnegrită de muşchi, cânta din fluier un cântecel trist.

Deodată se auzi freamăt de aripi şi o umbră imensă goni pe pământ. Oile, cap la cap, se adunaseră grămadă tremurând de teamă. Căţelul căută adăpost alături de stăpân şi începu să latre speriat, cu botul ridicat în sus. Kesphi înălţă capul şi-l văzu pe teribilul mallcu rotindu-se deasupra, cam la treizeci de metri. Ţinea picioarele întinse, cu ghiarele de oţel deschise, gata să-şi răpească prada. Spatele lui argintiu lucea la soare, în timp ce

descria cercuri largi şi pe gât i se vedeau clar culorile drapelului naţional, plimbate prin înălţimile luminoase…

Încet, încet, cu fiecare ocol al său, se apropia cu îndrăzneală şi sânge rece de turma speriată, şi când îşi făcu alegerea se azvârli în mijlocul ei şi înfipse ghiarele în lâna unei oi tinere.

Cu o puternică bătaie de aripi îşi ridică prada fără a lua în serios nici lătratul disperat al javrei, nici pietrele inutil azvârlite de Kesphi care părea chiar mai speriat de îndrăzneala condorului decât câinele. Cu o zvâcnire bruscă, se ridică pe o

Care idiotul dormea împreună cu câinele; un cuptor cu o oală găurită deasupra, un ulcior cu gâtul rupt, iar lângă perete, o chontilla veche şi două lasso-un Asta era tot…

Quilco, sprijinit într-un colţ al casei, tremura zgribulit sub poncho. Ceilalţi aşternură păturile luate de pe catâri, se băgară sub mantăi, strânseră în jur sacii, mai priviră o dată la animale şi, după ce-şi băură supa şi mestecară puţină coca, se întinseră să doarmă.

Luna plină lumina din înaltul cerului fără nori şi estompa strălucirea stelelor care abia sclipeau la orizontul de o claritate ireală.

Deodată, în mijlocul tăcerii nesfârşite a munţilor, amplificată parcă de căderea continuă a cascadelor, se auzi un bubuit puternic ca de tunet care-i făcu să sară în sus pe ciobani.

Supaya şi câinele păstorului, sprijiniţi cu labele din faţă pe zidul de piatră, lătrau cu capul ridicat către muntele alb.

Tunetul, surd şi interminabil, părea să iasă chiar din sânul muntelui, îşi îndreptară privirile către el şi văzură deschizându-se pe albul imaculat al povârnişului o umbră întunecată, care creştea puţin câte puţin, pe măsură ce poalele muntelui se îmbrăcau în zăpadă; era ca şi cum un

văl se desprindea de pe capul muntelui şi cobora spre picioare pentru a-i descoperi conformaţia puternică a musculaturii de piatră.

— Avalanşă, spuse idiotul de la locul lui, cu liniştea celui obişnuit cu accidentele din natură.

Când se trezi în ziua următoare, Quilco se simţea mai rău şi trebuiră să-şi întârzie plecarea până la prânz, când, cu pas de procesiune, reluară drumul spre înălţimi, îndreptându-se spre moşia din Phinaya, aflată chiar la picioarele masivului şi unde nişte călători le spuseseră că vor găsi cereale la un preţ mai bun, căci în acea regiune erau abundente.

Ajunseră pe înnoptate şi se opriră la casa unui. indian mai înstărit, care le promise să-i aprovizioneze cu tot ce aveau nevoie, în ziua următoare, împărţind nutreţul la animale.

Agiali constată că-i lipseşte unul dintre cei mai buni catâri de povară şi începu să ţipe, crezând că i-a fost furat. Dar

Kalahumana, gazda, îl asigură că în regiune nu sunt hoţi şi că probabil ieşise peste noapte să pască în păşunile alăturate.

— Şi cum zici că era câtimi? îi întrebă arătându-se părtaş la necazul lui.

— Era… Nu, trebuie să-l găsesc! Tot ce te rog este să mă ajuţi, răspunse acesta evaziv şi privind cu teamă în jos.

— Cum vrrei, fu de părere Kalahumana, fără să dea importanţă răspuansului vag a lui Agiali.

— Quilco poate să rămână cu animalele, Cachapa să plece să caute prin împrejurimi, iar tu dacă eşti bun, urmează-mă.

Căci văd urme: le catârului, spuse fără să ridice ochii de la pământ.

Plecară.

Agiali, meireu cu ochii în jos, ca un câine de

vânătoare, mergea înainte, în susul muntelui, fără să se oprească, ca şi când pe pămimt ar fi citit cine ştie ce semne cunoscute numai de el. Pe porţiunile mai stâncoase se oprea, puţin dezorientat, se apleca, se îndrepta într-o parte, apoi în alta, se întorcea la punctul de plecare, şi la urmă, după un timp, reîncepea să meargă iar sigwr de sine.

— Ce te face să crezi că a luat-o pe aici? îl întrebă gazda cu oarecare neîncredere.

— Nu ştiu, dar pe aici a trecut, cunosc urmele.

— Ar fi mai bine să întrebăm, spuse omul arătând o căsuţă ridicată pe marginea drumului abrupt şi se îndreptă către ea.

După puţim apăru surâzând:

— Ai dreptate. Mi-au spus că azi dimineaţă, în zori, a trecut un păstor, ducând o cireada de vite la munte. Ducea şi un catâr, necunoscut, negru, pătat pe cap…

— Catârul meu, îl întrerupse Agiali, radios. Ştiam eu că a trecut pe aici!

— Atunci, nu mai ai nevoie de mine. Ţine-te de urmă şi dacă o pierzi, întreabă de păstorul Walpa, căci el era cu catârul tău”. Ai de mers ceva, până acolo sus. E cam departe…

Şi cu mâna arătă muntele alb care se ridica senin, maiestuos şi strălucitor sub cerul albastru.

— De ce nu vii cu mine?

— Dacă îmi dai ceva…

— Mi-a rămas puţin inspi. Vrei?

Dacă ar vrea? Până la capătul lumii ar merge pentru un lucru aşa preţios.

Ajunseră pe un fel de platou ce încorona o colină, servind moşiei ca arie. Povârnişurile ei, lente pe un versant, cădeau abrupt pe partea cealaltă pentru a se pierde în valea unde se

5 – Oameni de bronz e afla conacul, cenuşiu şi plat,

aşezat la umbra eucalipţilor negri, în mijlocul unei pajişti înverzită de lucerna.

Pe arie stogurile aşteptau, şi păsările – turturele, vrăbiuţe, porumbei şi sticleţi – furau boabele, abătându-se în cârduri asupra grăunţelor, indiferente la prezenţa peonilor care, aşezaţi pe o grămadă de pământ, mestecau coca aşteptând miezul zilei – oră la care vântul suflă cu putere peste aceste înălţimi

— Ca să vânture grăunţele treierate şi întinse pe jos, să se usuce.

Stăteau tăcuţi şi liniştiţi şi fiecare avea alături de el, strânse în coşuri de nuiele, uneltele din lemn făcute de iruinile lor.

Se opriră un moment ca să aprecieze calitatea recoltei şi să vadă dacă spicul a ajuns la completa lui maturitate. După ce schimbară câteva fraze scurte cu peonii, continuară drumul în susul muntelui, din ce în ce mai dificil datorită rarefierii aerului, tot mai mare pe măsură ce câştigau în înălţime.

— Mai este mult? întrebă Agiali oprindu-se la o cotitură ca să-şi recapete suflul.

Omul arătă cu degetul regiunea zăpezilor.

— Mai este. Dar nu mult. Aproape de zăpadă, într-o văgăună.

Băiatul nu mai putea. Pieptul îl apăsa cu o forţă neobişnuită, urechile îi vâjâiau şi i se părea că aerul fugise de pe aceste înălţimi, gonit de gigantica masă de zăpadă.

Singurătatea era impresionantă. Nu exista nici urmă de aşezare omenească, nici semn de viaţă animală. Peste tot numai stânca goală, muşchi înnegrit şi mănunchiuri de iarbă uscată printre grămezile de pietre netede şi aproape lucioase sub razele soarelui.

Cel mai mic zgomot căpăta o sonoritate stranie şi patetică.

Atmosfera era de o transparenţă indescriptibilă,

obiectele cele mai îndepărtate se conturau limpede şi ajungeai cu privirea până acolo unde, unite într-o linie albastră, curba cerului şi aburul pământului se uneau. Sub boltă, conturând orizontul, se ridicau culmile munţilor – roşii, cenuşii, galbene, albastre – micşorându-se şi diluându-se în zări. Acolo, departe se vedea o rază strălucitoare, dincolo de o enormă pată roşie pe care străluceau mici puncte albe.

— Ştiţi ce este aceea, acolo, în zare? întrebă omul arătând întinderea roşie.

Agiali îşi întoarse privirea către punctul arătat şi spuse fără ezitare.

— Oraşul.

Kalahumana îl privi cu admiraţie.

— Şi aceea? adăugă arătându-i raza diamantină care părea ca o pată de lumină în spaţiu.

— Ia te uită! Lacul… Locurile mele! suspină adolescentul cu sufletul plin de dragoste.

— Ce ochi ai!

Şi Kalahumana, care putea să distingă la o sută de metri, pe stânca neagră, ghiarele cenuşii ale unui condor, simţi pentru prima dată invidia faţă de celălalt.

Agiali surâse, gândindu-se că s-a născut sub orizontul fără sfârşit al pampei, unde ca şi aici ochiul nu se întâlneşte decât cu cerul.

După o oră ajunseră în sfârşit la marginea zăpezilor veşnice, unde un gheţar enorm înainta pe coasta muntelui, până la muchia retezată aproape vertical a unei prăpăstii, deasupra povârnişului ultimei culmi. Era cea din urmă creastă din nesfârşita înşiruire de munţi, ale căror valuri agitate se linişteau toate la picioarele masivului înzăpezit şi inaccesibil.

Aici, Agiali văzu un fapt extraordinar, a cărei cauză nu şi-a putut-o explica niciodată, căci nu bănuia că gheţarii, la fel ca şi râurile, ar putea avea în înaintarea lor

şi forţa necesară ca să care stânci, din înaltul vârfurilor până în fundul văilor.

Văzu, şi abia îi venea să creadă ochilor, aşezate pe nişte piloni subţiri de gheaţă albăstruie şi aproape transparentă, enorme blocuri de granit negru. Pilonii astfel încoronaţi sau goi şi netezi, împrumutaseră ceva din zvelteţea coloanelor clasice. Erau împrăştiaţi pe toată suprafaţa gheţarului, lipsind doar pe marginile unui lăculeţ circular, acoperit cu un strat de gheaţă topită la margine de soare, şi care se mişca ritmic sub vânt ca un pendul. /

Gheţarul, văzut de departe, dădea impresia unui râu de lapte pietrificat, dar de aproape erau un haos de obiecte şi contururi albe, înghesuite între flancurile celor doi pereţi de granit. Pe suprafaţa lui neregulată se deschideau prăpăstii fără fund, iar zăpada căpăta nuanţe albastre şi verzi acolo unde, topită, se acoperise de apă. Zgomote stranii, ca de geam care crapă, se ridicau din abisul acestor prăpăstii care păreau să palpite de o existenţă viguroasă şi ostilă vieţii omeneşti.

5*

— şi unde pot să pasca animalele pe aici? întrebă Agâali deodată, cuprins de o teamă nestăpânită în faţa măreţiei acestei mase albe şi vii.

Celălalt, fără să răspundă, îi arăta zidul lateral al gheţarului, indicându-i că dincolo de el se află animalele.

Într-adevăr aşa era.

Ceva mai jos de zăpezi, pe altă coastă a masivului, se afla o păşune verde, traversată prin mijloc de un pârâiaş zglobiu şi cu apă cristalină, unde păşteau numeroase turme de alpaca, lame şi oi. Mici ochiuri de apă şi lăculeţe cu fundul ca smaragdul serveau drept refugiu cârdurilor de pescăruşi şi de gâşte sălbatice ce păreau, prin albul penelor lor, nişte bulgări de zăpadă rostogoliţi de pe munte.

Aici, într-o cireada de măgari şi căluţi cu păr ca lâna

se afla şi catârul lui Agiali. Îl luă şi se întoarse la tovarăşii lui, vesel că l-a regăsit şi mai ales că a scăpat de vecinătatea acestor locuri, în care omul pare mai mic decât un vierme.

Cinci zile umblară Cachapa şi Agiali pe la moşiile dimprejur, fără să poată să-şi completeze încărcătura de cereale.

Oamenii preferau să le vândă la oraş, unde primeau preţuri mai bune. Pentru ei oboseala drumului nici nu conta, dacă puteau să obţină câteva centime în plus.

— Duceţi-vă la Collona, îi sfătui Kalahumana, şi veţi găsi cât vreţi. Cei de acolo au întotdeauna recolte bune şi le vând în piaţă.

Agiali răspunse, că nu cunosc regiunea, dar omul le dădu detalii asupra drumului de urmat.

Era uşor. Trebuia să coboare valea Quilihuaya, să o ia pe celălalt mal al râului, apoi să urce coasta de la Tacachia. Satul era pe înălţimi, la poalele unui munte, şi de la sat până la oraş drumul era scurt şi comod: abia o jumătate de zi de mers.

Ciobanii se cutremurară numai la ideea de a coborî din nou în valea dintre munţi şi mai ales de a traversa râuri acum, când cerul se întuneca spre apus. Le era într-adevăr lehamite să se mai aventureze în locuri periculoase şi erau sătui de zgomotul torentelor înfuriate. Le era dor de orizontul liber al pampei lor, de limpezimea fără sfârşit a cerului imens…

Kalahumana îi linişti. Era nevoie să traverseze râul doar o singură dată şi nu se depărtau prea mult de vale.

Convinşi, nenorociţii plecară, mulţumiţi că se apropie oarecum de locurile lor, şi făcură drumul destul de repede, căci ajunseră la Tacachia tocmai când soarele dispărea în spatele munţilor, dinspre apus.

Valea era destul de îngustă şi satul se întindea pe coastele dealurilor, care aici erau trase mai înapoi, lăsând

loc unui platou ridicat şi plin de livezi cu piersici, mere şi viţă-de-vie.

Râul rosese din terenul livezilor, care în unele locuri se ridica <până la cineisprezece – douăzeci de metri deasupra apei şi pomii atârnau la jumătatea malului cu rădăcinile în pământ şi coroanele prăbuşite către apă.

O potecuţă discret tăiată într-o săpătură a malului ducea la o livadă cu meri. Călătorii apucară pe ea, hotărâţi să ceară ospitalitate la primul ranebo pe care-l vor întâlni.

Livada, joasă şi sălbăticită, părea părăginită. Pomii, acoperiţi de o vegetaţie sălbatică şi parazitară, îşi aplecau vârfurile sub greutatea ei. Dădeau impresia că sunt îmbătrâniţi şi micşoraţi. Prin frunzişul lor sau răsărind din el, străluceau la soare culorile aprinse ale merelor. Pământul neted şi argilos, era pe alocuri lipsit de vegetaţie, dar plin de fructele pe care vântul le scuturase din pomi şi care putrezeau aici abandonate. Între vegetaţia sălbatică şi coroana pomilor se aflau cuiburi de păsări şi gogoşile albe ale unui soi de fluture cu corpul gros şi catifelat, aripi bicolore – roşii şi negre – şi picioare mari.

Gogoşile erau atât de numeroase încât arborii păreau că produc fluturi nu fructe, căci fiecare gogoaşă, făcută din foiţe suprapuse acoperite cu o reţea de fire din mătase albă, conţinea câte o larvă scârboasă…

Aproape toată livada era invadată de insectele distrugătoare. Zburau în jurul florilor sălbatice, se agăţau de fructe pentru a le suge sucul sau se mişcau pe crengile pomilor cu aripile tremurătoare şi convulsionate, singure sau împerecheate în căldurile dragostei.

În mijlocul livezii, într-un luminiş, călătorii dădură peste o căsuţă de pământ, cu acoperişul din paie, înconjurată de o porumbişte înaltă, pe alocuri aproape culcată la pământ de greutatea neobişnuită a ştiuleţilor. În bucătăria cu pereţii din tulpini de trestie lipite cu pământ şi cu acoperiş de paie, peste care un lămâi îşi aplecase

fructele verzui şi frunzele rotunde

Şi mari, stătea la masă familia: tatăl, înalt, gras şi îmbătrânit, fiul, un adolescent firav, doi copilaşi aproape goi şi femeia, opulentă şi cu pielea albă.

Quilco înainta şi ceru cu vocea umilă şi atitudinea smerită ospitalitate pentru o singură noapte, căci se simţea rău şi voia să se odihnească.

Omul îl primi prost. Era ocupat cu culesul fructelor şi nu avea chef să ofere găzduire unor necunoscuţi de soiul celor din pampa, săraci, pofticioşi şi hoţi.

— Şi ce purtaţi acolo? îi întrebă scărpinându-se în cap, din ce în ce mai prost dispus.

— Nişte seminţe, tata.

— Şi o să-mi cumpăraţi mere?

— Nu putem. Am venit pentru treburile stăpânului…

— Atunci nu-mi convine, spuse omul cu asprime.

— Nu fi rău, tata, îl rugă Agiali. Ne ajunge un colţ al ogrăzii pentru animalele noastre şi straşina acoperişului tău pentru noi. Dacă nu ne primeşti să dormim în casa ta, ksă-ne să dormim în livadă.

Omul se scarpină din nou în cap nehotărât şi răspunse după câteva clipe de cumpănire:

— Animalele au să-mi facă pagube şi voi o să-mi furaţi mere şi asta nu-mi convine.

— Nu, tata, răspunse Agiali cu umilinţă; o să strângem singuri iarbă pentru animaie şi n-o să-ţi furăm din fructe cum crezi.

Femeia îl luă deoparte pe soţ şi îi spuse:

— Nu-i goni. Să lucreze unul din ei două sau trei zile în locul tău şi tu te duci la oraş să te achiţi de datorie.

Omul găsi înţelept sfatul nevestei şi întorcându-se spre drumeţi le spuse, schimbând tonul:

— Dacă vreţi puteţi rămâne aici în casă, dar cu condiţia să împiedicaţi animalele iar unul din voi să mă înlocuiască pe mine la cules. E uşor, nu trebuie decât să

tăiaţi ciorchinii şi să duceţi strugurii la presă. Suntem în cules. Vă puteţi sătura de struguri şi duceţi restul la storcătoare…

Acceptară târgul şi chiar în noaptea aceea, conform înţelegerii, omul pleca după treburile lui urgente.

Se crăpa de zi când soţia gazdei îi sculă, trimiţându-i să aducă ştiuleţi de porumb dintr-un lan ceva mai depărtat de casă, căci copiii trebuiau să fie înaintea zorilor în vie ca să sperie păsările, iar cel mare plecase cu tatăl în oraş. Primiră încântaţi însărcinarea şi porniră pe un drum noroios care străbătea livada până la porumbiştea îndepărtată.

Se făcuse frig, căci era ora când se lasă rouă. Greierii încă mai ţârâiau şi aerul era saturat de parfumul florilor.

Trecând prin livadă, tinerii mâncară pe săturate din merele şi piersicile scuturate din pomi în cursul nopţii de o vijelie neaşteptată. Profitând de singurătatea lor umplură un poncho de fructe, fără altă oboseală decât să se aplece şi să le culeagă de pe jos. Ajunşi la plantaţie, tăbărâră pe porumb. Smulgeau ştiuleţii cu lăcomie şi după ce îi curăţau de frunze, le striveau boabele, strângându-le între dinţii lor puternici de lup şi le sugeau apoi lichidul dulceag cu o nespusă plăcere. Li se părea că o dată ajunşi acolo aveau tot dreptul să-şi astâmpere pofta şi să sfârşească cu privaţiunile întregii vieţi. Mai ales că toate aceste bunătăţi erau la îndemâna lor şi nu era nici ţipenie de om care să-i oprească de la aşa ceva.

Se întoarseră peste o jumătate de oră, după ce-şi ascunseră resturile prăzii în nişte tufe de trestie care creşteau dese şi bogate la marginea unui râuleţ. Stăpâna casei le spuse:

— Aţi întârziat cam mult, probabil v-aţi ghiftuit de huiros. Faceţi rău, puteţi să vă îmbolnăviţi. ş

Fierse nişte porumb, îl puse într-un vas şi-l dădu lui Agiali – care trebuia să înlocuiască pe stăpânul absent.

Se oferise singur şi, după sfatul femeii, îl însoţi şi Cachapa, căci, spunea ea, fiind mult de lucru, supraveghetorul îi va plăti trei reali pentru ziua de muncă. Cei doi plecară şi, ajunşi la vie, văzură că erau primii.

Soarele, încă invizibil din vale, lumina vârfurile munţilor dinspre apus. Păsările ciripeau zgomotos şi se auzeau bătăi de aripi prin boschete. Picături fine de rouă luceau pe frunzele de lucerna umezind picioarele drumeţilor. Via, enormă şi îngălbenită era goală, în mijloc se ridica foişorul pândarilor, alături de cocioaba de paie şi nuiele, pe care o locuiau din momentul când strugurii începeau să se coacă şi până la cules.

Din vârful lui se ridica un stâlp de pământ ars, drept şi fin, ca trunchiul albăstrui al unui palmier.

În picioare, pe platforma foişorului, o fetiţă agita un fel de bici, făcând să pocnească nodul împletit din fibre de agave;

Albe şi mătăsoase de la capătul lui.

La vederea atâtor struguri la îndemâna lor, tinerii fură năuciţi.

Butaşii se uscau, culcaţi pe pământul încins de soarele fierbinte în timp ce frunzele lor se îngălbeniseră sub dogoarea verii. Ciorchinii atârnau greoi, trăgând de rămurelele subţiri, sau zăceau pe pământ cu boabele mari, acoperite de un fel de brumă. Smochinii îşi legănau ramurile mari şi elastice încărcate de fructele asupra cărora stoluri de păsări se repezeau cu o insistenţă sălbatică, ciugulindu-le pe toate fără să mănânce însă niciuna… Când cârdurile de păsări se înmulţeau până ce umpleau via cu zgomotul lor, paznicul trăgea un foc de armă din vârful observatorului şi atunci se ridicau în zbor ca să-şi caute refugiu în livada de alături. Se făcea linişte doar pentru puţin timp, căci păsărelele se întorceau mai tenace şi mai distrugătoare.

— Smochine! Eu credeam că ele cresc în pomi mai

mici, spuse Cachapa, care era un expansiv şi nu ştia să-şi ascundă impresiile.

Agiali, fără să răspundă, ridică mâna, îndoi o cracă şi smulse o smochină, cea mai mare, cea mai coaptă, cea mai lucioasă; dar abia muşcă din ea că o şi scuipă.

— Rea?

— Arde, parcă-i foc.

În acest moment apăru şi primul culegător.

Ducea atârnat de braţ un coş şi în el nişte foarfeci de grădină. După puţin apărură şi ceilalţi.

Erau cam vreo patruzeci şi veneau alene mestecând coca sau îmbucând bucăţi de carne şi porumb fiert. Cam pe la şapte, când soarele începu să lumineze şi valea, apăru şi administratorul. Călărea o iapă murgă şi de încheietura pumnului îi atârna o cravaşa groasă şi flexibilă.

— La muncă! La muncă! ordonă, astăzi terminăm de cules.

Peonii îşi scoaseră poncho-urile, îşi strânseră pantalonii în talie şi apucară uneltele.

— Voi sunteţi cei care aţi venit în locul lui José? îi întreba văzându-i pe cei doi din pampa care stăteau încă îmbrăcaţi şi pe jumătate ruşinaţi de privirile răutăcioase ale celorlalţi.

— Da, tata.

— Şi ştiţi să culegeţi?

— Nu, tata.

Administratorul se supără:

— Dacă las via pe mâna animalelor ăstora, o să mi-o strice;

Mai curând să-i pun să calce strugurii.

Fură trimişi la teascuri; dar pe la amiază începătorii erau deja sleiţi. Căldura îi sufoca şi nu ştiau ce să facă. Sucul vâscos al strugurilor le făcea greaţă şi îi apucase o ciudată durere de cap.

Muştele se învârteau neobosite împrejur şi multe

cădeau ameţite în mustul gros. De pe acoperiş spânzurau pânzeie de păianjen ca nişte perdele pline cu resturi de muşte, libărci şi viermi, în mijlocul lor. pândeau nemişcaţi păianjenii, burtoşi, cu labele groase şi păroase. O lumină tulbure şi difuză, se strecura printr-o fereastră, cu bare de fier solide. Deschisă în grosimea zidului, nu reuşea să gonească prin lumina ei întunericul ce luase în stăpânire colţurile.

Presa scârţâia zdrobind strugurii; mustul susura curgând în vasele încăpătoare din zinc, iar de afară se auzea piuitul zgomotos al găinilor, lăsate libere în curtea mare a casei. Aici se jucau şi copiii servitorimii, înghiontindu-se şi trântindu-se pe pământul acoperit cu un covor de verdeaţă.

— Ţi-e foame? îl întrebă Agiali pe tovarăşul său, supărat că pantalonul nou i se pătase.

— Mor de foame.

Veni şi ora mesei. Fu o fericire pentru bieţii băieţi să-şi poată întinde picioarele năclăite la marginea pârâiaşului, care

Curgea murmurând pe lângă rădăcinile unui bătrân arbore de kapoc, ale cărui flori roşii acoperiseră iarba crudă de sub el…

Masa fu uşoară; patru ştiuleţi copţi, puţin chuno, mere şi smochine. Cachapa îşi mâncă în grabă porţia şi fugi în livadă, hotărât să nu-şi mai termine ziua de muncă şi să se răsplătească singur, din fructele pomilor, pentru munca unei jumătăţi de zi.

I se făcuse dor de orizontul limpede al înălţimilor. Aerul acesta cald şi impregnat de parfumuri dulci nu se potrivea plă

Mâinilor lui. Nu-i plăcea nici vuietul surd al râului, care-i amintea obsedant de moartea tragică a bietului Manuno.

Rămase în livadă, ascuns în desiş şi până seara

mâncă fructe pe săturate, îşi petrecu timpul observând cu atenţie păsările, plantele şi insectele, îi plăcea să urmărească în special eforturile ciocănitoarei, pasăre cu ghiare şi plisc puternice care trăieşte din greu, spărgând şi găurind coaja copacilor cu multă îndemânare.

Între timp, Agiali se întorsese la muncă, fără tragere de inimă, lucrând alene şi regretând furios că a acceptat să ţină locul gazdei, când foarte bine ar fi putut la ora asta să se plimbe prin grădini, odihnit şi cu burta plină de fructe rare şi gustoase.

— Ce are omul ăsta? Pare bolnav, spuse stăpânul intrând pe neaşteptate la presă.

Era un om în jur de patruzeci de ani, înalt, bine făcut, brun, cu nas acvilin, ochi mici şi cenuşii, cu mustaţa şi sprâncenele groase.

— Nu ştie să lucreze, stăpâne. Este pentru prima dată când coboară în vale.

Patronul încruntă fruntea şi se întoarse către Agiali.

— De unde eşti?

— Dinspre lac.

„— Cine este stăpânul tău?

— Domnul Pantoja.

— Atunci tu trebuie să te pricepi să slujeşti în casă, căci îl cunosc pe stăpânul tău şi ştiu că niciodată nu foloseşte alţi servitori decât din oamenii de pe moşia lui. Du-te şi ajut-o pe stăpână şi servitorul meu să vină să te înlocuiască la teasc.

Agiali se îndreptă spre terasa unde soţia proprietarului

— Înaltă, palidă, cu ochii nespus de trişti şi blânzi – curăţa nişte porumb, ajutată de câteva indiene, aşezate împrejur pe o enormă grămadă de ştiuleţi uscaţi. Ordinul pe care-l primi cu multă plăcere de la ea ar fi putut tot atât de bine să fie sentinţa lui de moarte, dacă norocul nu i s-ar fi arătat prielnic în ziua aceea neştearsă din memoria sa.

Întâmplarea, pe care până la sfârşitul vieţii nu o putu uita, se petrecu aşa:

Înainte cu câteva zile, după ce sfârşi masa, familia proprietarului părăsi sufrageria şi se duse să se întindă pe băncile din curtea împodobită cu un rond, unde un portocal cu frunzişul

Des, un chiparos cu coroana răsucită şi un arbore de piper, încrustat de boabe, ofereau un adăpost plăcut porumbeilor şi mierlelor, care în ultimele luciri ale crepusculului mai cântau încă pe acoperişul de stuf al casei. Băncile erau din pământ.

Pe la colţuri aveau plăci mari din faianţă nesmălţuită, dar lustruită de vreme, pe care la culesul recoltei se puneau la uscat fructele descojite sau se macină porumbul crud pentru bumintas. Bineînţeles după ce erau şterse urmele lăsate de păsăretul din curte în zbenguielile lor amoroase sau în certurile lor jucăuşe.

Mama, ca de obicei, îşi ocupă locul călduţ încă de la razele soarelui, alături de uşa salonului, sub lămâiul acoperit de flori şi fructe, unele coapte, altele verzi încă. Îşi aşeză în dreapta pe cel mai mare dintre fii, licean, un tânăr de cincisprezece ani, înalt, palid şi cu un aer serios, şi la stânga pe cel mijlociu, care meşterea minerul unui baston de jamillo. Cel mai mic dintre fii se desprinse din braţele tatălui, fugind spre grajd ca să vadă cum se distribuia lucerna la animalele de povară şi să ajute, dacă este nevoie, la număratul păsărilor ce nu voiau niciodată să se adăpostească sub acoperişul care le apăra de gheara pisicilor sălbatice, avide de carne proaspătă.

Seara era liniştită şi de o nemărginită blândeţe. Din verzişul livezilor dimprejur se desprindeau triluri de păsărele.

Fâlfâitul aripilor lor se amesteca cu cântecul neîntrerupt al greierilor aciuiaţi deja în ascunzişurile lor. În aer zbârnâiau insectele de noapte. Licurici – picături de

lună – luminau înserarea cu luminiţele lor, iar liliecii îşi începuseră zborul lor jos şi rapid, atingând cu aripile de pergament coroana pomilor din care cădea ploaia florilor de portocali… În depărtare râul îşi cânta cântecul puternic şi continuu al apelor.

— O poveste, mamă, o poveste! (

Şi în timp ce stăpâna, palidă, cu aerul ei trist şi bolnăvi

Cios alinat de numeroase lecturi, combina o povestioară nevinovată cu care să sature imaginaţia copilului mereu trează şi flămândă, cel mai mare dintre băieţi, cunoscător deja al scrierilor lui Jules Verne, îşi plimba ochii pe colina împădurită, în cutele căreia părea că doarme conacul. Privirea lui fixa când cerul înroşit de apus, când muntele înalt şi sfâşiat parcă de o ghiară, care se înălţa în fund asemeni unui zid. Între prăpăstiile şi crestele lui îşi găseau adăpost condorii şi vizcacbas.

Colina era ultima dintr-un lanţ de munţi, despicat la mijloc de valea râului Pălea, îngustă ca o tăietură de cuţit. Unul dintre povârnişurile ei cobora în salturi bruşte către râu. Mijlocul colinei se înălţa aproape perpendicular deasupra unui platou la poalele căruia se ridica conacul în mijlocul livezilor de smochini, lămâi, rodii, pakaes şi piersici. Cealaltă latură a ei, retezată cu briciul, mărginea o strâmtoare în mijlocul căreia curgea un pârâiaş ce seca iarna şi care împărţea în două platoul, delusorul şi întinderile ce alcătuiau moşia.

Privită din fundul văii, creasta muntelui, părea că se află la o distanţă fantastica, încât ai fi zis că acolo se sfârşeşte pământul sau începe bolta cerului. Pe lângă ea, prin strâmtoare, condorii pluteau în lungi zboruri negre sau se aşezau pe crestele prăpăstioase, nemişcaţi până ce îi învăluia întunericul.

Se spunea printre indienii din Collona, oameni cunoscuţi pentru priceperea lor de a se căţăra pe stânci,

că pe cealaltă parte a strâmtorii se vede, în mijlocul unei creste ridicată deasupra abisului, o peşteră adâncă, unde se ascundeau răpitoarele sub protecţia unui mallcu. Povestea stârnise imaginaţia tânărului care seara, de pe băncile casei, privea cu ochii atenţi zborul lent al condorilor. Se hotărâse, şi ideea ajunse să-l stăpânească cu fixitatea crudă a unei obsesii, să omoare câţiva dintre ei pentru a le jupui pieile cu pene cu tot… Voia să le vândă indienilor, mari amatori de aşa ceva şi care le plătesc bine, ca să se poată împodobi cu ele la festivităţile lor religioase.

— Papa, dăruieşte-mi-l pe Zorro, îi spuse în cele din urmă într-o zi tatălui său.

Zorro era un asin îmbătrânit în serviciul moşiei. Timp de zece ani, în fiecare săptămână, străbătuse cei patruzeci de kilometri ce separau moşia de oraş, ducând pe spate produsele recoltei primăvara, strugurii auriţi ai culesului de toamnă, ca şi porumbul uscat sau vinul nou iarna. Proprietarul îl ţinea ca mulţumire pentru serviciile aduse, lăsându-l să vegeteze alături de celelalte animale folositoare ale hergheliei.

Zorro avea o culoare nedefinită, între cenuşiu şi roşcat, ca şi cum praful drumului parcurs în zece ani de oboseală continuă i s-ar fi infiltrat sub piele împrumutându-i această culoare ciudată a lucrurilor vechi.

— Şi ce vrei să faci cu Zorro? îl întrebă nepăsător moşierul.

— Mâi nimic, tata, Dăruieşte-mi-i că tot nu-ţi mai foloseşte şi nu mă mai întreba nimic.

— Fi-l dau.

Nu răspunse bine tatăl că băiatul se şi repezi în salon şi după puţin timp apăru înarmat cu puşca lui imensă cu două ţevi, care se încărca pe gură. Ducea prinsă de curea punga cu muniţii făcută de niaică-sa şi în mâna dreaptă un căpăstru şi un lasso.

— Ce faci cu toate astea? întrebă tatăl puţin mirat şi

regretând deja consimţământul dat.

— Mai nimic, tată… Am să-ţi spun mâine.

Şi drăcuşorul fugi ca să evite întrebările indiscrete, hotărât să-i impresioneze pe toţi cu isprăvile pe care le pregătea.

La ieşirea din strâmtoare, sub umbra unei bolţi de viţă-de-vie, lângă şanţul drumului, îl întâlni pe frăţiorul mai mic care se juca punând zăgazuri pârâiaşului. Îi dădu frâul şi îl luă cu el spre m-aş.

Aici animalele păşteau în grupuri sub ochiul atent a doi slujitori zdrenţăroşi, înarmaţi cu praştii şi care izbucneau în strigăte de câte ori animalele înaintau dincolo de limita hotărâtă de stăpân. Vitele se odihneau în mijlocul păşunii sau printre tufele de grozamă, cu burţile pline. Unele dintre ele, sătule de rumegat, dormeau la umbra unui arbore de kapoc mare şi stufos, ale cărui flori cărnoase acopereau pământul bătătorit.

Zorro se odihnea sub umbra pomului. Cum vârsta lui respectabila şi nodurile de pe copite nu-i permiteau să stea mult timp în picioare dormita cu capul înţepenit şi cu picioarele

Strânse sub burtă. Se apropiară de el, fără ca acesta să fugăx ca celelalte animale, îi puseră căpăstru şi-l obligară să se ridice.

Asinul se ridică încetişor în picioare şi, la loviturile pe care cel mai mic i le dădu cu căpăstrul, începu să se mişte pas cu pas, încet, cu capul aplecat, cu urechile către pământ, într-o atitudine obosită şi umilă. Era pe la chindie. Soarele strălucea pe cer gata să se ascundă după munte, în depărtări se auzeau strigătele păzitorilor care prin livezi şi vii goneau păsările, bătând în nişte cutii goale sau plesnind zgomotos din bice.

Traversară o livadă de mere şi, urcând, o luară pe poteca şerpuită care ducea până la creasta înaltă şi îndepărtată. Zorro, observând că-l duc pe un alt drum

decât pe cel al staulului.

Se opri şi încercă să schiţeze o împotrivire ca pentru a-şi preveni stăpânii că se înşelau asupra direcţiei, dar două lovituri date cu o cracă spinoasă de roşcov-sălbatic îl făcură să-şi curbeze şalele ca un arc şi îl readuseră la supunere, îşi continuă drumul, melancolic şi leneş, dar cum pierduse deprinderea să urce pe poteci, după puţin mers începu să păşească mai greoi şi mai încet, întindea cu grijă copitele, ca pentru a vedea unde le pune, şi sudoarea îi scălda flancurile osoase. Respira greu mişcându-şi pieptul ca nişte foale şi la fiecare zece paşi se oprea să se odihnească.

Drumul anevoios dură cam o oră şi mai mult şi ajunseră pe platou când soarele apunea după munte. Valea, ca şi colinele de pe partea cealaltă a râului mai erau încă luminate de ultimele lui raze.

Băiatul văzând că Zorro nu mai poate şi socotind că a încerca să treacă şi prima creastă a muntelui înseamnă a fi prinşi de noapte, care în văile adânci ale masivului se lasă imediat după apusul soarelui, mână animalul către un ascunziş alături de drum, sub flancul abrupt al deluşorului şi se înfundară în mijlocul cactuşilor giganţi care cresc pe acest pământ chinuit de stâncile şi pietrele prăvălite de pe peretele abrupt.

Se opriră alături de o împrejmuitură de bolovani printre crăpăturile căreia creşteau plante sălbatice cu aspect plăcut şi parfum pătrunzător, unde se auzea numai cântecul armonios şi puternic al ciocârliei... Zorro, obosit de plimbarea neaşteptată, îşi îndoi picioarele tremurătoare şi diforme şi se lăsă greoi să cadă la pământ. EKL scăldat în sudoare şi aripile nasului îi băteau la fiecare respiraţie.

Băiatul se aşeză pe zidul de piatra şi îşi pregăti puşca.

După ce încarcă amândouă ţevile, ridică arma şi o sprijini cu vârful sub urechea asinului. Zorro, ca şi cum ar

fi presimţit intenţia băiatului de a-l omorî, întoarse capul şi rămase nemişcat privindu-l fix cu ochii înfundaţi şi obosiţi. Tânărul se înduioşa, căci era un sentimental şi i se păru că citeşte în privirea animalului o rugăminte. Apleca arma tulburat de teamă şi de o milă pe care nu o simţise încă niciodată pentru animale.

— Nu, nu pot. Nenorocitul!

— Vrei să-l omor eu? întrebă omuleţul de lângă el, plin de îndrăzneala lui inconştientă.

— Ce prostie! Ai să-l faci să sufere.

— Ba da, ba da, îl omor eu! răspunse puştiul dându-şi aere de bărbat.

— Nu; să-l aşez mai bine.

Dădu o lovitură în coastele lui Zorro care se ridică în picioare greoi şi începu să pască iarba ce creştea printre bolovanii rostogoliţi. Văzându-l păscând liniştit, băiatul se înduioşa şi mai mult şi, stăpânit de milă, căzu pe gânduri. Fu gata să renunţe la planurile lui negre, dacă ideea câştigului sigur nu l-ar fi hotărât să se arate curajos şi nemilos. Ochi pentru a doua oară şi, fără să mai ezite, trase cu un gest hotărât de cocoşul armei. Dar glonţul nu plecă. Uitase să încarce arma şi luă asta drept un semn al providenţei, care-i cerea să respecte viaţa unui animal ce în lungi ani de muncă îşi câştigase dreptul de a muri liniştit când îi va bate ceasul.

— Eu îl omor! Eu îl omor! insistă fratele mai mic, văzându-i nehotărârea.

— Nu! răspunse acesta indispus de cruzimea micuţului.

Şi cu siguranţă că bietul animal ar fi rămas în viaţă dacă, din nenorocire pentru el, tânărului licean nu i-ar fi venit în cap ideile despre lume ale unei teorii învăţate într-o carte şi după care viaţa nu era decât o luptă aspră şi nenorocită cu elementele naturii şi între toate fiinţele vii ale creaţiei; un crunt şi enorm masacru în care cei mai

puternici trăiesc pe seama celor mai slabi. Reflectă (tocmai trecuse examenul de filosofie scolastică): condorii mănâncă animalele vii, folositoare şi sunt astfel păgubitori; condorilor trebuie să le oferim cadavre, căci…

Îşi pregăti arma, ridică ţeava rezemându-se de zidul de piatră, închise ochii şi apăsă pe trăgaci.

O bubuitură puternică tulbură liniştea crepusculului şi împrăştie păsărelele care cântau liniştite în cuiburile lor. Deschise ochii, neliniştit, şi văzu bătrânul asin prăbuşit pe o parte, cu picioarele ridicate în sus, rigide şi tremurătoare, cu gâtul întins. Un firişor de sânge îi curgea în lungul botului şi două lacrimi mari i se prelingeau din ochii enorm deschişi…

Studentul fugi hohotind de plâns.

Ziua următoare, pe înserat, reveni să-şi vadă victima.

Zăcea acolo privind cerul cu ochi tulburi. Pe sus zburau condorii fără să îndrăznească să coboare în vale.

Se întoarse şi ziua următoare. Tot nimic; dar la mirosul pătrunzător al cărnii descompuse, începuseră să se adune câinii

Înfometaţi ai ţăranilor: stăteau ascunşi după stânci sau la umbra roşcovilor-sălbatici.

Până la urmă, cadavrul fu devorat de aceştia, căci condorii, neîndrăznind să coboare în valea situată în apropierea drumului, se mulţumeau să zboare în înălţimi privind în jos.

— Ce-ai făcut cu Zorro? întrebă după masa aceasta a povestirii noastre tatăl, surâzând şiret.

Studentul se înroşi, nevrând să mărturisească.

— Mi s-a spus, continuă tatăl, că te duci să omori condori; unde sunt?

— Aşteaptă, tată, o să vezi. Vrei să mi-l împrumuţi pe pongo 1 pentru câteva ore? răspunse iluminat deodată de o idee şi hotărât să realizeze prin îndrăzneală ceea ce prin şiretenie nu reuşise.

— Pentru ce? Are treabă.

— Aş vrea să mă însoţească puţin…

— Unde?

— Nu-ţi spun acum… Pe urmă.

— Pe pongo nu ţi-l dau. Dar dacă vrei, ia-l pe ăsta spuse tatăl arătându-l pe Agiali, care tocmai ieşea din bucătărie unde se dusese să bea o gură de apă.

Băiatul îl chemă şi dându-i venerabila lui puşcă îl luă cu el…

Da; ce dracu'! Va trebui să le iasă el în întâmpinare. Dacă ei nu au curajul să coboare în vale, va accepta el riscurile şi îi va ataca, întocmai ca un adevărat bărbat, lângă cuiburile lor…

Cu un cuţit de vânătoare cu care se înarmase, făcu mândru câteva fandări, închipuindu-şi bătălii crunte între el şi răpitoarele cu ciocul şi ghiare de oţel.

Era cam pe la trei după masă. Drumul, drept şi neted la început, urca din greu căţărându-se în zigzaguri pe flancurile abrupte ale muntelui şi era înfundat pe alocuri de prăbuşirile produse de ultimele ploi. Pe măsură ce înaintau, Illimani creştea şi el, în timp ce munţii ce se înghesuiau la picioarele lui se turteau.

Ajunseră la un loc greu. Drumul ocolea o creastă de pământ gălbui, botezată de indienii din regiune cu numele de

Pongo: indian angajat ca slugă ia moşia unui alb

Kellu-Kelluni, şi ieşea drept în faţa unui povârniş ce se prăbuşea deasupra pârâiaşului Collona care curge în fundul prăpastiei adânci, ascuns de stâncile văii.

Când vânătorii ajunseră în acest loc începură să cadă de sus pietricele şi un fir de nisip gălbui se rostogoli cu un sunet catifelat pe peretele stâncos.

— Vizcacbas, domnule! Vizcachas l strigă Agiali, radiind de bucurie.

— Crezi?

— Da, domnule. Sunt vizcachas.

Studentul şi indianul ridicară ochii şi nu văzură decât pereţii stâncoşi şi crăpaţi înclinaţi deasupra drumului, fără nicio urmă de animal.

— Aşteaptă-mă aici, domnişorule; mă duc să văd ce este.

Agiali mergând pe vârful picioarelor se depărta de marginea prăpastiei, îndreptându-se către locul cel mai ridicat ai curbei drumului care domina creasta gălbuie.

Băiatul rămase sub ea, cu ochii aţintiţi la peretele de piatră, cu puşca în mână, gata să tragă.

— Ce e? întrebă prin semne când Agiali ajunse la capătul curbei.

Agiali ridică mâna la nivelul feţei făcând semn că nu se vede nimic.

Băiatul înainta şi. el, dar nu ieşi bine de sub peretele de stâncă şi un zgomot surd care făcu să tremure pământul îl sili să întoarcă privirea.

La început nu putu să distingă nimic. Un nor gros de prai se ridicase între el şi lucrurile din jur, dar simţi sub picioare pământul sfărâmându-se sub forţa teribilă cu care stâncile îl loveau rostogolindu-se în prăpastie. Săreau în gol, se loveau de peretele celălalt la un mai puţin de treizeci de metri dedesubt, ca să ricoşeze din nou în stâncile înfipte sub ei, smulgându-le şi pe acestea şi azvârlind totul în prăpastie cu un zgomot asurzitor.

Băiatul începu să fugă în susul drumului, palid şi îngrozit „încercând să-şi ajungă tovarăşul, lângă care se opri clănţănind din dinţi, alb la faţă şi desfigurat de groază.

Agiali se aşezase pe o piatră şi frământa noroiul strâns pe llucta părând absent, în realitate însă mut de spaimă şi de groază…

6 81

VI

Ziua următoare se anunţă mânioasă. Cerul înnorat îşi arăta faţa întunecată şi un vânt puternic apleca pomii scuturându-le fructele pe jumătate coapte. Pentru locuitorii văii, acestea erau preţioase numai prin câştigurile ce le aduceau vânzându-le la oraş în lunile când erau rare sau când ele reprezentau trufandale.

Pe la prânz începu ploaia. O ploaie torenţială, cu picături mari şi grele, întovărăşită de fulgere, trăsnete şi tunete.

Culesul viei se opri şi muncitorii fură trimişi prin livezi să culeagă fructele doborâte de vânt ca să fie uscate la soare înainte de a fi puse în presă; şi munca făcută în grabă sub privirea atentă a stăpânului fu grea pentru cumpătatul Agiali şi tovarăşul lui, Cachapa, care se întoarse la lucru ca să nu-şi piardă salariul zilei dinainte.

Când isprăviră, noaptea, erau distruşi. Niciunul nu-şi putea ridica braţele şi erau lac de sudoare.

Abia putură să mănânce. Quilco în ciuda bolii care nu-i da pace îi primi cu glume.

— Parcă aţi fi nişte măgari cotonogiţi, râse văzându-i intrând somnoroşi, cu mâinile în şolduri şi cu figurile descompuse.

— Treabă multă? întrebă femeia, agitându-se ca să dea de mâncare iepurilor.

Aceştia făcură un gest, trădând proasta lor dispoziţie şi oboseala, fără să răspundă, aproape furioşi pe cel bolnav.

Se întinseră să doarmă în cerdac ca să se apere de ploaia care părea că o să înceapă căci pe cer se adunaseră nişte nori întunecoşi şi vântul nu înceta să scuture frunzişul pomilor.

Se făcu noapte de-a binelea. În bezna casei strălucea numai focul din sobă, aţâţat de femeia care prepara mâncarea pentru a doua zi.

Deodată câinii începură să latre alergând către

tufişurile dinspre pârâu. Aveau un lătrat neliniştit, chiar disperat. Stăpâna casei crezu că era o pisică sălbatică venită să dea târcoale găinilor cocoţate pe crăcile unui bătrân măr. Se înarma cu un hârleţ şi ieşi din bucătărie îndreptându-se spre râu. După câţiva paşi, văzu la lumina pe care o arunca focul din sobă un om care se apăra cu un băţ gros, ţinând la distanţă câinii furioşi.

— Cine e?

— Ascultă, mamita, răi câini ai! Ai bani mulţi de păzit.

Femeia recunoscu imediat pe hilâcata şi începu să strige la câinii care se împrăştiară printre pomi mârâind.

— Ce te aduce pe aici şi la ora asta?

— M-a trimis stăpânul să văd râul. Mă cam sperie… Nu-i auzi zgomotul?

— Ba da, vuieşte.

— E periculos! A smuls cei doi pereţi ai digului, şi-a schimbat cursul şi a luat-o prin vadul vechi din preajma viei.

Dacă nu o cară cu el în noaptea asta, nu o mai ia niciodată.

— Şi stăpânul ştie?

— Mă duc să-i spun.

— O să aibă de suferit şi livada lui Tomas.

— Şi chiar şi a ta.

— Nu spune!

— Pentru asta am venit. Nu ar fi rău să culegi pomii de pe mal, pentru că dacă ţiv ia apa, cel puţin să-ţi rămână fructele. Poate iei ceva pe ele.

Femeia nu mai aşteptă, îşi trezi cei doi copii, chemă în ajutor pe oaspeţi şi toţi cinci se îndreptară către râu.

Noaptea, neagră, era şi mai întunecată sub frunzişul bogat al livezii. Nimic nu se distingea în obscuritatea de nepătruns, dar copiii aveau, ca şi păsările de noapte, privirile aşa de ascuţite, încât mergeau cu toată siguranţa,

fără să se depărteze de potecă şi fără să se lovească de trunchiurile răsucite ale merilor.

Cu cât se apropiau de râu creştea şi zgomotul apei, care se lovea de malul abrupt şi nediguit, săpându-l la bază şi prăbuşind pământul odată cu pomii încărcaţi cu fructele coapte. Terenul fremăta sub picioarele lor ameninţând să se prăbuşească şi în aer se simţea curentul făcut de apă.

Deodată, peste vuietul puternic al râului revărsat, se auzi clopotul de la conac dând alarma pentru muncitori. Auzindu-l, femeia strigă unuia dintre copii:

— Dacă ne cheamă, să se ducă alţii. Noi nu mergem.

Şi întorcându-se la cei doi, încremeniţi de teama râului, le spuse:

Repede! Urcaţi-vă în pomii de pe mal şi culegeţi cât

Puteţi din fructe.

Oamenii protestară. Asta nu-i Pe pământ, hai, mai merge.

Pac tot ce li se cere, da? nimic în pomi şi mai ales deasupra apei.

Copiii îşi atârnară la gât agnayo şi ca nişte maimuţe se căţărară în merii aplecaţi deja deasupra abisului care mugea.

Peste puţin, în întuneric începură să lucească luminiţe roşii.

Erau peonii conduşi de stăpân şi de hilacata care încercau să pună zăgazuri torentului pentru a-l îndrepta dacă este posibil spre malul celălalt. Indienii erau înarmaţi cu topoare şi frânghii. Ajunşi la locul primejdiei, stăpânul dădu ordin să fie doborâţi toţi pomii care mărgineau malul, căci dacă era greu să fie salvat terenul, cel puţin să nu se piardă lemnul şi fructele: cu ele se putea face ţuică iar trunchiurile erau bune pentru foc şi pentru construcţii.

Peonii se puseră pe treabă. Se încinseră la mijloc cu frânghii legate de arborii mai depărtaţi de mai şi începură în grabă să doboare pomii ameninţaţi de torent.

Bum! O lovitură seacă şi scurtă. O bucată de pământ se înclină şi dispăru în golul întunecat al râului. Solul tremură sub talpa goală a oamenilor care o luară la goană către mijlocul livezii. Un ţipăt de groază se auzi din fundul abisului, acoperind zgomotul apelor, şi în fuga lui un om se împiedică de o frânghie întinsa şi încordată, care vibra pe punctul de a se rupe.

— Cineva a căzut în apă, strigă cel ce se împiedicase aplecându-se să prindă frânghia cu mâinile.

Stăpânul, retras la piciorul unui măr gros şi la o mare depărtare de locul periculos, ordonă să se tragă de frânghie.

Traseră cu nădejde şi scoaseră corpul ce părea neînsufleţit al unui peon. Cum nu aveau nimic la îndemână ca să-l reanimeze, trebuiră să trimită un om până la conac să caute o sticlă de alcool, tinctură şi pansamente.

— Şi voi? îi întrebă hilacata pe muntenii care stăteau cuprinşi de groază şi incapabili să dea vreun ajutor. Hai, puneţi mâna pe târnăcoape!

Nu aşteptară al doilea ordin, îndreptându-se către torentul de care se temeau, cu aerul că se supun, Agiali îi spuse lui

Cachapa:

— Fugi şi înhamă animalele. Eu încerc să scap mai târziu.

Dacă Quilco nu poate sau nu vrea, n-are decât să rămână…

Câteva minute mai târziu, cei doi dispăruseră.

Plecară la cântatul cocoşilor şi, cum nu fuseseră plătiţi pentru zilele de muncă la moşier, îşi luară singuri plata culegând toate fructele ce le cădeau sub mână, rupându-le cu crengi cu tot, căci ştiau că grădina era lipsită de supraveghere şi la dispoziţia oricui s-ar obosi să o culeagă, ceea ce nu se întâmpla des.

Cosaşii cântau printre pietrele de la marginea

drumului şi licuricii se întrezăreau printre pomi, părând dâre de lumină în întuneric. Râul îşi continua printre stânci zbuciumul lui de spumă şi din când în când se auzea cântecul arogant al câte unui cocoş. Erau singurele zgomote ce se distingeau în vale.

Soarele se ivi când ajunseră pe înălţimi şi la lumina lui puternică priviră pentru ultima dată peisajul pe care aveau să-l poarte multă vreme în amintire.

Valea se deschidea la picioarele lor, largă trecere, mărginită de livezi verzi. De cealaltă parte se ridicau nişte munţi plăcuţi la vedere. Plini de grădini şi flori către poate, aveau culmile golaşe, frământate şi viu colorate, de la negru la roşu aprins, în dosul lor se vedea Illimani, acoperit până la poale în îmbrăcămintea albă de zăpadă. Un nor cenuşiu încercuia corpul muntelui ca o panglică groasă, în timp ce culmile lui luminate de soare se conturau strălucitoare. Părea că zăpada înflorise lân diamante sau că o diademă de lumină îi fusese pusă pe frunte an onoarea astrului dătător de bucurie şi viaţă.

Ajunseră pe platoul Collona, întins la poalele unor înălţimi acoperite cu verdeaţă şi lăsară la stânga cătunul ce se vedea în depărtare, pe o colină. Casele, cu acoperişurile de paie pătrate, rotunde sau conice, erau împrăştiate pe dealul verde în jurul bisericii al cărui acoperiş roşu aducea singura notă veselă în cenuşiul caselor.

De când călătorii părăsiseră locurile lor era pentru prima oară că puteau să privească cerul deschis fără să întâlnească linia aspră a munţilor potrivnici, şi bucuria le fu aşa de mare încât începură să caute asemănări între regiunea lor şi cea în care se aflau, cu sufletul uşurat şi plin de emoţie. Orizontul era larg, platoul gol şi cenuşiu. Privirea putea trece dincolo de sat până la linia orizontului fără să dea de niciun obstacol.

Nu se opriră lân sat. Quilco poate numai datorită

unei iluzii se simţea mai bine şi, temându-se de un atac şi mai puternic al bolii pe care o ştia capricioasă, îi rugă să-şi continue drumul către oraş, scurtând astfel distanţa care-4 separa de căminul lui.

«5

Nu se opri deci niciunul, ba, mai mult, amândoi acceptară cu bucurie rugămintea celui bolnav. Se simţeau obosiţi şi dornici să se vadă mai repede acasă acât pentru ei, cât mai ales pentru animale. Aproape toate aveau răni infectate şi mergeau cu greutate, împleticindu-se de fiecare dată când, urcând sau coborând potecile abrupte, încărcătura le juca în spate.

Ajunseră după prânz în oraş şi cum stăpânul încă nu se întorsese de la conacul din Yungas – înapoiară soţiei lui banii rămaşi din cumpărături. Se odihniră o zi şi ziua următoare, în lumina zorilor, începură fericiţi ultima etapă a călătoriei.

Ajunseră pe seară; în satul lor ducând în spate încărcătura a doi măgari distruşi de oboseală şi împingând din urmă pe cei care nu mai puteau merge, sfârşiţi de bolile provocate de nutreţul crud din vale.

Mulţi dintre locuitori, zărindu-i din depărtare, îi întâmpinară pentru a-i conduce la conac unde trebuiau să-şi descarce produsele. Aici îşi revăzură pentru prima dată familiile.

Soţia lui Manuno, mai nerăbdătoare decât toţi, fu cea mai grăbită să alerge la conac, în uşă dădu peste Agiali care era ocupat să desfacă hamurile de pe animale.

— Şi soţul meu?

Băiatul profită că măgarul fugise către staul şi alergă să-l oprească lăsând fără răspuns pe văduva care se întoarse către

Quilco – slab şi palid.

— Şi… Soţul meu?

Quilco nu putu să găsească un răspuns, începu să

tremure din tot corpul, rezemându-se de perete ca să nu cadă pe jos scuturat de friguri.

— A rămas.

— Unde?

— Colo, în vale.

— De ce? Nu-i văd nici catârul; sigur o să se obosească.

I-am spus să nu-l ia… Ori poate a pierdut banii şi-i e frică să se întoarcă?

Quilco rămase tăcut, clănţănind din dinţi.

Abia atunci ea începu să plângă, presimţind o nenorocire.

— E poate bolnav?…

— A murit, s-a iânecat în râu! răspunse brutal bolnavul, neavând curajul să mintă.

Un urlet strident răsună în tăcerea serii. Câinii începură să latre cu furie, speriaţi de ţipătul neaşteptat, şi imediat le răspunseră şi cei de la casele vecine, adunate în jurul conacului ca puii în jurul cloştii. Un sătean din cei prezenţi, de teamă ca administratorul să nu se înfurie şi să-i ia la bătaie pe nepoftiţi, o luă pe văduvă de braţ şi se depărta cu ea, fără a reuşi s-o facă să înceteze din ţipetele cu care răscolise liniştea înserării.

— Adevărat? Şi cum s-a întâmplat? se interesă unul dintre cei de faţă.

Atunci Quilco, în ciuda febrei care-l macină, povesti scena cu lux de amănunte, dând frâu liber imaginaţiei. Denatura faptele, înconjunându-le de o atmosferă sinistră şi povesti lucruri care nu s-au întâmplat niciodată, în acceptarea tacită a celorlalţi, jurând pe viaţa lui, că a văzut ca şi Agiali şi Cachapa, diavolul în noaptea nenorocirii.

Asistenţa amuţi, gânditoare şi gravă.

— I se prezisese! spuse solemn unul.

Ceilalţi înclinară din cap şi, impresionaţi, se împrăştiară fără să spună nimic, luând-o fiecare pe alt

drum pentru a se pierde în tulbureala înserării… Rămase cu călătorii numai Tokorcunki, hilacata, tăcut şi cu fruntea încreţită.

Apăru şi Troche, administratorul. Tocmai terminase masa şi venea vesel, fumându-şi ţigara.

— A! Voi sunteţi? Mă bucur. Aţi adus grânele?

— Da, tata –, le-am adus.

— Cât?

— Cinci încărcături.

— Şi de ce cinci? De lene, fără îndoială.

— Nu, tata, n-am putut obţine mai mult.

— Lasă prostiile! Cu siguranţă că în locul grânelor aţi adus fructe ca să le vindeţi.

Călătorii tăcură, recunoscându-şi vina.

— Şi tu ce ai? îl întrebă Troche pe Quilco văzându-l scuturat de friguri, gata să cadă din picioare.

— E bolnav, domnule, răspunse pentru el Tokorcunki.

— Frigurile… Şi Manuno? întrebă, schimbând conversaţia pentru a evita reproşurile.

— A murit…

Troche se dădu înapoi deodată ca şi cum în faţa lui s-ar fi ridicat o fantomă acuzatoare.

— Cum? Spui c-a murit? întrebă cu o voce ştearsă.

— Da, domnule. L-a luat râul.

— Şi cum s-a întâmplat?… Nenorocitul!

Agiali începu să povestească scena pe scurt şi Troche asculta cu o privire stupidă, fără să-l întrerupă. La lumina ţigării părea palid şi încruntat.

Când Agiali termină de vorbit, le spuse:

— Bine, duceţi-vă să dormiţi şi veniţi mâine dimineaţă să predaţi încărcătura…

Cartea a doini

PODIŞUL

I

Ştirea despre tragica moarte a lui Manuno se

răspândi în

Satul de pe moşie şi în împrejurimi cu o surprinzătoare iuţeală şi fu primită cu o furie mocnită de către peonii care considerau lăcomia fără margini a moşierului şi a slugilor sale metise cauza nenorocirilor care se abăteau în fiecare an asupra lor şi-a animalelor.

Ei, stăpânii, ca să economisească câteva centime şi profitând de situaţia umilă a peonilor le întindeau capcane pentru a-i face să cadă în greşeală şi apoi, drept pedeapsă, îi trimiteau în regiunile acelea blestemate de unde se întorceau cu boli adesea incurabile, fără să primească nicio răsplată, ba chiar nenorocindu-şi animalele care, după fiecare călătorie zăceau bolnave luni de zile, adesea pentru toată viaţa; ei…

În toate căminurile, din toate gurile, se înălţa un cor ascuns de blesteme (împotriva creolilor deţinători ai acestor pământuri ce prin tradiţie aparţinuseră străbunilor lor deposedaţi de vreo jumătate de secol, când peste ţara lipsită de apărare şi descurajată năvălise brutalitatea ignorantă a lui Melgarejo.

Atunci, sub pretext că pune în mâini pricepute şi întreprinzătoare terenurile, neroditoare în mâinile indienilor, le smulse ca promisiuni sau cu arme din stăpânirea lor, pentru a le împărţi ca răsplată a cruzimii funcţionarilor şi slugilor sale.

Dar pământul deveni şi mai neroditor căci forţa de muncă indigenă, despre care congresul tristului an 1868 spune din interes, cupiditate şi dispreţ, că este inactivă, deveni mai rară şi mai inactivă decât cea a proprietarilor improvizaţi care nu ştiau altceva decât să transforme pe indian într-un produs necesar pentru o exploatare uşoară şi nu aveau alt talent decât să inventeze noi sarcini, fără să facă niciun efort de modernizare, incapabili de orice fel de iniţiativă…

Familia nelegitimă a conducătorului invadator fu

prima care acumula, fără să apuce să profite de ele, imense întinderi de pământ fertil de pe marginile lacului. Prădarea se desfăşură vărsându-se torente de sânge. Mai mult de două mii de indieni, care refuzară să accepte promisiunile invadatorilor ca preţ ai drepturilor lor, fură ucişi.

Însăşi membrii familiei tiranului fură însărcinaţi să execute decretul prezidenţial votat de către congresul servil.

Fratele noii stăpâne, căsătorit cu fiica preşedintelui Melgarejo, plecă primul sub drapelul generalului ca să distrugă grupele de indieni înarmaţi cu furci şi ciomege.

Atunci se născură averi şi se-ntâmplară lucruri nemaiauzite.

Focul, furtul, violul, violenţele şi asasinatul se instalară fără nicio limită pe câmpiile din Taraco, Guaycho, Ancoraimes şi Tiquina, alături de lacul albastru şi de legendele lui aurite. Frigul lunii iunie din anul 1869 fu martorul furiei bestiale care nu o dată ticăloşise pe invadatori până la a-i face să ucidă pe cei consideraţi de rasă inferioară.

Adolescenţi, fete şi băieţi, adunaţi şi duşi ca fiarele, erau legaţi de stâlpi din lemn sau din lut cu lanţuri şi cătuşe şi erau împuşcaţi în faţa părinţilor. Soldaţii îşi saturau poftele cu mângâierile forţate ale fecioarelor. Ajunseseră să le fie greaţă de mirosul sângelui cald. Cavaleriştii legau pe conducătorii indienilor de cozile cailor şi în galopul lor îi târau pe întinsul calm al stepei, stropind-o cu sânge. Toţi se arătau cinici, cruzi şi plini de eroism…

Astfel, cu lacrimi şi sânge fură distruse după trei ani de luptă nedemnă, aproape o sută de comunităţi indigene ale căror posesiuni fură împărţite între o sută de noi proprietari, printre care mulţi luară peste douăzeci de kilometri pătraţi de pământuri roditoare, în felul acesta

mai mult de trei sute de mii de indigeni rămaseră fără pământ şi mulţi plecară definitiv. Ceilalţi, doborâţi de mizerie, urmăriţi de nostalgia pământului strămoşesc se resemnară să accepte jugul metis şi se transformară în coloni pentru a putea trăi ca sclavi ai sclavilor…

Cu aceleaşi procedee a reuşit să intre în posesiunea comunităţii de la Kohahuyo şi don Manuel Pantoja, tatăl actualului proprietar al moşiei pe care munceau chinuiţii noştri drumeţi.

9 G

Alături de un general, favorit al lui Melgarejo, om cu instincte sălbatice, laş, trădător şi rău, beţiv şi necinstit, devastase regiunile Chililaya, Aigachi şi Taraco, asmuţind soldăţimea brutală asupra ţăranilor. Cu toată teama lor, aceştia se pregătiră să-şi apere pământurile cumpărate de Don Manuel pe hârtie la un preţ mare, în realitate aproape pe nimic, pentru că nu plătise nicio treime din valoarea lui adevărată.

Manevrele lui trecute sub tăcere de către o presă aservită, fură cunoscute abia târziu, când odată cu moartea lui Melgarejo, umbra lui se împrăştie şi alţi oameni se însărcinară cu destinele ţării ce agoniza.

Abia atunci apăru în toată goliciunea ei urâţenia morală a lui don Manuel.

Partizan devotat al lui Melgarejo, l-a servit cu hotărâre nezdruncinată, întâi an calitate de scrib şi apoi ca secretar pe moşia lui. Darul său de vorbitor, pe care-l desfăşura vulgar, însă colorat şi servil, la banchetele şi orgiile organizate pentru orice motiv în palat, îi câştigă stima deosebită a lui Melgarejo. Acestuia îi plăcea să se audă comparat cu cele mai mari figuri ale istoriei. De acest lucru profitau miniştrii săi de paie şi ceilalţi servitori supuşi, civili sau militari, care ştiau că a-şi linguşi stăpânul înseamnă a-i câştigă favorurile şi cu ele avere şi onoruri.

Dintre ei, cel mai linguşitor a fost don Manuel. Supus

şi calculat, ştiu să fie abil şi plin de cinism în discursurile lui de banchet ca şi în articolele de presă, încât Melgarejo îi acordă ca recompensă enorme suprafeţe de pământ de la ţărani, trecând peste întârzierile lui de datornic nesolvabil.

Făcu mai mult chiar.

Îi dădu ca ajutor pe unul dintre generalii săi ca să aducă la supunere pe ţăranii rebeli şi să-i învingă pe acei care refuzau să predea ogorul udat cu sudoarea nesfârşitelor generaţii de indieni, epuizaţi de munca pe aceste pământuri sărace şi reci.

Şi aceşti doi oameni, unul înalt, buzat şi burtos, celălalt grăsuţ, rotofei şi ciupit de vărsat se înţeleseră de minune.

Cruzimea militarului creştea odată cu bunurile avocatului, căci în timp ce unul făcea pariuri pe sticle de bere cu ofiţerii săi ca să vadă cine va aduce seara, ca după vânătoare, mai multe capete de indieni, celălalt punea stâlpi de piatră mărginind terenurile furate, îşi întinsese proprietatea de la

Huarina până la Guaqui, pe marginile lacului ca şi de-a lungul râurilor Cullucachi, Batallas, Sehuenka şi Colorado, care coboară din munţii înzăpeziţi şi se pierd în apa albastră.

Reuşi să aibă o latifundie imensă care, la rândul ei, făcu din don Manuel unul dintre oamenii cei mai puternici. Adunarea din 1871, constituită după căderea lui Melgarejo, mai reduse din proprietate, prin legea din 21 iulie, care anulă toată legislaţia Congresului din 68 şi 69 cu privire la pământuri. Dar chiar şi aşa, don Manuel fu destul de abil să rămână cu o parte din terenurile furate, arătând cu acte în aparenţă legale că posesiunea preţioaselor terenuri ale comunităţii Kohahuyo era justificată de felul în care, din duşmănie, vechii proprietari lăsaseră în paragină această regiune, cea mai bogată şi mai mare.

Aşa reuşise don Manuel Pantoja să-şi facă această preţioasă moşie, pe care o exploata acum fiul lui, împilând pe bieţii coloni, mereu nemulţumiţi, cu setea lui de profit moştenită odată cu sângele părintelui său.

Isaac Pantoja era avar. Cu indienii se purta brutal ca şi tatăl lui.

Pentru el indianul era lipsit de orice fel de sentiment.

Nu-i acorda altă superioritate faţă de animale, decât aceea că-şi putea traduce prin cuvinte necesităţile primare ale organismului. Nu putea şi nu voia să facă nicio deosebire între munca lor şi a omului. Ştia numai că oamenii şi animalele trebuiau să-l servească la fel, pentru profitul lui. Şi tot aşa cum se arăta indiferent la munca celor din urmă, îl lăsau rece şi suferinţele oamenilor, căci pentru el şi unii şi alţii erau în afara preocupărilor lui, care se reduceau la a aduna averi şi a duce o viaţă de distracţii şi plăceri mondene în oraş.

Incapabil să realizeze măcar o tentativă de renunţare la rutina seculară şi mai puţin să aducă inovaţii, se mulţumea să adune în fiecare an recoltele şi să acopere cu dispreţ cheltuielile pe care ajutorul lui le găsea indispensabile ca să menţină proprietatea la nivelul la care o lăsase tatăl lui.

Administratorul se ocupa de tot. Tânărul Pantoja se mulţumea să-şi inspecteze proprietatea din când în când în epoca însămânţărilor sau la seceriş, în tovărăşia prietenilor. Şi atunci, dacă avea vreo preocupare, era ca din tot ce-i cădea în faţa puştii să nu-i scape nimic, sau să-şi încerce tăria pumnilor pe spatele peonilor care greşiseră cu ceva.

Peonii îl urau şi îi ştiau de frică, fiindcă niciodată nu puteau să găsească la el sprijin – împotriva abuzurilor nemaipomenite ale celorlalţi, intenţionat puşi să-i asuprească. Pantoja ştia că la Kohahuyo erau destui coloni şi dorea să-şi mai întindă terenurile care, din lipsa unei

exploatări inteligente, la fiecare şapte ani erau lăsate prin rotaţie să se odihnească necultivate, ca de altfel pe toate moşiile de pe platou.

De aici exigenţele lui, din ce în ce mai mari, indiferenţa lui egoistă în faţa nevoilor sclavilor şi toleranţa vinovată şi fără limite pentru Troche, administratorul, metis grosolan, avid şi senzual căruia îi plătea un salariu meschin, dându-i în schimb o libertate totală în relaţiile lui cu colonii.

Troche ştiu să profite de minune de acest teribil târg.

Instala la conac o tarabă cu alimente şi băuturi şi-i obligă pe indieni să cumpere totul numai de la el, la preţ triplu, pedepsind cu brutalitate pe cei care îl ocoleau, îi plăcea să vândă pe credit, pentru a-şi asigura beneficii de cămătar de pe urma lucrurilor reţinute drept gaj: îmbrăcăminte, pancho-un fine, obiecte rare de argint vechi şi chiar animale de povară.

Casa lui se transformă cu timpul într-un depozit de ţesături trainice şi frumoase pe care le vindea la târg luând pe ele preţuri bune. Îşi dădu repede seama de avantajul acestui negoţ şi instala în curtea conacului şi o ţesătorie, pretext ca să adune acolo, la el, toate fetele de pe moşie, pe care le trimitea apoi acasă întinate şi cu gustul păcatului în carne.

Avu astfel o mulţime de copii, renegaţi cu toţii, sub ochii răbdători ai soţiei care, surdă la reclamaţiile timide şi rare ale familiilor ofensate ce credeau că provocând un conflict conjugal ar putea modera elanurile de donjuan ale metisului, era preocupată numai de comerţul ei de tarabă.

Toate acestea şi altele din ce în ce mai grave aduseră pe colonii din Kohahuyo la limita răbdării. Discutau inutil însă despre felul lân care trebuiau rupte lanţurile sclaviei, căci orice efort al lor de eliberare era plătit, nu numai cu pierderea bunurilor ci şi cu sângele, vărsat degeaba de atâtea ori, şi părea că destinul lor era să fie la discreţia

unei forţe necunoscute şi mincinoase care îi menţinea în sclavie şi îi extermina fără cruţare.

Conştiinţa lor se revolta, spunându-le că o asemenea lipsa de dreptate făcea dreaptă orice răzbunare la care i-ar fi împins setea de viaţă, instinct care stăpâneşte toate fiinţele.

Cea mai mare parte dintre coloni se perindară prin casa lui Agiali, unii pentru a cere amănunte asupra întâmplărilor călătoriei, alţii pentru a se interesa de bunătăţile aduse de el, căci se ştia că băiatul luase gaj de la fiica lui Coyllor – Zuma şi aşteptau pe curând logodna, cu tot cortegiul ei de dansuri nebuneşti şi băuturi abundente, care urma să aibă loc de îndată ce părinţii începeau să se pregătească.

Nici Coyllor – Zuma, nici fiica ei nu apărură în casa băiatului şi asta voia să spună că priveau cu plăcere intenţiile lui Agiali, căci altfel ar fi fost primele care să alerge la locuinţa pretendentului şi să ia înapoi gajul fetei.

Asta o înţelese bine şi îndrăgostitul, care se bucură de norocul lui. Se trântise an pat, cu picioarele ridicate, sprijinite de perete şi se gândea cu durere la animalele de povară care purtau pe spate rănile şi zgârieturile celor două săptămâni de călătorie pe drumurile tăiate prin măruntaiele încâlcite ale văii.

O dulce moleşeală puse stăpânire pe corpul lui obosit. Se simţi bine în casa lui, între ai săi, ascultând vocile plăpânde ale mieilor din staul, ce pătrundeau prin peretele subţire, îi plăcea să simtă mirosul cu savoarea acrişoară al bălegarului şi să asculte geamătul necontenit al vântului prin paiele acoperişului. Ce bine e să fii acasă după ce de-atâtea ori te-ai întâlnit faţă-n faţă cu moartea!

Cât despre moarte nu se gândi la ea decât în trecere, căci pentru el nu constituise niciodată o preocupare. Oricum mori o dată, într-un fel oarecare. Esenţial este cât te afli în viaţă ca să trăieşti plăcut şi să-ţi satisfaci

necesităţile corpului tău pieritor; ca animalele să nu mai sufere niciodată niciun accident; ca recoltele să-i permită să nu flămânzească şi ca la sărbătorile religioase să fie lucruri bune de mâncat şi de băut şi să aibă bani ca să-şi cumpere un costum de carnaval lucrat în fir de argint, sau să iasă cu bine din complicatele obligaţii ale sărbătorilor...

Intră şi maică-sa, o bătrână cu figura rotundă şi ridată, încă vioaie în ciuda celor cincizeci şi ceva de ani ai săi.

Agiali îşi aminti de vaca pe care o cumpărase la târgul din Laja câteva zile înainte de a pleca şi pe care o lăsase în preajma fătatului. N-o văzuse în grajd, dar un muget prelung îi anunţase prezenţa.

— A fătat Chorja? întrebă el cu mult interes.

— Ieri de dimineaţă.

— Viţel sau viţea?

— Viţea.

Făcu un gest de supărare. Ar fi preferat un viţe! ca să facă o pereche cu cel al bătrânului Leche pe care voia să-l ia, căci rămăsese orfan la câteva zile după naştere.

Ieşi afară ca să vadă vaca. Zăcea întinsă lângă zidul grajdului şi noul născut dormea pe o parte, făcut ghem. Era alb şi negru. Mângâie creştetul vacii şi lovi cu palma crupa plinuţă a viţelului după care se întoarse în bucătărie. Se simţea obosit, cu chef numai pentru somn. Desfăcu cureaua care-i ţinea pantalonii, se întinse în pat deasupra pieilor ce-i serveau de saltea şi închise ochii, în acest moment o auzi pe maică-sa intrând.

Se gândi la Wata-Wara, logodnica lui. Cu vocea somnolentă şi obosită (întrebă:

— A venit Coyllor – Zuma?

Maică-sa aştepta de câtva timp întrebarea şi răspunse făcând un gest şiret:

— Nu a venit.

Băiatul surâse vag, se întoarse împăcat către perete

şi curând începu să sforăie.

Avu coşmaruri. Visă munţi care se prăbuşeau, râuri adânci şi tumultuoase, prăpăstii fără fund. Şi peste tot i se părea că vede cadavrul lui Manuno cu tragică groază imprimată pe figură.

Se trezi în zori şi alergă să-şi vadă animalele. Măgarii azvârliseră peste noapte păturile şi-şi arătau enormele răni pline de puroi de pe spate. Ca întotdeauna! Acum muncile trebuie să le facă el. Animalele vor fi inutilizabile câtva timp, căci, dacă le-ar pune la treabă în halul ăsta, le-ar distruge fără ca cineva să-l despăgubească pentru pierderea suferită.

Dădu din cap cu descurajare şi se îndreptă către grajd.

Taurii, legaţi de stâlpii grajdului, stăteau culcaţi rumegând liniştiţi şi plini de gravitate. Rouă le pusese mici pică

Turi de cristal pe spinări şi în jurul lor se ridica un abur uşor şi subţire. Oile se strânseseră în mijlocul curţii şi dormitau băgate una într-alta, grămadă.

Cerul era palid şi senin. Soarele începea să lumineze culmile înalte ale munţilor din zare, de partea cealaltă a lacului, către strâmtoarea Tiquina.

În faţa priveliştii acesteia nemărginite şi clare Agiali respiră ou satisfacţie. Cât erau de frumoase locurile lui, întinse, luminoase, nemărginite! Aici nu erau coaste abrupte, prăpăstii şi vârfuri de munţi, iar orizontul era liber. E drept că fructele de aici nu distilau miere şi arome. Şi nici porumbul nu creştea pe aici, nici tunas. Dar lacul înlocuia totul prin bogăţiile lui, prin peştele şi ouăle păsărilor de apă, iar sub bolta cerului puteai respira aerul curat, fără teama bolilor grele din vale.

Se îndreptă spre râu. Apropierea lui sperie o colonie de raţe sălbatice care se ridicară greoi în zbor.

Apăru şi soarele. Un soare limpede, strălucitor, dar

rece.

Din căsuţele satului începură să se înalţe coloane subţiri de fum albăstrui. Atmosfera era atât de liniştită încât ele se ridicau drept către cer, resfirându-se în înălţimi.

Îşi continuă drumul până la lac, dornic să-şi vadă pluta.

Departe, pe apă, câţiva pescari se întorceau de la pescuitul de noapte şi pânzele plutelor străluceau în soare.

Unul dintre ei vira printre totorales şi o apucă pe unul dintre canalele care se sfârşea chiar în locul unde se afla

Agiali.

— Zile bune de la Dumnezeu! salută pescarul sărind în mâlul de pe ţărm. Bună ziua Agiali!

— Cum merge pescuitul?

Pescarul ridică din umeri amărât:

— Râu. Şi pe zi ce trece mai rău. Nu ştiu unde fuge tot peştele. Pe aici nu mai poţi prinde nimic. Cred că trece strâmtoarea. Uite tot ce am prins noaptea asta.

Cu piciorul împinse către proră o tufă de alge ce se afla în mijlocul bărcii şi descoperi vreo douăzeci de carachis galbeni, cu capul mare şi corpul subţire. Unii mai erau încă agitaţi de ultimele convulsii ale agoniei.

— Asta-i tot?

— Tot. Şi am început la miezul nopţii…

Agiali se depărta de el şi-şi continuă drumul către locul unde de obicei îşi lăsa pluta.

Era tot acolo, acostată la ieşirea dintr-un canal. Pluta era nouă şi încă nu-şi pierduse culoarea de pai uscat. O mângâie cu ochii şi verifică tăria odgoanelor, după care se întoarse acasă unde maică-sa lâl aştepta cu gustarea pregătită.

O gustare simplă şi consistentă: o supă de quinua şi nişte – peşte prăjit.

Mâncă repede, grăbit să-şi îngrijească animalele, lucru pe care-l făcu cu multă atenţie pierzând peste două ore ca să le spargă băşicile, ca să le spele rănile şi să le acopere cu urină veche şi sare… Gând termină munca aceasta neplăcută, desfăcu desagii, despacheta bidonul de alcool şi grămada de bunătăţi pe care le adusese de la oraş, alese câteva mere din cele mai frumoase, le înveli cu unul din capetele şalului şi plecă s-o caute pe Wata-Wara pe colina Cusipata, unde fata îşi ducea de obicei turma la păscut.

Mergea zâmbind fericit, oprindu-se ca niciodată până acum să privească peisajul, atent la zgomotele pampei. Totul îi părea nou şi încântător.

Ajungând la jumătatea urcuşului se opri să privească în jos casele peonilor grupate în jurul conacului construit din lut pe o mică înălţime. Faţada lui dădea spre lac şi pereţii joşi ai teraselor care-l înconjurau se întindeau până la râul

Colorado care făcea o curbă largă contopindu-se apoi pe nesimţite cu apa lacului.

Casa avea un singur etaj, şi pereţii văruiţi în alb aduceau singura notă de culoare pe câmpie. O latură a ei, nelocuită, dădea spre curţile de serviciu. Zidite, grajdurile cailor erau în fund, la adăpost de vânt. Căsuţele indienilor se adunaseră în jur, fără ordine, unele în lungul zidului de la grajd.

Celelalte pe ambele margini ale râului. Erau scunde, cu uşi mici şi fără geamuri, având toate o curticică înconjurată de ziduri joase. Unele erau săpate în deal sau construite în coasta lui. Pe ziduri şi în crăpăturile pietrelor creşteau arbuşti de măslini sălbatici, kishuara şi budleya cu frunzele întunecate pe faţă şi aproape albe dedesubt ce jucau în bătaia vântului alternându-şi armonios cele două culori. Prin curţi se vedeau mişcându-se turmele de oi. Boi şi vaci rumegau alături de staule, priponiţi cu nişte ţăruşi

din piatră, în jurul

7 – Oameni de bronz 97

Lor erau mici grămezi de balegă uscată printre care circulau câinii şi păsările în bună înţelegere.

Agiali îşi continuă drumul intrând pe o potecă îngustă şi, pe măsură ce se apropia de cu'line, priveliştea se lărgea şi lacul apărea mai mare, mai întins.

Cele mai mici sunete ajungeau până la el, limpezi şi cu toată sonoritatea, lătratul elte unui câine, cotcodăcitul găinilor de pe marginea lacului, ţipătul strident al păsării yakayaka şi din când în când, acoperindu-le, mugetul câte unui taur în călduri. Cu toate acestea pacea lacului era nemărginită.

Ajuns sus, băiatul se opri să mestece câteva foi de coca.

Deschise punga în timp ce, fericit, îşi roti privirea deasupra peisajului. Mai păstra încă în ochii îngroziţi amintirea munţilor şi simţea nevoia să şi-i odihnească în contemplarea liniştitoare a panoramei calme şi familiare.

Pampa, traversată în mijloc de râu, se prelungea până în fundul zării cu o mulţime de coline şi dealuri, ce păreau nişte anexe pietrificate ale lanţului de munţi, care într-un masiv aspru şi stâncos se ridica întocmai ca un zid spre dreapta, profilându-şi viguros contururile crestelor pe înălţimile albite de zăpadă ale Cordillierilor ce se înălţau dincolo de perdeaua de culmi. Vârfurile lor, acoperite cu zăpadă, se succedau, începând cu Illimani – rotunde unele, turtite altele, sfâşiate şi ascuţite cele mai multe – în lungul lacului până la Illampu, ridicat cu îndrăzneală la orizont, acolo în depărtare, în zarea apelor albastre, născut parcă din ele.

Lacul strălucea în razele soarelui de dimineaţă, neted ca o oglindă, străpuns de contururile aspre ale insulei Ampura.

Crenelurile ei lăsau să se zărească în spate insulele

Pakawi.

Paco, Taquiri, Sicoya, Suani şi insuliţele Cumana, Quevaya.

Kachilaya, Mercedes precum şi cele din jurul strâmtorii Tiquina. La dreapta şi mai înapoi, părând a fi pe ţărm, se profilează colina de pe insula Sojata, înecată lân verdele stufului. La stânga, într-un colţ, se vedeau insula Ampura şi, avansând în apă, în direcţia lui Guaqui, peninsula Taraco.

Drept în faţă, în albastrul îndepărtat, strâmtoarea Tiquina, cu pereţii zidiţi în stâncă, îşi arată apele pure şi cristaline care, seara, când soarele ce apunea le colora în roşu, păreau un râu continuu de sânge năvălind în lacul bogat în sfinte legende incaşe.

Miros, spuse cu bucurie

Wataaroma

Agiali aşi roti privirea din nou, respiră cu putere aerul rece şi curat şi-şi continuă drumul pe platou, spre turma

Wata-Warei.

Păstoriţa aşezată jos, la adăpostul unor stânci, repara o plasă de pescuit. Agăţase un capăt al ei în degetul mare al piciorului, lân timp ce mâinile se mişcau agile manevrând acele şi aţa albă.

— Bună ziua, Wata-Wara, salută Agiali zâmbind.

Tânăra, fără să răspundă direct la salut sau să ridice capul de la lucrul ei, lântrebă cu un ton liniştit, ca şi cum s-ar fi despărţit abia de cu seară:

— Ai adus cereale?

— Da.

— Şi fructe?

— Şi fructe.

— Ai adus câteva şi pentru mine? spuse, ţinând mereu capul aplecat spre lucrul ei.

Celălalt luă merele şi i le dădu.

— Ah! Ce frumoase! Şi ce bine

Wara, primind darul şi adulmecând fructelor.

Le înşiră apoi în poală, peste plasă, şi se apucă să facă

O imaginară împărţire a lor, începând cu cel mai mare:

— Ăsta pentru mama; ăstălalt pentru Choquehuanka;

Ăsta pentru frăţiorul meu mai mic şi ăsta pentru mine.

Şi luându-l pe cel destinat mamei ei, îşi înfipse dinţii în el cu poftă, făcând să pocnească coaja roşie şi lustruită.

Agiali o privea în tăcere, cu afecţiune, şi pofta ei părea că-i face plăcere. Cât ar fi vrut să-i poată atinge obrazul rotund şi frumos cu mângâierile lui aspre, pline de dragoste şi dorinţă!

— Este adevărat că a murit Manuno? întrebă ea cu gura plină şi cu buzele umezite de sucul fructului.

Amintirea nenorocirii trăite înnoura figura îndrăgostitului, începu să povestească amănuntele întâmplării.

— Nenorocitul! spuse dânsa cu indiferenţă şi tăcu.

— Şi tu? Ce ai făcut? Mama mi-a spus că te-ai dus să serveşti ca mitani.

Fata se opri din lucru şi-şi privi pentru prima dată logodnicul drept în ochi.

7*

— Da. M-a chemat administratorul chiar a doua zi după plecarea ta şi a trebuit să mă duc.

— Şi ai stat multe zile?

— Toată săptămâna.

— S-a purtat rău?

Fata făcu un gest vag, fără să răspundă. Apoi băgă mâinile în sân prin crăpătura hainei şi, scoţând o pungă mică, nouă şi ţesută într-o mulţime de culori, o întinse iubitului, aproape tremurând de teamă şi ruşine:

— Mi-a dat asta.

Agiali o luă şi o simţi călduţă. Prin ţesătura subţire se conturau marginile rotunde ale unor monezi.

La vederea darului o îndoială pătrunse rece ca un cuţit în inima băiatului. Niciodată Troche nu se arăta darnic ou nimeni, şi asta era probabil plata unei favori.

— Atunci, spuse el cu vocea schimbată, ai rămas să dormi la conac…

— Da, mărturisi cu glas încet vinovata.

— Toate nopţile?

— Toate… Însă…

Agiali nu o lăsă să se explice. Dintr-un salt fu lângă ea, o apucă de cozi şi cu dreapta începu să-i dea în cap cu pumnul. Wata-Wara scăpă firele plasei şi merele din poală şi cu amândouă mâinile îşi acoperi faţa umilită, fără să se vaiete, în timp ce căţelul mirat de scena neaşteptată se învârtea în jurul lor latrând speriat.

— Nu mai da, Agiali, ajunge, îl imploră cu vocea rugătoare, după ce i se păru că plătise destul greşeala.

Auzindu-i rugămintea, Agiali o privi fix un timp. Apoi fără să spună niciun cuvânt, se ţândepărtă câţiva paşi, se aşeză pe o stâncă, sprijinindu-şi bărbia! în palme şi rămase mut şi nemişcat, privind lânainte. Se sufoca de furie. Nu pentru faptul în sine, ci pentru că nu-l ascultase, rămânând să doarmă în casa aceea a păcatelor…

Nenorocita nu se mişca de pe locul ei. Plângea ou capul aplecat în piept, încetişor, fără gemete, plângea de bucurie, căci cu toată greşeala ei, iubitul nu-i ceruse înapoi inelul, nici nu o părăsise ca un animal pe câmp, iar loviturile lui, puţine şi uşoare, îi arătau de fapt dragostea şi bunătatea.

Văzându-l aşa nemişcat, îi spuse:

— Nu am nicio vină, Agiali. M-a forţat…

Celălalt, fără să ridice capul, răspunse cu voce surdă şi joasă:

— Minţi…

— Nu mint, Agiali, crede-mă. Dumnezeu ne aude.

Băiatul se ridică în picioare şi se apropie de ea.

— Eşti rău; m-ai lovit… Se alintă ea cu ochii umezi, frecându-şi obrazul.

Agiali se aşeză lângă fată şi deschise punga, înăuntru se aflau opt monede de zece centime…

— Ai să ai cu ce să cumperi patru găini sau un ied când ne căsătorim, spuse liniştit.

— Nu; îi strâng ca să-mi cumpăr un guler de blană, căci nu mă căsătoresc cu tine. M-ai lovit, răspunse ea cu cochetărie, surâzând printre lacrimi.

— Dacă m-ai fi ascultat, nu ai fi rămas la conac şi acum am fi fost liniştiţi, spuse băiatul evaziv.

— Am făcut-o poate pentru plăcerea mea, nu? îl întrerupse tânăra bucuroasă să vadă nehotărârea iubitului. M-a forţat şi dacă nu cedam, ne gonea de pe moşie, cum au mai păţit-o alţii, fără să ne lase să culegem recolta, sau îl trimitea pe fratele meu în vale să-şi nenorocească animalele ori să moară ca Manuno. Spun unii că şi pe el l-a trimis pentru că nevasta lui nu s-a lăsat…

Era adevărat şi asta o ştia şi Agiali, căci răspunse liniştit şi umilit:

— Ai dreptate, dar eu nu sunt rău. Mi s-a urcat sângele la cap…

— Şi n-ai să mă mai baţi pentru asta?…

Agiali îşi încreţi fruntea, dar imediat îşi reveni.

— Niciodată. Tu nu ai nicio vină, dar lui, dacă aş putea, i-aş mânca inima…

— Şi eu! îl urâm. Nu-i aşa?

Agiali nu răspunse nimic. Cu fruntea încreţită şi cu gesturi aspre, mângâia capul lui Leke şi părea că se gândeşte la lucruri îndepărtate.

După câtva timp se ridică şi plecă spre casă ca să povestească totul mamei sale.

Choquela se înfurie.

— Şi mai vrei să te însori? se răsti la el. Cu siguranţă că ai să ai un copil străin şi copiii costă.

— Dar şi ajută.

— Nu, nu. Costă. Dacă nu aş şti eu, care te-am crescut pe tine şi pe ceilalţi care mi-au murit!

— Dacă ar vrea, ar putea să facă aşa cum procedează celelalte, să-l arunce în lac sau în râu.

— Ei, cine ştie? Dar este o proastă. Spune tot. De ce ţi-a povestit asta, când putea s-o ascundă?

— Suferea săraca, şi cum nu putea să-i spună nimic fratelui ei…

— Merita s-o omori! răspunse Choquela cu aversiunea mamelor care trăiesc pe seama fiilor necăsătoriţi.

— Pe ea nu; pe el, răspunse stăpânit băiatul.

Câteva zile mai târziu, hotărî să se însoare cu fata şi, aproape indiferent la urmările posibile ale păcatului ei, îi spuse mamei sale:

— Uită ce s-a întâmplat, ca şi mine, şi du-te să oferi jichi familiei Coyllor. Nu au venit să-ţi ceară inelul Wata-Warei şi probabil aşteaptă vizita ta.

— Cum vrei, dar ai să creşti copil străin… Răspunse ea mânioasă.

— Te asigur eu că nu. Porcii o să-l mănânce. Sunt atâţia în ograda ei că nici oasele nu o să le lase, o întrerupse băiatul.

Choquela înălţă din umeri cu un gest de ciudă şi intră în camera unde ţinea îmbrăcămintea şi podoabele preţioase şi peste puţin apăru costumată în portul de sărbătoare, ducând în mână tari-ul bogat, împodobit cu ciucuri coloraţi.

Băiatul îi azvârli o privire şi îi spuse.

— De ce nu-ţi pui inelele şi cerceii de argint? Au să creadă că i-ai vândut şi că nu mai avem nimic.

Choquela trebui să se supună. Băiatul îi vorbi cu un ton hotărât şi, mai mult chiar, avea dreptate în ce spunea. Oamenii sunt întotdeauna curioşi şi ea nu trebuie să provoace dispreţul celorlalţi.

Fu primită cu onoruri mai mari decât se aştepta şi asta calmă aversiunea ei contra viitoarei nore. Bătrâna Coyllor îi ieşi înainte în curte, cu mâinile – întinse către tari-ul pe care

Choquela îl oferi descoperit de îndată ce trecu pragul casei.

Rupse câteva frunze şi le duse la gură…

— Să fie fericiţi şi niciodată să nu le lipsească nici mâncare, nici îmbrăcăminte, spuse ridicând ochii la cer.

Copiii o imitară pe mamă şi mâncară şi ei câteva frunze în semn de acceptare şi rudenie.

— Du-te la sora ta şi spune-i că o aşteaptă logodnicul, ordonă Coyllor unuia dintre copii.

Băiatul ieşi şi cumetrele începură să discute asupra viitorului celor doi logodnici. Trebuiau să ceară pământ, sayana, să primească calitatea de persoane şi să iasă din situaţia de întreţinuţi ai familiei, după cum era obiceiul. Wata-Wara era harnică, econoamă şi se pricepea bine să conducă gospodăria. Câştigase de mică dragostea bătrânului Choquehuanka şi primise de la el sfaturi înţelepte de disciplină şi prudenţă. Nimeni nu se pricepea ca ea să ţeasă pullos (haine) şi cuverturi, sau să asigure cele necesare unei vieţi bine ordonate. Cu siguranţă, îl va face fericit pe Agiali. Nimic nu-i lipsea pentru moment.

Avea lucruri de îmbrăcăminte trainice şi turma îi crescuse mult în ultimii ani. Bani avea puţini, ca mai toată lumea. Anii răi mănâncă economiile, şi va fi nevoie să se zbată fără încetare ca să refacă ceea ce se pierduse.

Nici Choquela nu se lăsă mai prejos.

Între toţi, Agiali era cel mai priceput la muncă, cel mai îndrăzneţ. Cine mai putea ca el să are câmpul şi să nu

pună capul jos până nu aduce de pe lac o recoltă bogată de peşte?

Toţi erau invidioşi pe puterea lui de muncă, pe perseverenţa şi viaţa lui ordonată. Şi dacă pentru moment nu se bucura de cine ştie ce avere, va şti el cum să facă să nu moară de foame…

Şi-aşa, discutând, trecu aproape o jumătate de zi.

Către seară Coyllor – Zuma şi fiii săi se prezentară la Agiali acasă. Veniseră îmbrăcaţi de sărbătoare şi aduceau cu ei un chimo, adică un alt tari plin. În urmă venea Wata-Wara gătită cu cea mai bună rochie. Avea capul acoperit cu un voal mic, pătrat şi împodobit cu ciucuri. Mergea cumpănit, cu capul aplecat şi cu obrajii în flăcări.

Agiali ieşi să-i primească în faţa casei. Coyllor – Zuma descoperi tari-ul şi îl înfăţişă băiatului. Acesta luă câteva foi, făcu o cruce cu ele în dreptul gurii şi începu să le mestece. Choquela făcu şi ea la fel.

Ograda din jurul casei era curăţită de murdării şi obiecte gospodăreşti, în mijloc era o măsuţă mică şi pe ea o sticlă de lichior şi trei pahare. Pe băncile din jur erau aşternute cuverturi viu colorate care dădeau curţii cenuşii un aer vesel.

Începură să bea.

La apusul soarelui, Agiali dărui fratelui logodnicei sale o tobă şi înfipse un steag alb în mijlocul ogrăzii, lângă masă.

Băiatul ieşi în faţa casei şi sparse tăcerea serii bătând din tobă într-un mod special. La început cu lovituri încete şi rare, iar mai apoi repede şi puternic. Tun… Tun… Tun… Tu, tun, tun, tun tun… Tu, tun, tun, tun…

În casele vecine lumea începu să se agite. Peonii, care aflaseră deja, apărură de după gardurile curţilor sau în porţile caselor. Unii, cei mai curioşi, se urcară pe zidurile gardurilor ca să vadă de unde se auzea bătaia. După puţin timp, de la casa cea mai apropiată de a lui

Agiali răspunse o altă tobă, de pe malul celălalt al râului se auzi încă una, şi în câteva minute, la fiecare casă bătea o tobă, şi toată câmpia răsuna de un puternic bubuit de tobe, vestind bucuria unui eveniment fericit.

Se auzi apoi, duios, suspinul unui flaut, căruia îi răspunsese altul şi altul… Toate cântau aceeaşi melodie şi, pe măsură ce apăreau, se adăugau concertului celorlalte.

Începu şi defilarea peonilor. Veneau întâi bărbaţii în grupuri de doi sau mai mulţi, fiecare grup cu toba şi flautul lui.

Urmau apoi femeile îmbrăcate cu lucruri noi sau mai puţin purtate şi toată lumea avea un aer fericit şi puţin maliţios.

Ajunşi în ogradă, femeile salutau pe Wata-Wara şi pe rudele logodnicilor după care se aşezau pe bănci, în faţa tari-ului pus pe jos. Bărbaţii se descopereau şi, cu mâinile împreunate şi ridicate în sus, într-una cu pălăria, în cealaltă cu toba şi beţigaşul ei sau flautul, se îndreptară către mijlocul ogrăzii şi înconjurau masa, salutând cu plecăciuni adânci. Se alăturau apoi grupului de lângă gardul curţii.

Casa se umplu. Cei întârziâţi trebuiră să se împrăştie prin toate colţurile, unde le fu adus primul pahar, băut în cinstea logodnicilor şi pe care îl servea Agiali, trecându-l din mână în mână. Tobele şi flautul reluară cântecul şi dansul începu.

Ograda era prea mică pentru a cuprinde atâta lume şi dansatorii ieşiră afară, împânzind câmpia din faţa râului. Bărbaţi şi femei dansau, ţinându-se de mâini şi înaintând în şir.

Agiali conducea dansul cu logodnica de mână şi ducea hora, desenând după toane cercuri şi unghiuri când către râu, când în jurul caselor. Din depărtare şirul dansatorilor părea un şarpe enorm şi viu colorat, desfăşurându-se pe câmpia pustie şi cenuşie.

Căzu şi noaptea. Pe cer apărură stelele, dar şarpele continua să se mişte în întuneric, neobosit şi nu se auzea decât rit

— 3 r?

Mul tobelor, vaietul dureros al flautelor şi strigăturile fetelor:

„Huiphala! Huiphalita!”

Deodată din pieptul tuturor răsună vesel un strigăt pe câmpie: „Hoţul! Hoţul!”

Tobele şi flautele se opriră deodată. Se auziră izbituri de pietre şi în întuneric sclipiră scântei de cremene.

Agiali, supunându-se obiceiului vechi, îşi smulse logodnica din horă cu un gest brusc şi o trase după el, făcându-se că o răpeşte împotriva voinţei ei. Ceilalţi simulau o urmărire pentru eliberarea captivei.

Ţipetele se liniştiră puţin câte puţin şi tăcerea se lăsă adâncă peste câmpie. Numai în depărtare se mai auzea acum cântecul victorios al îndrăgostitului:

Am răpit! Am răpit!

O porumbiţă albă am răpit…

Logodnicii se întoarseră în casa acum goală şi tăcută. Reveneau obosiţi şi loviţi de pietrele dintre care unele îi atinseseră chiar în serios. Agiali avea o rană la cap iar fata se văeta de dureri în spate; dar amândurora le bătea inima de bucurie.

Băiatul trase pe Wata-Wara în dormitor şi închise uşa pe dinăuntru…

Venus strălucea intens în înaltul cerului.

II

Trecu şi sărbătoarea Sfântului Ion şi, odată cu îngheţurile de iunie, aspre în anul acesta, dispăru orice urmă de verdeaţă în stepă, în savana imensă şi cenuşie pluteau norii de praf, răscolit de turmele de oi ce rătăceau pe drumuri şi poteci. Vântul ridica uşor praful către cerul albastru-închis, care prin culoarea lui întărea contrastul

între albul imaculat al munţilor şi cenuşiul-închis al şesului, gol, imens şi uscat.

Recolta fusese slabă şi acum se executau, fără entuziasm, muncile legate de sacrificarea animalelor, pregătindu-se chuno, tunta, caya şi alte produse specifice regiunii, care se vindeau uşor pe pieţele oraşelor din munţi.

Cei însărcinaţi să producă tunta. Şi caya întinseră în apele râului plase din papură şi coborâră pe fundul apei un fel de

Ţesătură din paie prinsă cu pietre grele. Peste ele azvârleau în locuri diferite cartofi şi oca, pe care îi lăsau acolo până ce se desprindeau de coajă, îi scoteau apoi la aer, îi zdrobeau cu picioarele şi îi uscau în cele din urmă ţinându-i noaptea în ger şi ziua în plin soare. Bordeiele lor rotunde din paie erau înşirate pe malurile râului ca nişte stupi. Erau joase şi cu uşi strâmte prin care noaptea, paznicii se strecurau cu spatele şi sub care se întindeau ca nişte larve, atenţi, cu privirea îndreptată către apele tăcute şi liniştite ale râului. Nişte zdrenţe acopereau gaura rotundă a uşii, iar în interior, pe pământul bătut, nu se aflau decât două piei tunse de oaie, pe care se culcau ca în cel mai moale dintre paturi.

Producătorii de chuno îşi aveau bordeiele în jurul imenselor grămezi de cartofi care se desenau ca nişte pătrate de culori diferite, roşii, albe, negre, galbene, cenuşii – după cum era soiul lor. Cartofii erau întinşi pe cergi de papură aurie sau direct pe iarbă, ca să primească în mod egal gerul şi soarele – care pe platou ard şi usucă deopotrivă – după ce peonii îi curăţaseră de coajă călcându-i cu picioarele lor goale. Curăţitul cartofilor se face în zori, înaintea răsăritului, când frigul dimineţii, pe care indienii îl numesc kalatakaya, pentru că într-adevăr crapă pietrele, îi transformă în cristale sonore şi dure ca pietrişul.

Trecu şi luna celor mai aspre geruri şi a soarelui strălucitor şi spectrul foametei începu să se arate, căci cei mai mulţi dintre coloni avuseră o recoltă slabă. Mulţi erau hotărâţi să plece la oraş, să se angajeze ca zilieri şi să strângă ceva bani care să le permită să-şi cumpere seminţe şi să-şi acopere micile nevoi ale vieţii de toate zilele, care pentru indianul mijlociu se reduc la câteva centime, dată fiind modestia gusturilor şi pretenţiile lui.

Exodul se făcu general, în toată regiunea. Şi vrăjitorii spuneau acum despre ea că o cred condamnată, căci însăşi iacul, întotdeauna bogat în daruri, se arăta sărac în rezervele lui de peşte, păsări şi totoras. Exploatate fără măsură sau control încă din timpurile cele mai străvechi, acestea erau pe punctul de a fi secate de la o zi la alta, din lipsa unei legislaţii cât de rudimentare care să apere rarul tezaur al faunei şi florei unice în lume.

Informaţiile pescarilor, în această privinţă, erau în fiecare an mai alarmante.

Lacul sfânt al legendelor incaşe murea! În timpul verilor, apele se retrăgeau puţin câte puţin lăsând pe uscat zonele de totora care se îngălbeneau triste pe tijele lor flexibile şi se culcau la pământ până la urmă, uscându-se. Boii treceau spre marginea apelor călcându-le în picioare dispreţuitori, cu capul sus, cu ochii lucioşi şi coarnele ridicate către cer, în căutarea de alge proaspete şi de alte totoras fragede.

Putrezeau pe malul noroios, în apa murdară şi împuţeau cu mirosul lor greu aerul proaspăt adus de curenţii reci ai

Cordilierilor, ale căror culmi albe şi enorme împrăştiau deasupra lacului respiraţia zăpezilor eterne. Enorme întinderi de pământ negru răscolite, noroioase şi uscate pe la margini, presărate cu urme de animale în care se strângeau apele ploilor ce îngheţau noaptea sub o mantie groasă şi sticloasă, mărgineau acum lacul. Printre

crăpăturile glodului mişunau mii de gândăcei, mici, negri cu lăbuţele galbene, aproape invizibili la prima privire. Erau deliciul păsărilor, pescăruşilor, flamengilor şi raţelor, care în stoluri enorme se încrucişau pe cer, coborau pe maluri şi-şi oglindeau penele colorate în apele liniştite şi albastre.

Seca lacul şi dispărea totora. Cu ea se pierdea nu numai vesela podoabă a malului, ci şi cel mai preţios produs al ţărmului lui, căci cu ajutorul tulpinilor de totora se construiesc plutele cu care locuitorii îşi transportă produsele. Tot ea serveşte ca aliment oamenilor şi animalelor, este folosită la acoperişurile caselor şi asigură un culcuş plăcut celor bolnavi.

Odată cu totora şi cu algele lacului dispar şi peştii kesi, cu pântecele alb şi botul auriu, mantu, gustos cu solzii argintii, suche, agil şi plin de spini, dar cu carnea bună, şi nu mai rămân decât karachi ordinari, micul inspi şi chajana cu care nu se poate face nimic.

În zori, când pescarii se întorceau la căminurile lor, cu pânzele plutelor sclipind în soare, erau trişti şi amărâţi, căci abia aduceau cu ei câţiva peşti pentru hrana zilei, răsplata unei nopţi petrecute în vântul rece, sub ploaie, nedormiţi şi nemâncaţi.

Vrăjitorii povesteau că lacul Winaymarka, pe vremuri plin în daruri, era acum blestemat şi îşi gonea lumea vie din pântece, către strâmtoarea Tiquina în vecinătăţile insulei Watajata, sau către vărsarea râului Desaguadero. Drept era că şi locuitorii insulei treceau acum mai rar cu încărcăturile lor de

Peşte către piaţa oraşului, în timp ce indienii «ras, care trăiesc şi mor în plutele lor pe lac, mâncând numai peşte, erau mai nesociabili şi mai întunecaţi, căci tribul se împuţina, redus de foame şi lipsuri…

Era deci nevoie să se aducă un leac la atâta suferinţă. Trebuiau făcute ofrande divinităţilor lacului, supărate

poate de părăsirea în care le lăsase neglijenţa oamenilor.

Aşa gândea şi Choquehuanka. Şi într-o dimineaţă luminoasă de iulie, în care soarele strălucea cu o extraordinară putere, punând sclipiri aurite pe coasta valurilor spulberate de vânt, adună pe locuitorii ţinutului ca să-i anunţe că în ziua următoare trebuiau să celebreze sărbătoarea Chaulla-Katu, aproape uitată acum, în perioada muncilor agricole cerute urgent de culturile câmpului.

Pescarii fură punctuali.

Se prezentară în hainele de sărbătoare cu vâslele împodobite cu ciucuri din ţesătură de paie. Erau şaizeci, adunaţi pe ţărm, fiecare în faţa plutei sale, dând impresia unei companii de lăncieri.

La un semn al vrăjitorului, pescarii începură defilarea pe canalul liber din desişul de totora. În faţă mergea bătrânul ducând un năvod, însoţit de un vâslaş şi de doi muzicanţi;

Unul purta o tobă ornată cu ciucuri coloraţi iar celălalt flautul împodobit cu hârtii argintii.

Pescarii înaintau în ritmul trist al tobei şi în geamătul flautului, înfigând în mâlul de pe fund prăjinile mari în care se sprijineau, făcând plutele să înainteze încet, în tăcere. La trecerea lor, pescăruşii se ridicau în zbor cu ţipete stridente, raţele dispăreau în stoluri, păsările chocas fugeau bătând apa cu aripile lor scurte în zgomot de cascadă, iar micile panaş se scufundau în apă sau se ascundeau prin păpuriş, scoţând doar capetele negre ce luceau ca nişte flori în verdeaţa algelor.

Ieşiră aşa din limitele stufului şi ajunseră pe suprafaţa.

Unduitoare şi transparentă ca sticla, a apelor libere. Vâslaşii schimbară poziţia, fiindcă prăjinile nu mai atingeau fundul şi trebuiră să se aşeze ca să vâslească pentru a face plutele să înainteze.

Razele soarelui cădeau în apă oblic şi pe fundul lacului se vedeau cele mai mici amănunte. Acesta era căptuşit cu muşchi catifelat, verde deschis. Ici, colo, străluceau ca nişte

Perle scoicile cu reflexe roz şi argintii, iar pe sub barei se vedeau fugind în bancuri peştii cu pântecele alb, pierzându-se ca nişte săgeţi între alge sau în urma ambarcaţiilor, care spărgeau cu prora în mii de scântei oglinda apei.

Ajunseră în dreptul insulei Ampura sau Patapatani şi aici se opriră. Era imprudent să-şi continue drumul în apele altora şi nu voiau să provoace mai mult mânia insularilor cu care din vechi timpuri erau într-un permanent război, îşi reproşau unii altora furturi de totora şi ouă de panaş de pe ţărmurile lor şi adesea, după lupte crunte, îşi lăsau în zorul retragerii şi unii şi alţii morţii plutind pe apă. Pe de altă parte, de câtva timp puterea lor scădea, obligaţi fiind să fugă sau să emigreze ca să scape de cruzimea stăpânului, aşa că nu era înţelept să provoace noi conflicte care s-ar fi rezolvat în dauna propriilor lor interese.

— Putem să ne oprim aici, spuse Choquehuanka, ridicându-se în picioare în fragila lui ambarcaţie.

Pescarii se opriră din vâslit şi plutele se balansară ritmic sub briza dimineţii.

Vâslaşii de pe pluta lui Choquehuanka ridicară năvodul şi îl azvârliră în apă, aplecându-se peste margine ca să-l vadă cum coboară vertical, tras de pietrele prinse în împletitură.

Ceilalţi pescari se depărtară puţin aşezându-se într-un cerc aproape perfect şi al cărui centru era pluta bătrânului Choquehuanka.

— Înainte şi cu grijă i strigă acesta.

Cei şaizeci de vâslaşi, ca unul singur, scufundară prăjinile până în fundul apei, cu o singură mişcare bruscă,

în acelaşi moment de pe pluta rămasă imobilă se ridică puternicul bubuit al tobei şi sunetul melancolic al flautului.

Pescarii manevrau încetişor, scufundând prăjinile pe lângă marginea plutelor şi apele se agitau frământate ca şi cum dedesubt un foc le-ar fi făcut să clocotească.

Curând plutele începură să se lovească între ele, înaintând când una când alta şi se formară două cercuri concentrice, apoi trei şi în sfârşit patru. La mijlocul lor se afla năvodul şi lângă el pluta lui Choquehuanka.

— Sus! strigă bătrânul când cei cincisprezece vâslaşi ai primului cerc atinseră cu prorele flotoarele năvodului.

Lăsară cu toţii prăjinile şi fiecare vâslaş luă în mâini o frânghie. Ceilalţi continuau să agite apa cu lovituri puternice

Care ridicau valuri ce făceau să danseze plutele udate de spumele apei. Muzicanţii încetaseră să mai cânte din instrumentele lor. Se auzeau numai loviturile vâslelor şi răsuflarea pescarilor, care le mânuiau uzi de sudoare, cu capetele ridicate în sus, cu braţele arămii dezgolite, pe care venele se desenau ca nişte odgoane groase.

Soarele strălucea deasupra şi razele lui cădeau în apă, răsfrângându-se în steluţe luminoase şi irizate. O briză puternică legăna păpurişul de pe mal, care de departe părea un Ian de orz verde.

— Sus! strigă din nou Choquehuanka.

Indienii traseră de năvod şi îl săltară pe plute pe măsură ce ieşea din apă; în fundul lui, peştii se agitau izbindu-se de firele împletiturii fără să poată scăpa.

— Sus! ordonă Choquehuanka atunci când plasa fu scoasă de tot şi plutea la nivelul apei, clipocind pe valuri.

În ochiurile plasei se aflau prizonieri din toate vieţuitoarele lacului sfânt, până şi respingătoarele kairas, broaşte râioase enorme, cu piele lucioasă şi plină de bube. Nici urmă însă de suche şi semanii lui mauris care fugiseră din lac şi se ascunseseră în bălţile râului.

Strânseră năvodul şi-l urcară în pluta lui Choquehuanka.

Peştii scoşi din apă începură să sară, agitându-se cu mişcări aşa de bruşte încât însăşi barca părea că se mişcă, zdruncinată.

Aleseră pe cel mai mari din fiecare soi şi îi separară punându-i într-un vas cu alcool îndoit cu apă. Restul fu azvârlit înapoi în lac. Cei ce nu fuseseră răniţi dispăreau fulgerător sub plutele pescarilor, îndreptate toate cu o latură spre răsărit. Ceilalţi rămâneau deasupra apei, plutind la suprafaţă.

Începu acum un straniu ritual.

Fiecare după rangul său lua din vas cu precauţiune un peşte, îl apuca de urechi şi îi deschidea gura. Bătrânul Choquehuanka îi introducea în gură o frunză de coca şi vărsa câteva picături de alcool, pronunţând cuvintele magice, născute din căldura dorinţei comune şi speranţele tuturor:

— Du-te peşte şi fecundează în tainiţele sălaşului tău generaţia care va ucide în noi, nişte bieţi oameni, foamea ce ne chinuie!…

Fiecare specie primi neobişnuita binecuvântare, precum şi raţia sa de coca şi de alcool, în timp ce toba bătea şi flautul

Cânta. Apoi pescarii plecară spre casele lor. Şi după ei mijis, keullas, raţele şi macamacas începu să dea târcoale locului, azvârlindu-se cu ţipete ascuţite, bătăi de aripi şi lovituri de ciocuri asupra bieţilor peşti răniţi şi zăpăciţi de alcool, culegându-i cu uşurinţă din apă, fără să le mai dea timp să-şi îndeplinească misiunea de reproducere pentru îndestularea

„Bieţilor oameni”…

III

Catifeaua nopţii se întinsese pe cer. Stelele împrăştiau o lumină ce dădea întunericului o transparenţă

misterioasă prin care se bănuiau lucrurile fără să li se precizeze contururile.

Strălucind luminoase şi pure, păreau o ofrandă de aur dăruită cerului căruia câmpia îi închina un imn de tăcere, tulburat din când în când doar de lătratul câte unui câine sau de strigătul vreunei păsări de noapte. Şi apoi tăcerea se aşternea din nou. Niciun zgomot, nici cel al râului; niciun susur, nici cel al brizei. Linişte, mai profundă ca cea a somnului, aproape de moarte.

Choquehuanka, furat de gânduri, mergea cu pas liniştit pe malul fâului, spre casa lui Tokorcunki. Agerimea privirii lui, deprinsă să vadă noaptea, şi obişnuinţa de a umbla prin locurile acelea îl călăuzea cu o siguranţă deplină prin întuneric. Mergea drept, fără să se împiedice, evitând locurile periculoase pentru străini, şi înşelătoare chiar la lumina zilei. Ici o vizuină de iepuri, dincolo o groapă ascunsă sub catifeaua muşchiului verde, mai departe o crăpătură adâncă între nişte pietre, acoperită cu spini ascuţiţi.

— Lek… Lek… Lek, lek!… Lek… Lek… Lek, lek!

O leke-leke se înălţa din apropierea picioarelor lui şi strigătul strident al păsării răsună dureros în tăcerea nopţii.

Era o pasăre de noapte, păzitoare, care se ridica în zbor la cel mai mic zgomot neaşteptat şi da drumul ţipătului de alarmă, tulburând liniştea nopţii şi umplând sufletele de spaimă.

Indienii o respectă şi-i ascultă cu plăcere ţipătul, căci le vesteşte pasul hoţesc sau fuga animalelor din grajd, când intră în câmpia semănată să facă pagube.

JI

Choquehuanka se sperie şi se opri un moment, ascultând bătaia aripilor ce se depărtau, îşi continuă apoi drumul, privind din când în când focurile aprinse încă în cuptoarele caselor sau pe colinele insulei, unde se

confundau cu stelele, unele roşcate, altele albăstrui, albe şi strălucitoare cele mai multe.

În atmosferă se simţea o schimbare şi imediat se porni şi vântul, şuierând ascuţişi prelung printre tulpinile tari de trestie ce creşteau pe rujurile râului, făcându-le să vibreze tremurătoare, ca strunele unui graţios instrument.

Din întuneric, ca nişte umbre născute din el, apăreau ici şi colo casele colonilor.

Apropiindu-se de locuinţa lui hilacata, alături de râu.

Choquehuanka fu oprit de lătratul furios al unui câine. Bătrânul îşi apucă toiagul şi se opri în aşteptarea animalului.

Câinele speriat, se opri şi el şi începu să latre cu mai multă furie.

— Blestemat animal! Nu-l mai cunoşti pe bătrânul Choquehuanka, prietenul stăpânului tău? Ţi-ai pierdut vederea şi mirosul în aşa măsură că mă iei drept un hoţ de găini? Ce te-ar mai împuşca unul din ăştia dacă te-ai apropia de el!

O voce somnolentă şi aspră răsună pe neaşteptate din întunericul unei cocioabe slab luminată.

— Cine este?

— Eu sunt, Tokorcunki, şi leagă-ţi câinele că nu mă mai cunoaşte.

— Ah! Tu eşti, bătrâne? Stai că vin să gonesc potaia asta…

Se auzi şuieratul unei pietre şi un urlet de durere. Câinele fugi schelălăind şi scâncetele lui stârniră lătratul altor câini.

— Degeaba l-ai lovit. Nu-i vina lui dacă anii nu-l mai lasă să-ţi recunoască prietenii.

— Pe tine nu trebuie să te latre, eşti mai mult ca un prieten… Hai intră. Noaptea asta este cam rece.

Choquehuanka înainta, ocolind taurii care, întinşi pe jos, stăteau legaţi de ţăruşe, rumegând lent şi zgomotos.

Cei doi oameni se aplecară trecând pe sub uşa joasă şi îngustă şi intrară în încăperea slab luminată de ultimele scânteieri ale focului.

Pe banca de lut, aşezaţi pe nişte împletituri de totora uscate şi tari, stăteau lungiţi trei copilaşi cu feţele murdare.

Alături de mama lor, care de slăbiciune şi urâţenie aducea mai curând a mumie sau a vrăjitoare. În cap părul încâlcit şi aspru părea împletit şi prin deschizătura cămăşii i se vedeau sânii, uscaţi, atârnând ca două băşici goale, întinsă în pat, alături de copii, ridică o mână la ochi, cu un gest de oboseală şi proastă dispoziţie, iar cu cealaltă se scarpină în părul hârsut şi uscat.

În pereţii înnegriţi de fum erau bătuţi nişte ţăruşi, şi de ei atârnau haine, obiecte gospodăreşti, frânghii, căpestre, coşuri şi instrumente de pescuit, într-o nişă pătrată făcută în perete lucea în sclipirea flăcării ce se stingea pâlnia de aramă a trompetei putut-o. Mai sus, pus orizontal şi susţinut de două ţăruşe de lemn, se vedea bastonul de chonta cu minerul şi inelele de argint cizelat. Amândouă instrumentele reprezentau însemnul şefilor şi erau singurele lucruri de valoare în tot bordeiul.

— Bună seara, mamita, salută Choquehuanka intrând.

Femeia răspunse cu un mormăit şi continuă să se scarpine în cap. Copni priviră o clipă cu ochi curioşi la noul venit, se întinseră apoi pe ţesătura aspră şi făcându-se ghem ca nişte căţelandri adormiră în curând.

Tokorcunki apropie de foc o ladă goală şi invită pe musafir să stea.

— Aduci ceva, bunicule?

— Nu. Am venit să-ţi amintesc că mâine trebuie să aflăm cum va fi vremea. Eu mă voi duce la lac şi tu pe deal.

— Mi se pare fără folos. Şi anul ăsta o să fie secetă ca şi în ceilalţi ani.

— Aşa s-ar părea, dar s-ar putea să ne înşelăm. Animalele nu se înşală niciodată.

— Poate…

Tăcură. Afară vântul gemea printre tulpinile de trestie de pe malul apei.

— L-ai văzut pe Quilco?

— L-am văzut după masă. Li merge prost. Îl dor oasele şi tremură mereu.

— Poate moare.

— Ca atâţia alţii. Nu ar fi singurul…

— Din vina stăpânului. Se încontrează să aducă grăunţe din vale când are din belşug de la noi.

8 113

— Costă mai puţin în vale şi el îşi mănâncă de sub unghie.

— E mai rău ca taică-su: mai crud şi mai avar.

— Ar trebui să crape, mizerabilul. Limachi tocmai s-a întors şi a adus hrana pentru perioada muncilor de desţelenire. Ştii cât? Ai să te miri: Câteva măsuri de coca şi o jumătate de bidon de băutură…

— Şi ce vrea să facem cu atât? întrebă cu furie Choquehuanka. Abia dacă ajunge pentru o jumătate zi de muncă.

— Bătrânul era mai generos. Ne trimitea cel puţin un coş de coca şi două bidoane de alcool.

— Anul ăsta vine pe aici?

— Limachi spune că nu; dar a promis că vine la strânsul recoltei. Chiar şi în asta se arată păcătos.

— Iar voi sunteţi nişte laşi că îl suportaţi! Eu m-aş fi răsculat! îi întrerupse femeia, cu o voce acră.

Cei doi bătrâni îşi întoarseră privirea către mumie şi o priviră în tăcere. Cu vocea liniştită, Choquehuanka răspunse:

— De ce?… Vrei să ne omoare sau să putrezim ani întregi în fundul vreunei închisori? Noi nu putem face

nimic.

Soarta noastră este să suferim.

Şi vocea lui deveni tristă.

— Afară de asta, adăugă soţul, aminteşte-ţi ce s-a întâmplat ultima dată când am încercat să ne răsculăm. Ai şi uitat?

— A, nu! răspunse vrăjitoarea cu frică şi se cutremură.

Bărbaţii se încruntară.

Scenele le reveneau, vii şi înfricoşătoare, în memorie.

Exasperaţi de cruzimea stăpânului, se hotărâseră să termine odată cu el, pe când se afla din întâmplare singur la conac, într-o noapte câţiva dintre cei mai nemulţumiţi se adunară, înconjurară casă, blocară uşile pe din afară şi dădură foc conacului în patru locuri. Liniştiţi, se întoarseră

& poi acasă ca să privească incendiul, după ce hotărâseră cu jurământ să nu destăinuiască niciodată şi nimănui secretul celor făcute.

Zgomotul focului trezi însă pe stăpân şi pe valetul lui.

Sparseră în grabă uşile şi în timp ce ultimul, sub pretext că salvează vitele închise în grajd, fugi pe calul stăpânului, acesta dezarmat şi în izmene căută refugiu în tufişul de

Trestie de pe mal. Cu siguranţă colonii l-ar fi ucis, dacă din fericire pentru el n-ar fi găsit întâmplător o plută cu rame deasupra şi de care se folosi ca să fugă, mânat de energia sălbatică şi salvatoare pe care ţi-o insuflă groaza. Stătu toată noaptea în insula Potopotani şi plecă în zori spre La Paz cu ajutorul administratorului.

O dată ajuns acasă şi revenit din spaimă, hotărî să se răzbune imediat pe indieni. Ceru autorităţilor un pluton de soldaţi înarmaţi, care-i fu acordat fără nicio dificultate, căci prefectul, mai mult ca vecin decât ca prieten bun, era încântat când câte un proprietar păgubit arăta de ce sunt capabili albii când este vorba să-şi apere proprietăţile.

Puse deci, fără nicio întârziere, la dispoziţia lui douăzeci de jandarmi sub comanda unui ofiţer. Cu aceştia şi cu cei zece sau doisprezece amici, pe care el şi moştenitorul lui putură să-i adune, se îndreptară, înarmaţi până în dinţi, spre moşie, unde ajunse în mod intenţionat în zori.

Răsculaţii, cu toate că se aşteptau la atac, fură surprinşi, căci nimeni nu credea ca stăpânul să se întoarcă aşa curând cu armată, în zori, auzind ţipătul neaşteptat al păsării lekeleke, puseră urechea la pământ îngroziţi şi bănuiala le fu confirmată de tropotul dur al cailor potcoviţi. Fugiră toţi în grabă. Conducătorii revoltei îşi luară familiile, turmele şi ustensilele şi plecară definitiv, părăsind în mâinile stăpânului răzbunător recolta aproape coaptă şi bună de cules. Leneşii şi fricoşii, care niciodată nu au timp de nimic, fugiră singuri de la casele lor, lăsând în voia sorţii părinţi, copii, soţii şi bunuri. Dar cum fuga este o dovadă de culpabilitate, casele le fură devastate şi apoi arse, animalele trecute în inventarul moşiei, iar părinţii, copiii şi soţiile purtaţi în lanţuri până la conacul, până ieri curat şi vesel, azi o dărâmătură îmbătrânită şi înnegrită de fumul incendiului. Aici fură adunaţi grămadă în mijlocul ogrăzii.

După ce răsări şi soarele, în plină zi, se auzi bătând clopotul capelei, care chema peonii. Toată servitorimea se prezentă în grabă şi fu martora unor scene ce le îngheţă sufletele şi făcu să le piară, cel puţin pentru un moment, orice gust de răzbunare, chiar dacă cele văzute nu făceau decât să crească focul urii.

În curte, soldaţii înşiraţi cu arma la mână, alcătuiseră un careu. Stăteau plini de siguranţă şi erau de o seninătate care

8* 115

*. ™ ” %E «2 t i – r/r...”

Părea nepotrivită, fiindcă toţi aveau figura arămie, iar părul aspru le trăda originea indiană, fără cea mai mică

picătură de sânge străin. Se deosebeau de ceilalţi doar prin uniforma militară, care trezeşte în imaginaţia indienilor triste amintiri.

Fură aduşi şi indienii care tremurau ca vitele bolnave. Cu priviri furişate se aşezară în genunchi sărutând pe rând mână stăpânului, cu umilinţă şi ipocrizie inconştientă.

Curând curtea se umplu. Pantoja, cu un glas aspru şi încărcat de venin, se adresă servitorimii îngrozite:

— Nenorociţilor, nu v-am făcut niciun rău şi aţi vrut să mă omorâţi. Sunteţi lipsiţi de suflet; nu ştiţi să vă respectaţi stăpânul, cel care este reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ, după preot… Ce motive de supărare v-am dat ca să nu fiţi mulţumiţi cu mine? V-am obligat eu poate ca alţi stăpâni să munciţi?

Şi adresându-se bătrânului hilacata care se afla acolo, în primul rând, palid şi speriat, îl întrebă:

— Spune tu, Choquehuanka, fiindcă eşti cel mai înţelept dintre asasinii ăştia, sunt eu cu adevărat rău cu voi?…

Indianul înălţă capul o clipă şi îşi înfipse ochii, obosiţi să mai privească tristeţea acestei lumi, în ochii stăpânului. Apoi cuprinse cu’ privirea grupul speriat al celor de un sânge cu el, şi-şi aplecă privirea umilită, răspunzând cu glas sugrumat:

— Nu, tata, nu eşti rău.

— Vă pedepsesc eu fără motiv?

Bătrânul tăcu; stătea plin de gravitate şi faţa lui ca şi a celorlalţi rămase crispată şi neclintită.

Pantoja, în faţa tăcerii bătrânului, repetă întrebarea. Choquehuanka întoarse ochii din nou la ai săi şi răspunse cu acelaşi ton:

— Nu, tata; ne pedepseşti numai când suntem vinovaţi…

— Şi ce vă nemulţumeşte, atunci?

Nici de data aceasta hilacata nu răspunse. Cu braţele încrucişate la piept, plin de umilinţă, ţinea ochii aplecaţi spre pământ, fără să se mişte, dur ca o statuie, la fel ca ceilalţi. Toţi păstrau o tăcere adâncă, încât se auzeau şi cele mai mici zgomote ale câmpiei: ţipătul unui pescăruş care zbura deasupra râului, cârâitul îndepărtat al unor găini sau mugetul surd al unui taur în călduri.

— Răspunde, de ce sunt nemulţumiţi? insistă Pantoja, pe jumătate supărat în faţa tăcerii bătrânului.

Atunci, cu vocea mai hotărâtă, acesta vorbi:

— Bine, stăpâne, am să-ţi spun… Când toţi aceşti copii ai tăi – şi arătă cu un gest al mâinii pe peoni – se duc ca pongo în oraş, nu le dai destul să mănânce iar stăpâna şi copiii îi pedepsesc cu multă asprime pentru orice lucru. Ne ceri zece măsuri de taquia pe săptămână şi două de ouă. Dar abia dacă animalele dau şase măsuri iar ouăle, din trei care ţi le dăm, două le cumpărăm. La semănat sau la recoltat, niciodată nu ne dai, ca alţi stăpâni, de ajuns de băut, de mâncat şi nici destulă coca, iar uneltele le aducem noi fără să le plăteşti.

Când lipsesc seminţele sau când din nenorocire am greşit cu ceva, ne pedepseşti trimiţându-ne în vale, unde ne îmbolnăvim şi mulţi mor de pe urma drumului, iar animalele noastre se distrug fără să primim vreo despăgubire pentru ele… Asta ne apasă inima, căci nu ar fi nimic dacă ne pedepseşti, dacă femeia ta şi copiii ne sparg capul şi ne cotonogesc în bătăi;

Dar nu ne obliga să ne pierdem animalele şi să ne irosim puţinul…

Începu să plângă şi ceilalţi indieni îl imitară. Din grupul lor se ridică un vaiet de adâncă durere. Patoja crezuse că teama va închide gura nenorociţilor, dar văzându-şi demascată rapacitatea în faţa prietenilor lui se înfurie de-a binelea şi începu să-i insulte utilizând argumentul clasic al proprietarilor:

— Minciuni de-ale voastre, netrebnicilor!… Vreţi să trăiţi fără nicio obligaţie, după capul vostru. Sunteţi nişte leneşi şi nu ştiţi altceva decât să minţiţi şi să furaţi… Am fost prea bun, dar de azi înainte voi fi rău, căci voi nu vă supuneţi decât bâtei, ca animalele… Auzi!… „Ne pedepseşti!”…

Cum să nu trebuiască să vă pedepsesc, dacă sunteţi leneşi şi hoţi?… Se supără că li se cere taquia şi ouă şi că-i trimit în vale pentru seminţe… Şi ce obligaţii aţi vrea să aveţi în schimbul pământului care vi s-a dat? Credeţi că noi cumpărăm moşiile pentru ca voi să trăiţi degeaba pe ele, fără să munciţi?… Frumos lucru! Cel care crede că nu se poate înţelege cu mine, să plece. Nu am nevoie de el, dimpotrivă, eu nu vreau să am oameni puturoşi şi asasini…

Pe măsură ce vorbea se aprindea mai tare şi era sincer în ce spunea: avea mai mulţi oameni decât îi trebuiau. Cu o sută cincizeci de peoni putea să-şi dubleze suprafaţa cultivabilă în folosul lui, dar ei erau trei sute, care luaseră cele mai bune parcele de pământ şi-l făceau să trăiască într-o per

Manentă nelinişte şi cu frica continuă că într-o bună zi va fi asasinat…

— Nu, cine nu-i mulţumit de mine să plece, nu am nevoie de el! Nici eu nu sunt mulţumit de voi. Sunteţi leneşi, obraznici şi turbulenţi. Poate nu aţi vrut să mă asasinaţi ieri noapte?

Şi cine-mi va plăti acum tot ce am pierdut în incendiu?…

Amintirea atentatului scăzu curajul lui Pantoja. Din noaptea trecută se simţea prost, bolnav, cu o durere surdă într-o coastă. Şi tuşea, tuşea asta care nici măcar nu-l lasă să vorbească… Eh, eh, eh!

— Vedeţi, nenorociţilor? Sunt bolnav şi de vină voi sunteţi. Ca să scap de mâinile voastre criminale am răcit şi acum…

Nu. Asta cere o pedeapsă exemplară…

Făcu un semn sergentului. Acesta, pregătit dinainte şi aproape beat de vinul dat de proprietar, cheamă doi soldaţi şi împreună apucară de picioare un ţăran pe care Pantoja îl indică drept principal conducător, îl dezbrăcară complet şi îl întinseră pe iarba arsă a curţii apucându-l fiecare de câte un braţ în timp ce sergentul încalecă pe grumazul lui, ţinându-l nemişcat sub greutatea corpului.

Apoi, un caporal îşi desfăcu de la brâu biciul, terminat în vârf cu o bilă de plumb şi începu să lovească, făcând să fluiere cureaua prin aer, cu plăcere, ba chiar cu entuziasm.

Fiecare lovitură lăsa pe pielea arămie o dungă albastră şi o pată roşie, începu să ţâşnească şi sângele, pătând feţele şi uniforma soldaţilor care-l ţineau pe nenorocitul ce se zvârcolea, urlând de durere şi implorând mila stăpânului.

Pantoja, la braţ cu ofiţerul, se plimba prin curte fumând.

Din când în când cei doi mângâiau tecile revolverelor, aşezate la vedere, ca să înţeleagă indienii că la cel mai mic gest de protest, vor face uz de ele.

După zece minute, caporalul dădu semne de oboseală şi fu înlocuit de un altul. Apoi veni un al treilea şi aşa pe rând, măcinară carnea nenorocitului, îmbătaţi de vin, de sânge şi de plăcere, fără să se gândească vreunul că acelaşi sânge curge curat, fără niciun amestec, prin vinele sale…

Între timp, fiului stăpânului şi alţi câţiva prieteni de-ai lui vânau pe lac. Se auzeau până în curte focurile neîntrerupte de armă. Indienii palizi, descompuşi, priveau scena sălbatică

Fără să scoată o vorbă sau să facă vreun gest. Atât doar că liniştea lor era mai rigidă şi ochii le sclipeau mai des.

— Iertare, tata, iertare, pentru Dumnezeu! Nu eu am dat foc casei… Iertare! se vaită şi plângea sfârşit cel biciuit.

Pantoja se apropie şi, ordonând caporalului să se oprească un moment, întrebă pe nenorocit:

— Cine a făcut-o atunci?

— Nu ştiu, tata, gemu acesta de sub fesele soldatului. Pentru Dumnezeu, să nu mă mai chinuiască!

— Minţi, canalie! Ştii! Cine a făcut-o?

— Nu ştiu, tata… Pentru Dumnezeu, să nu mă mai chinuiască!

Spatele i se cutremura de suspine şi muşchii picioarelor i se contractau neregulat şi convulsiv.

— Cine a făcut-o? insistă Pantoja, încăpăţânat şi în acelaşi timp bucuros să dea indienilor un astfel de spectacol care îi îngrozise şi făcuse pe mulţi să plângă de milă.

— Nu ştiu, tata, nu am făcut-o eu… Pescuiam pe lac noaptea trecută şi nu am văzut nimic.

Stăpânul surâse neîncrezător. Cunoştea el bine oamenii, căci nu degeaba trăise mai mult de treizeci de ani conducând moşii şi lucrând cu indieni. Erau ipocriţi, mincinoşi, hoţi, voiau să trăiască numai pe spinarea stăpânilor, dornici să-i despoaie pe aceştia de toate bunurile.

Făcu alt semn şi caporalul începu din nou, cu mai mult zel, să lovească, mândru de îndemânarea lui în mânuirea groaznicului instrument de tortură şi indiferent la durerea altuia.

Un flăcău înalt, puternic, musculos, nu-şi mai putea stăpâni durerea. Se azvârli la picioarele stăpânului şi îmbrăţişându-le gemu:

— Iertare, tata l Este tatăl meu… Are şaizeci de ani.

— Da? Ei şi? Să ştie să nu se mai revolte altă dată.

Şi cu o lovitură de picior trânti la pământ pe vânjosul

ţăran.

Ceilalţi, terorizaţi şi îngroziţi, se lăsară cu toţii în genunchi:

— Iertare! Iertare!

Pantoja, triumfător, trecu cu privirea peste aceşti trei sute de sclavi înfrânţi.

— Ah, nenorociţilor! Vă doare?… Mă bucur! Pentru ce aţi vrut să mă omorâţi?

— Iertare! Iertare! gemu Choquehuanka, tremurând, cu faţa scăldată în lacrimi aplecată către pământ.

— Să înceteze, tata. O să te respectăm şi o să te iubim întotdeauna… Să se oprească! continuau să se roage şi ceilalţi, abia stăpânindu-şi dorinţa de a scăpa de oribilul spectacol.

Niciunul însă nu avea nici cea mai mică intenţie de a vorbi mai mult. S-ar fi lăsat mai bine cu toţii omorâţi în bătăi decât să-şi trădeze pe ai lor.

Asta o înţelese şi Pantoja. Dar în loc ca furia să-i scadă la vederea sângelui şi a lacrimilor, se înrăi şi mai mult şi ordonă să se continue bătaia cu mai multă energie din partea soldaţilor.

Aceştia, încântaţi de perspectiva unei recompense bune, nesimţitori la suferinţele indienilor – semenii lor – se supuseră şi în curând prin carnea sfărâmată se văzură oasele albe.

Nenorocitul nu mai da semne de viaţă. Doar din când în când un geamăt răguşit îi mai mişca pieptul.

— Câte ai dat, sergent?

— Şapte sute, domnule locotenent.

— Bine, ajunge. Acum un altul.

Şi aşa, unul câte unul, fură biciuiţi conducătorii, fără ca vreunul dintre indieni să facă vreo mişcare de protest, idiotizaţi şi abrutizaţi de groază şi teroare.

Biciuirea dură toată ziua. Ceilalţi proprietari, martori exasperaţi, dar neputincioşi în faţa cruzimii răzbunătorului

Pantoja, asistară şi ei la represiune.

Când soldaţii întinseră pe ultimul dintre martirizaţi, aproape mort de durere, pe o haină zdrenţuită, lăsându-l pe mâinile rudelor chinuite de groază, Pantoja, care de câteva clipe îşi prepara un discurs, începu din nou să vorbească oamenilor îngroziţi.

— Aţi văzut? Şi asta nu este încă nimic. Dacă altă dată vă mai răsculaţi, vă omor pe toţi în bătaie… Domnul prefect este prietenul meu şi-mi poate trimite toate trupele de care am nevoie…

Apoi, adăugă cu un ton dur:

— Acum trebuie să-mi reparaţi casă, să o readuceţi în starea în care era şi să-mi plătiţi toate pagubele pricinuite de foc…

Aţi înţeles?

— Da, tata, am înţeles, oftară sclavii stând încă în genunchi.

*” i, j5– Ssă – „3” JF”.

Se supuseră de frică, întocmai ca animalele, dar şi mai mult crescu în sufletul lor ura împotriva albilor. Bătrânu’!

Choquehuanka îi dădu grai spunând cu fruntea întunecată:

— Gata! Asta a trecut. Şi lamele merg dacă le baţi, dar ştiu să dea şi din copite. Drumul vieţii este lung şi nu de fiecare dată se vor afla trupe pe moşie.

Indienii se întoarseră la muncile lor, aparent supuşi; dar mulţi, după ce-şi culeseră recolta, crudă încă, abandonară pentru totdeauna moşia, căci nu mai voiau să se supună jugului stăpânului. Pantoja, sub pretextul despăgubirilor pentru pagubele suferite, reclădi casa arsă şi construi alături una nouă, mai mare ca cea veche, cu multe curţi, depozite, grajduri şi aijeros. Materialele fură transportate gratuit de către indieni.

Aduse şi câteva mobile, dintre care unele ce nu

puteau fi transportate pe spatele animalelor fură carate pe braţe zile întregi de drum. Aşa putu să aibă în casă un pian mediocru dar de dimensiuni obişnuite, dulapuri cu oglinzi, paturi de metal şi de lemn, o masă enormă de sufragerie şi alte lucruri, puţin sau aproape de loc cunoscute la conacele de pe platou, care datorită greutăţii transportului şi sărăciei proprietarilor sunt modest mobilate şi lipsite de confort. Câmpurile părăsite de către fugari fură recoltate de proprietar şi apoi încorporate în terenurile lui, care dintr-o mie de hectare cultivabile, aproape că se dublară.

Apoi totul recapătă aspectul obişnuit. Numai că acum peonii încetară să mai intre în conacul care parcă era blestemat de vrăjitorii regiunii. Dacă trebuia să treacă prin apropiere, o făceau în grabă, încercând să se strecoare printre stâncile pline de spini, pe drumurile întortocheate şi ascunse, născute unul câte unul sub paşii multor generaţii de ţărani indieni.

Pantoja mai făcu ceva. Trimise ca administrator al moşiei pe unul dintre protejaţii lui, Tomás Troche, a cărui faimă de bătăuş o cunoştea din acele timpuri nu prea îndepărtate în care, numit intendent în La Paz, schimbă prin lovituri şi bătaie opiniile politice ale adversarilor săi, cu toate că întreaga poliţie era alături de candidatul la putere.

Troche avea multe victime pe conştiinţă. Brutal, violent şi senzual îşi câştigase o legitimă faimă de criminal printre cei din partidul său, datorită puterii labelor lui şi sălbăticiei faptelor sale. Cu o deconcertantă dezinvoltură îşi etala crimele comise, şi pentru cel mai neînsemnat motiv recurgea la gloanţe

Şi la pumni, căci erau pentru el singurele mijloace de convingere. Asta fiindcă avea mai multă încredere în eficacitatea loviturilor decât în cele mai solide raţionamente.

Dar, ca un adevărat metis, avea curaj numai când era

cu prietenii lui sau când ştia că se poate bizui pe vreun sprijin oarecare. Neînarmat, era incapabil să ridice vocea chiar şi la un copil, în ciuda forţei lui, aşa că nu-şi părăsea niciodată bastonul cu vârf de fier şi revolverul.

Cum exercitarea funcţiunii de călău electoral îi crease duşmani numeroşi şi de temut, se cam săturase de postul său şi-şi căuta acum un refugiu mai sigur la vreo moşie sau prin vreun sat de pe podiş, îi conveni de minune propunerea confratelui

Pantoja de a-l trimite ca administrator pe moşia lui de pe malul lacului, unde – îi şi spuse – putea să facă afaceri bune cu indienii, cumpărându-le recolta şi revânzând-o în capitală.

Troche puse imediat în aplicare sfatul lui Pantoja, cu atâta pricepere, încât în mai puţin de doi ani reuşi să-şi strângă un mic capital, ajutat fiind şi de soţie şi de fiica lui Clorinda.

Acestea descopereau mii de metode ca să se îmbogăţească pe seama indienilor, care trebuiră să recunoască o dată mai mult nereuşita revoltei lor.

Degeaba se plânseră stăpânului crezând că vor fi auziţi.

Acesta, fie că nu-i asculta, fie că da dreptate administratorului, era fericit că găsise un om dur, capabil să supună pe canibalii care îl obligaseră să fugă în izmene şi să se ascundă în stufăriş ca un animal încolţit de haita clinilor. Recunoscător, îi scria lui

Troche sfătuindu-l să nu se lase intimidat de nicio plângere, ceea ce încuraja ticăloşia metisului care pedepsea cu pumnii şi bastonul cea mai mică greşeală.

Colonii, în ciuda disperării lor, nu riscau să încerce nicio demonstraţie de forţă. Văzuse ce le adusese îndrăzneala de a-l face pe stăpân să doarmă noaptea în păpuriş sub ploaie şi vânt.

Puţin după aceia Pantoja muri.

Crezură cu toţii că apăsarea jugului său va slăbi şi binecuvântară moartea stăpânului. Dar curând se lămuriră, căci fiul păstră tradiţia tatălui neatinsă şi-l menţinu pe Troche.

Mai târziu înţeleseră că tânărul Pantoja era mai crud şi mai avar chiar decât cel dispărut. Unii căutară sayanas pe alte moşii, dar cei mai mulţi, legaţi de casă, se resemnară să sufere în continuare.

Suportau acum, trişti, sclavia grea. La ce să se revolte sau să protesteze, dacă erau siguri că eforturile lor vor rămâne fără rezultat? Ce puteau face cu armele lor primitive de luptă în faţa puternicilor instrumente de omorât ale albilor?

Nu! Era fără rost sfatul nevestei lui Tokorcunki. Erau subjugaţi şi condamnaţi să sufere în tăcere, fără luptă. Până când?

Cine ştie! Poate pentru totdeauna, până la moarte…

— Da, am plătit aspru, repetă bătrânul Choquehuanka amintindu-şi de aceste cruzimi şi rămase tăcut şi trist.

Ceilalţi nu răspunseră. Poate li se perindau înaintea ochilor imaginea nenorocirilor pe care le trăiseră de atunci şi până azi.

După un moment de adâncă tăcere, Choquehuanka se ridica în picioare şi spuse:

— Plec, şi nu uita pentru mâine: tu pe deal şi eu pe lac.

Şi ieşi.

Un cocoş cânta în depărtare salutând miezul nopţii. Altul îi răspunse.

Vântul continua să şuiere.

IV

Choquehuanka se trezi în zori, luă din bătătură una dintre prăjinile rezemate de streaşină, îşi puse pe el o haină şi ieşi pe câmp.

Stele mai străluceau încă pe cerul întunecat, de o frumuseţe nespusă, iar animalele nu se treziseră. O tăcere profundă se întinsese peste câmpie şi în lumina vagă a zorilor, lucrurile nu prinseseră contur.

Bătrânul păşea cu grijă, privind în jos ca şi cum ar fi căutat ceva. La fel făceau şi ceilalţi peoni care văzându-l, se adunară într-un grup şi se îndreptară către mal, continuând să examineze atent pământul.

La un moment dat se opriră şi îl chemară pe Choquehuanka, arătându-i o piatră albăstruie, netedă, cu contururi regulate.

O vagă nelinişte puse stăpânire pe sufletul bătrânului, căci de la această piatră urma să afle dezlegarea unui mister pe care nici el cu înţelepciunea sa, nici alţii înaintea lui nu-l putuseră lămuri: dacă piatra avea dosul uscat, era un semn că anul

Va fi secetos; dacă era umed, va fi un an abundent în ploi şi cu recoltă bogată.

Se aplecă, o ridică plin de grijă şi privi partea care fusese culcată pe pământ. Era uscată şi pe asperităţile ei un păianjen îşi ţesuse plasa. Făcu un gest de nemulţumire şi o arătă şi celorlalţi:

— O vedeţi? O să avem un an prost.

— Ştiam deja. Toate semnele sunt la fel.

Erau trişti, amărâţi şi tăcuţi.

În curând li se adăugară şi alţii, şi cu toţii aveau aceeaşi convingere: dosul pietrelor, uscat în aceste prime zile de august, trăda lipsa de umezeală în atmosferă şi ca urmare lipsa de ploi; adică, un an fatal pentru ei.

Apăru şi Tokorcunki. Plecase în zori de acasă şi venea de pe deal, unde fusese să vadă dacă gâştele sălbatice îşi făcuseră cuibul pe înălţimi, ceea ce era altă prevestire a vremii.

Se întorcea trist.

— Ce este, Tokorcunki? îl întrebă bătrânul

Choquehuanka.

Ai întâlnit cuiburi pe deal?

— Nu; toate sunt pe câmpie.

— Ca şi anul trecut, nu?

— Da, ca şi anul trecut.

Rămaseră tăcuţi. Unii priveau lacul, amărâţi, alţii mestecau încetişor coca.

— Parcă au fost blestemate ogoarele, spuse unul, cu teamă.

— S-a supărat Dumnezeu, răspunse altul.

— Dar ne lipseşte ultima probă, cea hotărâtoare. Să o încercăm, spuse Choquehuanka, îndreptându-se spre marginea lacului.

O dată ajuns aici, se întoarse către hilacata şi îi spuse:

— Du-te să vezi tu, căci eu sunt prea bătrân ca să intru în apă, şi să dea Dumnezeu să ne aduci veşti bune. Păsările nu se înşală niciodată şi au un instinct mai sigur ca noi oamenii.

— Du-te tu, bătrâne. Cunoşti mai bine ca oricine secretul lucrurilor şi ştii să le înţelegi glasul, de nepătruns pentru noi, răspunse hilacata cu respect.

Ceilalţi aprobară în tăcere dând din cap căci aveau o încredere oarbă în înţelepciunea şi experienţa lui şi nimeni nu făcea nimic fără încuviinţarea sa.

Choquehuanka era şeful spiritual incontestabil al regiunii. Faima înţelepciunii, dreptăţii şi prudenţei sale o moşte

ni se, căci era descendentul direct al şefului care cu o sută de

ani mai înainte îl întâmpinase pe Huaraz Liberatorul, cu un discurs care rămăsese ca un model de înţelepciune şi graţie în prezentarea meritelor unui om. Faima lui se răspândise pe moşiile din jur, trecuse de insule şi ajunse chiar în satele Aygachi.

Pucarani, Laja, Penas, Huarina şi Achacachi de unde veneau să-l consulte asupra diverselor treburi nu numai indienii, ci şi metişii, şi se spunea că nici chiar unii stăpâni nu pregetaseră să pună în practică sfaturile lui.

Era un indian de vreo şaizeci de ani, de statură obişnuită, slab, osos şi puţin adus din umeri, ceea ce-l făcea să pară mai subţire. Părul lui creţ îşi pierduse luciul cu anii, dar firele argintii nu apăruseră încă decât printre şuviţele care-i acopereau urechile. Figura lui bronzată şi plină de riduri trăda o gravitate venerabilă, trăsătură puţin obişnuită rasei lui. Era o persoană care impunea respect, pentru că trăda o inimă pură şi o conştiinţă senină.

Choquehuanka făcea de toate în regiune: era sfătuitor, astronom, mecanic şi tămăduitor. Părea să ştie multe din secretele cerului şi ale pământului. Nu crease invidii, rivalităţi sau duşmănii, în afara preoţilor din satele unde ajunsese faima bunătăţii şi a faptelor sale. Aceşti buni slujitori ai lui

Dumnezeu credeau că dacă indienii nu erau supuşi aşa cum o doreau ei, asta s-ar datora sfaturilor bătrânului, nu întotdeauna de acord cu interesele lor trecătoare şi pământeşti, cărora le purtau mare grijă. 11 acuzau de vrăjitorie şi de legături secrete cu demonii sau alte fiinţe întunecate şi corupte, fără să înţeleagă, nepricepuţii, că astfel de acuzaţii în loc de a sădi animozitatea în inimile indienilor, întărea şi mai mult respectul de care se bucura bătrânul, căci îl arătau a fi posesorul unor calităţi care lipseau celorlalţi muritori, fie ei preoţi sau nu.

Ca tămăduitor, bătrânul Choquehuanka făcea minuni.

De mic, încă de când era păstor, învăţase să descopere la animale bolile oamenilor, observând că diferenţa între unele şi altele era mică. Îndemânatic, ştia să vadă dintr-o privire osu'!

Rupt sau articulaţia scrântită. Corpul omenesc nu avea secrete pentru el. În culoarea ochilor, în cuta buzelor,

ştia să recu

Noască răul, pricepându-se să stabilească dacă se datora corpului sau sufletului.

Şi câte nu cunoştea ca astrolog: nimeni nu putea să-l întreacă în dezlegarea tainelor cerului. Chiar şi forma şi culoarea norilor aveau pentru el semnificaţia lor. Ştia când aduceau ploaie sau zăpadă, când fulgera sau trăsnea.

— Nu va fi bine, spunea el privind la cer.

Şi deodată totul se adeverea: zăpadă sau trăsnet.

Avea atâta putere de previziune, încât ceea ce spunea trebuia să se întâmple întocmai, fatal, inevitabil, de o precizie aproape matematică. Cu ascuţime şi pricepere, citea dintr-o singură privire, ca într-o carte tot ce se petrecea în ascunzişurile unui suflet sau ale unei conştiinţe…

Nimic nu scăpa ochilor lui scrutători şi pătrunzători: nici faptele, nici sentimentele. Când deschidea gura, nu mai rămânea decât să tremuri căci bătrânul anunţa îndeobşte nenorociri.

O dată unul dintre administratorii lui îndrăzni să-l întrebe, impresionat, cauza scepticismului lui nezdruncinat. Bătrânul surâse liniştit şi, fixându-l pe curios cu ochii lui blânzi şi profunzi, răspunse:

— Asta este viaţa! fără să mai adauge niciun cuvânt frazei clare şi pline de amărăciune.

Mai spune ceva!

Pentru el viaţa era asta: să suferi, să plângi, să lupţi şi să mori. Bucuria, bucuria lipsită de nostalgie, de nelinişte nu intra în socotelile lui. Considera ca un lucru plăcut o duşcă de băutură, nişte bunătăţi de gustat, un pumn de boabe de porumb, dar fără să le acorde mare valoare sau importanţă nici lor, nici altora la fel cu ele. Era sobru în plăceri. Mânca puţin şi bea la fel de puţin. Dormea cât era nevoie şi muncea mult. Era, fără îndoială, în ciuda vârstei lui, cel mai muncitor de pe moşie şi din

împrejurimi.

Avea şi o meserie: făcea plute. Ştia mai bine ca oricine când, cum, unde şi în ce cantitate să adune totora pentru a le face nici prea largi, nici prea late, nici greoaie, nici fragile.

În munca pământului era un exemplu pentru toată regiunea. Când bătrânul Choquehuanka îşi înjuga boi şi, încărcând plugul, pleca să-şi are lotul lui bolovănos, aşezat cam la jumătatea colinei sub nişte stânci prăbuşite, toţi îl imitau, îşi pregăteau boii, îşi chemau ajutoarele şi plecau să răstoarne ţarina, să o defrişeze şi să o îngraşe.

*

„C Fâll Kf H

Bătrânul ducea o viaţă modestă, trăind retras şi cam sălbatic. Era însă un om blând. Îşi cultiva pământul, făcea plute, repara uneltele de pescuit şi-i încânta pe oameni, bătrâni şi copii, cu poveştile lui cu fapte supranaturale, în care spiritele aveau rolul principal.

Cunoştea ca nimeni altul regiunea şi malurile lacului în toate amănuntele. Ştia unde era uşor să prinzi hispi şi unde se afla din abundenţă suche, cu carnea savuroasă şi albă ca vata. Cunoştea locurile preferate ale spiritelor întunericului şi înălţimile unde stăteau păsările prevestitoare de rele, al căror cârâit anunţa nenorocirile ce aveau să aducă oamenilor suferinţe şi lacrimi.

Copiii îl iubeau, femeile îl ascultau şi bărbaţii i se supuneau, îl urmau cu credinţă, orbeşte, şi această supunere era cauza pentru care stăpânii şi oamenii lor îi rezervau multe atenţii şi-i permiteau să trăiască după voia lui, fără să-i ceară servicii în schimbul ogorului de pe panta colinei, pe care i-l lăsaseră să-l cultive, şi-al casei curată şi cochetă ce o ocupa, pe ţărmul lacului…

— Apropiaţi atunci una din plutele astea, comandă bătrânul când văzu că toţi aşteptau de la el dezvăluirea secretului ce aparţinea numai păsărilor.

Pe mal erau mai multe plute cu prora înfundată în mâl.

Hilacata alese una şi-l ajută pe bătrân să se urce în ea. După ce acesta se aşeză în mijlocul ei, îşi sprijini prăjina de podea şi cu o mişcare a piciorului o împinse pe apă. Ambarcaţfa uşoară alunecă lin prin păpurişul de pe mal şi foarte curând se pierdu după cotiturile unui canal.

Păsările se trezeau la trecerea ei şi, fără să se ridice în zbor sau să fugă, se depărtau înotând încet răsucind capetele într-o parte şi-n cealaltă.

Ajuns într-un loc ca o poiană, din care plecau mai multe canale în direcţii diferite, Choquehuanka nu se îndreptă către niciunul dintre ele ci cârmi pluta către desişul de totoras şi se înfundă în el.

Aici păsările, netulburate încă de lumina zorilor, dormeau în cârduri, fiecare specie făcând grup separat. Zulunquias şi quenoqueyas cu pieptul alb ca zăpada şi catifelat; panaş scufundate şi în apă; chocas care abia se zăreau în lumina vagă.

Curând începu să se lumineze de-a binelea.

Culmile munţilor din jurul strâmtorii şi de pe insula Patapatani sau Pakawi se aprinseră luând o culoare portocalie care se proiecta discret pe albastrul palid al cerului. Un pescăruş ţipă în văzduh, învârtindu-se încetişor, şi sticleţii negri îşi încercau glasul în stufăriş. Bătrânul Choquehuanka urmărea cântecul lor, făcând tot ce putea ca să înăbuşe zgomotul plutei pe jumătate scufundată în apă şi care înainta greu prin totoras stârnind în urma sa fâşâitul uşor al tulpinilor ce se aplecau şi reveneau la poziţia lor.

Obosit, bătrânul nu mai putu să avanseze. Cu toate încercările lui, pluta se agita inutil fără să înainteze nicio palmă prin totoras.

Choquehuanka se afla în mijlocul unei împletituri verzi plăcută şi parfumată, dar de nepătruns. Tijele fragile

se înlănţuiau deasupra capului şi era imposibil să le înfrângă rezistenţa. Băgă vâsla în apă ca să-i vadă adâncimea şi, constatând că nu era mare, îşi scoase pantalonii şi intră în ea. La contactul cu răceala neplăcută, scăpă un suspin.

Începu să înainteze încet, pe pipăite, ajutându-se de prăjină. Cercetă cu multă atenţie tijele înalte şi flexibile de totora.

Către vârf, dădeau frunze noi şi înfloreau. Frunzele erau verzi. De un verde închis sus; mai deschis la mijlocul tulpinii;

Albe şi untoase, de un alb curat şi tentant, bune de hrană pentru animale mai jos.

Aici îşi făcuseră cuibul sticleţii cu penele negre, lucioase şi satinate, pătate cu galben pe aripi. Se jucau scoţând ţipete scurte şi ascuţite. Erau aşa de numeroşi, încât stufărişul părea să vibreze de ciripitul lor. Zburau dintr-o parte în alta, agăţându-se de câte o totora şi apucau din zbor muştele sau insectele care, în nesfârşite roiuri, păreau un praf ce se mişca deasupra suprafeţei unduite a stufului.

Choquehuanka dădu puţină atenţie zgomotului din jur. Îl interesau cuiburile, concepute cu o minunată ingeniozitate şi artă pe tulpinile de totora. Se mişca dintr-o parte în alta, privindu-le pe toate, băgând degetele în câte unele şi aplecându-le pe cele mai noi ca să măsoare distanţa la care fuseseră construite deasupra apei.

Munca îi era îngreunată de soarele ce începuse să ardă.

Când crezu că nu mai are nimic de făcut, căci totul fusese văzut, se întoarse la plută cu un aer trist.

Se

Avea acum certitudinea că şi în anul acesta va fi secetă, ca în ultimii ani: o aflase de la cuiburile păsărilor, al căror instinct de prevedere a timpului nu greşeşte

niciodată. Când anul va fi ploios, păsările îşi aşază cuiburile în susul tulpinilor, ca să-şi apere puii de apa lacului ce creşte… Dar acum, toate cuiburile noi erau construite la acelaşi nivel cu cele vechi!…

Ieşind din desiş, dădu peste plutele trimise de Tokorcunki în întâmpinarea lui. Îl luară în cea mai mare dintre ele şi îl conduseră pe uscat, unde ceilalţi îl aşteptau cu toate că nimic nu-i îndemna să-şi facă iluzii.

— Putem să ne facem socotelile pentru anul acesta; vremea nu va fi bună pentru câmp, le spuse Choquehuanka păşind pe uscat.

Ceilalţi aplecară frunţile, consternaţi.

Convinşi de nenorocul lor, dar hotărâţi să facă tot ce omeneşte ar fi posibil ca să nu moară de foame, începură să-şi lucreze pământurile uscate şi prăfuite. Mulţi însă, siguri că

Dumnezeu era mâniat de păcatele oamenilor şi convinşi că voia să transforme în cenuşă pământul pe care ei se făcuseră vinovaţi păcătuind, îşi puseră speranţa în pescuit şi se îndreptară către lac sau îşi aruncară plasele în bălţile râului. Aici se înmulţea peştele suche şi micul bispi care se mănâncă uscat şi prăjit pe jăratic…

Quilco avea încredere în generozitatea pământului. În plus ieşirile pe lac îl făceau să se simtă prost. De fiecare dată când înnoptase pe lac, muncind din greu la năvod, se vedea obligat apoi să rămână în casă câteva zile nemişcat, cu febră şi cu dureri mari în şale.

Dar într-o zi se simţi mai bine şi cum cerul nu părea să-şi schimbe haina lui albastră, plecă să-şi lucreze pământul ce se afla pe panta pietroasă a dealului, la o distanţă de o jumătate de oră de casa lui.

Ceru nevestei să-i înjuge boii, şi când treaba fu gata, îşi luă o prăjină, înşfacă plugul şi, aproape pe brânci, plecă pe drumul lung către ogorul lui.

Ajunse obosit ca niciodată şi trebui să se aşeze un

moment pe o piatră ca să-şi tragă răsuflarea şi să mestece câteva foi de coca. Apoi îşi pregăti plugul, înjugă boii şi apucă prăjina:

— Hăis, înainte!

9 – Oameni de bronz;

— Să nu-mi facă una ca asta! îmi datorează zece pes Os, se supără Troche.

— Şi mie îmi datorează dar nu rămâne mare lucru de pe urma lui.

Troche, cu ţigara între dinţi, se plimba prin ogradă. Ideea de a pierde zece pesos îl necăjea şi se gândea cum să facă să-şi recapete banii de la bolnav înainte ca el să crape. Crezu că a găsit, între cutiile de pe taraba lui avea şi un flacon cu chinină.

Medicamentul putea cel puţin să amâne deznodământul bolii.

Strigă cu voce tare pe nevastă-sa ca să-i ceară flaconul şi, când îl avu, porni cu el spre casa lui Quilco.

Întins pe pat, peste nişte cuverturi vechi de piele, acesta zăcea pe spate. Era palid şi transparent. Tremura sub apăsarea febrei, cu dinţii încleştaţi, cu ochii sticloşi, aproape inconştient, părând că priveşte prin golul uşii către lacul albastru.

Capul îi era legat în nişte zdrenţe pe sub care scăpau meşe de păr negru şi aspru.

De cum îl văzu, Troche îşi dădu seama că omul era pe moarte, înţelese că era fără rost să mai facă vreo încercare de a-l salva şi ascunse flaconul, de teamă ca cei de faţă sau familia să nu-i ceară medicamentul, mărind astfel datoria muribundului. Erau aici, printre alţii, Choquehuanka, şi lângă el o vrăjitoare cunoscută sub porecla de Chulpa (mumia), poate pentru că era uscată, bătrână şi respingătoare. Văzând-o.

Troche se cutremură de spaimă, căci ca toţi indienii era extrem de superstiţios. Credea în orice soi de vrăjitorie

şi avea multă grijă să nu supere pe vreunul dintre cei doi bătrâni. Se purtă faţă de ei politicos şi amabil.

— Adevărat că se simte rău? îl întrebă pe Choquehuanka.

Acesta făcu un gest vag şi răspunse morocănos:

— Nu-l vezi? Nu mai trăieşte până diseară.

— Bietul de el!

Bătrână întoarse capul şi, ridicând mâna încărcată cu foi de coca la înălţimea bărbiei, îl privi cu atenţie în ochi, ca şi cum ar fi vrut să ghicească din această scurtă privire dacă mila lui era sinceră. Troche îşi feri ochii şi Choquehuanka, zâmbind imperceptibil, spuse:

— Lasă doi copii, o nevastă şi pe maică-sa bolnavă.

— I-au dat ceva?

— Tot; dar nu i-a ajutat la nimic. Chulpa o să încerce acum ultimul ei leac, căci ale mele n-au fost de folos. Dacă

Nici asta nu-l uşurează, nu mai este nimic de făcut. Ieri au încercat ceva, dar degeaba.

— Ce?

— Ca de obicei.

Apoi adăugă:

— După sfatul lui Chulpa au tăiat o oaie tânără, grasă.

Care nu a fătat niciodată, şi cu carnea de la ceafă şi de pe picioare pe care au tăiat-o în felii subţiri, au înfăşurat locurile dureroase ale bolnavului. Restul de carne a fost dus şi aşezat exact pe locul unde, în ziua când a arat, a căzut în nesimţire, ca să fie mâncată de spiritele flămânde care, drept mulţumire, ar trebui să redea sănătatea bolnavului pe moarte…

Vorbea rar şi puţin ironic.

— Şi s-au dus dimineaţa să vadă dacă mai era carnea acolo? întrebă Troche, convins şi speriat în acelaşi timp.

— Era tot acolo. A luat-o asta, singura care putea să o atingă, spuse Choquehuanka, arătând-o din ochi pe

Chulpa.

— Şi singura care trebuie s-o mănânce! Ceilalţi ar muri!

Bombăni mumia.

— Şi acum?

— O să-i dea ultimul leac… Uite că-l şi aduce femeia.

Din bucătărie ieşise tocmai nevastă-sa, bine făcută şi plină de ea, despletită şi cu sânii tari aproape goi. Mergea şchiopătând puţin din cauza unei răni pe care şi-o făcuse în talpa crăpată a piciorului şi mersul legănat o obliga să ţină în echilibru o ceaşcă din pământ ars plină cu un amestec urât mirositor, de o compoziţie groaznică. Era făcut din urină veche, sare şi praf fin de sticlă pisată.

Se apropiară de bolnav. 11 ridicară în şezut şi îi deschiseră gura cu ajutorul unei linguriţe. Cu forţa îi vărsară pe gât fiertura îngrozitoare. Quilco se agită un moment, în convulsii, întinzându-şi braţele slabe şi rigide ca şi cum s-ar fi apărat de cei care-i dau băutura greţoasă. Dădu o lovitură în dreapta şi una în stânga. Căscă gura cu un rictus amar şi fixă cu ochii tulburi şi enormi cerul albastru. După o clipă se prăbuşi pe spate… Mai tresări o dată agitându-şi capul, dădu ochii peste cap şi rămase nemişcat… Nemişcat pentru veşnicie.

Troche fugi îngrozit, ascunzând în fundul buzunarului flaconul cu chinină. Peste câmpie răsunară ţipetele mamei celui

— I”. ogradă, pe

—…”… e. ti aproape toţi peonii moşiei.

V-au… „coui să le ofere ca mulţumire tot felul de mâncăruri, băuturi şi alte bunătăţi.

Devreme, în dimineaţa celei de a treia zi, se formă şi cortegiul. Fu un moment de intensă satisfacţie pentru ea, căci fiecare din cunoscuţi venise cu drapelul negru împodobit cu clopoţei şi lacrimi din metal alb. Toţi erau îndoliaţi şi pânzele lor negre dovedeau stima şi cinstea de

care se bucurase defunctul.

Bărbaţi şi femei erau cu toţii îmbrăcaţi în doliu. Femeile îşi acoperiseră capul şi partea din faţă sub o mantie neagră, iar văduva era complet ascunsă sub ea. Nu avea descoperiţi decât ochii şi nasul.

Patru băieţi solizi ridicară năsălia şi, ca la un semn, toate femeile scoaseră un ţipăt jalnic, la care câinii din împrejurimi răspunseră cu un urlet prelung şi dureros. Cortegiul îndoliat se îndreptă în dezordine către cimitir, întâi în pas rapid, apoi în fugă, pentru ca sufletul mortului să ajungă la destinaţia lui veşnică cu aceeaşi grabă cu care corpul avea să ajungă la locul lui de veci.

Se porniseră într-o cursă fantastică pe drumul greu şi lung. Era înspăimântător, căci capul şi picioarele mortului săltau din coşciug şi, în fuga celor ce-l purtau, membrele rigide se bălăngăneau şi capul se clătina neregulat privind drept în soare.

Se făcură două popasuri rapide ca să se golească vreo câteva pahare de rachiu şi să se schimbe cei ce purtau mortul.

La al treilea popas, care după obicei se făcea în apropierea cimitirului, văduva mortului începu să-şi plângă durerea.

La acest ultim popas puseră năsălia pe pământ şi tot cortegiul se aşeză pe vine în jurul mortului, cu privirea îndreptată spre figura lui, pe jumătate descompusă, cu ochii scufundaţi complet în orbite, cu nasul subţiat şi cu buzele înnegrite.

Ajutoarele trimise aici dinainte începură să împartă pahare cu băutură şi foi de coca, pe care cei prezenţi le consumau fără să scoată un cuvânt. Văduva lăsă să-i scape un suspin prelung.

O imitară rudele apropiate şi apoi, ostentativ, toţi ceilalţi.

Mai băură un pahar şi apoi alţi prieteni ridicară pe

umerii lor năsălia ca să parcurgă şi ultima parte a drumului. Abia atunci

Văduva scoase un fel de geamăt cântat, care se desfăşura îţi note lungi şi monotone, întrerupte de fraze scurte:

— Hi… Hii… Hiii, soţul meu!… Hi… Lui… Hiii, aşa de bun!

Hi… Hii… Hiii, m-a lăsat! Hi… Hii… Hiii, pentru totdeauna.

Bocetul creştea în intensitate şi se îmbogăţea în fraze.

Către sfârşit se schimbă într-un monolog plin de durere pe care cortegiul îl asculta într-o pioasă reculegere ca să afle în ce măsură era îndreptăţită jalea ei după mort. Cu vocea monotonă şi modulată după cântecul trist, văduva povestea toată istoria iubirii, suferinţelor şi dezamăgirilor ei. Era un fel de confesiune publică şi o ultimă evocare a întâmplărilor şi faptelor celui mort. O dureroasă evocare a unei vieţi obişnuite

Până în cele mai mici ascunzişuri ale ei.

— Ah! Era bun soţul meu… Mă bătea câteodată, dar nu rău căci mă iubea… Trăia cu alta, dar niciodată nu lăsa casa fără. bani… Îi plăcea să se îmbete, dar era liniştit când bea…

Toată povestea lor simplă fu istorisită până la cimitir. Aici bocetul disperat al femeilor se repetă când prima lopată de pământ căzu peste resturile mortului.

Cu ultima lopată începură însă şi libaţiunile ce ţinură până seara târziu, când se întoarseră acasă.

Reveneau în grupuri răsfirate şi toţi erau beţi morţi. Oamenii cântau cântece de jale, iar femeile se văitau de după pelerinele lor negre. Cântece şi bocete răsunau trist în stepă, speriind numeroasele păsări de pe malul lacului şi făcându-le să se ridice în zbor.

Noaptea se apropia şi soarele arunca ultimele lui

raze spre apus, dincolo de munţii îndepărtaţi ai strâmtorii, apărând şi dispărând după norii negri şi mari care acoperiseră aproape tot orizontul şi care înaintau către câmpie, ca o perdea ce se trage.

— Cred că se strică timpul. O să avem zăpadă, spuse Tokorcunki tovarăşului său arătând spre cer, căci în ciuda beţiei nu-şi putea învinge neliniştea pricinuită de starea vremii.

Ceilalţi nu-l luară în seamă. Mergeau la braţ, susţinându-se reciproc să nu cadă. Cei care nu mai puteau, se întindeau de-a lungul drumului şi rămâneau să doarmă cu nasul în pământ somnul adânc al beţivilor, riscând să intre în somnul greu şi fără vise al morţii…

Choqueia, văduva, beata până la idioţenie, înainta sprijinită de alte două femei, aproape în patru labe. Încetase să plângă şi să bocească, dar continua să scoată aceiaşi notă monotonă şi tristă, ceva mai aspră acum după atâta timp. Mergeau toate trei pline de jale, împiedicându-se de pietrele şi crengile de pe potecă. Una dintre tovarăşele ei era mama mortului. Cealaltă, nici mai bună, nici mai rea, nu se oprea din bocit decât ca să vorbească de afaceri.

— Vezi cum vinzi măgarul! Bărbatul meu o să-ţi dea un preţ bun pentru el şi poate că te iartă şi de datoria mortului.

Ei se iubeau mult… Hi, hi, hi!

Coborând o pantă a drumului, se împiedicară de un om căzut în mijlocul potecii. Era soţul celei cu afacerile. Femeia îl recunoscu şi lăsând braţul văduvei se apropie de beţiv şi încercă să-l trezească. Dar nenorocitul părea mort. Îl târî până în şanţ cu greutate şi, obosită de efortul făcut ca să-l aşeze mai bine, căzu peste el şi adormi.

Celelalte două femei continuară drumul fără să se ocupe de tovarăşa lor, dar mersul le era acum foarte nesigur. Cădeau la fiecare pas şi trebuiau să meargă cu

timpul în patru labe până să se poată ridica în picioare. La una dintre aceste mişcări, văduva căzu în şanţul acoperit cu pir de la marginea drumului. Simţind moliciunea lui, se întoarse pe burtă şi adormi cu picioarele sus şi capul jos, în timp ce soacra se rostogolea şi ea la câţiva metri mai departe, ca o masă inertă.

Norii continuau să înainteze pe cer ameninţători. Acoperiseră complet soarele şi umbrele lor se reflectau pe lacul ale cărui ape păreau de plumb, dând priveliştii un aspect de dezolare şi tristeţe nesfârşită.

Începu să se întunece de-a binelea şi, în zarea încă liberă de nori, străluci o steluţă timidă şi nehotărâtă.

Un flaut singuratic răsună pe drum. Venea pe potecă un om înalt, gras şi viguros. Trecu indiferent pe lângă cei care zăceau pe jos dar ajungând lângă văduvă şi recunoscând-o, se opri. Scoase flautul din cu/ă şi ochii lui cenuşii luciră câteva clipe ca o scânteie de foc. Aruncă o privire în jur. Drumul era gol. Atunci, hoţeşte se apropie de ea.

— Choqueia! strigă scuturând-o de braţ, cu ochii înfipţi în sânul dur al femeii.

Aceasta abia mişcă. Ai fi zis că-i moartă dacă o respiraţie grea nu i-ar fi mişcat pieptul.

văzuse Tokorcunki, timpul începu să se strice pe la stirşitul lui august.

Mase de nori negri se ridicau de după munţi sau de pe suprafaţa lacului şi acopereau orizontul către apus, în timp ce în cealaltă parte strălucea cerul albastru şi soarele lumina puternic zarea senină a câmpiei şi vârfurile albe ale lui Illimani.

Dar chiar în seara aceleiaşi zile totul se schimbă.

Norii joşi, imenşi şi greoi cuprinseră tot cerul şi păreau gata să zdrobească câmpia tăcută sub apăsarea cenuşiului sau negrului lor, de parcă erau încărcaţi cu funingine. Lacul zăcea nemişcat, fără cea mai mică

unduire, şi părea o placă netedă de plumb dintr-o singură bucată. Peisajul deveni aproape dureros de trist cu atâta întunecime din cer şi de pe pământ.

Dimineaţa căzu zăpada.

Acum cerul părea transparent, iar peisajul strălucea într-o splendidă lumină albă.

Ninsoarea care cădea în fulgi mici şi tăcuţi acoperi ca o mantie de hermină toate reliefurile câmpiei, nivelă suprafeţele neregulate şi împodobi cu o preţioasă strălucire acoperişurile caselor şi dunele râului.

Totul părea mort şi îngheţat. Niciun zgomot nu spărgea liniştea câmpiei, reculeasă într-o tăcere de biserică.

Colonii stăteau închişi în casă şi reparau uneltele lângă focurile făcute din baliga uscată a boilor. Fumul hornurilor se ridica spre cer în coloane subţiri şi albăstrui. Femeile scoteau de prin colţurile cămărilor fructele uscate şi seminţele care începuseră să încolţească.

Soarele se ivi în a treia zi şi câmpul apăru într-o nouă înfăţişare de o frumuseţe fantastică, de nedescris.

Tolăneau pe sacii cu îngrăşământ, obosiţi de drumul lung, căci veneau din colţurile cele mai îndepărtate ale moşiei.

Choquehuanka fu printre primii care îşi făcu apariţia, după hilacata. Atelajul lui era împodobit cu ornamente colorate şi cioburi de oglinzi lucitoare şi după el urmau cei patru măgăruşi încărcaţi cu bălegar. Tokorcunki ţinea în dreapta sceptrul cu mâner de argint. Pe piept purta în cruciş biciul împodobit cu panglicuţe şi pe spate se zărea mânerul cu încrustaţii de la chonta.

Păsările răpitoare se învârteau deasupra animalelor ce zburdau libere sau păşteau în iarba verde de-a lungul râului.

Taurii mugeau, împiedicaţi în frânghi; băteau cu copitele în pământ gata de luptă sau încercau să se

încaere. Se auzeau râsete, voci poruncitoare, mugete. Totul fremăta de neobişnuita agitaţie, în timp ce peonii împodobeau capetele boilor cu bucăţi de stofă, ornate cu cioburi de oglinzi care sclipeau intens în soare sau puneau la capetele jugurilor mici steguieţe albe, roşii, verzi, galbene, care se agitau în vânt ca aripile fluturilor.

Troche sosi la ora opt, călare pe un catâr cenuşiu cu pată albă în frunte. Purta pălăria cu boruri largi pe ceafă, ponchoul împăturit pus pe unul din umeri, batistă roşie înnodată la gât şi la cizme pinteni lungi, în mână avea biciul, iar la oblânc lucea teaca revolverului.

— A venit toată lumea? întrebă el pe hilacata.

— Da tata.

— Atunci, la treabă!

Fiecare peon îşi duse boii la locul indicat. Se aşezară apoi cu toţii în şir, păstrând între ei un spaţiu suficient pentru ca animalele să nu se lovească în mers-La un semn al lui hilacata, înălţat în picioare pe vârful unei coline la poalele căreia se întindeau ogoarele, primele patruzeci de atelaje porniră în acelaşi moment. Din pământ se ridică o pulbere uşoară şi în aer se răspândi mirosul de pământ reavăn.

Boii înjugaţi înaintau în ordine, cu grumazul întins, cu picioarele sigure, lăsând urme în pământul clisos şi roşcat ce părea îmbibat cu sângele multor generaţii de sclavi, îi urma un peon, azvârlind în brazdă bălegarul umed şi după el venea o femeie punând din loc în loc, la distanţe egale şi cu o deosebită îndemânare cartofii. Urma apoi un alt peon care

Arunca bălegarul peste semănătura şi coloana era încheiata de un ultim atelaj ce acoperea brazda şi lăsa în dreptul fiecăreia ţăruşii lungi şi drepţi.

Toată săptămâna peonii fură ocupaţi cu muncile semănatului, care le goliră sacii şi depozitele. Pentru lunile de vară, ce se profilau secetoase şi ameninţătoare după

îngheţurile ce continuau încă la sfârşitul lui octombrie, trebuiau să recurgă, la expediente ca să aibă ce mânca. Gerurile fuseseră neobişnuite în această perioadă a calendarului indigen şi de o neiertătoare asprime.

Până la urmă trebuiră să recunoască perspectivele unui an rău.

Mulţi lăsară membrilor familiei – hiuhuatas – sarcina de a se achita de obligaţiile faţă de proprietar, îşi luară plutele şi, înfruntând strâmtoarea Tiquina, traversară lacul cel mare ca să se ducă să pescuiască prin părţile dinspre Sotalaya, Ancoraimes şi Carabuco. Alţii emigrară spre Yungas şi

Sorata, dar cei mai mulţi luară drumul oraşului ca să se angajeze ca zilieri.

Tokorcunki nu putu să plece: treburile îl reţineau pe moşie. Profită de inactivitatea lui forţată ca să-şi facă o plută nouă, căci a sa, obosită de bătrâneţe (fusese folosită mai mult de opt luni) începuse să putrezească. Era înnegrită, diformă şi apa pătrundea prin ea.

Opt zile se ţinu de treaba asta, după care se gândi că ar trebui mai bine să vândă la târgul vreunui sat apropiat taurul nărăvaş dar frumos pe care, din păcate abia îl cumpărase de şase luni.

Nu ştia ce să-i mai facă sălbaticului animal.

Instinctul de libertate îi era aşa de puternic, încât, nu recunoştea pe nimeni ca stăpân. Când Tokorcunki încercă să-l îmblânzească se proptea pe picioarele dinainte cu capul în sus, cu urechile ridicate şi-l privea în faţă, agresiv, cu ochii aprinşi, nesupus, impozant şi teribil.

Într-o zi, unul dintre fiii săi, băiat curajos şi puternic, intră în luptă cu el. Ca un fulger se repezi taurul la băiat şi luându-l în coarne îl azvârli în mijlocul unei bălţi din apropierea curţii unde, în timpul ploilor, păsările de apă veneau să prindă mormoloci şi peştişori.

Tokorcunki rămase uimit. Cu siguranţă blestematul

avea pe dracul în corp. Nimeni nu provocase atâtea pagube in re

I

— Se vede după ochi şi n-ai să-l poţi vinde. E bun numai pentru carne.

— La preţul pe care-l spui, vorbim degeaba.

— Dar dacă îţi dau şaptezeci şi cinci şi aldămaşul?

— Nici optzeci. Pe mine m-a costat mai mult.

— Bine optzeci, dar atât.

Tokorcunki dădu din cap.

— Cât vrei, ca să încheiem o dată, spuse cumpărătorul, care începuse să se înfurie.

— Cel puţin nouăzeci şi aldămaşul.

— Să-l ia cine-o vrea, tata. Noroc bun!

— Noroc!

Omul se depărta. Tokorcunki, scoase punga şi, oferind coca şi tovarăşilor lui, începu să mestece.

— Cred că la preţul ăsta n-o să-l dai, observă Aparia.

— O să-l dau, ai să vezi.

— Toţi au trecut pe aici şi nimeni nu-ţi oferă nimic.

— S-au vorbit între ei. Când o fi să plecăm să vezi că o să-mi dea cât le cer.

Aşa se şi întâmplă.

Se făcură că pleacă. Când măcelarii văzură că iau cu ei animalul se făcură şi ei că îl văd din nou şi se îngrămădiră în jurul proprietarului şi al însoţitorilor săi.

Întrebară de preţ. Unul oferi jumătate; altul mări oferta cu cinci pesos şi aşa, din cinci în cinci, ajunseră la suma oferită de al doilea cumpărător. Tokorcunki se arătă neînduplecat: cunoştea manevrele măcelarilor şi nu era prima dată când avea de-a face cu ei. Ştia că dacă nu i se dau nouăzeci de pesos şi aldămaşul, duce taurul la piaţa din oraş şi acolo o să-l vândă la adevăratul lui preţ fără vorbe şi tocmeli inutile.

Cel de al doilea cumpărător se prezentă din nou de

data asta cu o sticlă de lichior şi un pachet de bancnote în mină şi îi spuse întinzându-i sticla:

— Aici ai aldămaşul şi aici, arătându-i banii, cei optzeci de pesos pe care ţi i-am oferit. Taurul îl iau eu.

— Am spus nouăzeci şi nu scad, se încăpăţână hilacata fără să primească sticla.

— Ai să pierzi banii… Că te văd că eşti nebun. Dar trebuie să fii înţelegător… L-ai moşule, şi nu scăpa ocazia.

Scoase de dedesubtul panebou-lui un pahar de metal şi, umplându-l până la margine, îl întinse lui Tokorcunki ca să-l oblige.

Dar acesta rămase neînduplecat.

— Degeaba, la preţul ăsta nu-l vând.

— Am băut şi nu mai dau înapoi: optzeci şi cinci.

— Nouăzeci.

Celălalt văzu că degeaba insistă. Numără nouăzeci de pesos, îi azvârli cu hotărâre la picioarele lui Tokorcunki, îşi chemă tovarăşii, întoarseră taurul şi, după ce-i schimbară lanţurile, îl luară cu ei spre bucuria lui Apana care se vedea de-acum înainte scăpat de o vecinătate atât de periculoasă.

VI

Sfârşitul lui octombrie.

Foamea face ravagii în regiune. Zilnic trec pe drumurile arse şi prăfuite şiruri de nenorociţi. Merg în urma năsăliilor pe care se leagănă contururi înţepenite de corpuri omeneşti acoperite cu cârpe negre. Se aud peste tot plânsetele celor rămaşi în viaţă şi blestemele pentru asprimea unui destin nefericit în care viaţa omenească poate fi nimicită de foame.

Nicio urmă de verdeaţă nu înveseleşte întinsul podişului pustiit şi uscat de secetă. De peste tot se ridică nori de praf care se plimbă de colo-colo într-o fantastică procesiune.

Familiile se pregătesc totuşi să celebreze alma

despachu

(sărbătoarea morţilor). Ştiu că dacă nu o fac, sufletul chinuit al mortului nu se va îndepărta de căminul părăsit şi va ocupa mereu locul lui obişnuit din timpul vieţii, tulburând cu plânsetele lui liniştea şi aşa nesigură a celor vii.

Dintre numeroasele familii de pe moşie preocupate ca să strângă alimente şi băutură pentru a celebra ziua morţilor ca să-şi recâştige astfel sfânta linişte a sufletelor Carmelei, văduva lui Manuno, nenorocitul drumeţ, îi era cel mai greu să iasă cu bine din acest impas. Biata, nu putea să trăiască liniştită. Moartea tragică a soţului ei, survenită poate într-un moment de păcat, o chinuia. Noaptea, în şuieratul dureros al vântului, i se părea că aude vocea lui care se vaită, în umbrele

Carmela oftă din adâncul sufletului. O imită bătrânul

Choquehuanka şi ceilalţi suspinară, la rândul lor.

Deodată se auzi un bocet slab ca mieunatul îndepărtat al unei pisici. Toţi se întoarseră către văduvă.

Cu capul aplecat în piept şi înveşmântată în pelerină, stătea imobilă, absentă.

Choquehuanka se ridică şi privi împrejur cu neîncredere şi teamă: spiritul mortului plutea printre ei şi trebuia să se îndepărteze.

Îşi scoase din gură foile de coca mestecate şi aruncă bulgărul în direcţia lacului spunând cu voce rugătoare:

— Pleacă, suflet îndurerat, pleacă!… Ai mâncat, ai băut, du-te!…

În aceeaşi clipă, rudele, invitaţii şi văduva apucară cutiile goale şi începură să le lovească între ele cu putere stârnind un zgomot infernal. Aruncară apoi cu pietre în văzduhul care răsună de vocile lor răguşite ce strigau furioase:

— Pleacă, suflete, pleacă! Nu ne aduce nici plânseteie, nici vaietele tale… Du-te!

„Du-te! Pleacă!”, se auzea în toate părţile. Şi ţipătul de ameninţare şi teamă părea că îşi găsise ecou în vântul care gemea printre ierburile aspre ale muntelui, în lungi şi stridente şuierături…

O dată plătite datoriile către morţi, trebuiau să se gândească acum la foamea celor vii.

Emigrară în masă.

Agiali se încăpăţână să nu părăsească plantaţiile.

De la ultimul lui drum în vale îi crescuse dragostea faţă de locurile natale şi nici nu se gândea să le părăsească. De ce să plece să caute aiurea dacă aici chiar, în sânul bogat al apei lor poate afla mâncarea pentru familia lui, flămândă şi nevoiaşă?

Nu trecea el oare printre ai lui drept un model de forţă, de îndemânare şi de încăpăţânare? Sau era atât de nevolnic încât să nu aibă măcar plută proprie şi să trebuiască să cerşească tovarăşilor săi una, s-o împrumute ca să plece noaptea să pescuiască în ape străine? Nu! Pluta lui uşoară, graţioasă şi nouă îl aştepta aici, pe malul apei! Cu ea o să plece în larg şi, străduindu-se, îşi va găsi pe apă recompensa dârzeniei sale.

La început îşi încercă norocul în apele apropiate, dar fără rezultat. Se îndreptă apoi către vărsarea râului Desaguadero şi aici ostilitatea indienilor urus îi puse în pericol viaţa, căci fu izgonit de locuitorii duri şi curajoşi ai acestor regiuni. Se duse în sfârşit pe lacul mare, dar nu-i folosi la nimic recolta bogată de peşte dobândită căci îi putrezi. Înainte de a ajunge la oraş.

Fu obligat până la urmă să imite exemplul celorlalţi, căci dorea să se însoare, aşa cum îşi propusese, la sfârşitul anului, de Crăciun. Se mai gândea încă să-i uimească pe ceilalţi ţărani prin luxul şi bogăţia nunţii lui. Era necesar, gândea el, să depăşească în belşug tot ceea ce până atunci se văzuse pe moşie. Să rămână întipărită în memoria tuturor oamenilor amintirea risipei lui.

Ultimul eveniment fericit pe care-l sărbătoriseră în regiune fusese căsătoria decedatului Quilco cu frumoasa Choquela. S-a dansat timp de o săptămână fără odihnă şi nu existase niciunul în aceste zile să nu mănânce după gustul lui şi să nu bea atât cât avea chef. Amintirea rămase peste ani şi de atunci datează stima şi consideraţia pe care toţi o poartă văduvei şi azi chiar.

Voia să-i facă să uite această amintire.

Pentru moment, se hotărî să vândă boii cei bătrâni şi să rămână cu cei tineri. Erau prea bătrâni ca să-i mai folosească la arat, căci îi moştenise deja maturi de la tatăl său şi-i folosise şi el cinci ani. Era destul. Va vinde de asemeni şi catârul cenuşiu, cu urechi mici. Cu mersul lui de broască îl încurcă la fiecare drum.

Dar asta nu ajungea. Şi nici nu voia să ceară bani cu împrumut. Căsătoria pornită pe datorii se desface. Nu-i mai rămânea decât să se angajeze ca ajutor de zidar, muncă ce se plătea foarte bine.

În seara dinaintea plecării ieşi în calea logodnicii pe colina Cusipata, mai cenuşie acum ca niciodată. Părea pârjolită, şi turmele de ori ridicau nori de praf, păscând iarba rară ce creştea printre stânci.

Wata-Wara, după cum prorocise viitoarea ei soacră, rămăsese însărcinată şi se împliniseră cinci luni.de când tânăra simţea crescând în pântecul ei fructul păcatului.

— Nu, tatai.

Preotul zvârli o privire iscoditoare băiatului; după îmbrăcăminte ştia să crhtărească punga şi după trup, largheţea sau meschinăria cuiva. Băiatul purta o cămaşă necârpită, un poncho în culori vii, o tocă nouă de lână şi pălărie de castor.

Era deci bogat. Afară de asta era bine făcut şi musculos, ceea ce însemna că era bine hrănit. Hotărî:

— Cincizeci de pesos.

Agiali ameţi. Cincizeci de pesos? Niciodată nu plătise

el suma asta pentru un singur obiect. Cincizeci de pesos costa un tăuraş, un măgar, o piele grozavă de tigru. Trebuia să mai reducă din bani.

Don Hermogenes se înfurie. Avea multă bătaie de cap cu salvarea sufletelor enoriaşilor lui. Îşi închipuia oare acest păgân rătăcit că îndreptarea sufletului său păcătos şi murdar făcea mai puţin ca cincizeci de pesos?

— Păcătos blestemat! Vrei să te ating? Câine! Atunci na! Ca să ştii altă dată să nu mai fi animal şi nici să nu te mai gândeşti la păcat…

Desprinse din peretele de lângă uşă o vână de bou enormă şi începu să croiască peste spate pe logodnic, care nu se ridică din genunchi şi, cu capul aplecat, accepta împăcat sfânta şi generoasa indignare a păstorului de suflete.

— Ştiţi voi ce vă sunt eu?… Netrebnicii care nu se tem de Dumnezeu şi ştiu să se gândească numai la păcat şi la plăcerile lor, uită că există un preot; care vă este ca un părinte…

Ce faceţi voi pentru el? îi aduceţi voi vreodată un miel, niscai găini, un coşuleţ cu ouă, câteva fleacuri care să-i facă plăcere?… Niciodată! Şi pe urmă, când aveţi nevoie de bunul părinte şi vreţi să obţineţi iertarea cu rugăciunile lui, vi se pare scump ce vă cer…

Alerga prin cameră, împiedicându-se de scaune, plin de supărarea pe care şi-o exprima sincer.

— Credeţi poate că vă cere bani ca să-i strângă pentru el? Banditţilor! Nu vedeţi că, biserica, sălaşul Domnului se

Prăbuşeşte, ca acoperişul e găurit, şi trebuie cârpit, pictat, lăcuit?… E mult, cincizeci de pesos, nu? Banditule. Meriţi să te ucid.

Şi… Jap! jap! jap! făcu să plesnească din nou loviturile vinei de bou pe spatele puternic al băiatului, care se frământa de durere dar mai ales pentru că aprinsese

mânia sfântă a reprezentantului lui Dumnezeu pe pământ…

Obosit de pioasa predică, bunul părinte se opri. Pe fruntea lui îngustă şi turtită apărură broboane de sudoare, pe care şi le şterse cu o batistă mare, roşie cu galben. Pufnea, umflându-şi obrajii. Ochii mici, cenuşii, cu gene groase şi drepte, scăpărau scântei care îi subliniau privirea cinică şi ipocrită.

Se opri în faţa indianului:

— Spune-mi, păgânule, nu-ţi este frică de iad?

— Iertare, tatai, murmurj. băiatul într-adevăr speriat.

— Atunci, dacă ţi se pare scump cincizeci de pesos, nu te căsători prin biserică şi trăieşte ca animalele fără binecuvântarea mea. Dar în cazul ăsta teme-te de iad… Iadul L.

Iadul!… Înţelegi, păcătosule?… Iadul, îţi spun!!

Tot pronunţând numele locului blestemat, îl apucă din nou furia. O mânie puternică şi sinceră, de disperare, pentru meschinăria indienilor care se accentua din ce în ce, pe măsură ce anii proşti erau mai numeroşi. Era furios văzând că vorbele lui nu mai inspiră teama adâncă pe care el ar fi dorit-o şi că înseşi ameninţările lui cu iadul erau din ce în ce mai puţin eficace, înainte, la simpla pronunţare a numelui locului blestemat, indienii tremurau şi se azvârleau în genunchi la picioarele lui. Cămările era pline cu daruri, atât de bogate încât din vânzarea lor îşi făcuse o rezervă de fonduri pe care voia să le lase fiinţelor venite pe lume prin opera şi fapta cărnii, care…

Deh, carne era!… Şi îl învinsese şi pe el făcându-l să cadă în păcat. Pentru aceste făpturi se chinuia, ca să le poată şterge sărmanelor, stigmatul din naştere, prin aur, care acoperă şi învinge totul…

— De unde eşti, pungaşule?

— Din Kohahuyo, tatai.

Don Hermogenes se opri în faţa băiatului şi faţa i se

linişti. Ştia el, ca nimeni altul, că indienii din Kohahuyo nu erau bogaţi, îi jupuiau şi stăpânul şi administratorul şi dacă mai rămâneau pe moşie era pentru că, la fel ca şi câinii, erau

Legaţi de locul unde se născuseră. Era deci sincera rugămm

Tea tânărului.

— Atunci eşti peon de-al lui Pantoja.

— Da, tatai.

— Bine; pentru că stăpânul tău este prieten cu mine am să-ţi «fac o reducere. Ai să-mi plăteşti doar douăzeci de pesos.

Acesta era preţul pe care-l ştia Agiali şi trebui să accepte.

— E tânără logodnica ta?

— E tânără.

— Şi probabil frumoasă.

— Nu mai este alta ca ea, răspunse cu naivitate şi mândrie

Agiali.

Preotul surâse şi ochii începură să-i lucească.

— O jşti oare să se roage… $*

— Nu, tatai, nu ştie. Sf l”.

Don Hermogenes simula spaimă şi disperare.

— Nu ştie să se roage, spui? şi făcu nişte ochi mari. Trebuie s-o trimiţi aici ca să înveţe, ca şi fetele de afară.

Cu mâna, arătă spre curtea însorită, unde într-aidevăr băiatul văzuse la intrare câteva indiene tinere îşi graţioase.

Asta cerea «preotul. O contribuţie fructuoasă şi plină de farmec. Toate fetele, înainte de căsătorie, erau obligate să lucreze o săptămână în casa parohială, unde un indian bătrân şi ursuz, portar, clopotar şi adesea şi paracliser le învăţa să se roage.

Fetele veneau cu hrană şi pături ca să nu facă

neorânduială bunului ipărinte care, istiind că lipsa de activitate naşte gânduri rele, imaginase o îndeletnicire ce ocupa timpul fetelor, aducându-i în acelaşi timp şi lui foloase apreciabile. Le dădea piei de oi pe care trebuiau să i le înapoieze transformate în scurte, poncho-uri sau aguayos care nu ar fi fost nici frumoase, nici moi, dacă lâna nu era pregătită cu deosebită grijă sau nu era scărmănată îşi curăţată cum trebuie. Pentru ca domnul părinte să poată şti dacă lucrul a fost bine făcut, amabil şi inventiv, imaginase un procedeu special şi foarte eficace: strângea lâna scărmănată într-o grămadă mare şi cu braţul ridicat deasupra capului, lăsă să cadă pe ea un ac gros care trebuia să străbată grămada ide lâna şi să se înfigă perpendicular în pământ. Dacă acul se oprea în lâna, scărmănatul nu fusese bun şi obositoarea îndeletnicire trebuia luata de la început...

«< «... j-xcui, p în”. i. jt-i...”, ioau; femeile tinere şi frumoase, fără excepţie – se arătau a fi grele de cap, căci în timp ce acelea mai urâte se întorceau la casa lor numai după câteva zile de recluziune şi asta fără a trece prin mâinile domnului părinte pentru examen, cele tinere stăteau toată săptămâna sau parte din ea sub îndrumarea lui şi erau obiectul unei constante atenţii din partea reverendului părinte...

Odată cu obişnuitele ploi din decembrie, la fel ca rândundele care se întorc la căldura cuibului, reveniră şi emigranţii pe4 g-asele lor. Se întorceau slabi şi palizi de foame şi nesormi>. Le ieşeau în întâmpinare rudele şi mai slabe. Arătau ca nişte umbre, care surâdeau fără căldură, fără vorbe de bun venit... Se întorceau înf rânţi de viaţa sordidă a oraşului, dar cu punga plină, iar podişul îi primea cu bunătăţile care să le astâmpere foamea; lacul cu cuiburile de păsări pline de ouă proaspete, iar pământul cu foi proaspete de kanahua.

Dar cutiând ambele se teuminară.

Cuiburile păsărilor fură golite înainte de a se fi terminat clocitul şi păsările emigrară. Teama de a nu rămâne fără recoltă dacă vor devasta kanahua şi teribilele colici provocate de abuzul de frunze crude îi obligară să facă apel la ibanii câştigaţi ca salariaţi. Şi, ca niciodată, aşteptau cu toţii nerăbdători să le vină rândul să plece ca pongo la oraş.

Moşia dădea patru pongo şi un vânzător (alţiri). Patronul rămânea cu un pongo şi un alţiri iar pe ceilalţi îi împrumuta prietenilor sau rudelor, pe preţuri ce variau de la 150 la

220 de pesos pe an. În toate ziarele se putea citi anunţul său:

Pablo Pantoja închiriază p o n g o's.

Cel puţin cei închiriaţi aveau ce mânca în casa stăpânilor.

Şi tot ce cereau ei acum era să mănânce, să-şi ucidă foamea, adică să supravieţuiască.

Agiali. fu printre ultimii care se întoarse acasă. Când mama şi fiul se întâlniră spre seară, pe drumul acum mărginit de vegetaţia verde, plăcută şi parfumată, abia de se recunoscură.

Se schimbaseră mult arriândoi. Ea era mai bătrână şi două şanţuri adânci îi întăreau rictusul amar al gurii; părul fără

— Moşmoane de-ale Chulpei. S-a lăsat pe mâinile ei şi ea a făcut toate. Nu mă pricep. Niciodată n-am avut nevoie de aşa ceva.

— Ai ceva să-mi dai? Mor de foame, spuse băiatul, fără să simtă nedreptatea aluziei.

Bătrâna făcu din nou un gest. Alimente nu mai erau multe în casă. Se terminase quinua ce mai rămăsese şi trăiau cu verdeţuri şi alge culese de pe lac, cu ouă de raţă fierte şi dacă aveau noroc cu carne aspră de caracbis sau de raţă când prin cine ştie ce minune se lăsa vreuna prinsă

în plasă. Ea se bazase mai mult pe ce avea să-i aducă el şi de aceia îi ieşise înainte.

— N-ai pâine? spuse arătând din ochi sacul pe care băiatul îl ducea pe umăr.

— Am puţină dar am să ţi-o dau acasă. Ajută-imă să duc asta, că sunt frânt…

Şi trecu pachetul bătrânei înfometate.

Fraţii mai mici ieşiră şi ei în calea lui Agiali cu strigăte vesele de bucurie. Ştiau că nu peste mult aveau să se înfrupte cu pâinea al cărei gust nespus de plăcut aproape că-l uitaseră…

Îţi făcea rău să-i vezi. Erau îmbrăcaţi cu nişte cămăşuţe de tucuyo deschise la piept şi prinse la brâu cu o eşarfă. Prin deschizătură li se vedeau corpurile plăpânde, negre şi osoase.

Agiali dădu fiecăruia dintre copii câte o jumătate de pâine.

Pe care micuţii o devorară în tăcere lângă uşa bucătăriei, culegând cea mai mică fărâmitură care le cădea din gură, liniştiţi acum în faţa fericirii mult dorite. Nici nu se uitau la cei doi câini mari, păroşi şi slabi care, aşezaţi pe labele dinapoi, îi urmăreau neclintiţi salivând, cu ochii ţintă la bucata de pâine pe care copiii o savurau încetişor, cu plăcere, ca şi când niciodată nu mai gustaseră ceva atât de gustos.

Băiatul luă câteva pâinişoare şi-i spuse mamei sale:

— Vezi mamă, caută prin sac puţin porumb şi fierbe-l până mă întorc. Mă reped până la Wata-Wara.

Ieşi.

Apropiindu-se de casa logodnicii, câinii începură să latre şi, la zgomotul lor, apăru şi bolnava, în golul arcului de chirpici al porţii. Era palidă, slabă, transparentă şi părea albă ca bluza care-i acoperea bustul. Albă şi cu ochii mari. Părul, albastru de negru ce era, îi cădea în două cozi groase pe umăr şi era despărţit în două pe creştet de o

cărare lungă, în timpul zilelor de boală şi de zăcut, pielea feţei i se albise şi în stră

Lucirea figurii ovale ochii luminau puternic, mari, negri şi expresivi.

Îşi văzu logodnicul. Un val de roşeaţă îi coloră obrajii şi un surâs dulce şi vesel îi însufleţi figura:

— Tu erai? Nu mă gândeam să te întorci aşa repede.

Te-am văzut venind îşi ţi-aş fi ieşit în întâmpinare cu mama, dar vezi… Nu pot!

Roşeaţă se făcu mai intensă.

— Am auzit c-ai fost foarte bolnavă.

Ştiu.

— Dar acum?

— Acum sunt bine… Dar aşază-te, oi fi obosit. Mi-ai

P adus ceva?

— Ţi-am iadus astea.

Băiatul îi dădu pâinile, pe care tânăra se grăbi să i le ia din mână, cu bucurie îşi poftă.

— Şi cum ai dus-o pe acolo? întrebă Coyllor primind una din pâini ide la fiica ei.

— Bine, multă muncă.

— Mai bine pentru voi. N-o să duceţi lipsă de mâncare.

Pe la preot ai fost?

Agiali povesti cum s-a desfăşurat întâlnirea cu preotul, fără să treacă sub tăcere bătaia, şi le înveseli pe cele două femei.

— Binecuvântate să-i fie mâinile, spuse fata privindu-şi şăgalnic logodnicul.

— Cum sunt semănăturile? întrebă la rândul său Agiali.

Făcură un gest amăfât. Mergeau rău. Abia dacă vor avea ceva grâne şi niscaiva cartofi; restul s-a pierdut.

— Plouă prea puţin, adăugă mama fetei, şi e frig. Cred că rămânem fără recoltă.

Era preocuparea generală. Timpul se făcuse imposibil:

Ploua rar, îngheţa mereu şi într-o zi căzuse o grindină care strică totul. O văzuseră venind aşa cum şi-o imaginaseră întotdeauna: un moş tare bătrân cu o barbă lungă şi albă, rău şi înverşunat, care se ascundea după nori şi azvârlea cu pietre acolo unde se lepădase un copil… Ignorante, încercară să înlăture pericolul cu mijloacele lor obişnuite. Fugiră pe deal, aprinseră nişte focuri mari şi, agkând mâinile împreunate în chip de rugăciune, începură să strige şi să se roage: treci!

Treci! Dar norii, se prăbuşiră sub greutatea gheţii şi pietri

I,!

Urmând cu umilinţă; pe cei în vârstă, tinerii intrară în ogradă în genunchi şi aici toţi oaspeţii, unul mai mult; altul mai puţin; unii cu ironie, alţii cu tandreţe; unii greoi sau alţii râzând, le trecură pe dinainte rostind vorbe sfătoase de prudenţă sau resemnare.

— O să fiţi fericiţi numai dacă o să fiţi cinstiţi, le spuse

Coyllor – Zuma, vărsând un val de lacrimi.

Choquehuanka, îmbrăţişându-şi cu tandreţe copilul favorit, până ieri sursă de bucurii părinteşti, îi spuse între suspine:

— Niciodată să nu te plângi ide soţul tău, fata mea şi niciodată să nu spui nimănui secretele casei şi ale inimei tale. Dacă ai ceva împotriva soţului tău, fă o groapă adâncă în pământ, ascunde acolo durerea ta şi pune deasupra o piatră ca nici rădăcinile ierbii să nu se hrănească din locul acela…

Sfaturile celor bătrâni fură pline de înţelepciune. Le erau spuse la ureche în timp ce tineretul, în cerc, bătea tobele şi sufla în flaute.

Wata-Wara se duse apoi să se aşeze în colţul ogrăzii

în faţa unui tari, cu faţa acoperită de un voal prin care nu i se

— Vedeau decât ochii mari şi expresivi. Agiali se urcă pe estradă, aşezăradu-se singur în mijlocul ei. Cei doi se priveau de la distanţă nemişcaţi, tăcuţi de parcă erau de piatră.

Prietenii începură să treacă prin faţa lor, depunând fiecare darurile alcătuite din alimente, în coşul tinerilor căsătoriţi. Unul aduse o legătură de coca, celălalt o bucată de carne bună, alţii o sticlă de alcool sau o măsură de porumb copt ori uscat. Aşa trecură toţi prin faţa lor după care tinerii se adunară în jurul estradei, prinzându-se cu veselie în hore ce se încingeau în ogradă sau afară, dar nu se depărtau niciun moment ide soţul nemişcat şi tăcut.

Dansul continuă până după masă. Pe înserat Wata-Wara se ridică, luă din cos cele mai bune lucruri şi fugi să se refugieze alături de soţul ei sub acoperişul estradei.

Acesta era semnalul.

Toate horele se strânseră în ogradă. Femei şi bărbaţi, beţi, dansau cu un entuziasm crescând în mijlocul strigătelor de veselie.

— Huiphala! Huiphalita! să fie fericiţi căsătoriţii, ţipă

Tokorcunki, scoţându-şi pălăria şi agitând-o în aer.

— Huiphala! Huiphalita! Să fie fericiţi, răspunseră ceilalţi bătând din palme, în timp ce ţinerii dansatori băteau cu

UN

Nădejde în tobe, ridicându-le deasupra capului şi lăsându-le până în dreptul pieptului într-o mişcare ritmică.

Se luară apoi de mâini într-un şir continuu şi, după ce se învârtiră de trei ori în jurul estradei strigând mereu, se îndreptară către câmpie lăsându-i pe căsătoriţi complet singuri.

— Mie mi-e foame. Ţie nu? întrebă băiatul ridicându-se în picioare ca să-şi dezmorţească picioarele, înţepenite

după cinci ore de nemişcare.

— Şi mie, răspunse fata.

Începură să mănânce cu poftă, alegând din grămada de alimente ceea ce le plăcea mai mult.

Când îşi liniştiră foamea, Agiali îşi luă soţia de mână şi o conduse către casă.

Era noapte, şi în depărtare se auzea zgomotul flautului şi al tobelor îşi ţipetele vesele ale dansatorilor:

— Hâiiphala! Huiphalita!…

VII

Choquehuanka îşi puse mâna pavăză la ochi şi, după o scurtă privire, spuse îndreptându-se către administrator:

— Da, tata, este stăpânul.

Troche privi spre locul arătat, dar nu putu distinge nimic pe întinderea liniştită şi goală:

— Unde? Nu văd nimic.

— Acolo, tata, în partea aceea.

Şi arătă cu mâna către un punct al orizontului în lung; ul drumului alb care se pierdea în depărtare. Troche încercă d.in nou să privească <şi i se păru că vede undeva, foarte departte, un nor uşor de praf.

— Oare, el să fie?

— Da, tata, el este şi mai vine cu cineva, spuse sigur ode sine unul dintre peonii tineri.

După un sfert de oră, în depărtare se conturară siluetesle călătorilor. Erau cinci. Caii lor ridicau nori de praf pe drurm.

Tokorcunki făcu un semn. Colonii ridicară de jos tobesle şi steagurile şi cu hărmălaie începură să cânte din flaute cânte» ce de bun venit.

11 – Oameni de bronz

1161

Când domnul Pantoja, însoţit de cei patru prieteni, se apropie de marginea moşiei, unde din ordinul administratorului colonii se strânseră ca să salute cu

cântece sosirea stăpânului, cântăreţii înteţiră muzica. Primirea aceasta era tradiţională în

Kohahuyo, dar fusese abandonată puţin timp după ce familia

Pantoja intrase în stăpânirea pământului.

Don Pablo Pantoja sau P.P. Cum îl numeau prietenii, călărea un murg vânjos, cu capul mic, cu pieptul puternic şi picioare fine. Era îmbrăcat uşor, cu un poncho de lână aruncat pe umeri şi o batistă de mătase albă prinsă cu grijă la gât, cu o pălărie mare dată puţin pe ceafă şi cu borul ridicat în faţă.

Mâinile le avea ocupate: în stânga ţinea frâiele trăpaşului iar în dreapta avea o cravaşa din piele împletită. Erau îmbrăcate în nişte mănuşi din piele de – câin-e, roşcate. Mergea bine înfipt în şaua lui chiliana, mai înălţată în faţă şi la spate şi încărcată cu podoabe ide aur. Cureluşe subţiri din piele albă atârnau pe oblânc şi susţineau nişte punguliţe mici şi elegante din piele de elan. În partea din faţă a şeii străluceau de o parte teaca revolverului şi de cealaltă minerul unui cuţit lung de vânător.

La spate purta o splendidă armă, ale cărei guri de foc păreau că ameninţă într-una cu moartea.

Prietenii, dacă nu tot atât «de eleganţi, se arătau cel puţin la fel de buni călăreţi pe caii lor nervoşi sau catârii puternici.

Erau îmbrăcaţi cu poncho-un sau doar în vestoane, după temperament ori constituţie, în timp ce domnul Pantoja şi unul dintre prietenii lui, scund, negru, sprâncenat şi slab, se ţineau agili şi. drepţi pe caii lor, ceilalţi păreau puţin obosiţi după cele aproape nouă ore de mers din cursul zilei, de la răsăritul soarelui.

La zgomotul puternic al tobelor şi al pinquillas, calul stăpânului şi al unui oaspete, slăbuţ şi palid, începură să ciulească urechile şi să păşească cu multă neîncredere.

Pantoja dădu animalului o puternică lovitură de pinteni făcându-l să intre dintr-un rsalt în grupul de indieni lovind pe doi dintre ei care căzură la pământ, unul cu toba spartă, altul cu pantalonii noi, rupţi. Prietenul, mai fricos sau mai puţin priceput, nu putu să stăpânească teama animalului speriat şi se prinse de coama lui chiar în clipa când fu trântit la pământ. Domnul Pantoja, văzându-l – făcu un semn indienilor să înceteze cântecul. Muzi

Canţii nu înţeleseră gestul şi înteţiră furia cu care băteau tO

Bele sau suflau în flaute, foăgând Irica în toate animalele care.

F cu ochii măriţi de teamă, începură să dea îndărăt, ridicându-se în două picioare. Teama se transformă în spaimă când, pe neaşteptate şi fără ca cineva să fi anunţat, începură să bubuie şi petardele chiar printre picioarele animalelor. Atunci, aproape înnebunite, acestea făcură tot ce putură ca să se apere şi să scape din primejdia în care le aduseseră stăpânii lor. Muşcând zăbalele se năpustiră peste câmp, sărind dintr-o parte în alta, în ciuda oboselii drumului. Unul dintre musafiri fu rostogolit peste gâtul calului, altul se lăsă purtat în goană pe poteca ce traversa o mlaştină şi acum zvârlit de pe cal zăcea pe jos, lângă arma lui, cu capul plin de sânge. Chiar stăpânul, ce părea un centaur, se putu ţine cu greu în şaua de care fu silit să se apuce cu mâna.

— Tăcere, brutelor, tăcere! urlă el cu furie.

Colonii încetară concertul straniu al instrumentelor lor, în faţa dezastrului neaşteptat dar domnul Pantoja, orb de furie, dădu pinteni armăsarului şi intrând în grupul de indieni, începu să-i cravaşeze cu putere, lovind peste faţă bieţii oameni care cădeau sub picioarele animalului sau o luau la goană, urlând de durere şi astupându-şi rănile cu mâna ca să nu-şi păteze de sânge hainele noi…

— Nu fi nebun! îi strigă supărat tânărul cu capul plin

de sânge ridicându-se în picioare. De ce îi baţi dacă nu au nicio vină?

Stăpânul se opri, dar cum furia nu i se liniştise de tot, se repezi la administrator. Acesta cu pălăria în mâna într-o atitudine plină de umilinţă, se pregătea să-l salute:

— Bună seara, domnule doctor.

Pantoja îl apostrofă furios.

— De ce ai lăsat animalele astea să facă atâta… Atâta zarvă? Nu aveai ochi să vezi teama cailor?

— Aşa-i obiceiul, domnule doctor, încearcă să se scuze

Troche.

— Obiceiul ăsta a murit de mult! Măgarule! răcni furios

Pantoja. I

Şi, văzând că doi dintre prietenii lui continuau să gonească pe câmpie fără să-şi poată stăpâni caii, îi ordonă:

— Fugi, şi opreşte animalele!

Troche alergă să îndeplinească ordinul; dar deja bilacata şi cu şefii indienilor galopau prin stepă, în ajutorul călăreţilor neputincioşi şi speriaţi.

11* 163

După puţin timp se adunată cu toţii, comentând printre râsete peripeţiile aventurii neprevăzute. Stăpânul scoase din punga de la şea o sticlă de whisky şi începu să împartă râzând păhăruţe prietenilor săi, „ca să piară spaima”, după cum se spune. Bău şi el şi ultimul îl oferi administratorului, zăpăcit de cele petrecute.

— Mai e mult până la conac?

— Nu, domnule doctor, abia dacă mai e o leghe.

— Şi ţi se pare puţin? Prietenii mei nu mai pot. Nu sunt obişnuiţi să călătorească, iar acest domn, şi arătă spre tânărul cu capul spart, este pentru prima dată când iese în pampa şi abia se mai poate ţine pe catâr… Să mergem.

— Cum, pe hilacata şi pe şefi nu-i cinsteşti? întrebă tânărul, care niciodată nu ieşise în pampa, sincer surprins.

Pantoja se întoarse spre el, înveselit:

— Din whiskyul meu fin? Ar vrea ei! Am să-i cinstesc acasă cu rachiu. Hai să mergem!

Dar indienii se adunaseră din nou să-l salute. Cu pălăria într-o mână şi cu instrumentul în cealaltă, se îngrămădiră lângă cal şi în genunchi sărutau vârful cizmei ce ieşea plin de praf din scara şeii. Cei bătuţi şi răniţi arătau cea mai mare bunăvoinţă sărutând cu multă convingere cizma, care acum lucea.

Stăpânul, fără să aştepte omagiul tuturor a, strigă cu voce tare:

— Înainte!

Plecară.

Pantoja chemă lângă el pe administrator. După ei veneau prietenii lui. Cel cu capul spart se alătură lui Tokorcunki; îi oferi o ţigară, în locul paharului de alcool şi începu să-l întrebe în dialectul aimara destul de amestecat cu spaniola, despre muncile câmpului. În spate, indienii păşeau tăcuţi, cu tobele atârnând de braţ şi cu flamurile vârâte în brâu, trişti, serioşi, abătuţi.

Mulţi dintre ei încercau să oprească sângele ce le mai curgea încă din răni sau să-şi şteargă urmele de noroi adunate de pe potecile mlăştinoase şi lăsate de copitele cailor pe hainele lor.

Oaspeţii tineri; ştiind acum că mai era puţin până la capătul drumului, râdeau şi glumeau pe seama gazdei.

— Ascultă, Juan, ai băgat de seamă că metisul îi spune lui

P.P. Doctor?

— Şi nu-i nici măcar avocat; poate îşi bate joc de el.

— Nu, aşa-i obiceiul. Orice alb, spuse cel mai brunet, este pentru ei doctor şi folosesc titlul în semn de respect.

Cei cinci prieteni (păreau să fie apropiaţi ca vârstă.

După îmbrăcăminte se vedea că erau toţi bine înstăriţi, căci aveau arme fine iar croiala hainelor de călătorie era perfectă. Primul, cel cu capul spart, părea să fie prâslea grupului. Ochii lui încercănaţi aveau o privire tristă şi fără strălucire. Purta părul lung, mustaţa lustruită şi nu avea nici umbră de păr pe obraz.

Se numea Alejandro Suárez şi gustul lui pentru cărţi, teatru şi literatură făcea să treacă în oraş drept poet. Fiu unic al unui bogat proprietar de mine, studiase dreptul la Chuquisaca, de unde erau şi părinţii lui, şi acum ducea o viaţă inutilă, publicându-şi fără nicio răsplată versurile şi scrierile lui, lipsite de atmosferă şi culoare, în revistele din Sucre şi din La Paz.

Don Pablo Pantoja sau P.P. Era un bărbat cam de treizeci de ani, înalt, brunet, bine făcut. De la părinţii lui moştenise un profund dispreţ pentru indienii pe care îi privea cu obişnuita nepăsare cu care se privesc pietrele de pe drum, valurile unui torent sau zborul unei păsări. Mai mult chiar, dacă suferinţele unui animal puteau să trezească în sufletul lui o urmă de milă, cele ale unui indiaji îl lăsau indiferent. Pentru el, indianul valora mai puţin ca un obiect oarecare şi îl considera bun numai să are câmpul, să semene, să recolteze, să transporte pe spinarea animalelor produsele agricole la oraş, să le vândă şi să-i aducă bani. Se purta aşa cum se purtau toţi stăpânii. Nu era lipsit de spirit, nici incult, căci studiase şi el dreptul şi putea discuta cu uşurinţă asupra lucrurilor care erau la îndemâna lui căci era din instinct un bun observator, şi avea mult talent pentru lucrurile practice pe care le înţelegea cu uşurinţă.

Ceilalţi trei prieteni ai săi: Pedro Văile, José Ocampo şi

Luis Aguirre, îi semănau. Erau şi ei proprietari, şi moşiile lor se ipăstrau în mâinile fiecăruia dintre tineri, tot aşa cum le primiseră din mâinile leneşe ale unor părinţi

tembeli, în relaţiile lor cu indienii, firi infinit superioare lor şi de esenţă deosebită, erau plini de siguranţă şi asta fără să-şi dea seama, din atavism. Niciodată nu se osteniseră să mediteze dacă indianul nu ar putea scăpa din situaţia lui de sclav, dacă nu ar putea să se instruiască, să se educe şi să se ridice, îl priviseră numai din punctul de vedere al descendenţei lor umile, nenorocite, necunoscute şi necăjite, şi credeau că acesta era stadiul lui natu

Ral de dezvoltare, că nu putea şi nu trebuia să se emancipeze fără să răstoarne ordinea firească vieţii lor, că trebuia să moară aşa. Contrariul li se părea absurd, inexplicabil; căci dacă indianul, se va educa şi se va instrui, „cine va ara câmpul, cine îl va face să producă, şi mai ales cine va fi pongo?”

Însăşi ideea li se părea extravagantă, şi fantezistă, căci pretutindeni, chiar în lumea cultă, din clipa când se acceptă necesitatea de a se conta pe o categorie de fiinţe destinate muncilor umile, chiar între cele remunerate, în mod obligator acestea erau destinate indienilor, cu sau fără retribuţie. Pe de altă parte, nu se întâmplase niciodată ca un indian să se evidenţieze, dominând, impunându-se sau făcându-se ascultat de către albi. Unii au putut, fără îndoială, să-şi schimbe situaţia, îmbunătăţind-o sau chiar îmbogăţindu-se, dar fără să iasă din locul lor în scara socială şi fără să-şi schimbe deodată ponebo-ul şi pantalonul tradiţional – semnele specifice ale inferiorităţii – cu jobenul şi redingota domnilor. Indianul care progresa social devenea aparapita (hamal) sau manazo

(măcelar) în La Paz. Dacă se ridică totuşi pe treptele sociale, devine cholo caracterizat prin jacheta distinctivă; de fapt nu intră niciodată în categoriile superioare aşa-zis decente. Pentru a ajunge la decenţă trebuie să se desfăşoare o luptă de două generaţii sau un amestec de sânge alb, aşa cum se întâmplă când un alb puţin exigent sau degradat se căsătoreşte cu o servitoare indiană,

adoptă copiii, îi educă şi, odată cu moştenirea bunurilor, le lasă şi numele, lucru atât de rar, încât devine aproape neverosimil. Numai metişii se pot bucura deci de acest privilegiu. Metisul sărac îşi poate da la şcoală copilul şi apoi la universitate. Dacă acest copil învaţă bine şi obţine titlul de avocat, atunci pledează în procese, publică în reviste, face intrigi politice şi poate deveni judecător, consilier municipal sau deputat, în acest caz şi după funcţie, schimbă casta şi devine decent. Dar atunci, pentru a-şi sublinia apartenenţa socială, îşi renegă originea şi spune cu dispreţ cholo la tot ce urăşte, căci este tenace şi ranchiunos în nemulţumirile lui. Din decent şi deputat, poate ajunge senator, ministru şi chiar mai mult, dacă soarta îi este favorabilă. Şi soarta surâde întotdeauna metişilor, aşa cum o dovedeşte istoria lamentabilă şi ruşinoasă a ţării, care este o imensă pată de noroi şi sânge…

Indianul nu trece niciodată prin astfel de metamorfoze.

Mai ales indianul din platoul Anzilor. Un sunicho comerciant.

HMMHIIN!

Consilier municipal, deputat, ministru?… Niciodată nu s-ar imagina aşa ceva. Mai întâi ar trebui să se răstoarne toate legile mecanicii cereşti.

Cert este că, uneori, în discuţiile lor, cei tineri auziseră spunându-se că mareşalul Santa Cruz, preşedinte şi dictator, pe care ei bănuiau că exista pe undeva, acolo sus, în fundul zării, era indian, indian curat din satul Huarina, de pe malurile acestui lac; că şi Cutare şi Cutare, azi oameni importanţi, erau de asemeni indieni puri sau descendenţi din indieni; că şi Catacora, martir al independenţei, era indian; că ei înşişi erau indieni. Dar asta nu le făcea plăcere şi cu toţii, începând cu descendenţii mareşalului, în ciuda onorurilor şi vieţii lor

uşoare, se grăbeau să scoată la iveală strămoşii albi, necunoscuţi, ca şi când a fi considerat descendent de indian însemna a purta un stigmat ruşinos. Stigmatul era însă moştenirea mult mai rea a originii metise, tradusă nu atât în culoarea arămie şi părul creţ, cât în fermentul de ură şi în răutatea sufletului…

Ajunseră.

Era patru după masă şi lacul lucea roşu ca o rană în razele oblice ale soarelui, care cobora apropiindu-se de munţii celuilalt ţărm, scufundat într-un fel de penumbra albăstruie, în apropierea grajdurilor de lângă conac se adunaseră grupuri de indieni care nu putuseră veni în întâmpinarea stăpânului, fie că fuseseră ia pescuit pe lac, fie că nu aveau haine noi.

Nici nu ajunseră bine călătorii la aleea ce ducea spre conac, că indienii îşi şi pregătiseră instrumentele. Dar hilacata şi administratorul, speriaţi de experienţa dinainte, alergară către muzicanţi şi opriră concertul tobelor şi flautelor, spre evidenta bucurie a călătorilor care tremurau la ideea de a suferi alte neplăceri, cu urmări poate mai grave ca cele dinainte.

Doi câini enormi, păroşi şi fioroşi, alergară pe alee în întâmpinarea administratorului şi a convoiului, schelălăind de bucurie şi încurcându-se printre picioarele cailor de care se fereau. Pantoja întinse braţul şi dădu cu cravaşa o lovitură puternică unuia dintre ei, care fugi urlând de durere. Celălalt se opri cu neîncredere şi încetă să mai ţopăie de frica bătăii.

Puseră piciorul pe pământ în enormul patio, acoperit cu gazon catifelat şi încă verde la adăpostul zidurilor. Fură înconjuraţi de fiica şi soţia lui Troche şi de servitorii indieni.

— Hoia, Asunta, ce faci? Şi tu, Clorinda? La dracu’ i

Tot tânără ai rămas.

Şi Pantoja fixă cu ochi de expert figura negricioasă

dar graţioasă a fetei, care purta o bluză de flanelă verde închis foarte mulată pe bustul ei tânăr, o fustă de aceeaşi culoare din bumbac şi pantofi fără toc.

— Bine, domnule doctor. Dumneavoastră?

Indienii înconjurară pe stăpân şi în genunchi îi sărutară mâna.

Tinerii, morţi de oboseală, se trântiră pe băncile de pământ, peste pieile de animale, ca să-şi întindă picioarele amorţite şi îndurerate.

Patio-ul se umplu de indieni. Aduceau darurile şi le lăsau la picioarele lui Pantoja. Unul aduse o jumătate duzină de ouă proaspete, altul un miel tăiat, celălalt brânză proaspătă, un altul nişte lapte, un pui. Pantoja acceptă primele daruri indiferent, cu dispreţ şi făcând eforturi ca să suporte cu răbdare îmbrăţişările celor ce le aduceau. Văzând însă că numărul lor în loc să scadă, creşte, chemă pe Troche şi-i dădu ordin să le primească el. Intră apoi cu prietenii în sufrageria împodobită cu păsări împăiate şi tablouri cu scene de vânătoare la Fontainebleau. Masa era pusă şi în jurul ei erau înşirate scaune înalte din lemn sculptat, tapisate în piele prinsă cu ţinte aurite: data de cel puţin un secol.

— La ce oră mâncăm, Troche?

— Imediat, domnule doctor, imediat.

Se apropie de uşă şi strigă:

— Clora, mâncarea!

Apăru şi fata pe care tinerii o ţintuiră cu privirea.

— Ce bucăţică! spuse tânărul sprâncenat, García, după ce tatăl şi fiica ieşiră.

— Trebuie să aflăm dacă doarme singură sau nu, spuse

Aguirre, entuziasmat.

— Aveţi grijă! Eu nu permit. Asta-i pentru stăpân, spuse râzând Pantoja.

— Dar invitaţii înainte.

Fata apăru din nou. Aducea o oală în care fumega porumbul fiert, alb, cu boabele crăpate şi după ea, ducând o altă oală cu mâncare, urma o indiancă tânără, cu o figură obişnuită, dar de loc urâtă. Picioarele şi braţele arămii erau puternice şi goale.

Bustul prins într-o cămaşa nu prea albă şi cam strânsa, contufă cu precizie linia sânilor bogaţi şi frumoşi.

— Ce faci, Clorinda? Ai crescut. Sigur că ai acum şi un logodnic? Nu-i aşa?

Fata aplecă ochii, confuză, zăpăcită şi nu răspunse niciun cuvânt. Privea într-o parte şi nu ştia ce poziţie să ia, căci era pentru prima oară că-i făceau curte atâţia tineri dintr-o clasă superioară ei şi se simţea cântărită de privirea îndrăzneaţă şi dornică a bărbaţilor.

— Dacă tace, sigur că are, spuse Aguirre.

— Dacă nu ar avea, m-aş oferi eu, spuse galant Suárez.

— Şi eu, adăugă Ocampo.

Râdeau toţi, înveseliţi de prezenţa fetei, care nu mai reuşea să-i servească, zăpăcită cu totul de glumele şi privirile lor aprinse. Din fericire pentru ea, în acest moment apăru tatăl ei, aducând nişte brânză – de Paria pe o farfurie.

— Ce i-aţi spus fiicei mele, domnule doctor? întrebă

Troche văzând tulburarea fetei şi roşeaţa din obrajii aprinşi.

— Am întrebat-o dacă are un logodnic şi nu vrea să ne răspundă, spuse Pantoja.

— De unde să aibă aici, domnule doctor? Afară de faptul că este prea tânără şi trebuie să-şi ajute mama.

— Dar în Pucarani? Acolo sunt băieţi buni. Câţi ani are

Clorinda?

— Aproape douăzeci.

— Pe dracu’! La vârsta asta fetele trebuie să se

mărite.

Terminară de mâncat şi cu ţigările aprinse ieşiră în patio.

Seara se lăsa încet.

Cerul era colorat în roşu şi pe el se încrucişa zborul păsărilor ce-şi căutau cuiburile, în jurul patio-ului zburau turturele, sticleţi, vrăbii şi papagali verzi, îşi aveau cuiburile sub streaşină, dedesubtul acoperişului de paie şi agitaţia neobişnuită ca şi zgomotul tobelor în care indienii continuau să bată le speriase şi nu se puteau hotărî să intre în cuiburile lor. Treceau în zbor agitat, ciripind speriate pe deasupra patio-ului;

Se opreau un moment pe creasta acoperişului, coborau cu teamă către streaşină, dar nu îndrăzneau să intre sub ea. Până la urmă, obosite, se înşirară pe muchia acoperişului, aşteptând căderea nopţii ca să se poată reîntoarce la căldura cuibului.

Pantoja le văzu şi ceru puşcă.

— Să vedeţi acum ce vânătoare fac.

— Bietele! Lasă-le, îl rugă Suárez cu milă.

— Nu vrei să mănânci mâine o supă bună?

— Împuşcă-le! fu părerea lui Ocampo.

Îşi sprijini puşca pe umăr, ochi şi trase, împuşcătura goni pe cele neatinse. Celelalte se rostogoliră cu un fâlfâit slab de aripi, unele în patio, cele mai multe în curte şi câteva se prăbuşiră pe acoperiş cu corpul zguduit de spasmele agoniei. Numărate erau cincisprezece.

Ziua următoare, după gustarea presărată cu glumele şi aluziile picante ce continuară pe seama Clorindei, Troche îl invită pe stăpân şi pe prietenii lui să facă o plimbare până la un colţ al moşiei, nu prea depărtat de conac, să vadă cum se seceră. Dar tinerii, aflând că acesta nu era pe malul lacului, refuzară invitaţia. Nu fură tentaţi nici de vânătoarea de raţe şi preferară să rămână acasă ca să-i facă curte Clorindei. Plecă doar micul Suárez care

dorea să-şi ia câteva note despre coloritul local, căci voia să facă o lucrare. Ajuns pe câmp, regretă însă îndrăzneala avută. Drumul i se păru obositor şi lung, iar ochii lui de orăşean nu văzuseră nimic deosebit în munca simplă a secerişului.

Ţăranii, împrăştiaţi pe câmpia aurie şi unduitoare, înaintau încet, înaintau aplecaţi din mijloc, cu picioarele goale şi desculţe, arătându-şi musculatura proeminentă sub pielea de culoarea bronzului, înaintau, mişcându-se în ritm, cu gesturi armonioase, uneori aşezaţi în genunchi, ca să poată mânui mai uşor secera, a cărei lamă strălucea ca un fulger, sacadat, intrând şi ieşind din şuvoiul de spice pe care le tăia. Mulţi aveau capul descoperit. Unii şi-l acoperiseră cu nişte basmale colorate – verzi, roşii, gălbui sau cafenii – ce puneau o notă veselă pe fondul galben al ogorului. Erau toţi sumar îmbrăcaţi, în aerul rece şi încărcat cu boarea zăpezii din munţi şi cu aromele lacului. Numai o cămaşă deschisă în faţă le acoperea bustul lăsând să se vadă pieptul larg, solid şi bronzat, fără fir de păr. Sudoarea le curgea pe sub pletele lucioase ce atârnau în şuviţe de arabele părţi ale feţei. Din când în când se ridicau, îşi puneau secera în brâu, lipită de piele şi, deschizându-şi punga, luau câteva foi de coca pe care le mestecau împreună cu o bucată de llukta, ca să se aplece din nou asupra lucrului. Femeile cu fustele strânse în faţă şi cu o cămaşă pe

Umeri ridicau spicele, şi le adunau în snopi mari pe care îi puneau la distanţă unul de altul.

Suárez nu rămase multă vreme pe câmp şi se întoarse acasă, unde după puţin se adună toată ţărănimea, ca să sărbătorească după obicei, schimbarea autorităţilor. Această schimbare trebuie să se facă în prima zi a anului, dar administratorul o amânase, urmând ordinele stăpânului. Domnul

Pantoja dorea să recâştige bunăvoinţa colonilor, pe zi

ce trecea mai mică, participând la ceremonie, dar evita cu răutate să dăruiască cele necesare în acest caz, adică pâinea, pentru copii şi coca, ţigările şi băutura pentru adulţi.

Pe seară, după terminarea muncilor, peonii se strânseră cu toţii. Fostul bilacata, Tokorcunki, aduse, ţinându-le în sus, semnele distinctive pe care în curând trebuia să le depună în mâinile altuia: biciul cu mâner îmbrăcat în argint şi bastonul chonta din acelaşi metal încrustat. El putut-o, cornul din fildeş negru lucrat în filigran, cu capătul de argint, îl avea prins de umăr cu o curea de alpaca, împletită cu grijă. Ca podoabă personală avea atârnată la brâu o pungă de coca, bătută cu vechi şi frumoase monede, ce sunau lovindu-se între ele.

Succesorul era deja ales prin înţelegerea tuturor colonilor.

Alegerea căzuse pe bătrânul Mateo Apana, prezent la adunare, grav şi serios, aşa cum se cuvenea demnităţii şi sarcinilor lui.

Apana era înalt, slab, cu nasul subţire, cu ochii de culoarea bronzului vechi. Purta părul lung, în care luceau câteva fire de argint. L

— De ce nu te-au ales pe tine hilacata, moşule? întreba tânărul proprietar pe Choquehuanka – singurul peon ce sta aşezat pe banca din colţ, alături de sufragerie – vrând să câştige sprijinul acestui bătrân pe care-l ştia cel mai respectat şi ascultat dintre toţi.

Bătrânul surâse enigmatic şi făcându-se că vrea să se ridice în picioare, răspunse:

— Am fost hilacata pe vremea tatălui tău, până ce am îmbătfânit. Acum sunt obosit şi nu aş mai fi bun.

— Eşti un bătrân înţelept şi pe zi ce trece mai puternic.

Ai să ne îngropi pe toţi.

— În putere, da, sunt. Dar ca să mă păstrez, îmi

trebuie odihnă, şi un bun hilacata nu o are niciodată.

— Ai dreptate, şi numai pentru acest motiv nu te oblig, în schimb ăsta, spuse întoreşndu-se către cel nou, mă va sluji în bine şi sper să nu am nicio grijă cu el. Hilacata, adăugă el îndreptându-se către Tokorcunki, dă-i în primire funcţia!

Tokorounki se apropie de cel nou ales şi cu pălăria pe cap îi spuse, în timp ce Apana se descoperea cu respect:

— Este voinţa tuturor a să-ţi încredinţăm conducerea noastră. De acum înainte nu-ţi mai aparţii. Eşti sclavul obligaţiilor tale: să-ţi slujeşti stăpânul cu credinţă şi să veghezi la bunurile lui cu mai multă grijă decât la ale tale. Ia deci acest bici, care este mâna stăpânului, ca să pedepseşti pe leneş şi pe cel nesupus; ia acest corn ca să transmiţi ordinele până în cele mai îndepărtate colţuri ale moşiei noastre şi ia, în sfârşit, acest toiag, pentru ca, la fel cu el, să ou te îndoi niciodată, să fii inflexibil, dar calm şi drept. Şi acum, tat ito hilacata, primeşte salutul meu şi... Să fie spre binele tuturora.

Îşi scoase pălăria şi, în genunchi, îi sărută mâna în timp ce celălalt îşi acoperi capul.

— Să fie pentru binele tuturor a, tata.

Vechiul hilacata îngenunche de asemeni ca să sărute şi mâinile stăpânului.

În acest moment bătrânul Choquehuanka se ridică în picioare. Cu pălăria în cap, se adresă cu o voce limpede şi adâncă noului hilacata. În cuvinte grave, cărora o lungă experienţă şi înţelepciunea generaţiilor dispărute le da o aspră solemnitate, pronunţă discursul lui colorat de o amară filosofie:

— Nu am multe să-ţi spun, eu, tatito hilacata. Numai o recomandare: slujeşte cu credinţă stăpânul; ai grijă de bunurile lui mai mult decât de ale tale; supune-te şi fă-te ascultat, că el îţi acordă încrederea lui. Dar nu uita niciodată ce datorezi poporului tău; nu uita că sângele tău

este sângele nostru, că trebuie să fii pentru noi un egal care conduce, dar niciodată un superior şi cu atât mai puţin un călău… Eu care îi cunosc bine pe bieţii noştri copii (îmbrăţişa cu privirea patz CHUil plin de peoni) îţi spun că dacă vei face aşa, te vor asculta şi ţi se vor supune cu credinţă, dar dacă te vei purta cu asprime (îl privi ţintă pe Pantoja) – aminteşte-ţi că însăşi animalele muşcă dacă sunt chinuite şi tu ştii că nu suntem animale… Să fie spre binele tuturor!

Îşi scoase şi el pălăria salutând, dar fără să îngenuncheze sau să-i sărute mâna. Făcu o foarte respectuoasă închinăciune

În faţa lui Pantoja şi se duse să se aşeze din nou pe banca, sprijinindu-se cu greutate pe bastonul lui.

Începu apoi defilarea, în primul rând judecătorii, urmau foştii hilacata, apoi bătrânii, adulţii şi la sfârşit tinerii. Se apropiară unul câte unul de noul hilacata şi cu pălăria scoasă, în genunchi, îi sărutară nuna, repetând formula consacrată:

Să fie spre binele tuturor!

După terminarea acestei simbolice manifestări de supunere noul hilacata dădu şi el glas cuvintelor tradiţionalei culese ide la bătrâni şi auzite an tot lungul vieţii sale:

— Este voinţa voastră şi nu dorinţa mea cea care mă întăreşte cu autoritate şi conducere. Voi sunteţi cei care trebuie să cereţi şi numai eu să mă supun. Toţi trebuie să trăim în înţelegere şi încredere, pentru că bunul nostru este comun şi speranţele noastre aceleaşi. Trebuie să sprijinim pe cel în nevoie, să dăm ajutor celui căzut în nenorocire, dar să fim dârji în faţa celui rău… Să fie spre binele tuturor, tatitos!

Se aşeză apoi în genunchi în faţa stăpânului, îi sărută mâinile şi-i spuse:

— Fii drept şi bun şi vom fi întotdeauna fiii tăi. La

nimeni nu vom ţine mai mult decât la tine şi te vom ajuta la nevoie şi la munci. Să fie spre binele tuturor, domnule…

Tinerii intrară apoi în sufragerie atraşi de mirosul plăcut al bunătăţilor pe care Clorinda tocmai le pusese pe masă.

Erau mai dispuşi să-şi consume porţia de carne decât să asiste la detaliile ceremoniilor, care celor neatenţi le-ar părea hazlii şi chiar caraghioase, dacă m-ar încerca să înţeleagă sfatul de prudenţă şi chiar ameninţarea disimulată, cuprinsă în fiecare din frazele bătrânilor.

Noul hilacata se prezentă în uşă, cu pălăria în mână, părând stingher. Era întovărăşit de doi judecători şi venise ca să ceară încuviinţarea să se danseze în patio-ul casei. Tinerii şi tinerele se îmbrăcaseră cu cele mai bune lucruri şi ar fi regretat să se întoarcă acasă fără să se fi distrat puţin.

— Fac asta ca să se învârtă de ceva băutură, spuse

Troche atent la foloasele lui de comerciant.

— Dă-le o dadă de – băutură şi să mă lase în pace, răspunse Pantoja prost dispus la ideea cheltuielii, dar fără să arate prietenilor lui.

— Vor cere şi coca şi ţigări. Aşa-i obiceiul, adăugă Troche încurajat de concesia făcută.

1 l.

— Dă-le ce vor, şi să nu mă mai deranjeze, spuse stăpânul sorbindu-şi ceaşca de cafea parfumată, din ultima recoltă de pe domeniul Yungas, renumită pentru bunătatea şi delicateţea ei.

Troche îl chemă pe hilacata în mâinile căruia puse zece măsuri de coca, vreo câţiva pumni de ţigări şi un vas de alcool bine botezat.

În sunetul muzicii se încinseră horele. Tinerii dansau liniştit, cu măsură, îl luară de mână şi pe Tokorcunki şi-l obligară să se învârtă şi să bea pahar după pahar, copleşindu-l cu mângâieri şi atenţii, în timp ce noul

hilacata, singur într-un colţ al patio-ului, abandonat de toţi, privea la cei ce beau şi dansau, cu gura uscată, mestecându-şi calm coca, indiferent şi liniştit.

La zgomotul tobelor stăpânii ieşiră în uşa sufrageriei. Nu le scăpă viul contrast dintre atenţiile adresate vechiului hilacata şi abandonul calculat în care era lăsat cel nou ales. Îl chemară pe Choquehuanka şi-i cerură să le explice această atitudine curioasă. Bătrânul le răspunse:

— Ceea ce vedeţi este bine. Primul! şi-a încheiat sarcina şi este sărbătorit şi recompensat pentru că a ştiut să fie drept, prudent şi bun. Celălalt abia a intrat în funcţie şi nimeni nu ştie nimic despre el. Cum să-l sărbătorim şi să-i mulţumim fără măcar să ştim ce fel de autoritate va avea?

La anul, când îşi va încheia şi el activitatea, vom şti dacă merită recompensă sau pedeapsă şi astfel ziua aceasta va fi pentru el ziua sărbătoririi sau ispăşirii…

— Caramba! făcu Suárez întorcându-se către gazdă. Ştii că, prin asta, ţăranii tăi ne dau un bun exemplu? Cel puţin au mai multă logică. Noi, înainte de a vedea roadele unui guvern, recompensăm pe preşedinte, dând străzilor şi pieţelor numele lui, ca să-l ştergem peste o zi înlocuindu-l cu cel al succesorului. Sălbaticii aceştia întâi vor să-i vadă la lucru şi pe urmă îi recompensează sau îi pedepsesc. Se arată şi prudenţi şi drepţi.

Ceilalţi se amuzară de cele auzite, dar trebuiră să-i dea dreptate scriitorului în comentariul lui…

Darul lui Pantoja nu fusese bogat, în patio erau mai mult de o sută de perechi şi abia le veni câte un pahar de băutură sau două la cei mai iuţi. Mai primiră şi câte o ţigară şi câteva foi de coca de om. Văzând meschinăria celor oferite.

Şi care nu erau nici pe departe în proporţie ou darurile aduse de ei în ziua precedentă, oamenii plecară spre casă, dansând în continuare pe drumul din câmpie,

căci era ajunul zilei

Crucii, sărbătoare foarte importantă prin obiceiurile ei, între care şi dansul, înaintau în grupuri, dând glas nemulţumirii şi mai ales necazului că fuseseră aşa darnici faţă de stăpân.

Este mai rău ca tatăl său. Cel puţin tatăl, în unele împrejurări nu pregeta să le ofere lucruri bune de mâncat, multă băutură şi multe ţigări. Acesta era preocupat numai să strângă bani din munca lor, să-i jupoaie, în casa lui de la oraş îi obligă să stea în picioare din zori şi până în noapte. Le dă puţin de mâncare şi are grijă ca mâncarea lor să se gătească separat, împreună cu hrana pentru câini. La cea mai mică greşeală, la cea mai neînsemnată neatenţie, îi pedepseşte bătându-i cu biciul…

Păi, ăsta era de nesuportat! Şi ce cereau ei? Să fie lăsaţi în pace, la ei acasă. Să nu li se încarce obligaţiile lor tradiţionale cu noi pretenţii, care mici măcar nu puteau fi acoperite de produsul parcelelor care le erau date pentru cultivat de către stăpân, ca plată pentru serviciile lor…

Mergeau preocupaţi şi prost dispuşi.

Noaptea se lăsase, dar lumina dulce a stelelor dădea o oarecare transparenţă întunericului catifelat. De pretutindeni se auzeau râsete tinereşti şi dialoguri scurte:

— Deci ai făcut-o intenţionat?

— Da, intenţionat. Voiam să aştept clipa când caii vor fi deasupra lor ca să dau foc pocnitorilor; dar voi v-aţi grăbit să bateţi tobele şi le-am dat foc tocmai când caii dădeau înapoi… Gândeşte-te ce ar fi fost dacă voi nu vă grăbeaţi şi puteam să fac ceea ce plănuisem… Poate…

— Da, într-adevăr! Dacă ne-ai fi spus…

VIII

Semănătura se întindea pe toată panta unei mici coline, în vale se deschidea vadul unui pârâiaş ce seca iarna. Era presărat cu gropi adânci în care, sub vegetaţia crudă, mişunau în apa rămasă roiuri de peştişori. Şanţurile

făcute de-a lun
Gul pantei, pentru ca apa ploilor să se scurgă şi recolta să nu putrezească, taie culmea colinei şi se opresc la platforma care se înalţă aici, ca să se continue apoi pe un alt deal mai ridicat şi aşa mai departe, până la lanţul munţilor care lucesc în zare cu crestele lor înzăpezite.

E miezul zilei. Cerul vibrează în lumină şi culoare. Până unde ajunge privirea, către apus, se vede întinzându-se stepa goală şi cenuşie. Câteva puncte mişcătoare în depărtare arătau că indienii recoltează grânele. Coloane de prai se înalţă pe fondul albastru-intens al cerului şi se leagănă dintr-o parte într-alta, până ce se pierd în zare.

La poalele colinei, lânsămânţată cu cartofi, indienii se odihnesc. Boii, încă prinşi în jugurile împodobite cu steguleţe, cu coifurile înfipte în coarne licărind la soare, rumegă braţul de paie ce-l au în faţă. Unii mai neliniştiţi mugesc supăraţi, ridicând cu copitele praful şi nisipul care se ridică până la pântece. Sunt nişte boi slabi, mici de statură, cu pielea creaţă şi fără luciu, cu coarnele aspre şi lungi. Sub piele le ies oasele şi când merg li se văd omoplaţii mişcându-se în sus şi în jos… Ţ

Lângă boi, disputându-le hrana mizeră, stau măgarii, liberi, scoşi pe câmp ca să pască vegetaţia crescută pe lângă îngrăditurile de piatră din jurul fiecărei sayana. Şi ei sunt mici, păroşi şi slabi, poate mai tare ca boii. Aproape toţi au răni pe spate, pline de muşte flămânde şi sâcâitoare.

Printre boii înjugaţi şi măgarii liberi stau câini care păzesc legăturile cu merinde. Cu limbile atârnând, privesc cu melancolie către câmpia goală şi aspră. Alături s-au aşezat peonii ce-şi amăgesc foamea cu o gustare sărăcăcioasă. Fiecare familie alcătuieşte un grup aparte. Mănâncă în tăcere, ducând ou măsură ila gură bucata ide carne afumată, îmbucând din abundenţă cartofii copţi în phasa, lucru foarte deosebit pentru ei, când este însoţit şi

de multă sare. Sorb apoi hizanas reci sau oca, coapte la soare.

Câţiva copilaşi, de o gravitate şi o tristeţe neaşteptată pentru vârsta lor, ajută la făcutul cuptoarelor ce coc cartofii noi, căci este obiceiul ca în zilele de recoltă copiii şi femeile să se ocupe de aşa ceva. Unii aduc pietrele pentru vatra cuptoarelor, în timp ce alţii caută lemnele de foc. Pe furiş, aleg dintre butucii mari pe cei mai buni şi mai grei, treabă plictisitoare, căci mai toţi sunt fie mici, fie mâncaţi de carii

O fetişcană Utrâţică şi îmbrăcată în zdrenţe construieşte cuptorul, într-o groapă rotundă şi nu prea adâncă face întâi un cerc de pietre netede, lăsând o deschizătură mică pentru uşă. Asta e vatra. Apoi pune deasupra două rânduri de pietre până la nivelul solului. De aci pornind, adaugă unul peste altul bulgării de pământ, aşezându-i în formă de con până ce ajunge la vârf. Pe el pune un bulgăre mai mare. Îşi termină construcţia netezind neregularităţile încheieturilor cu noroi care îmbracă totul într-o coajă netedă. Dă apoi foc unei legături de paie care începe să ardă în cuptor, sfârâind şi scoţând fum. Bulgării de pământ se înnegresc la început, apoi capătă nuanţe cărămizii şi la sfârşit se înroşesc. Fata scuipă pe – piatra vetrei ca să vadă dacă cuptorul era gata. Dacă saliva se usucă imediat, este semn că alimentele se pot încredinţa măruntaielor fierbinţi ale cuptorului. Se pune atunci cu grabă înăuntru tot ce este de copt şi se dărâmă apoi deasupra edificiul fragil. Bunătăţile se ţin apoi până ce mirosul plăcut aii cartofilor copţi se împrăştie în jur.

Aşa făcu fetiţa spre marea bucurie a copiilor care alergară din toate părţile atraşi de mirosul de huatias pe care însă adulţii îi refuzară. Voiau să-şi termine treaba, ca să afle o dată ce puteau aştepta de la bunătatea pământului, avar anul acesta în darurile lui. Atelajele

lucraseră deja pe parte din ogoare şi scoseseră la lumină cartofii puţini şi mici, dar mai rămăsese ceva şi în terenurile ce trebuiau lucrate cu hârleţul şi în acest rest necunoscut, îşi puneau ei puţina speranţă ce le mai rămăsese.

Veni şi seara.

Peonii lucrau trişti şi îngânduraţi.

Plini de praf, murdari, îndoiţi din mijloc deasupra pământului, săpau încăpăţânaţi şi tenace, căci nu le venea să creadă în iremediabilul nenorocirii lor. Li se vedeau torsurile musculoase şi robuste şi braţele vânjoase de culoarea bronzului, marcate de venele groase. Erau impresionanţi când îşi întindeau mâinile ca să înfigă sapa în pământul pe care îl azvârleau cu furie alături. Vederea recoltei sărace care cu siguranţă va dispare în fundul hambarelor, fără să ajungă să sature foamea celor nevoiaşi, îi exaspera.

În sfârşit, Aparia se urcă pe creasta colinei, privi soarele ce începuse să dispară la orizont în mijlocul unui cer de foc.

12 177

Făcu din mâinile puse la gură un căuş şi strigă cu toată forţa plămânilar lui puternici:

— La odihnă, tatitos, şi strângeţi uneltele! S-a făcut târziu!

Peonii se ridicară şi se sprijiniră pe sapă obosiţi. Femeile se duseră să-şi golească coşurile peste grămezile de cartofi împrăştiaţi ici şi colo pe toată întinderea câmpului, iar copiii alergară să dejuge boii, plini şi ei de praf şi obosiţi.

Întoarcerea acasă fu tristă şi tăcută. Fiecare se consola gândindu-se că semănăturile pentru moşie se fac întotdeauna fără tragere de inimă şi repede, iar recolta iese proastă, spre deosebire de ogorul propriu la care au pus îngrăşăminte destule şi pe care l-au prăşit cu grijă. Se

legănau în speranţa că poate anul acesta au scăpat de drumurile la oraş pline de aventuri şi pericole.

Cel care nu aştepta nicio consolare era Apana, noul hilacata.

Lot cu lot controlase toate ogoarele indienilor şi nicăieri nu observase semne de abundenţă. Anul agricol era la fel de prost pentru toţi. Nu degeaba achachilas, cei cu cizme mari şi bărbi lungi şi albe, trecuseră pe sus azvârlind din înălţime grindina şi suflul îngheţat al morţii.

Ajunse la gospodăria lui, aşezată în faţa lacului, pe un mic deal care o apăra de inundaţii în anii cu ploi mari.

— Au fost Choquehuanka şi Chulpa pe aici, voiau să-ţi vorbească, îi spuse nevastă-sa, care tocmai aprindea cu bălegar uscat focul cuptorului.

— Cam despre ce?

— Nu mi-au spus, dar vin din nou după cină.

Într-adevăr, după masă cei doi bătrâni veniră întovărăşiţi de un al treilea, mai în vârstă, mic, uscat şi încreţit, îl găsiră pe hilacata aşezat în uşa bucătăriei. Privea cu insistenţă stelele, care pâlpâiau. Pe întinsul de catifea al cerului, într-o atitudine care trăda oboseală îşi grijă.

Îi invită să intre în bucătărie unde, pe nişte piei de oaie, se aşezară pe vine, cu faţa la lumina focului din cuptor.

Acesta se stingea încet, fumegând, şi numai jeratecul mai colora în xoşu spaţiul mic al încăperii murdare. Flacăra pâlpâia agonizând şi, la lumina ei nesigură, întunericul ascuns în colţurile pe unde alergau cete de cobai părea mai dens.

Astfel aşezaţi în faţa focului, cei patru bătrâni, îmbrăcaţi în poncho – un, cu obrajii umflaţi de coca, cu părul lung şi aspru atârnându-le pe sub căciulă, alcătuiau un tablou colorat, familiar şi sever. Flacăra îi lumina cu efecte neaşteptate.

Păreau o adunare de vrăjitori, într-atât le erau de uscate feţele, de accentuată profunzimea ochilor şi de marcată curba ascuţită a nasului coroiat, în special Cbulpa era impresionantă şi evocatoare. Cu pielea creaţă, uscată, slabă, făcea exact impresia unei vrăjitoare din Evul Mediu, pe care legenda o înfăţişează zburând în toiul nopţii prin cimitire, în căutarea cadavrelor proaspăt îngropate. Un fel de mantie zdrenţuită şi mototolită îi acoperea părul alb şi o parte din umerii aduşi.

Fusta, deşirată şi scurtă, îi descoperea picioarele osoase şi slabe ca nişte beţe.

— Îmi aduceţi noutăţi? întrebă bilacata după o îndelungată tăcere.

— Venim să-ţi cerem sfatul. După masă, aşa cum ai văzut şi tu, am strâns o recoltă slabă. Ogoarele nu ne-au rodit nici pentru sămânţă. Am însămânţat treizeci de măsuri şi s-au pierdut aproape toate. Nicicând nu s-a mai întâmplat aşa ceva.

— Da. Anul ăsta ploile au încetat înainte de vreme. Cartofii nu s-au putut coace şi s-au umplut de viermi… Credeţi că peste tot o fi la fel?

— Nu. Pe insulă au recoltat câte ceva. Dublu faţă de ce au semănat.

— Mereu e la fel. Acolo se adăpostesc Iaikas. Afară de asta îşi pot iriga culturile, căci au şi izvoare.

Pe neaşteptate o umbră micuţă înainta prin mijlocul patioului şi un glăscior cristalin se auzi în golul uşii:

— Seara bună să ne dea Dumnezeu, tata.

— Ah! Tu eşti? Ce vrei?

— Am venit să-ţi cer puţin foc. Al nostru s-a stins că am fost plecaţi cu toţii la cules.

— Intră şi ia. Ai cu ce?

— Da, tata.

— Cum merge ogorul vostru?

— Prost. Numai putregai. Tata spune că anul ăsta nu

o să avem nimic de mâncat şi o să trebuiască să plece pe alte meleaguri.

— Aşa Credem şi noi.

12* 179

Fata se strecură printre bătrâni, ajunse la vatră şi, punând pe jăratec bălegarul uscat pe care-l adusese, începu să sufle.

Când acesta se aprinse, îl puse pe un ciob de vas şi plecă.

— Şi ce facem acum? întrebă iar după puţin unul dintre bătrâni.

— Nu ştiu. Cred că nu se poate face inamic împotriva zeilor, răspunse hilacata.

— Nimic nu se poate, confirmă şi vrăjitoarea sentenţios.

Tăcură din nou.

Liniştea dură mult şi o sparse hilacata spunând:

— Mi-a ordonat stăpânul să-i anunţ pe toţi să nu lipsească niciunul de la slujba Crucii. Vrea să fim devreme în capelă.

Vine şi el cu prietenii lui.

— Adevărat? Curios. De când a moştenit moşia de la tatăl lui, nu a dat niciodată un astfel de ordin.

— Acum este bun prieten ou preotul şi-i ascultă toate sfaturile.

— Până când va mai sta stăpânul la conac?

— Cu siguranţă până după recoltat.

— Şi-a adus mulţi prieteni de data asta.

— Mai bine. Aşa ne mai cruţă, de ruşine faţă de prietenii lui. Alaltăieri a dat cu un băţ în băiatul meu cel mare şi l-ar fi bătut rău dacă nu ar fi intervenit tânărul acela slab, care ne întreabă mereu cum ne căsătorim, cine sunt bunicii noştri, de unde venim şi alte lucruri curioase. Trebuie să fie puţin nebun.

— Dar un nebun de treabă… De ce l-a pedepsit pe fiul

tău?

— Pentru că nu a putut să-l ia cu pluta. Era bolnav în pat. I-a trimis vorbă, dar nu a vrut să-l creadă. A venit, l-a bătut şi l-a luat pe lac. De atunci, îl vezi?... Stă aici nemişcat.

Cu un gest arătă o formă imobilă, întinsă pe una dintre bănci.

— Rău este omul ăsta! spuse bătrânul cu un glas plin de ură. Nici până acum nu i-a înapoiat lui Limachi cei doi catâri pe care i-a luat ca pedeapsă pentru taurul care a murit când era păzitor de vite. Parcă el ar fi de vină că un animal moare.

— Şi crezi că o să îi mai dea?

— Nu ştiu, dar ar trebui. Limachi e sărac şi nu are cu ce să-şi ducă produsele la târg să le vândă...

— Pancă-l interesează pe el asta?

— Ai dreptate, îi convine să nu fie despăgubit de pierdere: ar avea cel puţin un motiv să păstreze catârii.

Bătrânii tăcură din nou şi în mijlocul liniştii răsună, aspră, vocea femeii:

— Şi voi tăceţi, mereu!...

Nimeni nu răspunse şi tăcerea se făcu şi mai adâncă.

— Am venit să aflăm dacă este adevărat că stăpânul a cerut să mergem la slujba de poimâine. Ne-ai spus. Rămâi cu bine.

— Mergeţi sănătoşi!

IX

Un fel de ceaţă albăstruie abureşte contururile lucrurilor.

Cerul are un aspect lăptos, cu tonuri violacee în razele soarelui roşu care apare enorm acolo, în îndepărtatul orizont, ca şi când s-ar ivi chiar din sânul munţilor.

Pretutindeni se văd strălucind picături de diamant împrăştiate pe pământul care pare să respire adierea rece

a poleiului prins pe fiecare fir de iarbă, pe tulpinile de stuf, ca nişte mici ţurţuri ascuţiţi sau ca nişte lungi ţăndări de sticlă.

Fiecare băltoacă este o oglindă; peste fiecare izvoraş gerul a aşezat cristalul lui subţire şi pe fiecare pietricică străluceşte o picătură de rouă. Întreaga pampă pare o enormă cupă sonoră care vibrează şi freamătă…

Din căsuţele căţărate la poalele colinei, împrăştiate pe câmp sau presărate în lungul râului sinuos şi plin de meandre, se ridică drept coloanele de fum albăstrui, făcând dâre pe cer. Păsările sălbatice amorţite încă abia îşi înalţă cântecul lor.

Ici, colo, pe marginea izvoarelor secate, păsările bobos îşi profilează siluetele subţiri pe oglinda gheţii. Stau imobile, hieratice şi-şi încălzesc la soare corpul îngheţat. Câţiva pescăruşi zboară tăcuţi prin aer. Doar din când în când răsună cristalin în atmosfera pură strigătul câte unui yaka-yaka ce, căţărat pe zidul vreunei case părăsite sau pe câte o grămadă de pietre, ridică spre cer căpşorul negru cu dungi gălbui la

Sunt să i se vadă penajul pieptului, galben şi el, dar cu dungi negre.

Pe neaşteptate dintr-o casă răsună ritmul precipitat al unei tobe şi deasupra acoperişului negru, în dosul zidului curţii, apare un drapel alb. Altă tobă îi răspunde din depărtare, dintr-o altă casă şi un nou drapel apare dintre zidurile curţii ei. Şi aşa mai departe apar altele şi altele… În scurt timp stepa vibrează toată în zgomotul tobelor care pare că profanează liniştea plină de reculegere a acestor prime ore ale dimineţii, calme şi dulci.

Este semnalul convenit pentru adunarea peonilor.

Grupurile de indieni, cu îmbrăcăminte viu colorată, apar traversând câmpia din toate părţile: fie coborând colinele, fie de pe pantele câte unui deal. Se îndreaptă

către conac de unde trebuie să plece cu toţi spre un loc îndepărtat, celebru în regiune, datorită crucii dintr-o capelă, a cărei faimă de făcătoare de minuni se întinde pe multe leghe în jur.

Choquehuanka merge în capul celor din Kohahuyo. E îmbrăcat sărbătoreşte şi înaintează vesel pentru că ştie că sărbătoarea n-o să-i înghită averea şi nici n-o să-i lipsească casa de cele necesare cum se întâmplă de obicei celor ce conduc procesiunile. Aceştia, aleşi pentru marele eveniment, îşi vând şi dau în gaj tot ce au ei şi ai lor ca să poată face faţă. Plătesc apoi neprevederea cu mizeria întregii vieţi, căci după terminarea serbării rămân atât de săraci încât multe familii nu se mai pot reface şi se transformă în sclavi ai sclavilor. Nu uită însă niciodată nici ei, nici ceilalţi, măreţia cu care s-au prăbuşit şi de care se arată mereu mândri, fără niciun regret, gata din nou s-o ia de la început.

Se adunaseră cu toţi în jurul lui Choquehuanka cu gândul la zilele lungi de distracţie şi voie bună ce urmează. Ştiau cu luni înainte că patriarhul adusese tot felul de provizii şi nu era un secret pentru nimeni că prin casele vecinilor săi se preparau vase mari de chicha pentru el.

Soarele aurea culmile domoale ale insulelor când procesiunea apăru, coborând poteca. Oamenii purtau pe umeri simbolul sacru al iertării. Acesta stătea timp de un an în casa noului conducător al procesiunii, dacă nu era reţinut la conac de stăpân care lua astfel în sarcina sa celebrarea sărbătorii. De mulţi ani însă, Christos rătăcea prin casele sărace ale colonilor fără să treacă pragul conacului, închis sfântului simbol, cu mult

}82

Înainte de moartea tatălui lui Pantoja, care după cum se vedea nu părea dispus nici el să-şi dea tributul la preţul iertării lui.

Procesiunea era deschisă de un grup de dansatoare

choquelas al căror pelerine albe înveseleau nota gravă a momentului. După ele veneau cei doi conducători de procesiune. Primul, Choquehuanka, agitând în aer marele drapel religios, plin de icoane mici făcute din mătase colorată, şi care împreună cu crucea va trece în puterea noului conducător. Al doilea.

Chuquimia, purtând pe umeri pe Christos răstignit pe cruce, palid, fără sânge, cu pieptul deschis de o lovitură de lance cu ochii ridicaţi către cer într-o expresie de nemărginită tristeţe.

Drumul alb se întindea urmărind curbele lacului albastru.

Din când în când tufe dese de trestie îl mărginesc unduind într-un uşor freamăt spicele coapte care se lovesc între ele. Uneori pe marginea lui apar culturi de cartofi ale căror frunze îngălbenite de primele geruri se răsfiră deasupra şanţurilor sub care se află rodul. Turme de porci se scaldă pe marginea lacului rostogolifidu-se în noroi, grohăind şi bucurându-se sub privirea atentă a porcarilor şi a câinilor ai căror dinţi ascuţiţi lăsaseră deja urme pe pielea lor groasă. Taurii, înfundaţi până în piept în noroi, pasc algele care cresc pe apă sau îşi apleacă vârfurile coarnelor, hotărâţi să lupte pentru o femelă sau pentru supremaţie.

Câteva plute de pescari îşi oglindesc pânzele subţiri şi lucitoare în apa ce se întinde dincolo de totoras de pe mal. Siluetele pescarilor se văd clare şi mărite în lumina soarelui.

Stoluri de pescăruşi se învârt în văzduh. Vin, se depărtează, fac cercuri scurte în aer şi se pierd în stuful bogat. Câţiva flamingi aşezaţi în şir imobil şi răbdători îşi reflectă în apă penajul roz. Din când în când câte unul îşi scufundă în apă gâtul lung şi după puţin se ridică revenind în aceeaşi poziţie. Alături de ei mişună stoluri de becaţine, vizibile doar după albeaţa pieptului, în depărtare,

spărgând oglinda albastră a lacului, un vapor cu aburi, murdar şi vechi, traversează marele lac.

Puntea e acoperită de pasagerii care privesc atenţi spectacolul neobişnuit, în timp ce, în urma vasului, fumul coşului pune

Pete negre pe cele două nuanţe de albastru…

Pe drumul de pe malul apei, drumul sanctuarului îndepărtat şi căţărat pe o culme plină de torenţi albi ce se desprind

Limpede în zarea liniştita, caravana de pelerini se desfăşoară zgomotos într-un pas vesel. Fete şi băieţi ţinându-se de mână, dansând în jurul unui Cristos. Câmpia colorată de rochiile frumoase şi vii ale femeilor, pare să înflorească la trecerea coloanei pline de veselie. Femeile sunt gătite în veşminte plăcut colorate, luxoase chiar, cu pelerinele lor bogate fiecare în alta nuanţă. Un corsaj apretat, din catifea, decorat cu mărgele care strălucesc ca diamantele, le strânge talia, conturând clar liniile rotunde ale sânilor. În decolteul corsajului străluceşte cămaşa albă de tocuyo, brodată pe margine cu fir colorat şi care nu se îmbracă decât la sărbători… Au picioarele goale, şi numai tinerele, mai mult din cochetărie decât de nevoie, poartă nişte opincuţe frumoase, încrustate cu lac şi cordovan.

Wata-Wara, noua căsătorită, îşi arăta prospeţimea graţiei ei cu drăgălăşenie. Are un corsaj albastru şi o pelerină verde, cam scurtă, care lasă să se vadă coloritul variat al fustelor;

Una roşie, una cafenie şi una galbenă, cea mai de dedesubt.

Părul, bogat, negru şi lucios, împletit cu panglicuţe colorate i se revarsă într-o ploaie de buclişoare pe spate, în jurul gâtului subţire îşi încolăcise un şirag de perle din sticlă multicoloră. Pare mai albă decât celelalte şi cu siguranţă este cea mai frumoasă. Dar frumuseţea corpului nu i se vedea sub abundenţa de pelerine. Un surâs calm şi

fericit îi rătăceşte pe buzele pline şi în ochii ei mari şi negri tresare flacăra unei profunde bucurii, în dimineaţa asta părinţii i-au adus seminţele cu care va însămânţa bucata de pământ pe care de acum înainte o va lucra cu soţul ei, iar soacră-sa i-a dăruit în casa ei o cameră în care vor locui singuri, aşa că n-o să mai doarmă în bucătărie alături de cobai, ci în camera ei, până în clipa fericită când, cu o hotărâre de neclintit, îşi vor dura o casă nouă în care se vor stabili pentru toată viaţa…

Băieţii sunt şi mai gătiţi. Jacheta, cu reverurile şi mânecile brodate, e bine strânsă pe torsurile robuste, acoperind cămaşa de obicei de altă culoare, brodată şi ea. Pantalonul, de asemenea de altă culoare, e croit în formă de clopot. Despicat la spate începând de la genunchi, lăsa să se vadă izmenele largi din tricot alb colorate slab cu indigo. Un brâu în ţesătură fină de fire multicolore le strânge talia. Sub el poartă într-o parte un fluier, iar de cealaltă un cuţit scurt băgat într-o teacă de piele. Luxul lor e încălţămintea: o cizmuliţă rezistentă, cu talpa triplă, cu toc înalt ţintuit în metal, cu vârful puţin pă

Trai, de culoare albă. Pe cap poartă o căciuliţă de lână brodată ce iese de sub pălăria de castor împreună cu părul ce le cade despletit pe umeri.

Şi celelalte grupuri la fel de bine îmbrăcate se îndreaptă către locul serbării. Acasă n-au mai rămas decât invalizii şi copiii, însărcinaţi să păzească turmele. Drumurile golite de drumeţi, răsună acum în pasul vesel al pelerinilor, şi din toate părţile se aude sunetul jeluitor al flautelor şi bubuitul neliniştit al tobelor: câmpia este în sărbătoare.

Au ajuns la capelă.

E aşezată pe platforma din vârful unei coline şi la picioarele ei se ridică un conac înconjurat de casele colonilor; pare o cloşcă împreună cu puii ei. Ca toate capelele din stepă, este înconjurată de un zid mic din

cărămizi ce se întinde pe toată culmea şi pe laturile colinei, în interiorul lui pot să intre sute de persoane şi dansatori.

Aceştia umplu deja curtea în sunetele triste ale muzicii lor.

Ici şi colo, făcând un fel de horă, dansează sicuris. Nu au ornamente, nici măşti, dar poartă deasupra capului în chip de semn distinctiv nişte umbrele întoarse, făcute din pene albe de struţ sau de ibis, împodobite la mijloc cu buchete de pene de papagal în forme şi culori diferite, înăuntrul horei dansează cu paşi mici mallcus. Ei poartă pe spate piei de condor. Pieile îngulerate de la gâtul păsărilor puse pe capul dansatorilor care, băgându-şi mâinile pe sub aripile largi, se mişcă de colo-colo, agitându-le. Fac mişcări bruşte, dar măsurate, în ritmul lent al fluierelor care se tânguie într-o melopee tristă, în altă parte, phusipyas aplecaţi asupra unor flaute enorme şi groase scot nişte sunete grave, profunde şi triste din care pare să se înalţe cruda durere a rasei. Mai departe aleargă şi sar kenalis, dansatori purtând piei uscate şi tăbăcite de vulpi, jaguari şi pisici sălbatice. Se învecinează cu dansatorii choquelas, ale căror picioare sunt acoperite de o fustă albă şi plisată. În alt loc dansează kenakenas cu busturile acoperite de piei de jaguari, purtând pe cap mici pălăriuţe de lână, fixate cu diademe făcute tot din piele şi având încrustate pe ele cioburi de oglinzi.

Cele patru clopote ale capelei răsună pline de veselie şi din amvonul împodobit cu steguleţe vesele sunt azvârlite fructe pe care copiii şi le dispută. Rachete colorate strălucesc în văzduh, dând un aer şi mai sărbătoresc adunării.

1*5

În interior, altarul clipeşte în lumina lumânărilor. Fecioara, împodobită într-o haină de mătase violetă, îşi arată în lumina tremurătoare figura de stuc, grosolan

colorată. Străluceşte din toate bijuteriile ei de sticlă.

În zgomotul neîncetat al clopotelor dansatorii îmbătaţi de veselie îşi încetează dansul, încep cu toţii un fel de ţasodoble în ritmul căruia se îndreaptă către poarta capelei, îngenunchind pe pământul uscat şi prăfuit. În acest moment prin uşa sacristiei apare un ministrant îmbrăcat în roşu şi alb. Duce în mâini cutia milelor ce are pictată pe capac o imagine sfântă şi, pătrunzând în mulţime, începe să strângă banii pe care-i cere imperios şi cu voce tare după fiecare sărut depus pe cutia de metal.

Terminând fructuoasa colectă, ministrantul dispăru în sacristie şi după puţin timp reapăru precedând preotul care venea îmbrăcat în odăjdiile sfinte.

Începu slujba.

Pe estradă luară loc, mai mult curioşi decât credincioşi, stăpânul conacului de alături, cel din Kocahugo, prietenii lor şi administratorii moşiilor din jur. Toţi, invitaţi în mod special de don Hermogenes Pisano, preotul, care era dornic să-şi arate darurile oratorice într-un discurs alcătuit în lungi zile de meditaţie şi studiu.

La mijlocul slujbei şi înainte de a fi ridicată crucea, don

Hermogenes se urcă, în lipsa pupitrului, pe o ladă goală de alcool pusă în mod special aproape de altar, îşi făcu semnul crucii imitat de toţi şi, după ce mormăi câteva cuvinte latineşti, îşi începu cu voce sonoră şi gesturi largi predica, de neuitat pentru oricine avea să-l asculte.

Cultul Sfintei Cruci, semn de supremă credinţă, întreţinut în această capelă cu mare devoţiune de către stăpânul moşiei, om bun şi generos, este un exemplu demn de a fi imitat de către toţi cei care pentru ei şi ai lor doresc să-şi atragă divina protecţie a cerurilor şi cu aceasta toate bunurile de dorit ale pământului.

Bunătatea lui Dumnezeu îi ajută numai pe cei care ştiu să-i poarte respect şi dacă de câţiva ani încoace prin

părţile acestea cerul se arată supărat şi pământul neroditor, este datorită nedreptăţilor oamenilor, lipsei lor de credinţă, avariţiei, îndepărtării lor de Dumnezeu, care se fac din ce în ce mai evidente. Dumnezeu începe să-şi arate supărarea.

Nimic nu se poate face fără supunere şi milă. Supunere către cei care, delegaţi de Dumnezeire, reprezintă puterea ei pe pământ. Milă faţă de sacerdoţii care ca şi ceilalţi oameni au necesităţi de satisfăcut şi guri de hrănit.

Şi mila lipseşte!

Egoişti şi interesaţi, oamenii au părăsit pe bieţii preoţi în nevoie, prost hrăniţi, ducându-şi viaţa în lipsuri şi privaţiuni…

Cum avea să se arate atunci bunul nostru Dumnezeu, plin de clemenţă?

Dar ceva şi mai înspăimântător: oamenii nu mai ştiu să se supună.

Refractari, insolenţi, răuvoitori, au îndrăzneala de a nu se supune ordinelor stăpânului. Ştiu să reziste cererilor lui, să-i refuze sfaturile şi dispoziţiunile, uitând, nenorociţii, că Dumnezeu aranjase lumea în aşa fel încât să fie o clasă de oameni a căror misiune era să comande şi alta care să se supună la nesfârşit. Albii descinzând direct din Dumnezeu sunt o castă de oameni superiori şi sunt stăpâni. Indienii făcuţi din alt aluat şi mai puţin perfecţi duceau cu ei tarele originii şi bineînţeles trebuiau să fie conduşi de ceilalţi, întotdeauna, în veci…

Don Hermogenes, cu adevărat indignat, azvârlea cu voce tunătoare anatemele. Cu braţele întinse, pumnii crispaţi, cu figura roşie şi cu fruntea marcată de o cută adâncă, cu ochii strălucitori, îl invoca pe Dumnezeu ca să-şi susţină teoriile.

Indienii, consternaţi, tremurau cu frunţile aplecate şi ascultau cuvintele sfinte, fără să îndrăznească să ridice

ochii către altar, de teama de-a nu fi fulgeraţi de furia răzbunătoare a unui Christos rănit şi maltratat, care atârna pe crucea lui privind palid la cer, cu o infinită expresie de tristeţe, singurătate şi definitiv abandon.

După terminarea ceremoniei, cei din Kohahuyo se îndreptară pe drumul de întoarcere către conac. Administratorul, vrând ca pelerinii să se oprească la tejgheaua lui ca să consume cele ce-şi doreau, ordonase sub pretextul de a. Se evita certurile şi amestecurile între oameni ca imediat după terminarea slujbei să se întoarcă toţi la conac. Se supuseră ordinului fără rezistenţă, căci îi atrăgea preparativele lui Choquehuanka şi afară de asta se simţeau slabi pentru luptele cu pietre

Care aduseseră cu ani înainte atâta faimă băieţilor şi fetelor din Kohahuyo, faimă pierdută acum pentru totdeauna...

Unul dintre coloni, Katupaya, îl duse pe Christos la el acasă întovărăşit de toţi peonii. Apoi tinerii într-un dans vesel şi bătrânii cu pas mai liniştit se îndreptară către casa stăpânului. Aici fură cinstiţi cu pahare de lichior pe care se grăbiră să le dea peste cap pentru a pleca spre casa lui Choquehuanka, unde fără îndoială avea să fie mai pe placul lor şi să aibă lucruri mai bune de gustat.

Plecară repede, spre deplina satisfacţie a domnului Pantoja, puţin dispus la muzică şi daruri. Plecară dansând şi alergând în şiruri lungi pe cărările de pe malul râului, înconjurând casele din jurul moşiei fără însă să le treacă pragul.

Bătrânii şi conducătorii se duseră direct la casa lui Choquehuanka, urmând pe bătrânul care nu-şi părăsise steagul simbolic. Se aşezară în patio-ul curat ca un bănuţ, în faţa farfuriilor, şi drepţi şi ceremonioşi băură cupa oferită de bătrân, care trecea de la om la om fără odihnă. Vorbeau ca de obicei despre timp, despre recoltă, şi glasurile lor molcome la început se dezlegau pe măsură ce

se repetau paharele.

Ce timpuri grele, anul ăsta! Recoltele fiind distruse, foame ne ameninţă, crudă şi aspră. Tinerii n-au să aibă altceva de făcut decât să fugă iar la oraş, să caute de lucru, să plece să se vândă în vale, la Yungas, unde se vor îmbolnăvi de friguri şi alte boli, sau să cerşească, în ultimă instanţă.

— Eu cred, spuse o bătrână cu figura triunghiulară, cu nasul ascuţit şi ochii înfundaţi, că laykas sunt supăraţi pe noi şi vor să se răzbune.

— De ce? Nu le-am făcut niciun rău, le-am dat tot ce ne-au cerut şi de multe ori mai mult chiar decât puteam. Pentru ce atunci să ne pedepsească?

— Nu e asta, spuse un bătrân slab, cu nasul coroiat, stăoanul poartă vina pentru tot. Alaltăieri, urmărind vânatul, a îndrăznit să intre în peştera dracilor.

— Adevărat?

— Da. Fiul meu l-a văzut.

— E un khencha (blestemat) şi nu respectă nimic, împuşcă păsările care stau pe acoperişuri şi chiar pe cruci. Dă cu biciul în idolii de pe marginea drumului şi râde de credinţele noastre.

— Ar fi bine să moară, spuse cineva interpretând dorinţa comună care la mulţi ajunsese o obsesie.

, 188

«— Să-ţi să-l omorâm, hotărî un bătrân aplecat de umeri, zbârcit ca o stafidă, cu mâini uscate şi subţiri ca nişte liane.

Toţi se priviră, dar nu spuseră nimic.

— De ce? răspunse Choquehuanka care continua să umple paharele. Dacă moare el, o să vină un altul care o să fie la fel.

— Şi atunci ce trebuie să facem?

— Nimic. Să ne resemnăm.

— Şi tocmai tu ne sfătuieşti asta? spuse bătrânul, cu

un ton aspru.

— Totul la timpul său, Cachapa. Şi câmpul care este azi pustiu va da mâine flori, răspunse Choquehuanka cu voce liniştită.

— Şi ce vrei să spui cu asta?

Nu se mai auzi explicaţia. Zgomot de tobe, flaute şi voci vesele răsună în jurul casei umplută deodată de dansatorii care se agitau cu mişcări de animale tinere, zburdând în libertate, după lungi zile de recluziune.

— Bună seara, tatitos! Bună seara mamitas l salutară ei scoţându-şi pălăriile la intrarea în patio.

Erau transpiraţi, agitaţi, cu picioarele şi încălţămintea albite de praf, morţi de foame şi dornici să consume izvoare, cascade şi mări de chicha şi rachiu.

Bătrânii se ridicară ca să facă loc copiilor şi începură dansul în patio ţinându-se de mâini şi legănându-şi corpurile în ritmul trist al muzicii. Nu erau beţi dar se făceau că nu se pot ţine pe picioare.

Veni şi noaptea, rece şi fără lună, şi entuziasmul tinerilor păru să crească la căderea ei. Se simţea asta în ritmul dansatorilor care înconjurau casa pierzându-se în cercurile de întuneric lăsate de lumina slabă a doua lumânări înfipte în perete; în ritmul continuu al fluierelor şi tobelor care în obscuritatea şi tăcerea nopţii păreau să câştige şi mai multă sonoritate, întâmpinară zorile dansând mereu; femeile învârtindu-se după bărbaţi, ca nişte jucării, cu atât mai repede cu cât erau mai bete, arătându-şi la lumina zilei coapsele tari, de culoarea pâinii rumenite, fără niciun fir de păr.

În seara celei de a doua zi apărură în casa lui

Choquehuanka stăpânul şi prietenii lui.

Nu putuseră dormi noaptea din cauza zgomotului petrecerii, şi puţin supăraţi veneau să-i vadă pe tineri dansând şi să

Le ordone să-şi stăpânească entuziasmul pentru

noaptea următoare.

De cum apărură, indienii încetară să mai cânte din instrumentele lor şi se produse un moment de stinghereală; dar cum aproape toţi erau pe jumătate beţi, băieţi şi fete se descoperiră şi se îndreptară în genunchi către Pantoja, ca să-i cureţe cu buzele lor praful cizmelor, să-i sărute mâinile şi să-i aducă omagiul supunerii lor într-o atitudine plină de umilinţă.

Domnul Pantoja şi prietenul său Ocampo protestară. Să-i ia dracul de porci! Se îmbată cu rachiu şi le lasă apoi pe mâini balele lor murdare…

— Bine, băieţi, bine… Gata! spuse stăpânul, îndepărtându-i, ca să nu-i sufle în faţă duhoarea lor neplăcută.

Dar indienii, încăpăţânaţi şi tenace, se agăţau de genunchii lui, declarând cu o voce întretăiată de sughiţuri:

— Da, tata… Te iubim… Eşti un tată pentru noi şi nu este nimeni mai bun ca tine… Noi suntem fiii tăi, bieţii tăi fii.

Pe nimeni altul, numai pe tine te avem să ne aperi şi să ne protejezi… Suntem sclavii tăi…

Şi se târau, umili, supuşi, ca nişte câini bătuţi. Domnul se supără de-a binelea. La naiba cu vorbăria asta! El îi cunoştea bine şi ştia la ce să se aştepte, aveau nevoie de alcool şi îi cerşeau în felul acesta.

— Dă-le un vas de alcool, îi propuse Ocampo.

— Fugi de aici! De ce?

— Uite pentru ce, îi răspunse făcând un gest trivial, cu câteva pahare în plus se fac criţă şi apoi…

Fără să sfârşească, le arătă pe indiencele care dansau cu mişcări bruşte, abia păstrându-şi echilibrul.

— Ai dreptate.

Îl chemă pe hilacata şi îi dădu ordin să ceară lui Troche, în numele lui, un vas de alcool.

Indienii se aşezară iar în genunchi ca să-i sărute

mâinile şi să-i repete promisiunile lor de supunere şi ataşament. Ei erau bieţii lui servitori, fiii lui nenorociţi, fără niciun sprijin pe lume, iar el trebuia să-i trateze cu milă şi înţelegere, căci ei erau nişte mizerabili…

Şi în timp ce vorbeau îi ofereau cu insistenţă şi încăpăţânare pahare de lichior şi chicha ca să bea din ele.

Pantoja chema în ajutorul lui pe unul din oamenii de ordine ca să-i ceară să-i îndepărteze. La început omul încercă

Să-i convingă cu vorba bună dar, cum aceştia nu se supuneau, scoase biciul şi începu să-i împrăştie ca pe câinii din jurul unui hoit.

Se întoarse şi hilacata. La vederea darului, spiritele se încălziră şi dansul reîncepu mai animat şi mai furtunos cu toate că teribila beţie a dansatorilor nu le permitea să-şi arate toată abilitatea. Dansau ţinându-se de mână, în grupuri de două sau trei perechi care desprinzându-se din horă intrau în cercul ei şi aici în ritmul muzicii făceau două învârtiri rapide trăgând femeile după ei până cădeau în patru labe pe pământ, unde rămâneau întinse, cu îmbrăcămintea în dezordine, învinse de oboseală, somn şi beţie…

Musafirii se retraseră în întuneric înarmaţi cu lanterne şi revolvere; dar intenţia lor rămase fără rezultat.

Totul părea ca un câmp de bătălie.

Bărbaţi şi femei, întinşi lângă zidurile caselor, căzuţi în lungul aleilor sau prin viroage, dormeau cu nasul în pământ sau priveau cerul cu o expresie de profundă stupoare. Ici şi colo se vedeau perechi înlănţuite, căzute grămadă, corpuri în total abandon. Femeile îşi arătau îmbrăcămintea în dezordine, cu sânii şi spatele gol, cu cărnurile expuse în uitare şi beţie…

— Domnule, au venit vâslaşii, anunţă Troche deschizând geamul.

O rază clara de soare pătrunse în vastul dormitor,

tapetat în albastru, cu tavanul înalt şi alb şi cu un balcon larg deschis către întinsul strălucitor al lacului, în fiecare colţ al camerei era câte un pat şi pe pereţi se aflau tablouri în ulei care reprezentau peisaje din Elveţia şi lupte de tauri în

Spania.

— Ce oră e, Troche?

— E opt, domnule doctor.

— La naiba! E târziu.

Şi ridicându-se în şezut striga prietenilor:

— Sus, leneşilor, suntem aşteptaţi!

Aguirre, Văile şi Ocampo se întinseră somnoroşi şi se frecară la ochi, jenaţi de lumina puternică. Suárez continuă să doarmă. Pantoja îi strigă:

— Te scoli, poetule?

Drept răspuns se auzi un sforăit prelung. Pantoja îşi luă perna şi i-o azvârli în cap. Lovitura îl trezi pe Suárez, speriindu-l, şi dintr-o săritură se ridică în pat.

— Ce s-a întâmplat?

Prietenii izbucniră într-un hohot vesel de râs. Suárez se supără:

— Ei!… Nu-mi plac glumele astea.

Nu ţinu prea mult supărarea. Era din fire blând şi pe câmpie soarele strălucea în toată splendoarea. Nenumărate păsărele ciripeau în coroanele eucalipţilor, ale măslinilor sălbatici şi în crengile uscate ale sălciilor care împodobeau grădina, crescând la adăpostul pereţilor înalţi.

Apăru Asunta aducând o tavă cu pahare şi o carafă în care fumega el sucumbe. Lăsă tava pe o măsuţă din mijlocul camerei, luă un beţişor şi începu să bată băutura ridicând o spumă uşoară.

— De ce nu vine să ne servească frumoasa Clorinda? întrebă Suárez privindu-şi cupa plină şi sorbind cu plăcere spuma parfumată a laptelui.

— E bolnăvioară, micuţa, şi se scoală târziu, răspunse

metisa evaziv.

— Nu vrea să ne mai vadă, ingrata!

— Nu, domnule!

— Caramba! E delicioasă băutura, dar are alt gust.

— Am făcut-o cu rachiu de piersici pe care l-a adus astă noapte apiris, spuse metisa.

Şi le oferi:

— Mai vreţi un pahar?

— Sigur că da, drăguţă Asunta! O să te facem regina gospodinelor. Numai ca să mănânc mâncările pe care le faci sunt în stare să mă însor cu Clorinda… Accepţi?

— Da, domnule, răspunse ea încântată de compliment.

— Nu, amice… Clorinda este logodnica mea şi nimeni nu mi-o ia, interveni Aguirre întinzând paharul ca să i-l umple a treia oară.

Aşa, înarmaţi cu o excelentă bună dispoziţie, se îmbrăcară şi porniră către lac unde îi aşteptau vâslaşii alături de plutele noi ce stau liniştite pe apă.

Dimineaţa era de o seninătate admirabilă. Lacul era neted ca o oglindă şi cerul fără nori. Contururile insulelor se desenau limpede în apa lui şi munţii din fund, goi şi pietroşi, străjuiau în depărtare orizontul ce vibra de lumină.

Vâslaşii îşi sprijiniră prăjinile în grămezile de totora uscată de pe mal şi plutele începură să alunece tăcut pe canal. Vânătorii, întinşi de-a lungul plutei cu ţevile puştilor sprijinite de prora ascuţită şi înaltă, ca a gondolelor veneţiene, aveau alături pungile cu muniţii bine umplute cu cartuşe, câteva merinde şi o sticluţă cu o băutură mai fină. Vâslaşii, agili, stăteau la spate, în picioare şi împingeau plutele înainte, sprijinind prăjina lor lungă în noroiul din fundul lacului.

Apa părea tulbure pe canal şi neagră pe măsură ce stuful se îndesa. Uneori canalul se lărgea într-un fel de

luminiş spre care convergeau o infinitate de alte canale, pline de agitaţia păsărilor chocas gălăgioase, cu penajul negru, ciocul galben şi creasta roşie şi la care oaspeţii nici nu se uitau acum, ca să nu gonească nenumăratele cârduri de raţe care se vedeau ca nişte puncte negre pe suprafaţa plină de alge a lacului spre marginea stufului. Găinuşele de baltă mereu în perechi apăreau şi dispăreau imediat, iar micuţele kenokeyas îşi arătau pentru o clipă pieptişorul alb şi plinuţ şi dispăreau pe sub apă, ca să-şi scoată mai încolo la suprafaţă capetele mici şi speriate.

— Să ne separăm aici. Aveţi grijă când trageţi drept prin stuf. Putem omorî un pescar sau să ne rănim între noi şi cred

că niciunul n-are chef să moară, spuse Pantoja ajungând la i ultimul luminiş deschis între totoras, ceva mai rare acum în

Apropierea întinsului de alge.

— Să vedem cine are mai mult noroc azi. Eu sper să nu

! rămân de ruşine, spuse Ocampo punându-şi alături cartuşele puştii.

— Pariez doi contra unu pentru mine. Până acum eu am

3 atru sute şaptezeci de bucăţi; Pedro trei sute douăzeci şi

Cinci: tu, patru sute şi Alejo… Douăzeci! Este cel mai îniemânatic dintre toţi, şi Pantoja izbucni într-un hohot de râs vesel.

— Mie nu-mi place să ucid…

— Spune mai bine că nu poţi, îl întrerupse Aguirre.

— Oameni de bronz

— Nu. Nu vreau. Voi ştiţi că la tir nu mă întrece decât

Pablo…

— Altceva este când vânezi cu chitara, îl întrerupse din nou celălalt.

— Fie cum vreţi voi, dar nu-mi place să ucid degeaba. De ce? Bietele păsărele!

— Parcă ai fi o domnişoară fricoasă, îi spuse García râzând.

— Înainte, şi aveţi grijă de arme! Acum câteva zile Pedro mi-a fluierat nişte alice pe la urechi… La ora 12, cu toţii aici pentru masa de prânz.

Se împrăştiară. Pantoja o luă la stânga, către capătul lacului, ascuns de totora. Ocampo se îndreptă spre dreapta, iar Aguirre continuă să înainteze. Suárez ceru vâslaşului să urmeze canalul care cotea spre dreapta ieşind din stufăriş.

— Domnule! Un cârd de raţe roşii! îi spuse după puţin timp vâslaşul său, Tiquimani, aplecându-se brusc în pluta care se clătină.

Tiquimani era un tânăr înalt şi solid, cu faţa rotundă şi ochii negri. Avea o faimă de excelent vânător.

— Unde?

— Aici, stăpâne, în faţa plutei, între totoras; priveşte.

Tiquimani, cu figura luminată şi ochii aprinşi, întinse braţul arătând prora plutei cu un gest de parcă ar fi vrut să sară.

Suárez se aşeză cu grijă în genunchi şi ochi în direcţia arătată de vâslaş.

Acolo, în desimea stufărişului, într-un luminiş învecinat cu reţeaua întunecată a algelor care părea o spumă pe apă, cam vreo douăzeci de raţe colorate având pe ciocul albastru dungi negre se jucau liniştite.

În fruntea lor se afla un mascul splendid, cu pieptul roşu, capul negru şi care purta pe aripi o dungă neagră strălucitoare şi una verde aurie. După el urmau celelalte, în şir sau două câte două. Înaintau jucându-se, pline de încredere în tăcerea ce le înconjura, fericite, sub soarele luminos. Uneori îşi scufundau ciocul în apă sau dispăreau complet în ea, lăsându-şi afară doar coada, îndreptată

către cer. Se urmăreau unele pe altele, dând din aripi şi din ciocuri într-o joacă nevinovată.

— Trage! Trage! spuse Tiquimani, doinic să vadă tot cârdul împuşcat.

— Nu! De ce? Să le lăsăm, spuse Suárez, încântat că a surprins păsările acestea rare şi frumoase în intimitatea lor nevinovată şi plină de siguranţă.

Tiquimani îl privi cu uimire şi o vie neplăcere i se ivi pe faţă.

Deodată zgomotul îndepărtat al unui foc de armă tulbură imensa şi divina tăcere a lacului. Păsările se opriră brusc şi începură să privească speriate în jur. Se strânseră, cu capetele apropiate ca şi cum s-ar consulta, adunate în jurul răţoiului cu aer arogant.

— Trage, că o să ne ia înainte ceilalţi, insistă Tiquimani, care văzuse barca lui Ocampo înaintând pe furiş în direcţia prăzii lor.

Suárez se gândi să se ridice ca să sperie astfel păsările, dar în acelaşi moment, aerul fu zguduit de zgomotul oribil al.

Unui foc de armă. Apa sări în jurul păsărilor, lovită de alice, şi se auzi sunetul ciudat făcut de stropi ce cădeau pe suprafaţa ei liniştită… Cârdul de raţe se ridică în aer, speriat; dar pe apă rămaseră trei răţuşte pline de sânge. Una zăcea nemişcată cu capul scufundat în oglinda apei, alta se învârtea în jurul ei, cu jumătate de corp paralizat, bătând cu o aripă algele; iar răţoiul, rănit de moarte, se scufundă repede într-o mişcare bruscă ca să se ducă să moară în fundul apei, agăţat în rădăcinile algelor…

— Ce brute! şi Suárez făcu un gest de mă ale amară şi neputincioasă.

— Câte? îi strigă Ocampo ridicându-se în picioare pe plută.

Şi cum nu primi niciun răspuns de la prietenul său. Se repezi să-şi adune păsările doborâte.

— Să ieşim afară din stuf. Nu vreau să ucid, spuse Suárez vâslaşului consternat.

Tiquimani puse mâna fără chef pe prăjină şi îndreptă prora ambarcaţiunii către lac, spre apele libere.

Ajunseră cu greu în larg, căci algele se întindeau pe mai mult de doi kilometri, ca nişte covoare întunecate, între care, la adăpost de orice atac, păsările îşi făcuseră cuiburile. Acestea, făcute cu multă pricepere, abia puteau fi descoperite după o privire atenta, căci se ridicau ca nişte punguliţe puţin deasupra apei, atât cât să cuprindă ouăle, cu grijă acoperite tot cu alge. Răsărind din nesfârşita ţesătură roşiatică, se vedeau ici

«* 195

Şi colo căpşoarele negre sau galbene ale păsărilor panaş. Apăreau un moment şi se pierdeau din nou în apă cu iuţeală. Adesea nu-şi scoteau decât ciocul negru şi scurt, dar atât de aproape de barcă încât Tiquimani ridica prăjina şi le lovea în cap pe cele prea încrezătoare. Se pierdeau o clipă şi apoi reapăreau moarte, pătând apa cu penajul lor negru, roşu şi mătăsos, în felul acesta Tiquimani, înfruntând supărarea oaspetelui, culese şaisprezece victime… Printre panaş, alte păsărele, zulunquias, îşi arătau în soarele dimineţii, ca nişte fulgi de zăpadă, albeaţa pieptului. Departe de zgomotul puştilor, priveau liniştite pluta vânătorului milos, fixând-o cu ochii roşii, mari şi expresivi…

Reuşiră până la urmă să treacă şi de limita algelor. Apa limpede şi pură ca un cristal, lăsa să se vadă fundul, căptuşit cu un fel de muşchi deschis la culoare prin care se strecurau şiruri de peşti. Broaşte enorme, cu spatele bubos, pluteau pătând cu aspectul lor murdar suprafaţa netedă a apei de culoarea smaraldului.

Soarele strălucea azvârlindu-şi razele în mănunchiuri de lumină multicoloră, care se proiectau în mii de combinaţii pe fundul capitonat al lacului. La trecerea

plutei, peştii săgetau pe sub umbra ei alungită, făcând să le strălucească pântecele albe ca nişte pumnale ascuţite.

Pe la ora douăsprezece se auzi sunetul îndepărtat al unui fluier. Suárez se ridică în picioare şi văzu că într-un luminiş al stufului, Pantoja agita o cârpă albă, chemându-i.

Ajunse ultimul şi-şi găsi prietenii povestind diverse întâmplări pe care le avuseseră în vânătoarea lor. Fiecare aducea în fundul plutei resturile însângerate ale păsărilor, care vor putrezi sau vor servi drept hrană câinilor administratorului, căci la conac, toţi erau sătui până la îngreţoşare de carnea de raţă cu gust de nămol. Pantoja numără şaptezeci de bucăţi doborâte. Ceilalţi trei prieteni aveau împreună ceva mai mult de şaptezeci.

În faţa crimelor laşe şi inutile Suárez se revoltă şi nu-şi putu ascunde dispreţul şi supărarea. Era stupid şi barbar, înţelegea să omori din nevoie. Accepta de asemeni vânatul din curiozitate şi chiar plăcerea de a-ţi arăta măiestria de vânător, pe care de altfel niciunul dintre prietenii lui nu o aveau. Masacrau la adăpost, de aproape şi trăgând la întâmplare în grămadă, lucru pe care un adevărat vânător nu-l face niciodată.

— J & S!

La păsări trebuie să tragi totdeauna în zbor, cu eleganţă şi chiar cu o oarecare nobleţe, căci este barbar să le vânezi în afara elementului lor natural. Dar să omori numai ca să omori; să omori cu zecile şi sutele; să omori din plăcere; din instinct, oricât, oricum, aşa cum făceau cei ce vânaseră pe lac, i se părea o îngrozitoare sălbăticie şi chiar un nonsens economic, care de altfel nu preocupa pe nimeni nici pe departe. Se părea că nimeni nu-şi da seama, din ignoranţă sau perversitate, de paguba imposibil de reparat pe care o făcea unui izvor abundent de bogăţie publică.

— Omorâm cloşca de pe ouăle de aur, spuse Suárez, şi nu-şi dă nimeni seama de asta. Înainte, după mărturiile

incaşului Garcilaso, trăiau pe lacul acesta, şi eu cred că mai sunt încă prin unele locuri mai ascunse ale ţărmului peruvian sau prin regiunea Ancoraimes şi Huaicho, bâtlani albi, ibişi bicolori, gâşte sălbatice, diverse feluri de flamingi şi o colecţie variată de raţe şi cufundări. Azi, în cele cincisprezece ori douăzeci de zile de când cutreierăm locurile din această parte a lacului, abia dacă am văzut câteva păsări rare, câteva raţe roşii, câţiva flamingi roz, doi sau trei bâtlani cenuşii, una, poate două gracilla în două culori, pe care indienii le numesc limanus, şi care sunt aşa de sălbăticite, încât abia le poţi identifica în zborul lor rapid, plin de armonie, poetic; dacă îmi acceptaţi expresia…

— Ha, ha, ha! Zbor poetic! Ha, ha, ha! hohoti P.P.

Într-un râs zgomotos şi molipsitor, acoperind râsul celorlalţi, care făceau şi ei haz, cu toate că găseau oportune şi bine intenţionate observaţiile lui Suárez.

— Râdeţi cât vreţi, continuă acesta antrenat; dar este un adevăr că din răutate sau din ignoranţă, cum am spus, producem o pierdere ireparabilă însăşi bogăţiei lacului. Totul se exploatează din lac fără nicio grijă faţa de el. Şi flora şi fauna.

Deja, totora dispare pe cea mai mare parte din malurile lui, pentru că este distrusă fără încetare în tot timpul anului, fără grijă de a fi replantată, acolo unde a fost tăiată. Peştii se fac pe zi ce trece mai rari, pentru că de asemeni sunt prinşi tot timpul anului fără să fie respectate epocile de înmulţire.

Varietăţi ca suche sunt aproape dispărute pentru că prin gustul şi calitatea cărnii lor sunt unii din cei mai căutaţi peşti din lume. Despre păsări nici să nu vorbim. De când se vând în comerţ puşti ieftine de vânătoare, nu e ţăran, muncitor agricol

Sau orăşean care să nu aibă arma lui şi să nu fi dat în patima vânatului, împuşcând raţe ca să se hrănească cu

carnea lor. Şi acum să facem socoteala, în regiunile noastre de munte au dispărut bâtlanii datorită penelor lor, podoabă a pălăriilor feminine, în Cordilieri a dispărut chinchilla pentru că pe nimeni nu l-a interesat să înţeleagă enorma bogăţie reprezentată de blana acestui mic animal, în pampa dispar lamele sălbatice.

Iar struţii dispar datorită ouălor care se culeg în orice moment. Aici, pe lac, am văzut: au mai rămas câţiva peşti şi câteva păsări şi mă îndoiesc că în douăzeci de ani vor mai exista măcar de mostră. Şi toate acestea înseamnă bani care se pierd definitiv şi fără întoarcere. Ar fi fost suficiente câteva legi şi câteva prime de protecţie pentru a fi salvată de la naufragiu o bogăţie inepuizabilă… Dar, încercaţi să vorbiţi despre aceasta politicienilor noştri! Ar râde, ar considera-o o glumă şi l-ar numi pe cel care gândeşte aşa, nebun. Tot ceea ce-i interesează cu adevărat este numai politica, arta de a guverna, spun ei.

Dar în fond foame pură, foame ordinară, foame pentru stomac, foame de vanitate… Biata ţară!

Devenise serios şi vorbea cu pasiune şi cu suferinţa omului cinstit care vede netrebniciile şi nu poate să le vindece. Ceilalţi îl ascultau şi erau serioşi, pentru că vorbele lui răsunau cu sinceritate.

— Ai dreptate; aşa este, fu de acord Aguirre.

— Ar trebui să te faci deputat, poetule! îi spuse Ocampo, râzând cu bunăvoinţă.

— Renunţă la idioţenii! Fă-mă dictator şi ai să vezi ce fac. Numai un dictator poate să realizeze ceva care să merite osteneala. Avem nevoie de un alt Linares, ceva mai blând, dar la fel de bărbat, la fel de generos, la fel de patriot. Restul:

Numai vorbe goale, răspunse Suárez cu profundă convingere.

— Nu ai încredere în oamenii noştri politici?

— Nu cred în nimeni şi cu atât mai puţin în

politicienii noştri umflaţi cu discursuri, foarte mulţumiţi de „vorbăria lor seacă, foarte citiţi în cărţi străine, dar fără ochi ca să vadă ce ne lipseşte nouă, fără caracter ca să îndrăznească să întreprindă ceva. Suntem în puterea titraţilor metişi care vor să facă totul cu discursuri, care se dau ei înşişi ca model de decenţă, patriotism şi cinste, dar care în viaţa lor particulara se dovedesc egoişti, avari, necinstiţi, moral şi material.

JL.

— Băiete! Arată sticla! îmi vine să cred că ai băut-o

Toată! îi spuse râzând Aguirre.

— Cred că ai dreptate. Numai beţivii vorbesc aşa, răspunse Suárez surâzând cu amară ironie.

— Bine. Hai să mergem şi să terminăm discuţiile. Mi-e foame şi nu mai pot de oboseală, spuse Pantoja ca să oprească discuţia care devenea jenantă, căci în fiecare frază a prietenului său simţea o aluzie la el.

— Şi mie!

— Şi mie!

Se simţeau obosiţi, înţepeniţi, după cele patru ore de imobilitate în plute şi aveau nevoie să se mişte, să meargă.

Plutaşii îndreptară prora ambarcaţiunilor către ţărm şi intrară pe canalele deschise în desişul stufului.

Era cald.

Din apa imobilizată sub florile de nufăr care formau un covor verde se ridica o mireasmă călduţă şi neplăcută, greu de suportat. Nori de musculiţe se învârteau în jurul plutelor zumzăind uşor şi neîntrerupt.

Deodată o voce limpede, vibrantă dar monotonă, se ridică rupând tăcerea lacului adormit. Notele uniforme se succedau într-o ascensiune lentă, alcătuind o melopee tristă şi obosită.

— Dumnezeule! Ce indiancă frumoasă! exclamă Suárez care mergea în frunte, şi vocea lui răsună cu sonoritate în aer.

Era Wata-Wara.

Băgată până la brâu între plantele de apă, secera totora şi culegea alge pentru boi. Pluta ei veche şi înnegrită zăcea pe jumătate scufundată, până aproape de margine, sub greutatea plantelor culese.

Era una dintre bucuriile ei.

Îi plăcea să se scufunde în noroiul catifelat de pe fundul apei şi să simtă pe picioare atingerea gelatinoasă a peştilor şi a numeroaselor insecte din apă. Îi plăcea să se ducă apoi să culeagă cuiburi de panaş, treabă pe care o îndeplinea cu multă pricepere, căci ochii ei erau obişnuiţi să descopere în vasta ţesătură cuiburile ascunse ale păsărilor.

Ducea un război tenace, necontenit, fără armistiţiu şi nu-şi precupeţea cruzimile faţă de lişiţele a căror inamică neiertătoare era.

Ţipetele lor scurte şi ascuţite, zborul greoi la rasul apei din care scoteau stropi de spumă cu picioruşele lor galbene, cu

Loarea lor neagră metalică, îi produceau o antipatie înstăpânită.

Pasărea asta era pentru ea de rău augur. Odată, distrată, scăpă una care se aşezase pe apă chiar lângă vâsla ei. În aceeaşi seară o stâncă desprinsă din senin omorî pe colină patru din oile turmei ei. Altă dată scăpă dintre mâini o alta pe care o prinsese în capcană. Câteva zile mai târziu logodnicul ei încasă o bătaie zdravănă de la administrator. Altă dată… Dar, ce să mai socotim! Era piaza ei rea şi nu putea s-o sufere. Ori de câte ori îi iese în cale, întotdeauna va plânge pentru ceva. Şi chiar în dimineaţa asta se întâlnise cu o mulţime… Blestematele!

Tânăra căsătorită avea braţele puternice goale şi arămii iar prin deschizătura cămăşii de tocuyo pusă proaspăt i se vedeau sânii duri, proeminenţi, cu vinişoare albăstrii şi sfârcuri cafenii.

Şuviţele de păr îi cădeau în dezordine pe tâmple, umbrindu-i faţa asprită de vânt şi de soare. Ochii ei mari şi negri, negrialbăstrui ca penele gâştei de mare, expresivi, cu genele scurte, străluceau clari ca un cristal de cea mai bună calitate.

— Ce indiancă frumoasă! repetă Văile privind sânii Wata-Warei, care, surprinsă şi mirată, uitase să şi-i acopere, în timp ce stăpânii ordonară vâslaşilor să se oprească lângă pluta ei.

Lirismul prompt al lui Suárez se exaltă în faţa tabloului rustic şi frumos şi începu să declame cu voce tare şi teatrală:

— Salut, zână vrăjită a acestui lac, născută din lacrimile rasei tale de martiri şi sclavi! Salut!

— Taci, caraghiosule, sau vorbeşte ca oamenii, îl întrerupse Pantoja, tăindu-i salutul liric de poet.

Se îndreptă apoi către indiancă:

— Cum te cheamă?

Tânăra, tulburată, nu răspunse.

— Eşti mută? spuse Pantoja încreţind fruntea.

— Wata-Wara, răspunse fata privind cu teamă la soţul ei.

— Eşti căsătorită?

— Ce întrebare! Nu vezi că e însărcinată? spuse Suárez râzând.

— Este soţia mea, tata, interveni Agiali care până atunci nu deschisese gura, privind la tinerii oaspeţi încruntat.

Pantoja se întoarse către vâslaşul lui.

— Ai o nevastă al dracului de frumoasă… Să mergem!

Reîncepură drumul şi, după puţin, coborâră pe pământ.

— Ce femeie frumoasa! Dacă am putea s-o avem acasă…

Spuse Ocampo, de îndată ce se depărtară de indieni.

— O s-o avem, îl asigură Pantoja.

Ajunşi acasă se îndreptară către sufragerie. Erau morţi de foame şi cerură cu strigăte masa.

Asunta nu-i lăsă să aştepte şi în curând devorară mai mult decât mâncară o supă de quinua, lapte, ouă şi brânză, o costiţă de porc la grătar întovărăşită de chuno bine făcut, o omletă cu sardele şi ciocolată cu lapte de oaie, totul preparat de

Asunta, expertă în arta culinară.

— Ce facem acum? întrebă Aguirre scoţând pe nas valuri de fum, căci începuse să se plictisească de statul la Kohahuyo.

— Eu mă duc să dorm puţin, în dimineaţa asta m-am sculat foarte devreme, spuse Văile ca un om obişnuit să doarmă până la prânz.

— Devreme, la ora opt! Ce tip! îl critică Ocampu.

— Eu mă duc să scriu o poveste, sări Suárez.

— Să-i ia dracu' pe scribii ăştia… Oh! Dulcea şi casta mea logodnică, albă, virgină L. Tâmpenii! spuse Aguirre.

— Şi tu?

— Nu ştiu; aş vrea să împuşc un flamingo. Blestemaţii îmi scapă de sub nas şi nu-i chip să-i împuşti.

— Te întovărăşesc; eşti unica persoană cu bun simţ aici, spuse amfitrionul.

În acest moment apăru şi Troche. Venise într-o cămaşă de flanelă cu mânecile suflecate până la cot şi aducea un cuţit scurt şi ascuţit.

— Am venit să întreb, stăpâne, dacă vă place chicharron, spuse surâzând amabil.

— Sigur că-mi place, don Pedro! De ce mă-ntrebi?

— Am nişte purceluşi de lapte şi am putea să tăiem unul.

Asunta mi-a spus că indienii nu mai au untură…

— Pungaşii ăştia mint! Probabil nu vor să ne dea…

— Aşa este, stăpâne. Sunt nişte escroci. Stăpânului îi

refuză totul şi în schimb se duc în sat să-şi vândă produsele.

— Poate că nu le plătiţi cât trebuie, interveni Suárez în dorinţa de a-i apăra pe cei oprimaţi, fără să-şi dea seama că începea să-l jignească pe amfitrion.

— Îi plătim cât trebuie, răspunse metisul foarte serios.

— Dar nu înţeleg, dacă le-aţi oferi acelaşi preţ ca în sat…

— Dar stăpânul e stăpân, domnule… Îl întrerupse Troche.

— Ei şi?

— Taci din gură, scriitorule! Ce te pricepi tu la lucrurile astea? îi răspunse Pantoja, jumătate serios, jumătate plictisit.

— Pe dracu', nu mă pricep! Dacă eu aş avea o moşie, aş fi primul prieten al colonilor mei, răspunse Suárez cu toată sinceritatea.

Pantoja, deja indispus de discuţia anterioară şi de aluziile lui care evident îl priveau, se întoarse brusc către el:

— Cunoşti bine pe indian?

— l >auzi vorbă! Cred şi eu că-l cunosc!

— Şi cum este?

Suárez rămase zăpăcit la întrebarea neaşteptată şi răspunse după câteva clipe de ezitare:

— E un om ca şi ceilalţi, mai simplu, mai ignorant, umil ca un câine, mai mizerabil şi mai sărac decât mujicul rus. Muncitor, harnic, econom…

— Strângător, bun, serviabil, liniştit, generos etc. etc…

Nu-i aşa? îl întrebă Pantoja, râzând cu răutate.

Şi adăugă în continuare:

— Nu! Repeţi ca discurile de gramofon toate tâmpeniile celor care se dau drept apărători ai indienilor,

fără să-i cunoşti destul, de la distanţă, din sentimentalism, snobism sau, în sfârşit, cum vrei să-i spui. Însă tu nu-i cunoşti pe indieni din două motive principale: primul, pentru că abia vorbeşti dialectul lor, al doilea, pentru că nu ai fost niciodată proprietar. Şi toţi inimoşii apărători ai rasei lor îţi seamănă. Toţi vorbesc din auzite. Şi aceşti licenţiaţi metişi, pe care pe bună dreptate îi diseci, vorbesc întotdeauna bine, căci au la îndemână un izvor de efecte minunate şi întotdeauna pline de succes: apărarea oprimaţilor, eternele teorii despre egalitate, dreptate şi alte bazaconii de aceeaşi natură. Dar vorbeşte cu stăpânii şi proprietarii de pământ, cu acei care sunt în intim contact cu indienii şi nu va fi unul singur, unul singur… Mă înţelegi? Unul singur, îţi spun, care să nu jure că nu există rasă mai dificilă, mai opacă la înţelegere şi la simpatie, mai perversă, mai ipocrită, mai imposibilă decât această mare rasă a indienilor din Tahuantisuyo. Indienii sunt ipocriţi, şireţi, hoţi din instinct, mincinoşi, cruzi şi răzbunători, în aparenţă sunt umili pentru că plâng, se târăsc în genunchi şi sărută mâna care-i bate; dar vai de tine dacă te găsesc fără apărare şi

Slab! Te mănâncă de viu. Şi să ştii de la mine! Fără scăpare!

Nu este inamic mai rău al albului, nici mai crud, nici mai hotărât decât indianul. Indianul…

— Asta este natural, corect, legitim! îl întrerupse cu aceeaşi vigoare Suárez. Pentru că albul de mai bine de patru sute de ani nu a făcut altceva decât să trăiască pe spatele indianului exploatându-l, furându-l, sugându-i sângele şi sudoarea pentru a stoarce beneficii. Şi dacă indianul îl urăşte, nu are încredere în el şi încearcă tot ce poate ca să-i facă rău, este pentru că prin ereditate şi cu laptele supt de mic copil ştie că albul este inamicul lui natural şi îl tratează ca inamic. Asta, trebuie să accepţi, este drept şi omenesc.

— Fie cum zici. Aş vrea să-ţi dau dreptate; dar acum s-a născut o altă problemă, problema noastră, boliviana, cea mai importantă dintre toate. Acum, indianul ştie, cum spui tu, că de la alb nu poate obţine nimic şi se împotriveşte lui în orice ocazie. Eu râd de toţi acei care cred că secretul transformării indianului se află în şcoală şi prin intermediul învăţătorului, în ziua în care pe indian îl vom face învăţător şi profesor, moştenitorii tăi pot să-şi aleagă altă naţionalitate, să se facă chinezi sau suedezi, căci atunci viaţa le va fi imposibilă pe aceste înălţimi. Indianul ne sufocă prin majoritatea lui. Din două milioane şi jumătate cât are Bolivia, cel puţin două milioane sunt indieni, şi vai de noi în ziua în care aceste două milioane vor şti să citească, vor face legi şi vor scoate ziare!

În această zi vor apela la propriile tale principii de justiţie şi de egalitate şi în numele lor vor desfiinţa proprietăţile moşiereşti, rămânând ei stăpânii…

— Şi până la urmă, asta va fi drept, îndrăzni să-l întrerupă Suárez.

— Drept? Nu ştii ce spui. La început, când pământul nu avea aproape nicio valoare şi s-au făcut exproprierile, au existat abuzuri şi chiar crime, e drept; clar astăzi, fiecare proprietate reprezintă un important capital, pentru că zi cu zi, în cursul multor ani, a crescut în valoare prin transformări succesive.

Suárez îl întrerupse din nou, dând energic din mână:

— Asta nu-i adevărat. Moşiile de pe platou nu au fost folosite raţional de către proprietari şi se află şi astăzi la acelaşi nivel ca la început…

— Foarte bine, să zicem. Dar, trecând din mâinile indienilor în mâinile albilor, fiecare a plătit un preţ fixat şi astăzi ele constituie un bun legitim al proprietarilor lor, pe care nimeni nu poate să li-l smulgă fără să atace bazele dreptului de proprietate, stând chiar şi între sălbatici…

— Într-adevăr, aşa este, sublinie Ocampo cu profundă

convingere, ca latifundiar ce era.

— Pablo are dreptate, spuse şi Aguirre care urmărea cu mult interes controversa, pentru că era unul dintre cei care se interesa de această problemă – a indianului în Bolivia – avea idei originale cu privire la ea, căci era documentat poate tot atât cât şi poetul şi mare prieten al lecturilor cu care, chiar dacă nu era de acord, uneori îl făceau să-i rămână câte ceva din ele în suflet.

— Şi eu trebuie să accept asta, răspunse Suárez cu calm.

Dar ceea ce nu-mi explic, însă, este de ce proprietarii nu încearcă ceva ca să îmbunătăţească soarta indianului, ca să facă din el un aliat, şi nu un sclav. Cunosc situaţia socială din

Rusia, care provoacă în lume atâtea proteste împotriva condiţiilor de mizerie şi sclavie în care trăieşte mujicul, dar te asigur, condiţiile lui sunt de o mie de ori mai fericite şi mai bune ca cele ale indianului de pe platou. Mizeria indianului nu are egal în lume, pentru că este mizeria nenorocitului, în timp ce cea din Rusia este numai mizeria omului, susceptibilă adesea de a se schimba. Cea a indianului nu se schimbă niciodată. Serv se naşte şi serv moare…

— Am să te întreb ceva, în legătură cu cele spuse înainte.

Cum este mujicul? Explică-mi clar, ca să înţeleg şi eu dacă comparaţia ta este justă, căci eu mi-amintesc numai de o frază a lui Gorki, dar mă tem să nu fie prea literară şi să nu corespundă realităţii.

Suárez fu surprins de întrebare, căci puţinul pe care-l ştia şi el despre mujic îl învăţase de la scriitorul vieţii rătăcitoare şi a mizeriei. Spuse totuşi:

— Mujicul este ultima categorie socială rusească, la el predomină absenţa absolvită a libertăţilor individuale, iar…

— Intri în generalităţi şi eu vreau răspunsuri categorice.

Se bucură mujicul de dreptul de proprietate? Ceea ce câştigă prin munca lui îi aparţine sau îi este luat de alţii? Poate lăsa moştenire bunurile sale?… La asta aş vrea să-mi răspunzi.

Suárez nu ştiu ce să spună în faţa curiozităţii precise a amfitrionului lui, şi fu puţin jenat de situaţia lui care nu era la drept vorbind tocmai bună.

— N-aş şti, spuse în sfârşit, să-ţi răspund cu precizie, pentru că n-am avut ocazia să pătrund în amănuntele care te interesează. Tot ce ştiu de la Gorki este că mujicul, după cuvintele lui, este pentru bogaţi „o substanţă alimentară”, aşa cum este indianul nostru pentru stăpâni…

— Acestea sunt fraze de scriitor. Şi eu aş putea să-ţi citez din acelaşi Gorki, care, după cum ştii, e foarte cunoscut… Dar să lăsăm Rusia, necunoscută şi îndepărtată, şi să ne întoarcem la propria noastră ţară. Ceea ce a stârnit protestul doctorilor noştri în cea mai mare măsură, este el pongueaje, adică serviciul personal pe care îl prestează colonii în casa stăpânului.

Ei nu-şi dau seama că aceasta este numai o plată pentru un serviciu, plata pe care o datorează în schimbul pământului pe care-l ocupă şi-l cultivă în propriul lor beneficiu. Şi să cerceteze cineva toate moşiile de pe platou şi va vedea că cele mai bune terenuri aparţin peonilor…

— Pentru ce atunci nu sunt bogaţi la fel ca şi proprietarii? întreba cu vioiciune Suárez.

— Am să-ţi spun: pentru că sunt vicioşi, tipicari şi vanitoşi. An după an poţi să încerci să le demonstrezi avantajele maşinilor agricole, ale îngrăşămintelor chimice…

— Nici proprietarii nu utilizează maşini sau îngrăşăminte…

— …şi alte progrese, şi niciodată nu au să te audă

sau să te asculte. Dimpotrivă, vor fi primii care să se opună la orice intenţie de inovaţie sau oricărei tentative de îmbunătăţire.

Tot ceea ce cer ei este să trăiască aşa cum trăiau părinţii lor.

Tot ceea ce doresc e să aibă ca stăpâni pe aceşti proprietari imbecili care nu-şi vizitează niciodată moşiile şi sunt fericiţi cu ponguito, câteva bucăţi de brânză şi câteva încărcături de chuno. Dar asta nu poate să mulţumească un om care cu sudoarea frunţii lui cumpără o moşie, să spunem pentru opt sute de mii de pesos, şi trebuie să scoată renta capitalului, mort dacă nu-şi poate plăti măcar dobânda… Tu întrebi de ce sunt săraci indienii. Răspunsul este uşor. Pentru că au tot felul de sărbători, au funcţii, au grade, au preocupări religioase şi în fiecare din aceste sarcini îşi cheltuiesc toată avuţia rămânând în mizerie. Schimbă-ţi părerea, iubitule. Indienii par

Buni de departe, dar de aproape sunt teribili. Eu îţi spun cu toată sinceritatea, îi urăsc de moarte, şi ei mă urăsc la fel.

Ei trag într-o parte, iar eu în cealaltă. Şi lupta nu se va termina decât numai când una dintre părţi se va declara învinsă.

Ei mă fură, mă mint, mă înşală; eu îi bat, îi ţin din scurt…

— Până o să te mănânce, cum spui tu.

— Da, până mă vor mânca sau vor crăpa ei…

— Da, aşa trebuie să fim, aprobă Văile cu profundă convingere, căci asta era şi politica lui faţă de indieni, care de altfel îl costase până acum o rană la un braţ.

— Sigur că da!… Tatăl meu s-a purtat bine cu ei. şi cum l-au răsplătit? Spune şi tu, Troche, zise Pantoja cu un aer supărat întoircându-se către administrator care asculta atent, aprobând tot ce spunea stăpânul lui, nu atât pentru a fi de acord cu el, cât pentru că era propria lui

convingere.

— Da, domnule doctor, l-au asasinat canaliile astea, spuse arătându-l pe pongo care în acest moment tocmai apăruse în patio aplecat sub greutatea unei găleţi cu apă adusă de la izvor.

„Bine au făcut!” gândi Suárez pentru el, dar nu spuse nimic, fiindcă ştia povestea.

— Ei atunci, domnule doctor, tăiem purceluşul? întrebă

Troche surâzând cu amabilitate.

— Să mergem să-l vedem întâi. Unde este?

— În curte. Dar nu vă duceţi dumneavoastră. E foarte murdar. Mai bine să-l aducă aici.

Şi chemând-o pe Clorinda o trimise să aducă purceluşii din cocină.

Abia deschise uşa şi apărură vreo opt purceluşi pe care fata îi împingea, înţepându-i cu un lemn ascuţit la vârf.

Ieşiră în grup sprâjinindu-se unii de alţii şi înaintară pe dibuite, pas cu pas, nesiguri, cu capetele aplecate în jos, legănându-se de parcă ar fi fost nişte jucării de carton. Văzându-i, prietenii începură să râdă.

— Ce curios! S-ar spune că le e frică să meargă, observă

Văile.

— Sunt orbi, răspunse Troche dând o lovitură în capul unuia dintre purceluşi, ce se depărtase de grup şi care răspunse printr-un guiţat ascuţit, de durere.

— Orbi? Şi de ce? Cum asta?

— În mod intenţionat, ca să se îngraşe mai mult.

206.

Suárez avu un gest de repulsie.

— Dar asta e o cruzime! E oribil!

Troche ridică din umeri fără să înţeleagă ce cruzime ar fi într-o simplă operaţie făcută unui animal care nu are

suflet.

Dacă oamenilor li s-ar face aşa ceva, hai, fie. Dar porcii?

— Şi unde ai văzut că se face asta? întrebă Pantoja amuzându-se la vederea bietelor animale zăpăcite.

— Am văzut-o într-o provincie din Cochabamba.

— Şi chiar se îngraşă mai mult?

— Sigur că da, domnule doctor! Aşa se mişcă mai puţin

şi se îngraşă.

— Şi cum faceţi să-i orbiţi?

— Le băgăm în ochi un cui înroşit…

— Brrr! făcu Suárez îngrozit şi-şi duse mâinile la ochi.

— Ia te uită, domnişoara! spuse cu dispreţ Pantoja, vă

zând gestul prietenului său.

Şi întorcându-se către Troche, adăugă:

— Caramba! Sunt frumuşei purceluşii tăi! Şi câţi avem

pe moşie?

— Puţini, domnule doctor. Vreo douăzeci.

— Şi unde îi ţii?

— Îi ducem pe malul lacului.

— Ori fi la fel de graşi ca ăştia…

— Nu chiar. Pe ăştia îi creştem cu resturile de la conac.

ICu lahuas pe care le dă Clorinda şi apoi sunt şi orbi. Cei de

[pe moşie…

— Păi atunci, îi luă din scurt Pantoja, dă-i pe la casele sezonilor mai bogaţi…

— Imposibil, domnule doctor! Nu vor vrea să-i prisască; se vor revolta, îl întrerupse Troche alarmat.

Pantoja făcu un salt:

— Ce spui? N-o să-i primească? Pe cel ce nu vrea să-i

Jrimească îl pedepseşti cu bătaia şi-l goneşti de pe moşie… Şi să se revolte dacă vor!

Troche dădu din cap nehotărât şi speriat. Prietenii ascul-Jtau tăcuţi şi serioşi. Pantoja încreţise fruntea şi fluiera pricind la cer.

Amfitrionul observând tăcerea, aproape ostentativ şi pen-Itru a-şi sublinia autoritatea adăugă cu un ton vehement:

— Sălbaticii ăştia se dau la o parte de la sarcinile lor.

S-au făcut nişte prost crescuţi, înainte, când tatăl meu trăia, veneau în fiecare seară să-l întrebe de – ce are nevoie şi să-şi ofere serviciile. Acum nu mai vine decât hilacata, iar ceilalţi apar doar din când în când…

— Păi, dacă îi primeşti cum i-ai primit în ziua sosirii noastre! îl înţepă Suárez.

Pantoja, fără să-l ia în seamă, continuă:

— Dar îi fac eu să le treacă pofta. Ei îşi fac de cap, eu trag de hăţ. Şi să vedem cine iese învingător.

— Cu siguranţă că tu; dar în ziua când o să te ia prin surprindere, o ştii şi tu, au să te omoare, spuse Suárez cu convingere.

Pantoja se întoarse către prietenul lui, furios:

— Şi crezi că asta mă sperie? întâi omor eu o sută şi pe urmă să facă ce vor cu mine.

— Dacă nu-ţi pasă de viaţă, aşa este! Dar…

— Am impresia că ţi-e foarte frică de indieni, îl ironiza

Pantoja.

— Nu. Frică nu-mi este. Milă însă, da.

— Şi frică, puştiule, afirmă gazda îndulcindu-şi tonul.

— Cum vrei tu!

Şi Suárez se uită la prietenul lui cu o privire senină.

Se făcu o tăcere jenantă, şi cum proprietarul era încăpăţânat şi orgolios, iiesuportând să fie contrazis, repetă ordinul:

— Ştii ce ai de făcut, Troche. Împărţi porcii pe la cei mai bogaţi peoni ai moşiei şi le scoţi ochii ca să se îngraşe…

Suárez interveni din nou cu un glas calm şi convingător:

— Pablo, e oribil. Gândeşte-te. Nu fi crud, fă-o cel puţin pentru mine…

Pantoja surâse satisfăcut, auzind tonul prietenului.

— Ai măruntaie de femeie, dragă Alejo. Şi cum nu vreau să te fac să suferi, am să-ţi îndeplinesc dorinţa. Nu le scoate ochii, Troche, dar împarte-i pe la cei mai bogaţi peoni de pe moşie.

— Bine, domnule doctor; dar o să vedeţi: se vor supăra.

— Să se şi revolte! Dar văd că şi ţie ţi-e frică şi cred că e mai bine să dau chiar eu ordinul… Dă-mi biciul. Iar tu, spuse el îndreptându-se către García, ia-ţi puşca şi vino cu mine. Mergem la lac.

Pe García îl încântau scenele de violenţă şi îşi urmă prietenul. O luară în direcţia caselor împrăştiate în lungul râului

Colorado, pe panta lină a dealului.

Bătură la prima casă. La apropierea lor, doi câini enormi şi păroşi, cu capetele acoperite de un smoc de păr cenuşiu în care luceau ochii agresivi, le ieşiră furioşi înainte. Dar făcură calea-ntoarsă în faţa tirului de pietre bine dirijat al tinerilor. La zgomotul lătrăturilor apăru, printre ierburile joase, stăpânul casei, Checa, un bărbat în vârstă, solid, cu figura plăcută şi paşnic de felul lui. Văzându-i pe oaspeţi, le ieşi înainte cu pas lent, încreţindu-şi uşor fruntea. Salută:

— Bună seara să ne dea Dumnezeu, tata.

— Salut, golanule! Ce faci?

— Lucram la plase, tata.

— Bine. Am dat ordin să ţi se aducă un porc.

— Mulţumesc, tata l răspunse cu căldură indianul.

— Pe dracu’, hoţule! Ce, crezi că e un dar? Ţi” l dau ca să-l creşti şi să mi-l înapoiezi îngrăşat, când am să ţi-l cer.

Indianul deveni serios şi o dungă îi împărţi în două fruntea; nu spuse niciun cuvânt.

— Ce, n-ai auzit, netrebnicule? îl întrebă Pantoja.

— Ba am auzit, dar nu ştiu dacă pot să fac ceea ce-mi ceri.

— De ce, trântorule?

Checa arătă cu un gest curtea unde doi porci cu boturile ascuţite şi slabi ca nişte săbii, stăteau legaţi de picioarele dinapoi.

— Priveşte cum arată propriile noastre animale. Mor de foame, căci n-avem ce să le dăm. Cum crezi, atunci, că o să putem îngraşă porcii tăi?

Pantoja ridică din umeri.

— Asta nu mă interesează. Cel care nu-mi primeşte animalele, să plece. Asta-i socoteala.

— Bine, am să plec. Dar înainte am să-mi culeg recolta, răspunse liniştit Checa.

Pantoja se înroşi de furie. Răspunsul i se păru insolent şi nu trebuia să-l suporte.

— Ai să pleci, dar chiar acum, hoţule. Înţelegi? Ai să pleci fără să-ţi culegi recolta.

Indianul îi azvârli o privire aspră şi plină de ură:

— De ce? Nu mi-ai dat tu sămânţa.

— Obraznicule! Aşa ştii să răspunzi stăpânului?… Na!

Ia! Banditule!

Se azvârli asupra indianului şi îl lovi cu biciul în cap, peste umeri, unde nimerea, orb de furie în timp ce omul ascunzându-şi faţa în mâini fugea prin curte, mugind ca un taur.

— Lasă-l, omule! Nenorocitul! interveni Aguirre, sincer uimit de flagranta nedreptate, şi îl apucă de braţ.

— Tata… Iertare, tata… Tataito! se ruga indianul încercând să-şi oprească sângele care îi ţâşnea în valuri dintr-o rană largă de la cap şi îi curgea pe faţă, pe gât, înroşindu-i cămaşa galbenă şi cârpită.

— Poate şi pământul e al tău, hoţule? vocifera Pantoja muşcându-şi buzele.

Indianul îngenunche la picioarele lui, umil şi îndurerat:

— Iertare, tata. Am să mă supun!

— Ai să pleci! Chiar acum ai să pleci!

— Bine, tata, am să plec. Dar nu mă mai bate, că sunt bătrân, se ruga Checa plângând mai mult de furie şi de disperare decât de durere, părând totuşi că se supune.

— Eşti nedrept. Şi ai să rămâi fără peoni, îi spuse Aguirre, plin de milă şi destul de necăjit că l-a urmat.

— De ce sunt insolenţi?

— Bine, dar au dreptate – Uită-te la ăsta – şi arătă căsuţa mizerabilă – şi ai să vezi că nefericiţii ăştia trăiesc mai rău decât câinii.

Şi adăugă apoi în dorinţa sinceră de a repara un rău:

— Lasă-mă pe mine şi nu mai fă nimic. Te rog eu.

Apoi se adresă indianului:

— Ascultă, l-am rugat pe stăpân să nu te dea afară; dar

altă dată nu mai fi insolent… Ridică-te şi du-te să te îngrijeşti… Ia!

Şi scoţând portofelul îi – dădu două bancnote.

— Tata… Tata!

Târându-se în genunchi până în faţa tânărului, îi sărută mâinile cu umilinţă. Se duse apoi la Pantoja şi făcu la fel; dar când tinerii părăsiră casă, indianul se ridică în picioare şi, strângând din dinţi, mârâi cu o ură cumplită:

— Ai să vezi tu… Blestematule!

XI

— Acum câteva zile mi-ai spus că cineva ar vrea un

teren pe moşie.

— Da, tata.

— E tânăr, bogat?

— S-a căsătorit de un an şi are o pereche de boi, doi măgari, douăzeci de capete de oi de lână, nevastă şi un copil.

— Bun, e bine. Spune-i atunci că poate veni când vrea.

Aparia îl privi surprins.

— Ai poate sayana (teren) liber să-i dai? Eu ştiam că toate sunt ocupate.

— Cum toate? Avem şi libere: cel al lui Manuno, cel al lui Quilco... Nu, numai cel al lui Manuno, pentru că fiul cel mare al lui Quilco a mai crescut şi poate lua terenul tatălui său.

Hilacata îl privi cu neîncredere. Crezu că a auzit prost.

— Cel al lui Manuno? Nu se poate, a rămas văduva şi are şi ea un fiu.

— Dar este încă mic şi nu poate munci. Sau crezi că trebuie să aşteptăm să crească copilul ca să lucrăm pământul?

Făcu Troche şi râse zgomotos, încântat de logica lui.

— Şi ce vrei. să facă văduva? îl întrebă Choquehuanka, intervenind în discuţie şi privindu-l drept în ochi pe vechil, care se simţea puternic prin prezenţa stăpânului şi-a prietenilor săi la moşie şi voia să se arate aspru şi netolerant.

— Şi ce mă interesează asta pe mine? Să facă ce va vrea.

Să plece! spuse susţinând pentru prima dată privirea bătrânului.

— Şi unde se va putea duce? Nu o vor primi nicăieri.

Nu există stăpân care să primească o văduvă cu un copil mic.

Troche începu să râdă din nou, vesel, ca şi cum l-ar fi prins pe bătrân într-o capcană bine urzită:

— Vezi? Chiar tu însuţi recunoşti: „nu există stăpân care să o accepte”. Da atunci de ce vrei ca noi să o acceptăm?

Bătrânul răspunse cu gravitate:

— Pentru că din tată în fiu am trăit toţi aici. Când tatăl meu a venit să se stabilească în Kohahuyo (şi e timp de atunci), ai lui Kentuwara ocupau terenul pe care acum îl ocupă văduva, teren care atunci nu aparţinea altora decât comunităţii

14* 211

Noastre şi care i-l dăduse lor ca să-l cultive! e urmă au venit cei din rasa ta şi ne-au luat cu forţa ceea ce era al nostru. Din ceea ce pe atunci era ayilly (proprietate comună) s-au făcut moşiile. Şi în timp ce cei mai mulţi au fugit de cruzimea şi tirania albilor şi s-au stabilit în alte părţi, cei ai lui Kentuwara, care făceau lege pe pământul lor, au preferat să servească aici rămânând, aşa cum a rămas aici şi tatăl meu şi alţii ca Apana.

Arukipa, Mallawa, Tokorcunki şi ceilalţi. Eu sunt foarte bătrân, am pierdut chiar şi dinţii de bătrâneţe, dar mi-a rămas memoria şi aş putea să-ţi spun că până acum cei ai lui Kentuwara au crescut trei generaţii în gospodăria lor. Am fost prietenul tatălui lui Mamami. L-am văzut născându-se pe acesta şi de câte ori mă uit la pământul pe care se ridică casa lor, mi se pare că văd oasele albite ale celor patru generaţii de Kentuwara ce au murit aici. Vezi şi tu, dacă este drept să-i spui văduvei să plece în altă parte...

Şi bătrânul, tremurând de emoţie, se întoarse cu hotărâre spre administrator, în timp ce Apana îşi strângea cu putere pleoapele pentru a scăpa de o lacrimă solitară ce tremura pe genele lui aspre şi scurte.

Troche, întristat şi el, dar vrând să pară sever,

răspunse:

— Astea sunt lucruri bune de taclale… Poveşti. Stăpânul a cumpărat moşia asta şi are dreptul să facă tot ce vrea aici.

— Da, are! Dar noi nu avem niciun drept, nici măcar pe cel al milei?

Troche se afla într-o situaţie neplăcută, lucru neobişnuit în relaţiile lui de şef temut şi voluntar:

— Bine, pierdem timpul… Nu este vina mea că văduva nu are un copil mai mare.

Choquehuanka, mai mult amărât decât supărat, răspunse:

— Nu-i nici vina ei că nu are şi că soţul ei a murit în slujba moşiei.

— Şi ce mă interesează? A murit că-i venise ceasul. Şi pe urmă nu l-am omorât eu, ci râul.

— Dar pentru voi. Dacă tu nu l-ai fi trimis cu treabă, ar fi şi azi viu…

Troche se apropie de el şi, privindu-l la rândul lui în ochi, răspunse încet, dar iritat:

— Ascultă, mi se pare că vrei să te certi cu mine. Eu nu vreau să ştiu de nimic. Am un teren liber şi îl dau.

Bătrânul, fără să plece privirea, dar surâzând cu umilinţă, răspunse:

— Bine, tata; dar cred că văduva nu va trebui să plece.

— Spui că nu o să plece? tresări Troche, surprins de calmul bătrânului. Nu va pleca? Atunci o gonim cu bătaia, îţi jur! Aici toţi trebuie să accepte ce li se cere, iar cel ce nu se supune, afară! Să plece unde ştie…

Bătrânii făcură un gest, se ridicară şi se îndreptară spre case, tăcuţi şi plini de durere şi ură.

— Asta nu mai poate să dureze, spuse, ca şi cum şi-ar fi vorbit lui însuşi, bătrânul Choquehuanka cu o voce gravă şi surdă, ajungând în pragul căsuţei lui.

— Mi se pare că în curând.ai să vezi o mişcare, bătrâne, îi spuse Apana cu mult respect.

— Răul îl vezi întotdeauna, hilacata; dar trebuie să faci pe orbul dacă nu-l poţi îndrepta, căci când se ştie înţeles şi nepedepsit este şi mai teribil. Să nu uiţi asta niciodată. Cu bine.

Intră în cocioaba sa, iar Apana îşi continuă drumul, mereu pe gânduri.

Între timp, Troche se grăbi să se ducă să vorbească cu proprietarul, înţelesese că Choquehuanka avea dreptate şi nu voia să-l supere. Indienii i se supuneau şi el putea să-i incite la revoltă oricând.

Îl găsi pe Pantoja lungit într-un fotoliu, fumând, cu ochii umflaţi de digestia dificilă, cu cămaşa desfăcută. Lângă el, pe un scaun, se zărea aruncată o biciuşca din sârmă şi piele împletite de care nu se despărţea aproape niciodată.

— Ce este, Troche? îl întrebă deschizând cu greutate ochii.

— Nimic, domnule, au venit hilacata şi cu Choquehuanka.

— Şi ce vor bătrânii?

— Mereu acelaşi lucru. Choquehuanka cere ca să nu o gonim pe văduvă.

Pantoja îşi încreţi fruntea şi apucând ţigara începu să dea cu ea mici lovituri în carâmbul cizmei, cu un aer distrat.

— Mi se pare că bătrânul ăsta cam abuzează. Tu ce zici?

— Şi eu cred la fel, domnule doctor; dar nu poţi să-i spui nimic. Ar fi în stare să ne joace vreo festă.

Pantoja se ridică în fotoliu:

— Se vede că ţi-e frică de el şi că nu eşti aşa curajos cum te-am crezut. Ia să vezi cum am să mi ţi-l aranjez pe bătrân…

Mie nu mi-e frică de el.

Se ridicase în picioare dând din cap cu un aer ameninţător. Cu ţigara în colţul gurii, cu mâna în care ţinea biciul băgată în deschizătura cămăşii, cu capul ridicat în sus, bine înfipt pe picioarele îndepărtate, începu să fumeze scoţând valuri de fum. Printre pleoape privea pe geamul – deschis zborul rapid al unui pescăruş. Când acesta dispăru pierzându-se în zarea luminoasă, întrebă calm:

— Avem o masă bună astă seară?

— Da, domnule doctor, chupe, humintas, friptură de miel cu cartofi prăjiţi şi cafea.

— E puţin. Mie şi prietenilor mei ne place să mâncăm bine.

Mi-e poftă de un estirado şi de un sajta. Nu ne-ai dat decât o singură dată.

— Nu sunt găini. Sajta nu iese bună decât cu carne de găină.

Cu carne de raţă nu se poate face: miroase şi e neagră. Dar acum toate găinile ouă.

— Şi ce mă interesează asta?

Troche argumentă cu teamă:

— Găinile sunt ale fetei mele. E singurul ei venit.

— Şi pe moşie nu mai sunt? Eu ţi-am lăsat mai mult de douăzeci.

— Toate le-am trimis la oraş, domnule doctor. Le-a cerut doamna.

— Şi – de ce n-ai cerut peonilor?

— Nu vor să dea. Le ascund şi spun că n-au decât chivehis (pui).

— Nu vor să dea! Curios… Să le iei cu forţa! Să vezi cum o să mi le dea mie. Dă-mi arma de vânătoare.

Troche se îndreptă către sala cu arme a lui Pantoja iar acesta intră în dormitorul unde prietenii lui fumau şi stăteau de vorbă, întinşi pe paturi, aceştia se distrau

ascultând povestea mai mult decât picantă pe care le-o spunea Ocampo despre una din nenumăratele şi imaginarele lui aventuri galante.

— Vă invit la o vânătoare. Acceptaţi?

Văile acceptă, Aguirre dormea, Ocampo, mereu cu ochii după Clorinda cu care avusese deja o întâlnire ascunsă, se declară obosit; iar Suárez anunţă solemn că se simţea inspirat şi voia să scrie ultimele versuri ale unei legende incaşe, pe care o pregătea de mai multe zile.

— Lasă-i în pace pe incaşi şi vino cu noi, îl îndemnă Văile.

Suárez refuză şi, fără să se jeneze de zâmbetele sarcastice ale prietenilor lui, le expuse planul său.

Avea proiecte mari şi era pe cale să le realizeze, scriind un poem, o dramă şi un roman despre indieni, în afară de câteva legende pe care le va localiza în regiunea cuprinsă între vârfurile Tarace şi Jankoamaya, în strâmtoarea Tiquina.

Poemul se desfăşoară în acea perioadă întunecată, haotică şi îndepărtată a constituirii imperiului incaş, cu marii lui eroi

Manco-Capac şi Mama-Ocilo. În dramă, către sfârşitul imperiului, va figura conducătorul luptei pentru independenţă Tupac-Amaru, iar în roman va fi vorba despre conchistadorii, fără pereche în istoria omenirii prin sălbăticia nebunească şi setea lor de exterminare. Avea deci nevoie să studieze peisajul, să culeagă date despre fauna şi flora regiunii şi trebuia să plece cât mai curând într-o călătorie până la insula Titicaca, de unde au plecat, conform tradiţiei, fondatorii marelui imperiu. Ceva mai mult, se va duce la Cuzeo să studieze chiar pe loc vestigiile civilizaţiei create acolo de legendarul Manco-Capac. Plimbările astea fără rost şi hecatombele de păsări ale prietenilor lui, fiinţe ordinare, fără nicio preocupare decât să trăiască de azi pe mâine, departe de satisfacţiile artei,

incapabili să se ridice pe aripile unui ideal, surzi la vocile măreţe ale elementelor descătuşate, orbi în faţa agoniei unui crepuscul şi a tonurilor de foc ale apei în ultimele reflexe ale ayusului…

Vorbind aşa, se ridicase în picioare şi dădea din mani, cu părul răvăşit, cu ochii aprinşi, cu vocea aspră.

Ceilalţi se distrau ascultându-l şi râdeau din tot sufletul la auzul cuvintelor pline de revoltă, luând exaltarea prietenului lor drept nebunie.

— Linişteşte-te, băiete! O să-ţi facă rău ciocolata! îi spuse

Văile râzând şi trăgându-l de braţ.

— Lasă-l pe nebun şi hai să mergem! spuse Pantoja, luându-l pe Văile cu el.

Ieşiră; dar în loc s-o ia către lac, ca de obicei, sau spre colină, ca atunci când voiau să vâneze vizcachas, Pantoja o luă la stânga, în direcţia cătunului împrăştiat pe câmpie şi pe ambele părţi ale râului.

— Ei! De ce p-aici? îi strigă Văile.

— Vino după mine, fiule, şi nu-ţi face griji.

Ajunseră la primul bordei. Pantoja azvârli o privire în curte.

Doi boi, priponiţi de nişte ţăruşi, rumegau în faţa unui braţ de

Totora proaspătă şi un porc se bălăcea într-o băltoacă lăsată de ultimele ploi. Văzându-i, peonul se îndreptă către ei ca să-i salute. Femeia şi Copiii fugiră să se ascundă în bucătărie.

— Ei! Mi se pare că le e cam frică de tine.

— Sunt nişte sălbatici şi până când nu-i îndrepţi cu bătaia nu se învaţă.

Indianul se apropie. Pantoja, care cercetase deja toată curtea fără să descopere ce căuta, îi întoarse spatele ca să nu răspundă la salutul umil al peonului.

— Să mergem! Aici nu-i nimic.

— Dar, unde? întrebă din nou Văile care nu putea să înţeleagă intenţiile gazdei lui.

— Aşteaptă, băiete… Răbdare… Să mergem până la casele acelea.

Arătă către una care se vedea în depărtare, la marginea ogorului, prima într-un şir de cocioabe.

La mijlocul câmpului, Văile se opri lângă o baltă unde se bălăceau câţiva porci.

Trei copilaşi între trei şi şapte ani păzeau turma. Cel mai mare purta ca unic veşmânt o cămaşă scurtă până la genunchi, peticită pe umeri şi la piept, plină de cusături la poală. Albeaţa ei de la început luase o culoare pământie, nedefinită, sub acţiunea soarelui, a prafului şi a purtatului. Ceilalţi aveau pe ei nişte zdrenţe murdare şi toţi trei aveau capetele descoperite, picioarele goale şi feţele murdare, pline de cruste cafenii de jeg pietrificat. Nasul, murdar şi el, le curgea…

Îi întovărăşea un câine tărcat, cu blana jerpelită şi plină de noroi, care de cum văzu pe vânător se refugie lângă cei mici cu coada între picioare şi cu botul aplecat în pământ.

— Dacă-l împuşcăm? spuse Pantoja ochind capul javrei cu puşca fără să o încarce.

Copilaşii, văzând mişcarea, începură să ţipe de frică toţi trei, îngroziţi, fără să se mişte de pe locul lor, ca bătuţi în cuie de spaimă.

— Bieţii! Nu-i speria! interveni tovarăşul, îşi continuară drumul.

În apropierea caselor începură să fie lătraţi de câini.

Ajunseră în pragul primei case şi nu întâlniră pe nimeni.

În curte rumega o vacă pătată, slabă, cu coarnele mari, rupte şi pe jumătate măcinate la rădăcină, în bucătărie mişunau câţiva cobai şi în patio ciuguleau câteva găini.

Pantoja ridica arma la umăr cu iuţeala’s

Poc!

O găină cu aripile desfăcute se rostogoli pe jos în convulsii, împrăştiind mănunchiuri de pene pătate cu sânge. Celelalte, speriate de zgomot, se ascunseră în bucătăria stăpânilor care le servea şi de coteţ, fugind cu capetele întoarse către vânători.

Femeia care-i spiona din fundul cămăruţei ieşi în goană şi ridică pasărea de gheare, dar văzând-o însângerată începu să plângă, în timp ce Pantoja râdea de gesturile aproape idioate ale indiencei.

— Ay, senior! Era cloşcă! suspină ea în faţa resturilor păsării.

— Mai bine! O să fie mai grasă.

— Era singura care clocea.

Pantoja se supără:

— Şi de ce nu le aduci la conac? Nu vi se plătesc? Jumuleşte-o.

Băgă degetele în buzunar, scoase o monedă şi o aruncă pe jos smulgând prada din mâinile indiencei înnebunită de teamă.

Trecu pasărea prietenului şi-şi continuară drumul râzând satisfăcuţi în timp ce femeia rămase plângând fără să îndrăznească să ridice bănuţul care, nu reprezenta nici a patra parte din valoarea cloştii sale.

Intrară în altă casă, despărţită de prima printr-un gard jos de pământ. Era păzită de doi câini păroşi, sălbatici şi furioşi care, ridicându-se în picioare, se azvârliră ca nişte săgeţi către intruşi, iritaţi de apariţia acestor figuri palide, neobişnuite.

Văile puse pasărea pe pământ îşi începu să dea cu pietre în câinii care se opriseră la câţiva paşi şi lătrau cu înverşunare, învârtindu-se în jurul străinilor fără să îndrăznească să se repeadă la ei.

— Sunteţi fricoşi? Eh! Atunci uite!

Pantoja ochi cu sânge rece în urechea unuia dintre ei şi

Trase. Câinele cel mare făcu un salt şi căzu brusc întins pe pământ. Lătratul lui fu curmat brusc de un geamăt dureros. Cu labele în sus se zvârcoli în teroarea agoniei.

— Bravo, băiete! Acum celălalt, aplaudă Văile care se distra la vederea celuilalt câine care alerga după pietrele aruncate, arătându-şi colţii întărâtat.

— În sănătatea ta, iubitule!

Trase din nou, dar fie că animalul era mai departe, fie că nu ochise bine, glonţul nu avu efect mortal ci îi zgârie doar gâtul, ceea ce-l făcu să fugă în grabă, schelălăind de durere şi de furie.

Stăpânul casei care auzise gălăgie şi-l văzuse pe patron, alergă în întâmpinarea lui ca să-şi apere animalele pe care le ştia curajoase dar, împiedicându-se de cadavrul câinelui şi văzând că celălalt fugea sângerând, se opri brusc, îşi şterse zâmbetul plin de respect de pe buze şi plin de un amar reproş arătă cu ochii la el.

— De ce mi l-ai omorât? L-am crescut de mic şi n-a muşcat niciodată pe nimeni…

Pantoja hohoti, cu un râs de om fericit şi fără griji şi se depărta fără să răspundă, în timp ce indianul, cu mâinile încrucişate pe piept, îl privea plecând, cu sufletul clocotind de mânie.

— Ei! Pe unde? îi strigă Văile, apucând pasărea moartă de gheare, destul de prost dispus.

— Nu fi prost: pregătim sajta de mâine.

— Dar numai tu vânezi; eu n-am tras până acum niciun foc.

Pantoja, văzând că îşi supărase prietenul, îi trecu arma şi-şi puse pasărea vânată pe umeri, nu tocmai încântat.

Văile era stângaci şi nu făcu mare lucru: abia doi

puişori din şase focuri; dar trezi în schimb furia generală a cătunului.

Drumul lor fu presărat de un nespus scandal. Toţi câinii aşezării îi lăferau; la vederea lor copiii fugeau să se ascundă, femeile nu îndrăzneau să le iasă înainte ca să-i salute şi, mai mult chiar, speriate, dispăreau în casă pentru ca din fundurile întunecate ale încăperilor să urmărească manevrele stăpânilor sau să-şi adune câinii pe care încercau cu mângâieri să-i liniştească şi să-i împiedice să atace pe năvălitori.

În timpul ăsta poetul, instalat în sufragerie în faţa tomurilor voluminoase, fuma ţigară după ţigară şi îşi căuta inspiraţia contemplând suprafaţa netedă a lacului, însângerat de razele oblice ale soarelui, aproape de asfinţit.

O linişte nesfârşită domnea şi niciun zgomot nu tulbura pacea gravă a câmpiei, în afară de ciripitul vreunei păsări care zbura pe deasupra casei.

Trecuseră cincisprezece zile de când Suárez lucra la una dintre legendele sale, dar nu putea să-i dea forma ei definitivă. Dorinţa lui de a reda amănuntele vieţii de curte a imperiului incaş era mare, dar nu poseda elemente precise de informaţie, cu toate că răsfoise cronicile lui Garcilaso de la Vega, ale abatelui Blas Varela şi altele, fără să beneficieze prea mult de pe urma bătrânilor cronicari, greoi şi indigeşti pentru gustul său literar.

Îi lipseau faptele de observaţie şi de analiză, fără de care este greu să produci ceva autentic, dar mai ales îi lipsea cultura. Era îmbibat până în măduva oaselor de lecturi moderniste, plin până la obsesie cu prinţese, pitici, fauni şi satiri din legendele medievale, în orice indiancă nenorocită el vedea eroina unei poveşti feerice sau cavalereşti, iar personajelor sale le atribuia sentimente delicate şi rafinate, un limbaj lustruit şi plin de galanterie, gesturi de supremă şi nobilă eleganţă, trădând. Astfel

plăcerea cu care se înfrupta din lectura cărţii sale preferate, Los Incaş a lui Marmontel, cea mai falsă dintre toate cărţile, produsă în acel secol de enciclopedist! rafinaţi şi eleganţi.

Poetul visa fapte pline de graţie şi splendoare, ce se desfăşurau în lumina pampei şi pe suprafaţa ondulată a lacului...

Visa la oamenii care trăiseră pe malurile pustii ale lacului Titicaca, luptând pentru pace, linişte şi muncă, pentru o legislaţie prudentă şi înţeleaptă, căci lenea era considerată crimă gravă şi se sancţiona cu pedepse aspre, iar toţi oamenii erau gata să-şi îndeplinească îndatoririle lor în chip solidar, într-un efort generos şi spontan.

Suprema lege era să produci mai mult şi mai bine. Obiceiurile, înfrumuseţate datorită bunătăţii stăpânilor şi celor puternici, erau pline de înţelepciune şi tindeau la ridicarea omului, chiar dacă nu-i dădeau libertatea completă. Toate acestea, transmise prin legende şi prezente în mintea lui Suárez, nu-l lăsau să vadă realitatea epocii lui, căci se încăpăţâna în a vrea să atribuie celor ce-l înconjurau aceleaşi sentimente şi fel de viaţă ca în epoca de aur, cu toate că erau definitiv dispărute, după mai mult de trei secole de sclavie umilitoare şi crudă.

Cădea în aceeaşi greşeală ca toţi apărătorii indienilor, care de obicei se împart în două categorii: liricii care nu cunosc indianul şi îi iau apărarea într-o notă uşor livrescă şi şmecherii, care, de asemeni fără să-i cunoască, îmbrăţişează cauza indie

Nilor, exaltând suferinţele lor, creând nemulţumiri, semănând ura, în scopul de a realiza beneficii mai mari în exploatarea propriilor lor moşii.

Dimineaţa şi după-masa se plimba prin cătun sau colinda malurile râului cu caietul lui sub braţ, singur, vorbind cu oamenii şi ascultând cântecul plăcut de pucupucus ce stau tupilaţi în gaura vizuinilor lor săpate în

dunele râului, urmărind de pe malul lacului zborul pescăruşilor albi sau admirând răbdarea ibişilor.

Indienii începuseră să-l cunoască. Câinii nu-l mai lătrau anunţându-i vizita. Oamenii îl primeau fără plăcere, dar fără ostilitate, îi puneau pe banca de la intrarea patio-ului cea mai bună şi mai curată pătură, ţesută în orele de odihnă de nevasta sau fiica lor, cea care se ţinea cu grijă în cel mai ascuns loc al casei, alături de hainele noi, măştile de sărbătoare şi alte lucruri mai de valoare. Refuzau însă cu încăpăţânare să răspundă la întrebările lui asupra obiceiurilor şi credinţelor lor, afirmând că nu ştiu nimic despre nimic, bănuitori şi refractari.

Prietenii nu osteneau distrându-se pe socoteala lui şi, de fiecare dată când îl surprindeau punându-şi în ordine notiţele pe masa din sufragerie sau scufundat într-o contemplaţie sterilă a vastei panorame a lacului şi a munţilor, îi azvârleau săgeţi înţepătoare.

— Ei, merge poemul? îl întreba P.P., punându-i mâna pe umăr cu un gest brusc, ca pentru a-l face să simtă forţa pumnilor lui.

Dar acesta rămânea indiferent şi dispreţuitor şi suporta în linişte cuvintele grosolane şi calificativele neplăcute ale celorlalţi.

Reîntorşi în seara asta acasă, după isprava povestită, îl găsiră pe poet palid, cu ochii încercănaţi, dar surâzând cu satisfacţia muncii bine îndeplinite.

— Ei, merge? îl întrebă din nou Pantoja azvârlindu-i la picioare unul dintre puii vânaţi.

— Sigur că da, burghezule! Tocmai am terminat una dintre cele mai bune legende.

— Cum a ieşit?

— Dacă vreţi, v-o citesc, îi ameninţă Suárez, dornic să le împărtăşească din produsul nou-născut al spiritului său.

— Diseară, dragă, după-masă! spuse Pantoja pe un

ton vag speriat de ideea prietenului său.

— Da! Da! Diseară! exclamară cu toţii, nu mai puţin

Speriaţi decât amfitrionul.

Suárez începu să-şi numeroteze paginile împrăştiate pe masă.

În timpul cinei fu neliniştit şi agitat. Cu toate că nu se îndoia de dispreţul prietenilor săi pentru produsele spiritului, se temea de judecata lor, mai ales de aceea a lui Aguirre, cel mai temperat şi mai cult dintre ei, dar în acelaşi timp se entuziasma la ideea că le va trezi interesul pentru acea perioadă uitată pe care şi-o imagina plină de legende şi care, fără să fie gravate pe hârtie pentru eternitate, ci doar în memoria fragilă şi săracă a oamenilor, se păstrează totuşi, poate amputate, cu siguranţă îndepărtate de adevăr, aşteptând doar momentul în care câţiva oameni, plini de grijă pentru viitor, le vor aduna şi le vor închide în forma nemuritoare a unei cărţi.

Mâncară şi, după ce-şi aprinseră ţigările, Suárez se pregăti să-şi citească versurile. Ocampo îi spuse pe un ton insinuant şi afectuos:

— Aşteaptă, băiete, să ne vârâm în pat. Culcaţi, o să te ascultăm mai bine.

— Aşa! Aşa! aprobară prietenii, înţelegând intenţia ascunsă a acestuia.

Suárez, care nu pricepuse stratagema, îşi strânse din nou hârtiile cu naivitate şi începu să se plimbe prin sufragerie, aşteptând ca prietenii să se strângă în dormitor. Dorinţa i se realiză repede, căci frigul era zdravăn şi îi invită să guste căldura păturilor.

Se aşezară în pat cu toţii. Poetul luă sfeşnicul şi, aşezându-l pe noptieră, se băgă sub pătură, prevenindu-i înainte de a citi:

— Unele nume ale eroilor mei le-am întâlnit aici în Kohahuyo. Wata-Wara s-a transformat în Wara-Jaiphu; Tokorcunki este Collaguaqui, ajuns în pragul bătrâneţii.

Legenda mea se intitulează: Dreptatea incaşului Huaiana-Capac.

Începu să citească:

„Wara-Jaiphu puse piciorul în plută tremurând de fericire.

Collaguaqui apucă vâsla pictată în culori vii, surâse pentru ultima dată cortegiului sărbătoresc adunat pe mal şi, sprijinind-o în pământ, împinse pluta către lac. În această clipă, fecioarele îşi deschiseră coşuleţele de rafie împletită şi începură

Să azvârle în plută pumni de petale de flori; bărbaţii începură să agite drapelele albe cu podoabe de aur lucitor, umplând aerul cu sunetele triste ale instrumentelor lor şi cu ritmul nebun al tobelor.

— Să fiţi fericiţi! le strigă cu gravitate bătrânul Collaguaqui agitând o rămurică de koba (rozmarin) pe care o smulsese de pe marginea drumului.

Dimineaţa era senină şi limpede. Pe lacul albastru şi fără nicio cută zburau pescăruşii reflectându-şi în apă penajul alb, şi soarele se răsfrângea în pete jucăuşe de aur pe pânza bărcii făcută din totora.

Când pluta se îndepărtă de coastă şi nu se mai auziră nici sunetele fanfarei, Wara-Jaiphu îşi scutură petalele florilor din părul negru şi, învăluindu-şi logodnicul în privirea arzătoare a ochilor ei negri, îi spuse cu voce dulce:

— Trebuie să fii mulţumit căci ţi s-a realizat cea mai vie dintre dorinţe: să-l vezi pe încă şi să-i vorbeşti. Nimic nu te-a interesat în satul unde am fost. Mereu erai trist şi întunecat. Degeaba yatiris ţi-au făcut vrăji crezând că eşti apucat de diavol. Căutai ascunzişurile ca un animal rănit. Eu te-am urmărit peste tot, pe ascuns; cum niciodată nu-ţi luai ochii de la insulă, am bănuit că dorinţa ta era să fii prezentat lui încă, să străluceşti la sărbătorile lui, să-l serveşti. Acuma îl cunoşti, l-ai văzut, i-ai vorbit şi eşti fericit… Spune-mi, cum este încă?

La întrebarea fetei, Collaguaqui se ridică şi răspunse, zâmbind ca la amintirea dulce a unui lucru din copilărie uitat de mult:

— E înalt, puternic, cu ochi limpezi, frumos.

— Se spune că e foarte tânăr.

— Încă n-a sărbătorit de douăzeci de ori sărbătoarea tatălui său, Soarele.

— Şi ce a venit să facă pe insulă?

— A venit să-şi cunoască imperiul pe care ca şi ceilalţi incaşi îl colindă ca să afle nevoile fiilor lui. Dar Huaiana-Capac o face ca niciun altul: pe unde ajunge ridică edificii, pedepseşte pe răufăcători şi distribuie favoruri.

— E adevărat că-i plac mult femeile? Se spune că are câteva cu el; că pe unde trece, plăcerea lui este să le aibă pe cele mai frumoase şi că le lasă căpitanilor şi oamenilor lui pe cele care nu-i mai plac, că părinţii sunt încântaţi să-i aducă pe fiicele lor…

— E datoria vasalilor să-şi slujească seniorul.

— Eu ştiu multe care n-au fost primite pe insulă.

— De aici şi tristeţea stăpânului nostru.

— Trist că nu găseşte femei frumoase?

— Da. El crede că o rasă incapabilă să conceapă oameni frumoşi este o rasă neputincioasă pentru marile cuceriri şi acţiuni eroice… Obişnuit să se privească în ochi care pot să reflecte frumuseţea ţării lui, curată şi senină, până acum n-a întâlnit încă în regiunea noastră o fecioară care să-i înveselească sufletul. Poporul e consternat şi emisari secreţi au plecat să caute una, chiar dacă în vine nu-i curge sânge regal. Până când vor găsi-o, s-au organizat mari serbări, şi către ele ne-ndreptăm şi noi… Eşti mulţumită?

Wara-Jaiphu îşi ridică faţa. Era serioasă şi un nor de tristeţe îi acoperea ochii strălucitori.

— Da. Pentru că eşti şi tu, dar bucuria mea nu-i

născută din inimă. Mi-e frică.

— Frică? De ce?

— Nu ştiu. Mi se pare că nu mă iubeşti, îţi plac alte lucruri.

Băiatul se strădui să aducă pacea în sufletul zbuciumat al logodnicei şi începu să vâslească cu energie, dornic să ajungă mai repede la destinaţie. Fata îşi calmă neliniştea urmărind cu ochii pe cer zborul ibişilor TOZ şi în fundul apei transparente fuga peştilor.

Se îndepărtaseră destul de coastă, apropiindu-se de insula sfântă ale cărei contururi se desprindeau limpede în lumina dimineţii. Templul Soarelui îşi ridica zidurile deasupra unei coline verzi, cu un aer de castel seniorial şi cele patru porţi încrustate în metal lucitor străluceau ca jăratecul. Pe câmpie, lanurile de porumb îşi legănau frunzele late şi smocurile de mătase roşie. Pe mal, dincolo de zidurile fortăreţei, se vedeau împrăştiate câteva corturi a căror ţesătură de mătase, brodată cu aur, flutura în răsuflarea proaspătă a brizei, făcând să lucească metalul preţios ca nişte picături de rouă aşezate pe petalele de crin alb. Câţiva oameni, băgaţi până la brâu în apă, încercau să tragă pe uscat plutele regale, în timp ce alţii, care după bogăţia îmbrăcăminţii erau probabil nobili, înconjurau un fel de baldachin sub care stătea întins un om tânăr, îmbrăcat în roşu, cu o coroană de pene argintii pe cap şi un

Ciucure roşu care-i cădea atârnând pe fruntea nobilă – mare lemn al puterii. Pe piept avea un soare de aur.

— Mi se pare că ne fac semne. Ce-or fi vrând să ne spună?

Întrebă Wara-Jaiphu arătând speriată grupul de oameni.

— Ne cheamă! spuse Collaguaqui cu glas vesel recunoscându-l pe încă şi îşi dublă eforturile.

Pluta înainta uşoară, îndoind la trecerea ei tijele

tinere de totora ce creşteau pe marginea lacului. Figura fetei devenise palidă şi o teamă nespusă îi strângea inima.

— Ce faceţi aici la ora asta şi prin locurile astea? se auzi o voce îndepărtată ce venea dinspre mal.

Collaguaqui dădu un ultim impuls plutei, sări pe pământ şi îndreptându-se către încă se aşeză în genunchi în faţa lui:

— Vin de la Copacabana, stăpâne, şi îţi aduc fecioara care-ţi va înveseli inima.

Recunoscându-l, Huaina-Capac izbucni în râs.

— Ah! îmi amintesc. Eşti poetul care a promis să-mi aducă femeia cea mai frumoasă pe care o vor vedea ochii mei… Ea este?

Neîncrezător, se întoarse către Wara-Jaiphu care, zăpăcită de cuvintele logodnicului ei, rămăsese în picioare în plută. Dar abia îi văzu încă trăsăturile feţei, că o exclamaţie de surpriză îi scăpă de pe buze. Spuse, întorcându-se către curtenii invidioşi deja pe norocul tânărului:

— Acesta este singurul poet care a spus adevărul. Tânăra este frumoasă ca o chacbapoya. Trebuie să aibă sânge de al ei în vine.

Curtenii, gata să facă o plăcere stăpânului, închinară pe loc imnuri de laudă în cinstea frumuseţii Warei-Jaiphu:

— Părul ei este negru ca penele cormoranului, spuse un savant.

Ochii ei au privirea dulce şi tristă a lamei sălbatice, adăugă un şef de prin împrejurimi.

— Tenul ei este alb ca laptele proaspăt muls din uger, spuse şi un bătrân senior.

— Sânii ei trebuie să aibă forma vulcanului Sajama care luceşte în lumina soarelui pe pampasurile deschise din Collas, spuse un poet.

Într-adevăr, această fecioară este frumoasă şi fragilă ca o floare. Cum o cheamă? întrebă încă, sorbind din ochi

frumuseţea fetei intimidate.

— Wara-Jaiphu.

— Numele ăsta este în dialectul aimara, spuse unul dintre înţelepţii experţi în limbile exotice din regiune.

Collaguaqui se grăbi să răspundă:

— Da, stăpâne: înseamnă Strălucirea Nopţii.

— Un nume frumos şi care i se potriveşte.

Zâmbindu-i, încă îl privi fix pe tânăr şi îl întrebă:

— Spune, poţi să-mi ceri ce vrei.

Figura lui Collaguaqui se lumină de fericire. Puse fruntea în pământ şi spuse:

— Vreau să-ţi slujesc, stăpâne.

Huaina-Capac îl privi surprins.

— Eşti, poate, nobil?

— Tatăl meu e şef în Copacabana, stăpâne.

— Dar nu porţi sângele rasei mele în vine.

— Bunicul meu a condus litierele de aur în care tatăl tău, stăpânul nostru, a venit să pacifice pământurile cucerite de

Tiahuanacu, stăpâne.

— Atunci, este drept ceea ce ceri. Rămâi în serviciul mers, pentru că eşti poet şi pentru că pari să ai o inimă curajoasă…

Iar tu…

Puternicul monarh se opri. Văzuse şiroind lacrimile pe obrajii fetei şi încreţind uşor fruntea o întrebă:

— Plângi? S-ar spune că nu-ţi place să mă priveşti… Vorbeşte! Pentru ce aceste lacrimi?

Wara-Jaiphu înainta în genunchi până la picioarele lui Unea şi-i mărturisi durerea ei:

— Nu înţeleg… Nu ajung să înţeleg nimic din ceea ce se întâmplă cu mine, stăpâne. Îl iubesc; iar el a spus părinţilor mei că tu ne vei căsători şi l-am urmat. Acum văd că mă abandonează şi mă întreb ce rău mare i-am făcut ca să mă pedepsească aşa… Mă doare sufletul,

stăpâne.

Privirea monarhului s-a schimbat. Curtenii care făcuseră cerc în jurul băiatului se depărtară de el discret, ascultând cu atenţie.

— Este adevărat ce spune tânăra asta? întrebă cu severitate şi cu vocea aspră încă.

— Stăpâne, se bâlbâi stângaci ambiţiosul, eu o iubeam, desigur dar aflând nemulţumirile tale…

— Da, ştiu! îl întrerupse încă cu asprime; ai preferat să-mi faci mie o plăcere sacrificându-ţi dragostea. Eşti – şi

15 – Oameni de bronz – r monarhul surâse într-un fel ciudat – un vasal exemplar şi meriţi o bună recompensă.

Se întoarse către fată.

— Ridică-te, Wara-Jaiphu şi ştergeţi lacrimile. Suferinţele dragostei se vindecă pentru că eşti tânără, frumoasă şi sănătoasă… Întoarce-te acasă şi fii fericită alături de un altul. Pe el îl opresc la mine şi în schimbul favorurilor mele, singurul lucru pe care am să i-l cer este ca niciodată să nu se mai căsătorească…

II

O imagine teribilă şi tragică îl obseda pe încă.

Se întâmplase astfel:

Se celebra la Cuzco, sărbătoarea lui Raymi şi un aer călduţ îmbibat cu parfum de violete şi flori de portocali domnea în văzduhul albăstrui. Mulţimea adunată în piaţă era mai numeroasă ca altă dată. Preoţii erau îmbrăcaţi în cele mai bune veşminte şi cortegiul regal strălucea prin bogăţia podoabelor de aur. Toate regiunile imperiului erau reprezentate prin conducătorii lor şi fiecare dintre aceştia, purtând armele de război, venea precedat de servitorii care cântau din instrumente şi purtau, peste veşminte împodobite cu aur şi pietre preţioase, pielea uscată a animalului ce reprezenta bogăţia regiunii sale.

Cei din Omasuyos, de exemplu, regiune pustie o podişului, bătută întotdeauna de vânturile din munţii care

purtau veşnic zăpezi, erau acoperiţi cu piei de lama. Cei din Chayanta, vale adâncă, plină de verdeaţă şi flori parfumate, arborau o piele de jaguar. Focul aprins în tăvi de argint la poarta templului ardea gata să consume sacrificiile închinate bunului tată.

Soarele.

Deodată, în mijlocul profundei tăceri păstrate de cei douăzeci de mii de oameni adunaţi în vasta piaţă, răsunară ţipete puternice în atmosfera luminată. Toţi ridicară privirea către cer şi văzură cum o acvilă străbătea văzduhul ridicându-se cu bătăi puternice de aripi ca o săgeată de zăpadă zvârlită de un braţ puternic. Era urmărită de un stol de şoimi care o atacaseră sfâşiindu-i pieptul cu cruzime. Penele albe, pătate de sânge, zburau în jur ca nişte fluturi coloraţi.

Lupta inegală fu lungă şi înfiorătoare. Şoimii nu încetau să o atace şi acvila cu toate forţele încerca să urce, să urce în

Văzduh şi lumină, până când, pe moarte, făcu un suprem efort şi strângându-şi aripile puternice se lăsă să cadă ca un plumb în mijlocul cortegiului regal, ca şi când doar aici spera să mai găsească apărare. Preoţii o ridicară şi îi îngrijiră rănile. Dar, degeaba. Trei zile după aceea muri.

Întrebaţi, ghicitorii răspunseră plângând:

— Stăpâne, ceea ce am văzut e un semn. Este imperiu care se va prăbuşi.

Aceste cuvinte îl urmăriră implacabile pe încă şi tristeţea lui profundă se accentua din zi în zi, odată cu nenorocirile care pe neaşteptate începură să se abată asupra imperiului din

Tahuantinsuyo, până atunci liniştit, fericit şi prosper. Bunul tată, Soarele, se întunecă în plină zi de parcă i-ar fi fost ruşine să lumineze păcatele oamenilor. Noaptea apărură pe cer stele noi, sinistre, cu cozi lungi şi galbene.

Pământul întotdeauna generos şi bun se cutremură ca o mamă care nu poate naşte produsul dragostei ei. Boli neînţelese de vraci decimau populaţia şi turmele mureau pe câmp de un rău necunoscut.

Toate acestea îndurerau sufletele şi în special pe cel al lui

Huaina-Capac, puternicul stăpân, bolnav de supărare. Se plimba întunecat şi tăcut, cu gândul mereu la marile tulburări din natură şi mai ales la oamenii albi, bărboşi şi cu ochi albaştri despre care se spunea că au apărut de curând pe coastă.

Se gândea nu fără teamă la profeţia bunicului lui, marele încă

Wiracocha, care prezisese că imperiul va fi cucerit şi distrus de nişte oameni veniţi de pe pământuri îndepărtate… În întâmpinarea sorţii care avea să se împlinească, şi în ciuda tristeţii şi temerii lui, hotărâse ca toţi supuşii imperiului, sub pedeapsă severă, să facă petreceri vesele şi plăcute. Dând el însuşi exemplu, se înconjură de un lux necunoscut până atunci în imperiu.

Căci dorea să se bucure pentru ultima oară de ceea ce sfârşitul care se apropia îl va împiedica să mai aibă…

Într-una din aceste zile în care Huaina-Capac, mai trist ca niciodată, se plimba prin grădina palatului, împodobită cu pomi de argint cu fructe de aur, se întâlni cu un om aşezat la umbra unui platan, ce sta cu bărbia sprijinită în piept şi ochii în pământ, încă îl recunoscu şi îi vorbi:

— Ce ai, Collaguaqui? Văd că fugi de prietenii tăi şi cauţi singurătatea născătoare numai de gânduri rele. Pari a fi un răufăcător care caută să se ascundă după ce a săvârşit

15 «227

O. Faptă gravă. Trebuie să fii bolnav, dacă nu vrei să-ţi luminezi faţa cu lumina veseliei.

Gollaguaqui se aşeză în genunchi şi spuse:

— Iartă-mă, stăpâne, nu am nimic. Dar de câtva timp o durere adâncă îmi macină inima şi nu o pot ascunde, ori cât de mare ar fi dorinţa mea de a-ţi face plăcere, căci ştii bine, stăpâne, că atunci când inima plânge, buzele nu pot râde.

— Şi ce te face să suferi aşa?

Collaguaqui ridică o faţă răvăşită şi, scuturându-şi părul peste care timpul aşezase pulberea anilor, răspunse cu voce gravă:

— Stăpâne, nu am pe nimeni care să se gândească la mine.

Sunt ca arborii aceştia care nu fac umbră nici unei flori.

Monarhul surâse enigmatic şi îi răspunse cu un glas indiferent:

— Da, dar ai trecut prin viaţă plin de ambiţie şi glorie.

Trebuie să fii mulţumit.

— Credeam că am să fiu, de mult, când eram tânăr. Dar acum când am văzut de atâtea ori zăpada căzând pe crestele munţilor, am înţeles, stăpâne, că nu sunt.

— Şi totuşi, Collaguaqui, ar trebui să fii. Numele tău este cunoscut în imperiu şi toţi ştiu pe dinafară faptele tale măreţe. Eu îţi datorez mult. Tu singur, cu prudenţa şi energia ta, ai putut să supui triburile revoltate din Antis, obişnuite să trăiască independente şi nesociabile în asprimea pampasului ostil dintre prăpăstiile munţilor. Datorită curajului şi eroismului tău, am câştigat multe lupte şi am putut să dau o mai mare strălucire imperiului meu.

Collaguaqui suspină şi spuse cu o amară tristeţe:

— Mă simt slab şi bătrân, stăpâne. Luptele şi eroismele mele vor fi întrecute de alte lupte şi alte eroisme. Numele meu se va pierde cum se pierde spuma

pe care o ridică pescăruşul pe întinsul apelor, iar eu voi dispărea, trist şi singur, ca acele lame care, obosite de drumul lung al unei zile, se prăbuşesc seara pentru totdeauna, în timp ce turma trece mai departe, înaintând fără grijă, indiferentă.

— Atunci? Ţi-e grea viaţa?

— Nu, stăpâne, viaţa este un dar de la Dumnezeu şi îţi aparţine, dar nu am nimic care să o înveselească.

— Eşti plin de glorie.

— Nu are cine să-mi ducă numele mai departe, stăpâne.

— Eşti bogat.

— Nu are cine să se bucure de bunurile mele, stăpâne.

— Eşti sănătos.

— Timpul doboară şi cei mai robuşti arbori, stăpâne.

— Eşti fericit.

— Credeam, stăpâne, că renumele este fericirea şi m-am înşelat. Fericirea este dragostea, căldura unui cămin. Sunt singur, nu mai am nici tovarăşă, nici copii. Nu sunt fericit, stăpâne!…

Huaina-Capac îl privi lung cu tristeţe şi asprime şi îi spuse:

— Ai dreptate, Collaguaqui. Ţi-ai distrus viaţa, ai fâout-o sterilă. Dar e vina ta, căci înainte de a fi iubit, ai vrut să fii admirat, şi orice vanitate se plăteşte. Femeia pe care ai gonit-o a plâns un timp, dar strălucirea zâmbetului primului ei copil a consolat-o. A înţeles că dragostea bărbaţilor este mai fragilă ca a copiilor. Apoi timpul şi maternitatea a aşezat zăpada pe părul ei negru, dar inima i-a rămas mereu cânără şi este fericită… Eu ţin la tine şi ştiu ce-ţi trebuie. Eşti bătrân şi nu mai poţi întemeia un cămin; fiii tăi nu vor mai avea timp să ia exemplu de la tine şi nu se vor mai putea forma. Fructul conceput la bătrâneţe nu mai este bun. Îţi mai rămâne doar datoria.

Du-te şi preia comanda oamenilor care păzesc litoralul ca să vezi dacă vor apare cei albi, despre care se spune că merg ca animalele în patru labe şi au două capete. Dacă sunt zei, cercetează-le credinţa în tatăl meu, Soarele. Dacă sunt oameni, luptă împotriva lor căci eşti în putere şi îndrăzneţ. Adio, Collaguaqui!

Monarhul făcu un semn şi nobilul războinic se retrase.

III

La câtva timp după aceasta, un sol trimis la palatul Tumipampa îl informă pe încă despre moartea lui Collaguaqui, căzut erok în lupta împotriva fiinţelor barbare, cu ochi albaştri, care nu erau zei, ci oameni, cu viciile, urile, dragostele şi dorinţele lor, ca şi ceilalţi oameni…

Emoţionat, Suárez termină lectura. Dar prietenii lui nu

Ştiură niciodată ce le citise naivul poet îndrăgostit.

XII

Cu boturile în vânt oile mergeau înainte.

Nicio rază de soare la orizont. Acolo, departe, la limita privirii, colina joasă prinsese o culoare cenuşie. La răsărit, departe, se vedeau culmile albe ale Cordilierilor. La mijloc, traversând câmpia largă, râul desena enorme S-uri. Apele lui roşcate <şi uriaşe curgeau tăcute, încet, ca şi cum ar vrea să-şi prelungească mângâierile pământului, formând vâltori în care se agitau firele de trestie şi totora…

— Loaj… Nustu!

Păstoriţa luă de jos un bulgăraş de pământ întărit şi îl

Aruncă din praştie peste capetele animalelor, în dreptul semănăturilor. Acestea îşi schimbară direcţia şi se îndreptară către o mlaştină unde se jucau câţiva pescăruşi. Supaya alergă către turmă, lătră de câteva ori, muşcă în dreapta şi stânga şi reveni lângă stăpâna lui dând din

coadă, bucuros că îndreptase drumul caravanei.

Supaya, ca şi omonimul lui din legendele indiene, însemna drac. Era negru, păros, şi blana ce-i acoperea corpul slab avea reflexe de bronz vechi. Urâcios, îmbufnat, rău, era rar prietenos faţă de cineva. Cinstit, ca şi stăpânii lui, rar se întâmpla să plece după aventuri galante. Poate pentru că era cum nu se poate mai urât, şi o ştia. Dacă uneori, învingându-şi sila, se amesteca cu ialţi câini care vagabondau, era ca să caute ceartă sau pentru vreo răfuială, din care nu întotdeauna ieşea victorios, căci, prost alimentat şi muncit toată ziua, ajunsese slab şi deşirat.

Urma acum turma cu gravitate filosofică, cu capul aplecat şi adânc scufundat în gânduri. Numai vocea stăpânei lui avea darul să-l înveselească. Când îi da câte un ordin, în ochişorii lui vioi şi tandri apărea o intensă lucire de bucurie şi de supunere devotată.

Gata să-şi arate colţii la cel nedorit, fugea numai la vederea pantalonilor de oraş. Pantalonii de oraş îi produceau o frică de neînvins, poate pentru că ştia că întovărăşesc puştile care detunau cu zgomot năprasnic în câmpie. Nici nu se vedeau bine în depărtare siluetele stăpânilor, că se şi refugia

Lângă apărătoarea lui. Prudent, dovedea astfel instincte reac

Ţionare faţă de progresul şi rafinamentul pe care se spune că albii îl aduc oriunde îşi pun picioarele lor de cuceritori.

Păstoriţa şi turma ei ajunseră devreme pe pajiştea de pe muntele unde obişnuia să-şi ducă oile. Mergea veselă, gândindu-se la casa pe care bărbatul ei o ridicase deja pe jumătate, la poalele muntelui, pe o fâşie de pământ, dreaptă şi netedă, la marginea oului.

Dimineaţa întunecată şi răcoroasă prevestea zăpada sfintei Carmen, pe care agricultorii o aşteptau cu

nerăbdare.

Din zările îndepărtate se ridicau enormi nori negri ce se oglindeau în apele lacului, dându-le o opacitate de metal lustruit. Pătând albastrul profund al cerului ce se întunecă, transformară peisajul enorm într-o priveliște de o cruda asprime.

Totul părea că se destramă în obscuritate, căpătând o culoare cenușie: lacul, munții, dealurile, râul și casede. Chiar stuful de pe marginea lacului părea acum negru, pământiu.

Bine înfiptă în culcușul unei stânci de pe creasta aspră a dealului, Wata-Wara privea absentă suprafața tremurătoare a lacului care părea că fierbe. Oile se mișcau alene printre stâncile prăpăstioase păscând iarba fragedă, crescută printre crăpăturile lor, iar Supaya, cățelul, adulmeca aerul gânditor și zbârlit.

Cormoranii se învârteau în stoluri dese deasupra țărmului, iar pescărușii se lăsau legănați de valuri scoțând țipete stridente.

Păstorița privea reîntoarcerea pescarilor. Veneau de departe în grupuri de patru sau cinci și velele de totora ale plutelor lor păreau tot ațâți pescăruși așezați pe suprafața neliniștită a apei, înflorind din spumă și murind cu repeziciune printre tufele de totora.

Deodată Supaya adulmecă aerul și începu să mârâie furios, privind către drum. Wata-Wara întoarse capul și văzu pe stăpân și pe prietenii lui urcând panta.

Fără să știe de ce i se făcu frică. Vru să fugă, abandonându-și turma, dar ca să-și realizeze planul.ar fi fost obligată să o ia chiar pe poteca pe care urcau ei, căci de cealaltă parte, dealul se prăbușea brusc în lac.

Se făcu că nu-i vede și se băgă în ascunzișul unei stânci așezându-se cu spatele către poteca care șerpuia la picioarele ei, printre stânci și bolovani.

În apropiere răsună un foc de armă. Supaya își căută

refugiul lângă stăpâna lui şi stolurile de turturele care-şi găsiseră adăpost împotriva vântului printre crăpăturile stâncilor se împrăştiară în aer. Una căzu moartă printre pietrele drumului, stropindu-le cu sânge.

— Pe aici, aici a căzut!

Tinerii veneau în goană, căutând cu ochii printre stânci.

Cu puştile dădeau la o parte iarba aspră şi deasă a păşunii căutându-şi prada şi, pe măsură ce înaintau, păstoriţa se făcea tot mai mică în ascunzişul ei, ca şi cum ar fi vrut să dispară.

— Unde te uiţi?

Se făcu că n-aude pe cel care îi vorbise.

— Ascultă, femeie! Ai văzut pe aici căzând o pasăre?

O întrebă din nou Pantoja, suindu-se pe o piatră.

Wata-Wara îi arătă pasărea moartă.

— E acolo.

Pantoja sări de pe stâncă, îşi ridică prada şi spuse prietenilor examinând-o:

— Bine ţintită! Drept în cap!

— Te-nşeli, îi răspunse Suárez; sub coadă.

— Asta faci tu, caraghiosule!

Privi din nou pasărea pe care o ţinea în mină şi adăugă cu plăcere:

— Ce vânat! Cel puţin mai schimbăm carnea.

— Cel mai bun vânat e aceea, spuse Văile, arătând-o pe tânără.

Pantoja întoarse ochii către fată şi, recunoscând-o, spuse vesel:

— Caramba! E Wata-Wara. Ce facem?

— O luăm cu noi.

— Nu, lăsaţi-o în pace! spuse Suárez.

— Prostii! Dar, unde o ducem?

— În peşteră!

— O vrea să ne urmeze? Se spune că ăştia nu se

apropie niciodată de ea, le e frică.

— Lăsaţi prostiile şi hai să mergem, insistă Suárez.

— Prostii, o femeie ca asta? Eşti nebun. Dacă vrei, tu poţi să pleci, răspunse Ocampo.

Wata-Wara asculta fără să priceapă. Înţelegând că se vorbea de ea, se sperie şi mai mult, simţindu-se cu totul neapărată ca în apropierea unei nenorociri.

Pantoja se apropie de tânăra care privea cu atenţie lacul, fără să scape însă nicio mişcare a albilor.

— Ce priveşti?

— Nimic, stăpâne.

— Unde e soţul tău?

Indiana arătă lacul.

— Acolo, pe lac, pescuieşte.

— Caramba! Nu aş avea curaj să plec pe lac pe timpul ăsta. Ce nori negri! spuse Suárez arătând orizontul întunecat.

— Uite cum arată lacul! Apele lui parcă ar fi de cerneală. Niciodată nu l-am văzut aşa, spuse şi Văile căţărându-se pe creasta de piatră unde se afla Wata-Wara.

Şi adăugă întorcându-se către ceilalţi:

— Veniţi să vedeţi! Ţi se face frică.

Ceilalţi urcară şi ei şi aruncară o privire întinderii nesfârşite şi triste.

Norii acoperiseră cerul şi se reflectau cenuşii în lacul ale cărui ape se agitau în valuri mici, încununate de spume. Totul se scălda într-o lumină noroioasă: părea că peste cer se întinsese un văl negru care lăsa să treacă cu zgârcenie lumina prin ţesătura sa.

— Niciodată nu se întunecă aşa cerul în epoca aceasta.

Ce se întâmplă? întrebă Pantoja pe indiancă.

— E kenaya, tata.

— Ce este kenaya?

— Sunt norii aceştia negri care anunţă nenorociri.

— Şi-ţi este frică?

— Da.

— De ce?

Indiana dădu din umeri:

— Uneori ţi-e frică fără să ştii de ce.

— Sărăcuţa! Lăsaţi-o! insistă Suárez, impresionat de aspectul peisajului şi de cuvintele tinerei.

— Este timid ca o potârniche. Crezi că are vreo importanţă pentru ea, dacă se distrează puţin cu noi? insistă Pantoja privind fix pe Wata-Wara la care descoperise noi calităţi ale figurii ei bronzate şi atrăgătoare.

Apoi se adresă indienei:

— Ascultă, se zice că pe aici este o peşteră. Condu-ne.

Indiana arătă cu degetul poteca şi răspunse:

— Drumul acesta duce direct la ea. Dacă eu plec mi se împrăştie oile.

Pantoja făcu pe supăratul.

Nu vrea să-l asculte? Să aibă grijă. El este stăpânul şi are dreptul să comande şi să fie ascultat fără discuţii… Sau crede oare că poate râde de el? Asta mai lipsea!

Wata-Wara, fără să răspundă, îşi prinse praştia la brâu, îşi puse pantofii, îşi luă furca şi înainte de a se coborî din cuibul ei ridică braţele şi făcu un semn pescarilor care tocmai ajunseseră la ţărmul cu totora.

Picături grele de ploaie începură să se spargă pe pământul uscat şi prăfuit ridicând mici norişori. Oile alergară către adăpostul stâncilor iar Supaya mârâind surd se învârtea în jurul străinilor, furios, cu părul zburlit.

— Eu rămân să privesc, spuse Suárez prietenilor săi care se depărtau urmărind fata.

Wata-Wara mergea înainte cu pas încet, fie datorită greutăţii pântecului ei fecundat, fie, poate, ca să dea timp

pescarilor să ajungă la deal.

— Să-ţi fie de bine singurătatea! îi strigă vicleanul Pantoja.

Suárez, cu un gest de oboseală şi scârbă, se aşeza pe locul ocupat înainte de fată, de unde putea urmări desfăşurându-se în faţă priveliştea lacului şi a munţilor. Prietenii lui, animaţi brusc de dorinţă la prezenţa femeii, atrăgătoare prin graţia ei naturală mergeau decişi să o aibă prin forţă dacă de bunăvoie mu le-ar fi satisfăcut cheful.

— Cum se numeşte peştera? întrebă Ocampo arătând grota întunecată când se apropiară de ea.

— Casa dracului! spuse Wata-Wara cu teamă.

Şi adăugă în speranţa naivă de a-i speria şi pe albi:

— Noaptea se aud ţipete înăuntru şi se văd sclipind ochii demonilor.

— Tu i-ai văzut vreodată?

— O singură dată când eram copilă, dar nu vin niciodată noaptea pe aici.

Deodată dădu un ţipăt şi arătând intrarea peşterei spuse cu teamă neprefăcută:

„JL

— Priviţi! Este acolo!

— Ce?

— Dracul!

Tremura de-a binelea, cu frisoane de teamă.

Tinerii se apropiară mai mult de intrare şi într-<idevăr văzură în fundul grotei două puncte strălucind rotunde, cu o lumină ştearsă.

— Ştiţi că-i adevărat? spuse Aguirre dându-se fără să vrea un pas înapoi.

— Prostule! Vreo cucuvea. O să vedem acum, răspunse Pantoja.

Puse arma la umăr, ochi şi strase.

La zgomotul detunăturii câţiva leke-lekes fugiră întovărăşiţi de ţipetele lor ascuţite şi un stol de păsări ieşi în goană din peşteră atingând cu aripile lor capetele tinerilor. După ce fumul se împrăştie, cei doi ochi nu se mai vedeau.

— Aţi văzut? Era o cucuvea. Şi ca să vă convingeţi…

Pantoja intră în grotă, aprinse un chibrit şi se îndreptă către fundul ei întunecat. După câteva clipe se întoarse ducând de aripă corpul cenuşiu şi cald încă al păsării de noapte.

— Astăzi dracul!

Aruncă la picioarele tinerei rămăşiţele bufniţei. Wata-Wara scăpă un ţipăt şi-şi acoperi faţa cu mâinile, tremurând de spaimă.

Picăturile de ploaie se făcuseră mai dese. Vântul şuiera prin ierburi şi gemea jalnic printre stâncile îngrămădite. Pe câmpie alergau vârtejuri mari de praf şi la orizont un zgomot îndepărtat părea să coboare din cer.

— Să intrăm; ne apucă ploaia, propuse Ocampo.

Wata-Wara, fără să spună nimic, cu un aer liniştit se depărta de grup îndreptându-se către turma sa.

— Şi tu de ce nu intri? o întrebă Pantoja.

— Nu intru, tata, imi-e frică.

— Ce proastă. Nu vezi dracul? şi arătă spre bufniţa moartă.

— Să transformat în bufniţă. Dracul nu moare de glonţ…

— Ai să te uzi. Pleci când stă ploaia.

— Mă duc! răspunse ea cu voce joasă şi hotărâtă.

— Cu forţa, băieţi! spuse Pantoja.

16* 235

O luă de mâini şi începură sa o tragă. ata-Wara se lăsă greu, tremurând mai tare de frică.

Supaya, cu urechile ridicate, cu ochii sclipitori, se azvârli deasupra agresorului şi-l apucă de haină.

— Pleacă, blestematule!

Ocampo, cu patul armei, dădu o lovitură puternică spre capul mic al animalului. Se auzi un crac! şi ceva se rupse.

Supaya lăsă prada şi în un schelălăit ascuţit fugi târându-şi laba.

Câinele! Wata-Wara se ridică dintr-un salt în picioare şi încercă să scape fugind. Dar Pantoja o ţinu bine ca un dulău de luptă. Indiana scoase un ţipăt ascuţit, dar imediat Ocampo îi astupa gura cu mâna lui grea şi mare.

Încercară să o ridice pe sus, dar ea, agilă şi puternică, se apăra cu unghiile, cu dinţii, cu picioarele. Cu lovituri, cu muşcături, cu zgârieturi care tăiau ca gheara de vultur, răni pe unul, dar ceilalţi, excitaţi ca nişte bestii, lipsiţi de omenie, o târâră în peşteră…

După puţin, ieşiră în goană din grotă. Pantoja şi Ocampo erau plini de sânge pe mâini şi pe haine. Aguirre era alb la faţă. Văile se legăna gata să leşine.

— Cred că moare…

— Ce facem? întrebă cu teamă Aguirre.

— Trebuie să chemăm pe cineva… Cine a dat?

— Nu ştiu, răspunse Pantoja.

— S-a auzit ca un os care se /rupe.

— Vine şi Alejo! spuse Văile.

— Şi vine fugind.

— Îi spunem ceva?

— De ce? Nu o să ne mai lase să trăim liniştiţi, răspunse Pantoja, întunecat la faţă.

Porniră în întâmpinarea lui. Văile începu să fluiere cu stângăcie, în timp ce-şi ştergea sângele de pe haine. Ocampo izbucni în hohote de râs nervoase. Pantoja îşi curăţa patul armei cu grijă, ca şi cum ar fi vrut să şteargă o urmă compromiţătoare. Aguirre mergea serios şi trist.

— V-aţi făcut plăcerea, în sfârşit! le reproşa Suărez văzându-ne în halul în care veneau.

Ceilalţi tăcură cu un aer speriat şi jenat.

— Şi ea, unde este? întrebă Suárez, simţind o umbră de teamă în faţa tăcerii şi atitudinii prietenilor lui.

— A rămas acolo, răspunse Pantoja, evaziv.

Şi adăugă:

— Mergem acasă, este ora gustării.

Drumul li se păru lung iar la masă prezenţa Clorindei mi-i înveseli de loc. În alte împrejurări ar fi fost primită cu bucurie de stăpâni, căci pentru ei, frumoasa îşi ridicase părul negru şi bogat în două cozi groase care din creştet îi cădeau pe spate. Purta şi o jachetă roşie strânsă pe corp ce îi modela cu destulă precizie conturul sânilor duri şi a sfârcurilor din vârf.

— Viciul e trist, le spuse Suárez cu ironie.

Dar cuvintele lui rămaseră fără ecou.

— Vreţi să mergem să vânăm? întrebă Ocampo făcând un semn discret complicilor.

— Mă duc să mă culc, spuse Pautoja prost dispus.

— Şi eu să lucrez, se scuză Suárez.

Ceilalţi ieşiră înarmaţi cu puştile de vânătoare şi, o dată afară, Aguirre le spuse:

— Cred că am făcut o barbarie şi n-am să mă liniştesc până nu o văd pe Wata-Wara.

— Eu nu mă întorc.

— Nici eu.

— Să ne ducem la ea acasă. Ştiu unde este, propuse Aguirre.

— De ce?

— S-o vedem. Dacă nu s-a întors îl căutăm pe soţul ei.

— Şi ce o să-i spunem?

— Că am întâlnit-o bolnavă şi ca să-i dăm un ajutor am dus-o în peşteră.

— Ce barbarie! Pantoja a lovit-o!

— Sigur. L-am văzut ştergând sângele de pe armă.

— Nu mă aşteptam să avorteze.

— Cine ar fi crezut. Dar cu eforturile pe care le-a făcut…

— Sigur că da. Şi mai ales lovitura.

— Nu trebuie s-o lăsăm acolo. Dacă moare ne-am ars…

— Nu-mi mai aminti!

Tăcură, speriaţi şi îngroziţi, având fiecare remuşcări pen1

Tru că au cedat instinctelor, însă dispuşi să scape de răspundere lăsând toată greutatea culpei pe spatele gazdei, dacă s-ar fi văzut acuzaţi de crimă.

— Cred că ar fi mai bine să mergem totuşi pe deal să o vedem, insistă Aguirre.

— Acum este târziu să mai putem face ceva, fu de părere Văile descurajat.

— Mai bine ne ducem la ea acasă. Acolo o să aflăm totul.

Plecară. Soarele îşi făcuse loc printre nori şi lumina porţiuni de câmpie. Vântul mai bătea încă.

Îl întâlniră pe Agiali în mijlocul curţii, la casa aflată în construcţie. Stătea cu ochii fixaţi pe poteca dinspre deal. O

Aştepta pe Wata-Wara şi era neliniştit de întârzierea ei.

— Ascultă, îi spuse Ocampo, s-a întâmplat ceva soţiei tale pe deal. Noi vânam şi am găsit-o bolnavă. Am dus-o într-o grotă ca să nu o ude ploaia. Du-te s-o vezi şi spune-ne şi nouă ce are.

Agiali îşi încreţi fruntea şi-l fixă cu o privire teribilă şi scânteietoare pe Ocampo. Fără să spună niciun cuvânt, porni în pas alergător pe panta dealului către vârf.

— Ne-am ars! Indiana a făcut o hemoragie! exclamă

Văile în culmea fricii.

Ceilalţi simţiră şi ei ourgindu-le prin vine un fior de teamă. Rămaseră tăcuţi, palizi, când privindu-se între ei, când urinărindu-l pe Agiali ce fugea fără să se oprească la

chemările vecinilor care-l strigau din curţile lor.

În fugă, plin de praf şi de transpiraţie, gâfâind de oboseală, ajunse la intrarea grotei. Fără nicio ezitare intră în goană, atras de urletele câinelui care răsunau sinistre în fundul ei şi care în orice altă împrejurare l-ar fi făcut să moară de frică.

La început, intrat din lumina zilei în întunericul peşterii, nu putu să distingă nimic, dar ca un dibaci vânător în nopţi fără stele, nu-i trebui mult să vadă corpul nevestei lui prăbuşit pe pământ, rigid. Dintr-un salt fu lângă ea şi, ridicând-o în braţe ieşi în fugă la lumină, căci mâinile simţiseră deja greu

Tatea rigidă a fiinţei fără viaţă. Ridicându-se, se împiedică de ceva umed şi moale…

Puse corpul la intrarea peşterii, în plin soare.

Fata era palidă, de culoarea cerii vechi. Picături de transpiraţie îi mai străluceau pe tâmple. Sub ele, părul se încreţise lipindu-se de pielea transparentă, în dosul urechii un firicel de sânge se pierdea sub îmbrăcămintea spatelui.

— Wata-Wara! strigă bărbatul tremurând de durere şi apucându-i braţul greu şi rigid.

Indiana zăcea imobilă, cu picioarele pătate de sânge coagulat. Mâna rece ca piatra îi stătea grea pe pieptul nemişcat…

I se făcu frică. Frică de tăcerea iubitei, de lucrurile din jur, de singurătatea imperturbabilă ce-l înconjura.

— Wata-Wara! gemu din nou, presimţind nenorocirea.

Îi răspunse un ţipăt ascuţit şi pătrunzător din înaltul cerului, înălţă capul şi văzu că un alkamari, păsărică neagră, piază rea, zboară greoaie deasupra lui cu ochii aţintiţi asupra trupului ţeapăn al femeii.

Şi deodată, cuprins de panică, o luă la goană spre vale fără să întoarcă capul înapoi, înnebunit de spaimă şi de zgomotul pe care îl făceau pietrele smulse în goana lui şi care se rostogoleau (pe panta abruptă.

Ajuns în câmpie, fără să se odihnească şi în aceeaşi goană se îndreptă către casa bătrânului Choquehuanka, învăţătorul său şi protectorul iubitei lui. Intră în goană în tatio, transpirat, cu privirea rătăcită, fără poncho, cu părul său lung răvăşit, cu ochii înnebuniţi de spaimă.

Choquehuanka tocmai terminase masa şi nu era mult de când se aşezase pe jos ca să repare o plasă învechită. Căţelul, păros, moţăia la picioarele lui; câteva găini ciuguleau prin iarba uscată şi cocoşul privea fix către cer, căţărat pe o grămadă de balegă uscată.

Văzându-l intrând în halul ăsta, ridică ochii de la lucru şi-l privi cu atenţie. Observă înfăţişarea deznădăjduită şi chipul descompus de durere a lui Agiali şi-l întrebă cu nelinişte:

— Ce ai? Ce ţi s-a întâmplat?

— Au omorât-o! suspină Agiali cu putere.

— Ce spui? Pe cine?

— Au omorât-o! gemu din nou băiatul.

Ochii bătrânului se măriră şi întrebă cu teamă;

— Dar, pe cine? Şi, cine?

— Stăpânii, au omorât-o pe Wata-Wara!

— Ah!

Bătrânul rămase nemişcat, cu gura deschisă şi ochii măriţi de groază. I se părea că n-a auzit bine. Asasinată Wata-Wara, fiica lui? Nu! Cu siguranţă nefericitul ăsta şi-a pierdut minţile. Ce-ar fi putut să facă fata, fiinţă nevinovată şi curată, ca să-i supere pe patroni? îi cunoştea, măcar? Cu siguranţă…

— Ascultă, Agiali, pe mine să nu mă minţi, că eu cunosc realitatea… Spui că nevasta ta a fost asasinată de stăpâni. Cu siguranţă că nenorocita a pierdut vreuna dintre animalele* tale şi tu într-un moment de furie… Adevărat?

Agiali se ridică:

— Îţi spun, bătrân nebun, că ei au omorât-o… Nu mă

crezi?

Choquehuanka albi la faţă:

— Te cred! Dacă n-ai spune adevărul nu mi-ai vorbi aşa... Şi, cum, pentru ce au omorât-o? întrebă cu voce tremurândă.

— Parcă eu ştiu ceva? Eram la mine acasă, pe la prânz, şi au venit ei, câinii, şi unul mi-a spus: „Ascultă, nevestei tale i s-a întâmplat ceva şi am dus-o în peşteră”. Am fugit până acolo şi am găsit-o moartă. Mai mult nu ştiu nici eu.

— Şi, eşti sigur că e moartă? insistă bătrânul cu neîncredere.

— Da, un alkamari se învârtea deasupra ei...

Un fior de groază străbătu trupul lui Choquehuanka.

Alkamari! Ce dovadă mai bună decât asta? Erau păsările nenorocirii ce apăreau numai în jurul cadavrelor.

— Şi era palida?

— Albă, albă ca ouăle de pana.

Choquehuanka lăsă capul în jos şi ochii lui obosiţi şi trişti se umplură de lacrimi. Se ridică puţin şi, înălţând braţele către cer, murmură întunecat:

— Doamne! Toate astea se fac din voinţa ta?

Se îndreptă apoi către tânăr:

— Şi crezi că stăpânul şi prietenii lui...?

— De ce te îndoieşti? E ca şi cum aş fi văzut. JÂI s-a părut chiar că zăresc şi sânge pe mâinile lor.

— Atunci... Trebuie să moară!

O flacără de bucurie trecu prin ochii lui Agiali.

— Trebuie să moară! repetă exaltat.

Apoi, ca şi când abia acum înţelegea nenorocirea, îşi ascunse capul între mâinile ridicate şi începu să plângă.

— Ai să vrei să te răzbuni într-adevăr?

— Vreau! Aş vrea să le muşc inima! răspunse cu vehemenţă ridicând faţa plină de lacrimi şi sudoare.

— Ai vorbit cuiva despre moartea soţiei tale?

— De pe deal, am venit direct aici. N-am văzut pe nimeni.

— Mai bine. Acum du-te la conac.

Agiali îl privi pe bătrân cu mirare.

— De ce?

— Ca să te vadă şi să nu suspecteze nimic.

— Şi crezi că am să pot să-i privesc liniştit fără să le smulg inima cu unghiile?

— Ai s-o faci a timpul său şi fără pericol. Arată-te puternic, aşa cum eşti.

— Atunci, am să mă duc să le dau ştirea care mi-au cerut-o…

— Ce ştire?

— Minţindu-mă că mi-au găsit soţia bolnavă mi-au cerut să mă duc şi să le spun apoi şi lor, cum am găsit-o.

— Mai bine. Dacă te întreabă ceva, spune-le că Wata-Wara e la tine acasă şi e bine… Du-te, fiule, dar înainte treci pe la Apatia şi Tokorcunki şi spune-le că am nevoie de ei imediat… Tu, rămâi acolo cât or vrea ei. Dar înainte de miezul nopţii să fii pe dealul Cusipata. Acolo ne vom întâlni cu toţii. Ia-ţi şi arma.

Agiali ieşi. Abia atunci bătrânul se prăbuşi îndurerat lângă banca porţii. Cu capul în jos, rămase mult timp nemişcat.

O voce calmă şi gravă îl smulse din meditaţie.

— Bună seara să ne dea Dumnezeu, venerabile bătrân!

Choquehuanka ridică capul încet. Tokorcunki se afla în picioare înaintea lui, cu braţele încrucişate pe piept şi îl privea cu un profund respect.

— Bună seara, Tokor.

Se sprijini cu mâna de baston şi se ridică în picioare.

— Mi-a spus Agiali că vrei să mă vezi. Îmi vorbea plângând. I s-a întâmplat ceva?

— Omului mereu i se întâmplă ceva, Tokorcunki.

Apăru şi Apana. Îşi pusese biciul de conducător peste umeri şi venea gânditor cu fruntea înnorată, căci suspecta o fărădelege a stăpânilor faţă de soţia lui Agiali. Pescarii îi povestiseră ceva despre ce văzuseră din lupta între ea şi agresori.

— Ce s-a întâmplat? întrebă de cum intră văzând figurile consternate ale celor doi bătrâni.

— O să aflăm acum. Veniţi. Mergem pe dealul Cusipata.

Dar înainte să luăm ceva.

Intră în casă şi reveni imediat, îşi pusese un poncho negru şi ducea în mâini atârnând de o frânghie un corn de vânătoare negru cu dungi albe, din os, cu capătul de argint, al cărui sunet cunoscut de toţi se făcea auzit numai în cele mai grave împrejurări.

Se lăsa seara. Vântul încetase să bată şi norii se destrămau făcând loc fâşiilor mari de cer albastru.

— Ce nedreptăţi noi a mai făcut metisul? întrebă Choquehuanka după o lungă tăcere.

— În fiecare zi face câte ceva. S-a plictisit să împuşte raţe şi acum vânează găini şi câini. Mulţi au trebuit să-şi ducă animalele pe la moşiile din jur sau să le închidă în casă.

— Şi cu oamenii tot aşa rău se poartă?

— Ieri i-a spart capul în două locuri lui Leque, l-a bătut pe Cheka şi l-a răsturnat cu cal cu tot pe Condori care se ducea la sărbătoarea de la Chililaya.

— Şi ce spun oamenii?

— Nu mai pot suporta şi nu înţeleg de ce tu nu vrei să-l scărmănăm puţin.

— Cât timp acest om va fi în viaţă nu-i putem face nimic căci orice îi vom face îi va folosi ca să-şi descarce pe nişte nevinovaţi ura ce ne-o poartă.

— Va trebui să-l omorâm atunci?

Bătrânul se întoarse’s. i-l privi în ochi pe Tokorcunki

şi spuse:

— Numai morţii nu mai pot face rău.

Şi reîncepu să meargă.

Ajunseră pe culme. Peisajul era încă bine luminat. Soarele, către asfinţit, lumina printre nori şi îmbrăca în roşu, un roşu viu şi intens, apa lacului acum liniştită, în mijlocul lui, ca într-un imens jeratic se conturau cu toată precizia şi până în cele mai mici detalii insulele ca nişte pete negre.

Un urlet prelung şi jalnic tulbură liniştea crepusculului.

— Parcă ar fi un câine.

— Cine ştie.

Deodată, după o stâncă ce ascundea intrarea peşterii, dădurăpeste cadavrul Wata-Warei. Era culcată pe spate (cu braţele şi picioarele întinse. Figura ei, reflectând ultimele raze ale soarelui, era albă, liniştită şi frumoasă în lumina crudă, şi. De un calm desăvârşit. S-ar fi spus că era imaginea părăsită a unui templu în ruine. Lângă ea, Supaya aşezat pe labele dinapoi urla jalnic, cu botul ridicat în sus, iar pe o stâncă alături, veghea un corb cu ochii îndreptaţi către cadavru.

— Doamne, Dumnezeule! Wata-Wara! exclamă Tokorcunki îngrozit.

— Da, Wata-Wara. Au asasinat-o stăpânii.

— Şi, de ce? Ce rău le-a putut face?

— Era frumoasă, o doreau şi… Vezi!… Ca bestiile, până ce au omorât-o!…

Se apropiară. Pasărea se ridică încet în zbor şi se duse să se aşeze pe o altă stâncă a culmii, ceva mai departe.

Rămaseră în picioare lângă cadavru, fără să scoată un sunet şi fără să-şi ia ochii îndureraţi de pe figura fetei.

— E moartă, nu? întrebă bătrânul cu vocea înecată, gata să izbucnească în plâns.

— E moartă! răspunseră ceilalţi pipăindu-i braţele înţepenite, cu mâinile lor tremurătoare şi crispate.

Urmă o lungă tăcere. Fiecare simţi în el explozia unei dorinţe de răzbunare imediată şi neiertătoare.

— Am dorit să evit asta, spuse în sfârşit bătrânul ca şi când ar fi fost singur, dar ei au vrut-o. Acuma, orice scuză ar căuta… Ei au vrut-o!

Cu voce tare se adresă celorlalţi:

— Voi mi-aţi reproşat întotdeauna că sunt timid, că îi acopăr. Dar nu voiam sacrificii. Acum văd că pentru noi nu există decât un singur drum: să ucidem sau să murim.

Şi adăugă cu hotărâre:

— Acum duceţi-vă şi povestiţi peste tot ce aţi văzut.

Daţi de ştire tuturor că a sosit ziua răzbunării şi spuneţi-le să se adune la sunetul cornului meu acolo unde vor vedea strălucind rugul meu… Eu sunt bătrân şi puterea mi-a silăbit, dar am să mai găsesc atâta forţă să suflu în corn ca să m-audă chiar şi regiunile vecine şi să ştie că Choquehuanka cel drept i-a sacrificat pe ai săi pentru că a vrut să rupă fiarele care îi înlănţuie rasa…

XIII

— Ce ai? Pari trist. Abia ai scos un cuvânt toată seara, întrebă Suárez cu un ton de dulce reproş.

— Mi-e frică.

— Frică, de ce?

Aguirre nu-şi mai putu ascunde teama şi povesti prietenului isprava de dimineaţă. Apoi, cu capul aplecat pe speteaza fotoliului vechi, de piele, solid şi negru, rămase privind prin balconul deschis animalele împrăştiate în livada care se întindea în pantă uşoară înconjurată de gardul de pământ, către râu. Pe alocuri, prin iarba îngălbenită, se vedeau băltoace de apă pe marginea cărora stătea nemişcat câte un cârd de ibişi negri.

— Eşti ciudat! spuse Pantoja puţin contrariat de vorbăria lui Aguirre, mai ales că atitudinea lui Suárez,

modestă şi discretă, nu făcea decât să-i inspire respect în ciuda glumelor cu care de obicei răspundea sfaturilor lui prudente şi înţelepte.

Păstrară câteva clipe de tăcere, până ce Aguirre spuse din nou:

— Ce am făcut azi-dimjrieaţă a fost barbar!

Prietenii se priviră unul pe altul speriaţi, dar Pantoja, înfuriat de reproş, răspunse sarcastic:

— Ai calitatea de a fi cinstit. Te felicit!

Lui Aguirre nu-i plăcu tonul şi răspunse:

— Nu sunt ipocrit şi spun ce gândesc. Şi acesta este gândul meu…

— N-aveţi de ce să vă certaţi, interveni Suárez. Lucho are dreptate. Dar unui rău fără leac…

Se făcu din nou tăcere, o tăcere grea, aproape agresivă.

— Şi crezi că indiana a putut să scape? întrebă Ocanipo.

— S-ar putea. E o rasă teribilă. Pare supusă şi respectuoasă, dar este ipocrită şi înşelătoare.

— Şi voi sunteţi siguri că femeia s-a întors la ea? Dacă a murit? întrebă Aguirre privindu-şi prietenii, cu obsesia omului posedat de o idee fixă care îi macină sufletul cu cruzime şi tenacitate.

— Caramba! Ce idee! răspunse deodată Văile speriat şi el.

— Şi de ce nu? Mi s-a părut moartă, când a căzut după lovitura primită. Şi noi care am fugit ca nişte copii fără să privim ce s-a întâmplat.

— Şi, cine a ovit-o? întrebă Suárez.

— Eu nu ştiu, dar n-am fost eu, spuse Aguirre cu sinceritate.

— Nici eu, afirmă fără şovăire Văile.

— Şi, nici eu, spuse Ocampo cu ochii la Pantoja.

— Atunci, trebuie să fiu eu! răspunse cu cinism

gazda.

Şi surâse dispreţuitor.

— Cineva a făcut-o, afirmă Suárez.

Şi adăugă:

— De ce aţi maltratat-o?

— Tu nu ştii cum. S-a întâmplat! se apăra ca un drac, cu o forţă care te speria. Păream nişte păpuşi în mâinile ei.

Trebuia să ne ferim de loviturile şi muşcăturile ei şi să-i astupăm gura ca să nu ne asurzească cu ţipetele ei oribile care puteau să alarmeze şi pe cei de pe câmp. Atunci, careva, ca s-o facă să tacă, îi dădu o lovitură. Ea a căzut şi noi am fugit fără măcar s-o atingem.

— Şi când s-a întâmplat accidentul?

— În timpul luptei... Şi asta mă sperie. Dacă ar fi fost un simplu leşin, lucrul n-ar avea importanţă. Dar mă tem să nu intervină o hemoragie şi poate foarte bine să moară, îi asigură acesta formal, căci colindase puţin şi ogorul medicinei înainte de a se numi singur doctor în drept.

Suárez, alarmat deodată de povestirea lui Aguirre, exclamă:

— Eh! Tot ce putem face este să plecăm mai bine chiar acum spre La Paz.

— Pantoja, cuprins şi el de teamă, dar ou oarecare iritaţie, spuse: –”.

— Nu fiţi proşti, teama este un rău sfătuitor, vă face să vedeţi năluci. Nimeni nu moare de o lovitură şi indienii n-au să ne mănânce ca să răzbune un atentat la pudoarea unei femei. Dacă le distrugem recolta sau le dăm foc casei, s-ar mai putea, dar pentru o indiană! Voi credeţi că brutele astea au despre onoare aceeaşi idee ca noi, şi că nu există părinţi care să-şi dea fata pentru o duşcă de băutură sau câţiva pesos!

Văile, cel mai naiv dintre ei, dar cel mai bine informat asupra capacităţii de rezistenţă morală a indienilor, făcu un gest de aprobare cu capul, întărind cele

spuse de Pantoja.

Argumentul păru decisiv şi se făcu linişte. Pantoja propuse:

— Vă invit să facem o plimbare pe lac după masă, ca să le arătăm că nu s-a întâmplat nimic cu blestemata aia şi că tocul este ca înainte.

— Ar fi însă mai bine să ştim înainte care-i realitatea, spuse Ocampo.

— E uşor.

Pantoja se apropie de uşa sufrageriei şi-l strigă pe Troche care veni imediat.

— Ascultă, Troche, am vrea să ne plimbăm seara pe lac şi avem nevoie de nişte plute. Adună-i pe cei mai buni vâslaşi: Leque, Taquimani, Agiali…

— Agiali aşteaptă aici de câtva timp.

— Ah! Şi ce spune? întrebă privindu-l cu nelinişte pe administrator.

— Nimic.

— Şi, de ce a venit?

— Cică, l-aţi chemat să-l întrebaţi despre nevastă-sa.

— Şi cum se simte?

— Zice că bine!

— Bine! Să intre! Şi nu uita plutele.

— După ieşirea lui Troche tânărul izbucni în hohote de râs lovindu-se cu palmele peste genunchi.

— Vedeţi? Bărbatul e aici şi, nu s-a întâmplat nimic.

La naiba. Aţi fost ca nişte muieri! Dacă ar fi nevoie, eu m-aş bate singur cu toţi aceşti sălbatici…

Prietenii tăcură, fără să dea importanţă fanfaronadei lui.

Se simţeau puţin ruşinaţi de a-şi fi trădat teama.

— Alejo e cel care… I s-a zbârlit părul de frică, spuse Ocampo ca să se scuze.

— Aşa sunt poeţii!

Râseră cu toţii, chiar şi Aguirre, pe seama scriitorului

care fără să le răspundă, necăjit, ridică din umeri cu un aer de dispreţ şi resemnare.

În clipa asta intră şi Agiali. Purta poncho-ul pe umeri şi ţinea pălăria în mână. Era palid şi desfigurat. Văzându-l, tinerii se priviră între ei şi zâmbiră uşuraţi şi satisfăcuţi. Scăpaseră de o nelinişte supărătoare. Pantoja i se adresă:

— Cum se simte nevasta ta?

Agiali făcu un efort şi răspunse fără să se trădeze:

— Bine!

— Şi ce a avut?

— Nimic.

Vocea lui era schimbată, dar tinerii nu observară, încântaţi cum erau să savureze liniştea ce se lăsase în sufletul lor.

— Bine! Du-<te ia lac şi prepară-ţi pluta. O să facem o plimbare.

— Ei! Ce spuneţi acum, femeiuştelor? întrebă gazda, râzând şi mai zgomotos după ieşirea lui Agiali.

— Ce să spunem? Mai bine aşa. Gândeşte-te la scandalul care l-am fi avut dacă ar fi murit femeia asta frumoasă. Ne asiguram de puşcărie.

— Sau ne mâncau de vii sălbaticii ăştia.

Pantoja asculta surâzând cu ironie, dar vizibil uşurat.

— Mergem sau nu mergem? întrebă.

— Mergem, băiete. Merităm o oră de plăcere, spuse Văile.

Masa fu zgomotoasă şi foarte veselă. Se goliră sticle de vin şi de bere, căci fiecare simţea nevoia să uite cu totul gân

durile triste de după amiază, ameţindu-se cu plăcerea animală de a trăi fără grijă, cu sufletul eliberat, fericit şi lipsit de gânduri. În mijlocul râsetelor şi exclamaţiilor cu care îşi subliniau isprava de dimineaţă, la cererea lui Suárez, fiecare considerându-se scăpat de vină, dădu detalii despre ro-M pe care-l jucase.

— Văzând-o aşa subţirică, n-ai fi bănuit de loc că sălbatica asta avea atâta putere. Eu am luat-o de brâu şi am vrut s-o culc la pământ, dar n-am putut. Sunt nişte oameni de bronz, mărturisi Pantoja.

— Dar eu? spuse Ocampo, am apucat-o de picioare, dar mi-a dat nişte lovituri că m-a făcut să mă răsucesc ca un titirez.

Aguirre îşi arătă mâna rănkă:

— Era să-mi smulgă degetul cu dinţii!

— Eu am apucat-o de mâini şi a trebuit să mă aşez pe ea ca s-o ţin! Ce braţe! Ce sâni!

Şi dădu ochii peste cap.

— Mărturiseşte că tu ai lovit-o, adăugă întorcându-se către Pantoja.

— Eu. Nu exista altă cale s-o fac să tacă. Am dat cu poftă, mărturisesc.

— Puteai s-o omori.

— Nu chiar, dar cred că i-am spart capul, spuse Pantoja excitat de vin.

— Atunci, hai să mergem! exclamă Văile.

Îşi aprinseră ţigările şi se ridicară de la masă.

— Luăm puştile?

— De ce? Presupun că nu vrei să vânăm noaptea.

— Nu! Dar îmi iau revolverul.

— Şi eu!

— Şi eu!

Pantoja, care niciodată nu şi-l părăsea pe al său, râse glumind:

— Lăsaţi revolverele şi luaţi mai bine ghitara.

Se îndreptară direct către lac. Erau îmbrăcaţi cu pardesie şi cu şaluri călduroase la gât. Ocampo purta pe umeri o ghitară şi Aguirre legăna în mână un lampion japonez. Văile ducea în braţe cu multă grijă şi atenţie o sticlă neîncepută de whisky.

Soarele asfinţea şi la apus norii negri şi roşii păreau

un imens incendiu.

Pe mal aşteptau vâslaşii, fiecare urcat pe pluta lui. Agiali era palid. Doar aşa se mai trăda viaţa pe figura lui de sfinx.

— Se spune că-ţi iubeşti mult nevasta, îi spuse cu cinism Pantoja.

— Da, ne iubim.

— Ai să mă faci nasul tău!

— Da, tata, aşa o să fac! Eşti un bun tată pentru copiii tăi…

Şi surâse, dar surâsul era crud şi amar. Suárez îl văzu şi i se făcu frică, îi spuse lui Aguirre la ureche:

— Vezi, omul ăsta ascunde ceva. Îţi jur că o să ni se întâmple o nenorocire.

Aguirre îşi privi prietenul şi izbucni în râs. Din vina lui Suărez trebuise să suporte glumele lui Pantoja şi acum nu mai voia să plece urechea la fanteziile lui de fricos.

— Biet poet, nu eşti decât o găină.

Suárez răspunse simplu:

— O să vezi!

Se aşezară pe plute, Văile cu Ocampo, Aguirre cu Suárez şi Pontoja rămase singur în cea a lui Agiali.

Începură plimbarea.

Dinspre pământ veneau sunete de fluier care se topeau în depărtare, într-o melodie melancolică. Câteva fete duceau turmele către adăpost, pe malul lacului, şi behăiturile oilor acompaniau această muzică, făcută din vaiete şi suspine.

Cerul avea o transparenţă diafană. Din norii de furtună de dimineaţă abia mai rămăseseră nişte fâşii care jucau deasupra culmilor înzăpezite ca nişte fulgi roz. La orizont, departe, deasupra insulei Quebaya, scufundată în apele aprinse ale lacului, aceiaşi nori roşii, de un roşu viu, şi negri, de un negru adânc, se adunaseră în jurul crestelor.

17 – 249

Lacul părea adormit şi nu se mai auzea decât cântecul lent şi monoton al pescarilor, pierduţi în desişul de stuf.

Raţele soseau în stoluri din toate zările. Zburau sus, minuscule şi coborau lent în mari spirale, din ce în ce mai strânse pe măsură ce se apropiau de pământ. Jos, siluetele lor fugitive se desenau cu precizie pe fondul roşu al apusului. Veneau cu labele strânse sub ele, cu gâtul întins, căutându-şi din ochi cuibul.

Se întuneca şi câteva stele începură să lucească pe albastrul profund al cerului cu o lumină slabă şi îndepărtată. Plutaşii, transpiraţi, nervoşi, înfundau cu putere prăjinile şi ridicau neîncetat picături de apă rece şi cristalină.

Pe pământ, focurile aprinse în căminele indienilor clipeau împrăştiate pe câmp şi la poalele dealului. Amuţiseră toate zgomotele şi o pace nesfârşită să lăsă pe pământ, odată cu întunericul, din ce în ce mai adânc.

— Cel care are lampionul să-l aprindă, strigă Pantoja, dând ordin plutaşilor să se adune într-un singur grup, în timp ce Văile scoase dopul sticlei ca să ofere paharele pline cu băutura ruginie prietenilor săi.

O pată roşie apăruse pe catifeaua apei. Pe neaşteptate, tulburând liniştea nesfârşită, se auziră vibrând corzile ghitarei şi vocea puternică a lui Ocampo, care tremura uşor recitind versurile triste ale lui Reyes Ortiz:

Cumplita, ce cumplită soartă!
Ursita rea mă străjuieşte:
Mi-e viaţa searbădă, deşartă.
Iar neagra moarte mă-ngrozeşte.

Cântecul, plin de durere, se înălţa aproape funebru în liniştea de moarte a lacului, răsunând dureros în inimile tinerilor care, fără motiv, se simţeau apăsaţi de ceva.

Nu-mi aflu singur dezlegare.
De haos copleşit, închis.
Sub gânduri boite funerare.
Şi inima adânc abis.
Vocea suna tristă şi jeluitoare.

— Ei! auziţi? strigă Pantoja cu un glas neliniştit între Rupându-l pe cântăreţ.

JL-Ocampo tăcu şi ultimele note ale cântecului se stinseră în murmurul apei care lovea laturile plutelor.

— Sst! ceru linişte Aguirre, oprind vâslaşii.

Indienii ridicară prăjinile din apă surâzând în întuneric.

Tinerii duseră la gură paharele ca să savureze pe îndelete şi în tăcere gustul băuturii.

Dinspre întinderea întunecată şi tăcută veneau vaiere vagi şi tremurătoare. Păreau răgete înfundate de animal flămând sau furios. Sunetele, înalte sau grave, conteniră brusc şi atunci se auzi numai unul singur, mai grav, mai dureros şi uşor tremurat. Odată cu ele se aprinseră pe culmile dealurilor din jurul golfului focuri pâlpâitoare care azvârleau scântei în întunericul nopţii.

Pantoja simţi trecându-i prin corp un fior de spaimă. Cunoştea semnificaţia acestor sunete de corn: era chemarea la luptă a indienilor, care răsuna numai când trebuia să înceapă războiul cu vecinii sau să se răfuiască cu albii. Fără să-şi poată ascunde frica, îl întrebă pe vâslaşul său:

— Ce se întâmplă? De ce sună din corn?

Indianul, după o scurtă tăcere, răspunse vag:

— Nu ştiu, s-or fi jucând nişte copii.

— Dar în celelalte nopţi de ce nu s-a auzit nimic?

— Nu ştiu. Cu siguranţă că trebuie să fie copiii.

Pantoja îşi scoase revolverul şi ţintind fruntea plutaşului se răsti cu voce aspră:

— Spune! De ce sună cornul?

Agiali se sprijini pe prăjină şi răspunse încet şi grav:

— Pentru rugăciune.

Se făcu tăcere ca şi când vorbele lui Agiali căzuseră într-un puţ.

— Rugăciune? De ce? A murit cineva? întrebă Pantoja speriat, ca şi prietenii lui, care de teamă aveau mâinile crispate pe revolvere.

— Nimeni, dar sunt trei ani de când nu mai avem recolte şi cerul se arată rău şi pentru, cel de al patrulea. Azi-dimineaţă a suflat kenaya, vântul nenorocirilor.

— Şi pentru asta trebuie să se roage?

— Trebuie să-l îmbunăm pe Dumnezeu. Se pare că vrea să-i pedepsească pe pământeni cu o nenorocire şi trebuie să-i liniştim furia.

17* 251

Apoi înălţă capul spre cer şi, arătând stelele care sclipeau cu miile pe bolta neagră, adăugă:

— Cu siguranţă că o să avem din nou o toamnă proastă.

O stea căzătoare, lăsând o dâră subţire de lumină, străbătu perpendicular întunericul şi dispăru, la marginea lacului. Indianul întoarse capul către locul unde dispăruse bolidul şi spuse:

— A murit cineva…

Vorbele lui încete şi liniştite, atitudinea lui calmă, dar concentrată şi misterioasă, vocea cu inflexiuni tremurătoare, înecată în lacrimi, născu tinerilor un sentiment de nedefinită nelinişte.

Între timp, ecoul cornului părea să se fi întins la toţi munţii, căci nu era un singur punct al podişului de unde să nu răsune notele lui profunde şi triste, şi nu era culme de munte pe care să nu se vadă strălucind flacăra câte unui foc.

Se linişteau într-o parte, dar răsăreau în alta, ca să se stingă din nou şi să reapară peste puţin. Păreau nişte

licurici zburând printre munţi…

Numai cel de pe dealul Cusipata ardea continuu şi egal, într-un singur loc, de unde răsuna lent şi grav, tremurător şi dureros, sunetul unui singur corn ca şi cum ar fi dirijat pe celelalte.

— Focul acela nu arde pe dealul Cusipata? întrebă

Pantoja.

— Ba da.

— Şi de ce? Este prima dată când văd asta.

— Nu ştiu; vreun păstor care-şi caută un animal pierdut.

— Dar lumina aceea nu se mişcă!

— Atunci, probabil este dracul care a ieşit din grota lui şi caută un suflet.

În lumina roşie a lampionului, prietenii se priviră serioşi şi gravi. Se uitară şi la indieni. Dar aceştia rămâneau reci şi impenetrabili. Aşezaţi pe vine la pupa plutelor, mestecau coca, plini de indiferenţă, ţinând în mâini prăjinile lungi şi groase.

— Cât e ceasul? întrebă Văile.

— Nouă.

— Să mergem, s-a făcut frig.

Plutele îşi îndreptară prora către pământ. Alunecau încet şi tăcut în clipocitul prăjinilor care intrau în apă. Stăpâni

Tăceau cufundaţi în gânduri. Cântăreţul îşi uitase instrumentul pe marginea plutei, în tăcere firele de totora îi atingeau coardele ce vibrau îndelung, scoţând mici sunete tremurătoare.

Săriră pe uscat tăcuţi şi preocupaţi. Pantoja, cel mai îngrijorat, dorea să-şi ascundă tulburarea. Fără a se teme că peonii o să-i înţeleagă cuvintele, i se adresă lui Suárez cu un ton pe care l-ar fi vrut glumeţ:

— Vezi, poeţelule, că temerile tale n-aveau rost? Dacă ar fi vrut să se răzbune ar fi scufundat plutele şi… La fund

ca să nu mai ieşim niciodată!…

Încercă să râdă cu un râs zgomotos şi prefăcut.

Suárez rămase mut, departe de ironiile lui. Fluiera o melodie tristă şi în intervale fuma, dar ajuns în pragul casei se întoarse către amfitrion şi îi spuse abătut:

— Te previn că mâine în zori eu plec. Dă ordin să fiu trezit…

Xrv

Nu dispăru bine lumina lampionului în întunericul vestibulului că indienii şi porniră în fugă către casele lor ca să-şi ia armele cu care de secole neamul lor lupta împotriva cuceritorilor.

Agiali se îndreptă aşa cum era către deal. Mergea cu paşi mari, cu capul aplecat în piept, întunecat, şi la fiecare pas întâlnea grupuri de indieni care se strecurau în tăcere prin întuneric. Din toate părţile se auzeau strigătele de alarmă ale păsărilor leke-lekes şi lătratul neîncetat al câinilor ce păzeau casele de la poala dealului. Trecând pe lângă grupuri, auzi scurte dialoguri:

— În sfârşit, Choquehuanka s-a decis să ne cheme. I-o fi făcut ceva stăpânul!

— Se pare că l-a gonit de pe moşie…

Alţii, mai bine informaţi:

— Se spune că azi au omorât o femeie.

— …Eu plec către satele din Perú…

— …Va trebui să închidem uşile pe dinafară. Bătrânul a fugit pentru că le-am lăsat deschise…

Dar Agiali abia auzea. Copleşit de durere, setos de răzbunare, nu dorea decât să ajungă lângă moartă şi să alerge apoi, chiar dacă ar fi singur, să plătească stăpânilor datoria lui de sânge. Fugea mai mult decât mergea, fără să audă saluturile şi ocările oamenilor peste care dădea, mai-mai să-i dărâme pe panta abruptă.

Ajunse pe culmea unde peştera îşi deschidea către lac gura ei întunecată şi a cărei boltă forma platoul îngust

al culmii.

Un foc alimentat cu tola verde, tulpini de yareta şi paie ardea pe culrhe, dând o culoare roşcată cadavrului întins la marginea prăpastie! împrejur, în grupuri, stăteau gravi şi tăcuţi câteva sute de indieni, cu tenul arămiu şi ochi sălbatici.

Cei mai mulţi erau înarmaţi cu macanas, a căror ghioage grosolane zăceau pe jos. Alţii purtau suliţe terminate cu tridente care străluceau cu sclipiri roşietice la lumina focului, şi la câte unii se vedeau pe umăr puştile vechi, cumpărate de la dezertorii din armată, sau flinte ce se încărcau pe gură.

Alături de cadavru, aşezat pe o piatră, veghea Choquehuanka. Stătea imobil, cu capul aplecat, şi părul lui alb strălucea în lumina focului ca o flacără roşie. Braţele îi atârnau rigide şi atitudinea lui de profundă tristeţe trăda o nesfârşită oboseală.

Câinii încetaseră să latre şi nu se mai auzeau nici ţipetele de leke-lekes. Tăcerea şi întunericul cuprinseră totul.

Un cocoş cântă de miezul nopţii şi alţii îi răspunseră din depărtări.

Un bătrân venerabil se îndreptă atunci către marginea prăpastiei şi-i spuse lui Choquehuanka:

— Bătrâne, e miezul nopţii şi trebuie să vorbeşti. Ţi-am văzut focul şi ţi-am auzit cornul. Am venit de pe insule şi din locuri îndepărtate ca să ne supunem ţie.

Choquehuanka se ridică în picioare, urcă pe culme şi salută:

— Noapte bună să nea dea Dumnezeu, tatitos.

— Noapte bună!

Se făcu o tăcere profundă, aproape religioasă.

Choquehuanka arătă rămăşiţele fetei şi spuse rar:

— Stăpânii au omorât-o!

O ştiau, dar cuvintele bătrânului, grave şi sonore,

produseră un val de furie şi nelinişte. Se ridică un murmur surd de voci supărate, stăpânite însă de prezenţa moartei.

— Laşii… Asasinii… Trebuie să-i omorâm!

Cuvintele fură spuse de la un capăt la altul al adunării cu ură şi neiertătoare hotărâre.

— „Trebuie să-i omorâm”, spuneţi, dar a omorî este păcatul cel mai mare, pentru că viaţa este un dar al cerului pe care oamenii nu trebuie să-l distrugă.

— Trebuie să-i omorâm, trebuie să-i omorâm!

Vocile surde deveniseră strigăte de furie, căci mulţi credeau că şi de data aceasta bătrânul le va da sfaturi de supunere şi răbdare.

— Vreţi să-i omorâm? întrebă privind în jur cu ochi senini.

— Da, da! răspunseră voci frenetice printre care mai puternică se auzea cea a lui Agiali.

— Dacă vreţi să omorâţi şi dacă printre voi e vreunul care n-a suferit din partea albilor, să plece, căci se pot naşte nenorociri dacă vărsăm fără motiv sânge omenesc…

— Toţi am suferit! ţipară mulţi agitându-şi armele.

— Toţi! Toţi! repetară şiceilalţi imitându-şi tovarăşii.

Trebuie să-i omorâm…

Choquehuanka le făcu semn cu mâna să tacă şi, după ce se liniştiră, continuă:

— Bine, trebuie să-i omorâm. Dar durerea noastră este atât de mare, încât să trebuiască să ucidem? Amintiţi-vă că o singură picătură de sânge alb e plătită cu torente de sânge de-al nostru. Ei au arme, soldaţi, poliţie, judecători şi noi n-avem nimic şi pe nimeni…

Indienii aplecară capetele, tăcuţi şi întunecaţi. O tăcere teribilă înlocui tumultul. Choquehuanka surâse cu amărăciune:

— Vedeţi? Ne-a cuprins frica, ne simţim laşi… Suntem nişte sclavi!

— Nu, trebuie să-i omorâm! ţipă Agiali cu disperare.

— Dar, cine va ucide? Priveşte-i cum tremură.

— Avem copii, bătrâne! gemu un om înalt, solid şi cil figura energică.

Choquehuanka ridică capul cu demnitate:

— Şi eu am avut, Cheka. Am avut doi. Şi cel mai mare…

Aminteşte-ţi că a fost ca şi fratele tău… Cel mai mare a murit luptând pe lac pentru conac, iar celălalt a fost ucis de soldaţii stăpânului atunci când n-am putut să-l facem să plătească crimele comise…

— Eu îl omor! urlă din nou Agiali cu figura descompusă de ură.

— Trebuie să-l omorâm, să-l omorâm! se auziră câteva voci aspre odată cu zgomotul ghioagelor izbite cu furie de pământ.

— Să vorbească toţi cei care au plângeri împotriva stăpânului.

— Fiul meu e bolnav în pat, după o bătaie, spuse Tokorcunki cu gravitate.

— Mie mi-a spart capul…

— Mie mi-a luat vitele…

— Mie…

Plângerile curgeau din toate părţile, cu ură şi amărăciune, şi istorisirea jignirilor şi brutalităţilor suferite din partea albilor nu mai contenea. Cea mai mică dintre reclamaţii era o potlogărie. Şi necazurile, spuse pe un ton amar, erau ca un alcool puternic, încălzeau minţile, născând dorinţa unei răzbunări imediate, unui marş către sinucidere şi moarte, către purificarea prin sânge a atâtor suferinţe nedrepte, fără teamă sau îndoială.

Fiecare voce care se ridica să-şi spună păsul, chiar dacă era un fleac, cădea ca un nou buştean pus peste foc. Şi focul creştea din ce în ce mai tare ameninţând să şteargă orice rezervă din suflete.

Când încetă şi ultima voce, Choquehuanka vorbi:

— Nu demult, ochii mei au obosit să mai privească atâta cruzime şi atâta nedreptate. La fiecare pas pe care-l fac pe pământul ăsta, mi se pare că-l simt sub picior îmbibat de sângele alor noştri. Nu mă mai minunez de cruzimea albilor. Au puterea şi abuzează de ea, căci pare să fie în natura omului să se slujească de puterea lui, dincolo de necesităţi. Ceea ce mă îndurerează este că nu avem pe nimeni ca să ne plângem de mizeria noastră şi că, pentru a căuta puţină dreptate, trebuie să fim propriii noştri judecători. Suntem pentru ei mai puţin decât animalele. Cel mai umil dintre metişi sau cel mai mişel se crede cu mult superior rasei noastre. Ne iau totul, până şi femeile şi noi abia dacă ne răzbunăm făcându-le mici pagube, slabă compensaţie a marilor suferinţe pe care ni le aduc ei. Aşa brutalizaţi şi chinuiţi, îmbătrânim şi murim ducând cu noi o rană vie în inimă. Când se va sfârşi cu asta? Cum să facem ca să scăpăm de călăii noştri? Câteodată, în singurătatea mea, m-am gândit că fiind aşa cum suntem cei mai mulţi, sclavi toată viaţa, am putea să ne unim şi într-o bună zi, la un semnal hotărât, la o oră din noapte, să dăm fac caselor lor din oraşe, din sate şi de pe moşii, să năvălim şi să-i ucidem; dar, am văzut apoi că vor rămâne soldaţii, armele şi judecătorii ca să ne persecute cu asprime, fără iertare, căci vor pretinde că se apără, că este o luptă între rase ce le justifică vărsarea de sânge şi ura. M-am gândit de asemenea că ar fi bine să învăţ să citesc, pentru că citind poate că o să descopăr secretul forţei lor. Dar, literele au o otravă teribilă, căci toţi cei din neamul nostru, când le învaţă, se schimbă şi îşi reneagă până şi originea, folosindu-se de ceea ce au învăţat ca să ne exploateze şi ei…

Bătrânul apostol tăcu. Adunarea rămase liniştită cântărind una câte una teribilele cuvinte ale înţeleptului, întrezărind în depărtare luminiţa unei speranţe ce strălucea în mijlocul întunericului de nepătruns care le

copleşea neamul.

— Până atunci, continuă Choquehuanka, nu trebuie să aşteptăm nimic de la oamenii care ne domină şi trebuie ca la fiecare dintre crimele lor să ne ridicăm şi să-i pedepsim, căci represaliile ne pot folosi în două scopuri, servindu-ne mâine, chiar dacă azi ne costă sacrificii mari: să-i facem să înţeleagă că nu suntem animale şi să deschidem între noi şi ei un abis de sânge şi moarte, ca ura să trăiască mereu în noi, până când va fi atât de puternică încât se va impune sau se va înăbuşi sub nenorociri ca iarba pe câmp, cea pe care o smulgem când nu-i bună de nimic.

Învăţătorul tăcu, suspinând, şi vorbele lui de adâncă înţelepciune fură primite cu amărăciune de către adunarea din care se ridică un murmur surd de durere şi teamă.

— Vrei atunci să ucidem? întrebă cu voce tare bătrânul care-l invitase înainte să vorbească.

Choquehuanka îşi ridică încet ochii către el:

— Eu nu vreau nimic, Cheka. În curând am să mor, dar am venit să vă vorbesc înainte de a părăsi acest pământ al mizeriei şi tristeţii. Am spus ceea ce trebuia să spun şi acum voi trebuie să hotărâţi, dar amintiţi-vă: dacă vreţi ca mâine copiii voştri să trăiască liberi, nu închideţi niciodată ochii la nedreptate şi pedepsiţi fără iertare răutatea şi abuzul. Dacă vă place sclavia, amintiţi-vă atunci, în momentul suprem, că aveţi bunuri şi sunteţi taţi de familie… Acum, alegeţi!

Niciodată discursuri violente sau pline de ură nu au produs în vreo adunare atâta mânie ca vorbele liniştite, dar cu accente profunde, ale bătrânului Choquehuanka.

Din toate piepturile răsună un urlet de furie şi mânie.

Mulţimea o luă la goană, continuând să urle şi să ameninţe.

Oamenii coborâră pe deal spre conac, fără ezitare, apucaţi de demenţa răzbunării şi morţii, în care nu intra

numai amintirea fetei, al cărei cadavru, uitat de toţi, chiar şi de soţul ei, ce alerga în fruntea hoardei orb şi neiertător, zăcea părăsit pe culme. Lângă ea, silueta singuratecă a lui Choquehuanka se contura în lumina roşie a focului care se stingea încet.

Coborî de pe stâncă, se aşeză în genunchi lângă cadavru şi-şi trecu mâinile aspre cu unghii lungi peste fruntea lui Wata-Wara. Începu să-i aranjeze buclele pe care vântul nopţii i le împrăştiase pe faţă. Ochii lui mici şi cenuşii clipiră tremurat şi lăsară să cadă două lacrimi mari de pe genele aspre… Privi lung ca la o icoană corpul rigid şi făcu un gest vag de ameninţare. Dădu din umeri şi se întoarse cu spatele la cadavru, luând-o la vale, dar după puţin se opri.

De pe câmpia adormită şi liniştită se ridică deodată un strigăt strident şi înfiorător. Un câine latră lung la poalele colinei. Alţii îl urmară şi apoi şi cei de pe câmpie. După puţin timp toţi câinii urlau într-un cor teribil şi sinistru. Părea ea noaptea însăşi geme. Păsările leke-lekes, trezite de lătratul desperat, se ridicară şi ele în aer ţipând strident, şi glasul lor răsună şi mai viu în concertul sălbatic. Răsună un foc de armă. Detunătura alarmă şi mai mult câinii. Uneori se opreau, poate obosiţi; dar atunci vântul aducea ecoul altor zgomote mai îndepărtate şi urletele lor începeau cu mai multă putere ca şi când prin întuneric bântuiau umbrele ameninţătoare ale unor duşmani sau presimţeau apropierea unei inevitabile catastrofe.

Câteva luminiţe albăstrui şi mici apărură pătând cu scântei lucitoare întunericul nopţii, ca nişte licurici care fugeau, speriaţi de zgomotul surd al câmpiei.

Deodată totul se linişti. Câinii – de parcă li s-ar fi pus botniţe – se opriră şi nu se mai auzeau decât ţipetele păsărilor de noapte, în depărtare.

„Au fugit, laşii!” gândi Choquehuanka cu tristeţe,

observând tăcerea şi văzând că cea mai mare parte dintre luminiţe dispăruseră. Dar chiar în acel moment un nou spectacol umplu de bucurie sufletul lui bătrân şi obosit.

Una dintre luminiţe se transformă în torţă şi torţa în flacără mare. Flacăra se legăna, roşie în întuneric, ca o limbă de reptilă, şi mii de scântei strălucitoare se ridicară în sus împrăştiindu-se în înaltul cerului.

Un ţipăt omenesc, de agonie, rupse tăcerea catifelată a nopţii speriind câinii care începură să latre din nou cu furie.

Păsările de noapte izbucniră şi ele în ţipete furioase, câţiva cai nechezară cu spaimă, şi se auzi îndepărtându-se pe câmpie galopul înnebunit al animalelor speriate. Ţipetele de teroare şi groază – pline de suferinţă, rugătoare, ţipete de femei, urlete de bărbat, plânsete de copil – se făcură mai intense, amestecându-se toate într-un vuiet înspăimântător, indescriptibil.

Era un vuiet prelung, puternic şi sălbatic, ca ieşit din măruntaiele pământului.

Flacăra se transformă în incendiu şi un cerc mare şi roşu lumină întunericul câmpiei pe o mare întindere. Uneori se desfăşura ca un imens drapel roşu. Scădea apoi gata să moară, se legăna puţin şi deodată reînvia mai puternic, ridicându-şi flăcările până la cer. La lumină se zăreau umbrele depărtate ale cocioabelor de indieni şi bălţile împrăştiate pe câmpie sclipeau ca nişte bucăţi de sticlă purpurie. Bârnele acoperişului se prăbuşeau. Lemnul împrăştia scântei şi, rupându-se cu totul, se năruia între zidurile înnegrite, liniştind pentru o clipă limbile de foc. Apăreau apoi mai mari, mai înalte, printre miriade de scântei care se ridicau către cer şi se stingeau în întuneric. Pe fondul roşu al incendiului, îmbrăţişate de flăcări, se vedeau încrucişându-se siluetele fugitive ale indienilor, alunecând dintr-o parte în alta, furişându-se pe pământ…

Flăcările începură să scadă treptat, ca sufocate de

întunericul nopţii. Siluetele oamenilor, abia vizibile, se topiră şi dispărură în întunericul dens. Zgomotele se stinseră şi ele…

Un foc de armă în depărtare… O ultimă strălucire de flacără…

Lătratul speriat al unui câine… Ţipatul îndepărtat al unui leke-leke…

Şi tăcerea cumplită, plină de temeri, misterioasă…

O rază gălbuie lumină bolta către răsărit. Albă la început, se schimbă în roz, apoi deveni portocalie.

În sfârşit, pe fondul roşietic al cerului se desenară vârfurile munţilor. Zăpezile îşi arătară albeaţa lor pură şi începură să lucească.

Peste piscuri se lăsă o ploaie de aur şi diamante.

Soarele…

SFÂRŞIT

CUPRINS

Cuvânt înainte

Cartea întâi

VALEA.

Cartea a doua

PODIŞUL.